

A E G I D I I

CORBOLIENSIS

C A R M I N A M E D I C A .

- SALISBURY FUND

LIPSIAE,
EX OFFICINA J. B. HIRSCHFELDII.

A E G I D I I

CORBOLIENSIS

CARMINA MEDICA

**AD FIDEM MANV SCRIPTORVM CODICVM ET VETERVM
EDITIONVM RECENSIVIT, NOTIS ET INDICIBVS
ILLVSTRAVIT**

LVDOVICVS CHOVLANT.

MEDICINAE DOCTOR ET IN ACADEMIA MEDICA DRESDENSI PROFESSOR.

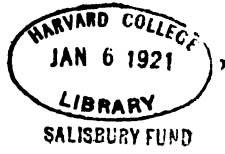

LIPSIAE,

APVD LEOPOLDVM VOSS.

1826.

MLa 40.35

AEQUO LECTORI S.

Carmina medica Aegidii Corboliensis, saeculo XII. exeunte conscripta, iunctim nunc et ad veterum codicum fidem castigata in lucem prodire publicam, excusatione non egebit apud eos, qui monimenta veterum, primarios historiae litterariae fontes, caste servanda esse bene intelligunt. Perpauca praesertim cum illius aevi nobis supersint medica litterarum monimenta, eaque maximam partem interpolata et pessime corrupta, non exigui certe momenti erunt Aegidii nostri carmina, quae, ob metricam formam corruptioni minus obnoxia, puriora ad nos pervenerunt; quae praeterea multo minus, quam alia huius aevi scripta saeculi barbariem redolent, sed poëseos latinae imo ipsius medicinae illorum temporum specimen melioris notae exhibent. Accedit ad hoc, quod haec ipsa carmina a suis inde temporibus usque ad renatas saeculo XVI. litteras summam habuerint in scholis medicis auctoritatem, ita ut historia medicinae illis commode carere non possit ad illustrandam medii aevi doctrinam medicam. Insignem praeterea utilitatem afferunt ad cognoscendam scholae Salernitanae, Monspeliensis et Parisiensis historiam, uti bene id intellexerat Ackermann, vir summus et eorum, qui medii aevi medicinam illustrare conati sunt, facile princeps. Is vero, qui historiam pharmaciae et pharmacologiae hucusque nondum tentatam scribere secum constituerit, primum in Aegidii carmine de compositis medicaminibus fontem mox agnoscet, et talia conanti praesertim inservire volui indice medica-

mentorū accuratissime elaborato, quem huic editioni subiunxi.

Latinitas mediī aevi, ad emendandos et restituendos auctores classicos apprime necessaria et hunc ad finem iam summo studio digna, augmentum insigne capiet ex Aegidii carminibus, ex quibus facili negotio suppleri possunt Ducangii, Carpenterii, Adlungii aliorumque notissima infimae latinitatis glossaria.

Quare non tam inutile quid suscepisse mihi videbar, dum Aegidii carmina, hucusque raro et pessime impressa, curatius edenda susciperem, quam potius id maxime verebar, ut vires exiguae et doctrina admodum tenuis huic operi sufficerent, a medici practici studiis paulo longius remoto. Spero igitur, ut rei gravitas excusationi mihi sit apud aequos lectores et harum rerum vere peritos, qui non solum quid rectius fieri debuisset bene perspiciant, sed etiam quam difficulter id rectius fieri possit.

Eodem modo, uti nunc Aegidii, suo tempore prodibunt alia medici argumenti carmina, historiam medicamentorum non parum illustrantia, scilicet Othonis Cremonensis versus de electione medicamentorum simplicium et compositorum e codicibus manu scriptis emendati et duplo fere aucti, carmen de viribus herbarum, quod Aemilio Macro perpetram tribuitur et Walafridi Strabonis carmen de herbis, quod inscribitur Hortulus, quae omnia uno volumine continebuntur. Vale. Scribebam Dresdae, mense Julio, MDCCCXXVI.

CHOULANT.

CONSPECTUS.

PROLEGOMENA.

De vita Aegidii	pag.	IX
De operibus Aegidii	—	XII
De editionibus impressis	—	XXXVI
Editionis ratio et adminicula	—	XXXVIII

OPERA AEGIDII.

Carmen de urinis	—	1
Carmen de pulsibus	—	19
Carmen de compositis medicaminibus	—	45

INDICES.

Index medicamentorum simplic. et compos.	—	199
Rationes ponderum et mensurarum	—	212
Index nominum	—	213

PROLEGOMENA.

I. DE VITA AEGIDIJ.

PETRUS AEGIDIUS CORBOLIENSIS, *Pierre Gilles de Corbeil*, saeculo duodecimo natus in oppido Corboli (Corbeil), quod in sinistra ripa Sequanae situm est non procul ab ipsa Lutetia. Medicae artis studio incubuit Salerni, uti ipse non uno loco fatetur; an etiam Monspellii et Parisiis id fecerit, incertum est. Archiatri munere functus est apud Philippum Augustum (qui Galliae rex erat ab anno 1180 usque ad annum 1223), et hoc ipso tempore vel Facultati medicae Parisiensi praefuisse vel saltem docuisse medicinam Parisiis patere videtur ex Gabrielis Naudaei encomio, quod legitur in eiusdem Panegyri de antiquitate scholae medicae Parisiensis, Paris, 1628. 8. pag. 20 sq., pag. 35 sq. Mortuus est Aegidius initio saeculi decimi tertii.

Cum adeo pauca de Aegidio scire liceret, plures eaeque diversae increbuerunt autorum de eodem sententiae. Ita iam de praenomine Aegidii nostri non conveniunt, aliis Petri, aliis Joannis nomen ei decernentibus. PETRI nomen Aegidio vindicant *Jo. Riolan* (*recherches curieuses sur les écoles en médecine de Paris et de Montpellier, Paris, 8. p. 84*), *Ducange* (*glossar. lat. med. et infim. lat. sub voce Archiater*); *Astruc* (*mémoires pour servir à l'histoire de la fac. de méd. de Montpellier, p. 142*), *Ackermann* (*regim. Salern. p. 44*), *Haller* (*biblioth. anatom. tom. I. p. 141*). JOANNIS vero nomen ei tribuunt multo plures, inter quos *Jöcher* (*Gelehrten-Lexicon, Th. I. S. 114*), *Adelung* (*Fortsetzung von Jöcher's Gelehrt. Lex., Thl. I. S. 252*), *Witthof* (*Nachrichten vom Aegidius Corboliensis, Daisburg, 1751. 4. S. 4*), *Kestner* (*biblioth. med. pag. 123, 635*), *Wachler* (*Geschichte der Litteratur, Thl. II. S. 276*), *Sprengel* (*Geschichte der Arzneikunde, 3. Aufl. Thl. II. S. 501*, et in *Ersch u. Gruber Encyclopädie der Künste und Wissenschaften, Thl. II. S. 6*) aliique. Petri praenomen igitur ob Gallicos testes eosque satis idoneos verosimilius est; Aegidius de se ipso loquitur praenomine plane omisso (*Puls. prooem. p. 27, lin. 167. Med. I. 2, v. 32*) et in inscriptionibus co-

dicum tam manu scriptorum, quam impressorum Aegidii nomen absque omni praenomine legitur.

De patria Aegidii maior adhuc adest opinionum discrepantia. Graecum et quidem Atheniensem facit Aegidium *Trithemius* (de scriptorib. ecclesiast. c. 241), post eum *Paschalis Gallus* (biblioth. med. p. 6), *van der Linden* (de scriptis medicis, ed. 3, p. 9), *Mercklinius* (*Lindenius* renovatus, p. 14), *Wachler* (l. c.) aliique; non defuerunt quoque, qui Aegidium Atheniensem quidem vocarent, sed hac solum ex causa, quod per aliquod tempus ibi studiorum causa esset versatus, ut *Fabricius* (biblioth. lat. med. et infim. aet. p. 52), *Matthiae* (conspect. histor. medic. p. 55), *Adelung* (l. c.). Utraque sententia cum minus probata esset Withofio aliam excogitavit non magis probabilem: scilicet Atholiensem Scotum nostrum fuisse statuit (l. c. p. 5), ne unico quidem ad hanc rem probandam adducto argumento. — Anglum fuisse Aegidium refert *Lelandus* (comm. de scriptorib. Britannicis, Oxon. 1709. 8. p. 251) et ex eo *Balaeus* (scriptorum illustrium maioris Britanniae catalogus, Basil. 1557. fol. Tom. I. pag. 270); uterque vero non de nostro Aegidio loquitur, sed innuit Joannem Aegidium de Sancto Aegidio, monachum Dominicanum (vide *Fabricii* biblioth. lat. med. et infim. aetat. ed. *Mansi*, tom. I. p. 22), ut facile cuique patebit, hos autores ipsos inspiciendi. Ex hoc ipso fonte *Pitseus* aliique hauserunt, qui Aegidium nostrum pro Anglo habent, quapropter hanc quoque de patria Aegidii sententiam reiicere omni iure liceat. Nec ipse quidem *Freindius*, Anglorum notissimus de medicinae historia scriptor, Aegidium nostrum pro Anglo habet, sed Atheniensem eum facit (history of physick, Lond. 1750. 8. tom. II. p. 225; histor. medic. a *Jo. Wigan* conversa, Lugd. Bat. 1734. 8. p. 327). Cum ergo neque Graecus neque Anglus cum quadam veritatis specie haberi possit Aegidius, rectius eundem e Gallia ortum putabimus, et quidem vel Corbolii natum, vel Parisiis. Ita alius quidam Aegidius, Aegidio nostro coevus, et ab urbe patria Parisiensis dictus, auctor poematis quod *Carolinum* inscribitur, in hoc ipso poemate (lib. V.) de Aegidio nostro ita refert:

*Cum sit et hic alius nostrae non indecor urbi,
Oris adornati, solo mihi iunctus in usu
Nominis, in reliquis maior meliorque gerendus. —
Nominis ille mei celeberrimus arte medendi
Cum sit et hic ortus, cuius facundia grata est
Et nunquam laudanda satis, nec in agmine vatum
Nominis extremos sortiri debet honores,*

unde Aegidii nostri patria satis certo eruitur, sive ea ipsa sit Lutetia Parisiorum, sive Corbolium in sinistra ripa Sequanae.

De aetate Aegidii fere omnes conveniunt, si *Trithe-
mum* exceperis, qui (l. c.) saeculo VIII. post Christum Aegi-
dium claruisse putat. Cum vero Aegidius noster Constanti-
num Africanum († 1087) et Romoaldum († 1181) aliosque
huius aevi medicos citaverit et paraphrasin scripserit metricam
super Matthaei Platearii glossis in Nicolai Praepositi antidota-
rium, absque omni dubio eum in fine saeculi XII. et in initio
saeculi XIII. post Christum collocabis.

De schola medica, in qua medicinam didicerit nos-
ter, nec non de ea, in qua eandem docuerit, facilius adhuc
erit disputatio. Salernum, medicinae occidentalis almam ma-
trem, Aegidius noster satis digne et ita quidem celebrat, ut
gratum animum erga doctores eiusdem aperte testetur (Med.
l. 2, v. 20... 45, l. 3, v. 468... 511, 861, 862), quamvis
etiam carpat recentiores scholae Salernitanae magistros, quod
minus dignis lauream doctoralem conferant (Med. l. 3, v.
564... 609). Salerni igitur se medicinae studuisse Aegidius
ipse refert; minus certum est, an idem quoque in schola Pa-
risiensi et Monspeliensi fecerit, ut a quibusdam asseritur.
Acriter scilicet carpit noster Monspelienses medicos (Urin.
v. 346... 352. Med. l. 1, v. 150, 151), ita ut facile doctorem
Parisiensem agnoscas, et pervetustam utriusque scholae invi-
diam. Parisiis medicinam docuisse Aegidium vel ex Naudaeo
(l. c.) discas, vel ex ipsius Aegidii verbis (Puls. prooem. pag.
25, lin. 120. Med. l. 1, v. 140, 141), quibus discipulos
suos memorat et scholam Parisiensem.

Monachum Benedictinum fuisse Aegidium nostrum pluri-
mi ex supra allatis scriptoribus referunt, sed his iam *Nau-
daeus* (l. c.) contradicit. Archiatrum vero eum fuisse apud
Philippum Augustum, Galliae regem, omnes fere unanimo as-
serunt, et inter hos testes maxime idonei, ut *Naudaeus*, *Du-
cange* (ll. cc.), inter recentiores vero *Petit* in descriptione
nosocomii Corboliensis (journal de médecine, 1786. Septemb.
p. 390).

Scriptis de Aegidio nostro proprium duodecim paginarum
opusculum *Jo. Phil. Laur. WITHOFF, Nachricht von einem eh-
mals sehr hochgehaltenen Arzneigelehrten Aegidius Corboliensis,
Duisburg, 1751. 4.*

Summis laudibus extollit Aegidium nostrum *Naudaeus*
(l. c.), docte admodum et copiose de eo egit *Ackermann* (l. c.).
Quae vero *Reinesius* (var. lection. l. 3, pag. 404) de Aegidio
affert ex Britonis Aremorici Philippide male ad nostrum Aegi-
dium referuntur, cum potius pertineant ad Aegidium Pari-
siensem, Carolini auctorem; inde corrigenda, quae ad hanc
rem illustrandam addit *Reinesius* (l. c. p. 688). Cfr. quoque
eiusdem *Reinesii* epist. ad Daumium 113 (Jen. 1670. 4. p. 283).

II. DE OPERIBUS AEGIDIJ.

Quatuor opuscula metrica conscripsit Aegidius ad rem medicam facientia, quorum tria haec editio sistit, quartum vero adhuc manu scriptum latet in scriniis bibliothecarum. Sunt autem haec carmina :

1. LIBER DE URINIS

prooemio, quod soluto sermone scriptum est, et 352 versibus hexametris constans, quibus pentametri nonnulli sunt interpositi. Opus iuvenile ut videtur, ipsique auctori non valde probatum, uti fatetur in prooemio ad librum de pulsibus (p. 24, lin. 97 sq.), igitur non ex hoc opere iudicandum est de Aegidii ingenio poetico, sed potius ex concinniori illo, quod de pulsibus agit. Attamen carmen de urinis ob compendiosam simul et copiosam uroscopiae doctrinam magnae famae fuit et auctoritatis apud medii aevi medicos, ita ut eius non solum ingens extiterit et partim adhuc existat manu scriptorum codicum in omnibus fere bibliothecis copia, sed etiam varii commentatores non obscuri nominis huic opusculo illustrando operam dederint, ut Gilebertus, Gentilis de Fulgineo aliique. Verosimile est, hoc opusculum usque ad saeculum XVI. doctoribus medicinae tanquam compendium ad habendas praelectiones inservisse. Eorum vero, qui ante Aegidii tempora de urinis sigillatim egerunt, unicus fere nobis superest libellus, graece conscriptus, pluries latine conversus, et in utraque lingua nobis preli beneficio servatus. Is liber est Theophili (Protospatharii), qui septimo post Christum natum saeculo Constantinopoli vixit. Joannis Actuarii libellus de urinis non ante Aegidii tempora scriptus esse videtur, quamvis Aegidii carmen de urinis Actuario non innotuerit. Theophili vero librum de urinis Aegidius certe ante oculos habuit, quamquam ab hoc ille nusquam allegatus sit.

Complectitur Aegidii carmen de urinis omnem de hac re doctrinam semioticam, ita ut, generalibus quibusdam de urina praemissis, de coloribus urinae sigillatim agatur, substantiae semper habita ratione, deina simili modo contenta urinae pertractentur.

Versibus 1...3 tres etymologiae vocis urinae exhibentur, pro genio saeculi diiudicandas. V. 4...9 genesis et natura urinae exponitur: esse scilicet hanc nil aliud, nisi aquosam seroque similem sanguinis partem, quae in secunda digestionem separata ad renes deferatur ibique in urinam mutetur; cfr. Theophilum de urinis c. 1. 2.

V. 10...16 enumerantur conditiones urinae inspiciendae, ea scilicet momenta, quae urinam variant, et ad quae

medicus, urinam inspecturus attendere debet, si veri quid ex urina praesagire cupit. Sunt autem hae conditiones non omnes eiusdem momenti seu dignitatis, quare ad quatuor primas prae ceteris animadvertendum est; scilicet ad sequentes: 1. *Qualitas*: color urinae; 2. *Quid*: substantia urinae seu varia eius consistentia, quae potest esse spissa, tenuis et mediocris; 3. *Quid in hoc*: contenta urinae seu corpuscula urinae inquantia; 4. *Quantum*: copia urinae.

V. 17, 18 enumerantur ea, quae ex inspectione urinae cognoscere potest medicus, sunt haec: sanitas, morbus, vigor, debilitas, inanitio et repletio; deinde etiam status medius, qui inter hos oppositos affectus existit.

V. 19...207 exhibetur doctrina de singulis coloribus urinae, quorum viginti (bis deni) numerantur. Sunt autem colores, quos Aegidius memorat, sequentes: Color niger, lividus, albus, glaucus, lacteus, charopos, pallidus, citrinus, rufus, rubeus, rubicundus, inopos, cyaneus, prasinus, ergo quatuordecim et, si colorem rufam, rubeum et rubicundum in unum contraxeris, habebis duodecim colores, ita, ut loco vocum *bis deni* (v. 19) legere aliquis posset *bis seni*, quam lectiōnem, nulla codicum auctoritate praeditam, in textum ipse recipere non ausus sum, idque eo minus, cum et ipsi editionum impressarum Aegidiani carminis commentarii de viginti coloribus loquantur. Praeterea extat inter bibliothecae Lipsiensis Paulinae codices manu scriptos index colorum urinae ab anonymo quodam auctore medii aevi confectus, qui viginti colores enumerat, sunt scilicet color albus, lacteus, glaucus, charopos, subpallidus, pallidus, subcitrinus, citrinus, subrufus, rufus, subrubeus, rubeus, subrubicundus, rubicundus, inopos, kyanos, viridis, lividus, niger adustionis et niger mortificationis (Cod. Paulin. num. 1167, fol. 43); dein in eiusdem bibliothecae duobus aliis codicibus manu scriptis (num. 1169, 1163) leguntur versus memoriales itidem anonymi cuiusdam auctoris, qui colores urinae ita definiunt:

*Puri fontis aquae se comparat alba, seroque
Lactea, glauca nequit lucenti cedere cornu,
Exurgit karopos veluti praedata cameli,
Pallida pallet uti succus carnis semicoctae,
Pallorisque minus subpallida continet in se,
Pomi citrini monstrat citrina colorem,
Subcitrina citri minus est suffusa colore,
Rufa cum puro contendere non timet auro,
Impuri refert auri subrufa colorem,
Aurorae rubea, dat subrubeam crocus orti
Exprimit urinam sanguis purus rubicundam,
Sanguis aquosus portendit subrubicundam,
Purpura dat kyanos, viridem succus tibi porri,*

*Est in opos vinum nigrum, sed livida plumbi,
Est nigra ut cornu nigrum, sic nosce colores.*

Undeviginti tantum hic colores enumerantur, quod inde forsitan explicare licet, quod color niger in duo diversa genera rursus distribui soleret. Si ergo Aegidium quoque viginti colores numerasse contendis, sequenti modo eius colores distribues: Color niger duplicis generis, c. lividus, c. albus, c. glaucus, c. lacteus, c. charopos, c. pallidus et subpallidus, c. citrinus et subcitrinus, c. rufus et subrufus, c. rubeus et subrubeus, c. rubicundus et subrubicundus, c. inopos, c. kyanos, c. prasinus. Cfr. dissertatiunculam de *uroscopia mediæ ævi*, quam nuper dedi (Allgemeine medizinische Annalen, 1824 pag. 5 sq.).

V. 21...37. Color niger, το μέλαν, Theophil. c. 6. Hic significat vel quartanae febris solutionem, vel adustionem (si color est sicut cornu lucidum vel sicut facies Aethiopicum), vel mortem, si urina nigra est et turbida. Urina nigra cum sedimine nigro in mulieribus significat menstruum purgationem. Si vesica renesque morbo non affecti sunt, urina nigra, foetida, pauca et pinguis in febre mortem significat, cfr. Theophil. de urin. c. 22. Si circa diem criticum cum surditate et agrypnia urina multa effertur nigro enaeo remate praedita, haemorrhagiam e naribus praesagit, bonam vel malam, prout bona vel mala signa eam comitantur. Nigra urina naturaliter semper spissa, nunquam tenuis est, nisi adsit violentior quidam morbus et magna vasorum obstructio.

V. 38...55. Color lividus seu plumbeus; το πηλιδόν Theophili. Urina per totum livida indicat membri alicuius vel saltem humoris eiusdem mortificationem; si urina supernae tantum livet, varios morbos indicat, versibus 42...46 enumeratos. Urina livida et oleosa, in parva quantitate et cum difficultate emissa, mortem significat; stranguriae signum est urina livida, frequenter sed in parva quantitate emissa. Urina livida cum granis (contentorum specie, v. vers. 239 sq.) parvis et ab invicem separatis significat morbum respirationis; urina livida cum minutissimis particulis in ea contentis arthritidem vel rheumatismum significat. Urina in superficie livida designat hystericam passionem, in qua uterus ad vertebrae vel ad ipsum diaphragma adpelli credebatur.

V. 56...71. Color albus, το λευκόν. Urina alba et tenuis varias affectiones significat, uti splenis passionem, hydropem, crapulam, nephresin, phrenesin, diabetem, arthritidem, melancholiam, epilepsiam, vertiginem caliginosam, hepatis debilitatem; in febre ardente significat mortem, si circa criseos tempus intrat; in sene marasmmum, in puero atrophiam indicat; illis vero, quibus collum et humeri ex causa interna

dolent, praesagit lithothymiam. Urina alba et tenuis etiam quartanam febrem et quotidianam, haemorrhoidas et passiones mulierum hystericas designat, sub quibusdam conditionibus etiam diabetem; in universum vero cruditatem, quare si in acuto morbo crisis non antea iam facta est, phrenesis periculum haec urina minetur. Urina alba vel glauca cum circulo plumbei coloris (v. v. 226, 227) epilepsiam significat.

V. 72...77. Color *glaucus*, qui color cornu lucenti seu pellucido comparatur; Theophilus l. c. habet: το γλαυκον ως κερως διαυγες, η ως οι κτηδονες του κερατοειδους χιτωνος του οφθαλμου, i. e. „glaucus ut cornu pellucidum, seu ut stratus tunicae corneae oculi.“ Urina glauca semper tenuis, nunquam spissa est, et eandem significationem habet, ut alba urina, minus tamen periculosa est. Ceterum urina glauca in sano homine indicat temperamentum melancholicum, et si mediocriter tenuis et mediocriter glauca vel alba est urina excessum phlegmatis acris seu acidi designat.

V. 78...91. Color *lacteus*, το γαλακτώδες Theophili. Urina lactea et subtenuis (nam perfecte tenuis nunquam esse potest urina lactea) in febris acutae initio apparens mortem minatur, si alia mala signa simul occurrunt, non vero, si simul bona signa (ut mens bene sibi conscia, somnus, bonus appetitus, respiratio libera, vires) conveniunt. Eadem urina, in fine morbi large effusa, sanitatem promittit; in initio febris intermittens frigidam eius causam et diurnitatem ostendit, in fine vero superveniens ipsius febris finem promittit.

V. 92...96. Color *charopos*; Theophilus ait: το χαροπον οιαπερ τα των καμηλων ερια τα υπολευκα, η ως λιθος ονυχιτης, i. e. „charopos est sicut camelorum vellera subalbida seu sicut lapis onychites“; Guidottus, editor Theophili, vocem *χαροπον* per ravum vertit, sicut ex Aristotele Plinius (hist. natur. XI. 37, sect. 55). Haec urina si simul spissa est, significat hydropem, colicam, calculum, capitis dolorem, statum pituitosum, rheumata, fluxum ventris et membrorum apostemata critica.

V. 97...102 agitur de regionibus urinae, quarum *summa*, *media* et *infima* certis regionibus corporis tanquam signa praesunt. Alii, et inter eos etiam commentatores Aegidii, quatuor statuunt urinae regiones, scilicet *summam* seu circulum superficiei, *superficiem* ipsam, *mediam* dein regionem et *infimam*, quibus quatuor corporis regiones respondent, quarum prima ab epiglottide superius, secunda inter epiglottidem et diaphragma viget, tertia partes abdominales complectitur, exceptis organis uropoëticis et genitalibus, quae scilicet ad quartam seu infimam corporis regionem pertinent.

V. 103...119. Color *pallidus* et *subpallidus*, το *αρχον και υποαρχον* Theophili, color spicicus et subspicicus (Guidot) vel *pallidus* et *subpallidus*. Si spissa simul est haec urina, significat febrem intermittentem ex phlegmate natam, si tenuis, indicat morbum ex atra bile, si mediocriter tenuis, indicat febrem ex acri phlegmate; mediocriter spissa temperamentum phlegmaticum designat. Urina pallida post glaucam, lacteam et charopon superveniens bonam crisin promittit. In febre continua lenta apostasin fieri in dextro hypochondrio indicat urina subpallida clara, si appetitus et vires non desunt, alias mortem minatur. Urina pallida, spumosa, oleosa, livida, cum contento cinereo, parce emissa phthisin indicat, si diarrhoea non adest; si vero in ipsa phthisi diarrhoea quoque accedit, mors sequitur.

V. 120, 121 de quantitate urinae agitur: Urinam paucam efficiunt cruditas materiei morbosae, obstructio meatuum, diarrhoea et consumptio; oppositae causae efficiunt multam.

V. 122...142. Color *citrinus* et *subcitrinus*, quem utrumque Theophilus omisisse videtur. Haec urina varias significationes (figuras) habet, ita iuveni complexionis phlegmaticae vel melancholicae febrem tertianam simplicem minatur, seni tertianam duplicem, puero continuam; sanitatem indicat in iuvene complexionis cholericae; praeterea occurrit in febribus quartanis erraticis autumnii et hyemis, nec non in morbis pectoris, splenis et hepatis. In febris continuae initio diurnitatem significat et debilitatem, in eiusdem febris stadio medio, crisi non facta, phrenesin minatur, sub fine febris post bonam crisin accedens, sanitatem promittit. Humor citro similis, quem conficit unio seu commixtio phlegmatis et cholerae urinam citrinam tenuem efficit, tenuiorem in cruditate, minus tenuem resolutione facta, intense citrinam in febre, remissiorem sine febre.

V. 143...182. Color *rufus* et *subrufus*, το *πυρρον και υποπυρρον* Theophili, qui color auro comparatur. Urina rufa aequalis, limpida et mediocris consistentiae corpus indicat sanum et optimaе complexionis. Urina rufa tenuis in puero significat febrem continuam, in iuvene tertianam, in sene, phlegmatico et muliere significat tertianam duplicem; sine febre diu ita permanens morbum hepaticum sequi vel febrem quartanam indicat. Si in initio morbi urina rufa subtenuis cum rara nube in suprema regione apparet, febrem intermittentem ex phlegmate salso oriundam praesagit; eadem urina in progressu morbi superveniens febrem tertianam indicat; si vero magis ad spissitudinem accedit, quotidianam febrem diurniorem ex salso vel dulci phlegmate designat. Si urina

subrufa subtennis et sine nube per longum tempus apparere solet, tunc morbos apyreticos ex phlegmate salso minatur, hydropicis vero mortem. Urina rufa parum pinguis cum nubecula febrem de phlegmate dulci indicat; si eadem substantia manet, sed color in subrufum remittitur, morbi apyretici ex dulci phlegmate oriuntur; urina rufa, subtennis vel etiam spissa, in superiori parte livida, diu ita perseverans, phlegmate dulci vel salso organa respirationis affici designat, in muliebri corpore morbos uteri. Urina rufa et pinguis indicat febrem continuam ex phlegmate in vasis haerente, sicut etiam rheumaticam affectionem; si simul accedit livor in suprema parte et morbus recens adhuc est, pleuresis vel hemitriticus minor indicatur, si vero vetus, ascites et empyema. Si urina spumosa, cinerea, livida, subrufa remissa fit, pleuriticus morbus transit in pneumonicum; febris hectica ostendit urinam pinguem, rufam, parum liventem, oleosam, crinnoidibus repletam.

V. 183...197. Color *rubeus*, *subrubeus* (qui est το ξανθον και υποξανθον Theophili) et color *rubicundus* et *subrubicundus*, το ερυθρον, υπερυθρον Theophili. Urina rubea lucida vel febrem tertianam duplicem, vel hepatis morbum vel febrem quartanam indicat; urina rubea turbida, mediocriter spissa, febrem tertianam continuam designat; eadem urina si viridem vel lividam colorem in suprema regione ostendit, hemitriticum medium vel etiam malum pleuriticum indicat. Urina rubea spissa synocham indicat, synochum vero si lividus color regionem supremam occupat; urina rubea magis tenuis, quam spissa, causionidem indicat; synochidem vero si magis spissa, quam tenuis est; causionem vero indicatur urina subtili et ignea (quae est το φλογινον Theoph.), certius urina rubicunda.

V. 198...204. Color *ineros*; το οινωπον Theophili, ad cuius mentem est η ως μελαντερος οινος, η ως βαθυτερον και πορφυραζον αιμα, καθως εστιν η χροα του ηπατος, „sicut vinum nigrius, vel sicut spissior et purpurascens sanguis, qualis est color hepatis“ color vineus ergo. Urina oinopos in febre continua exitium minatur, minus mala est sine febre et in mulieribus interdum eruptionem menstruorum significat. Urina *kyanos* (V. 205.) eandem significationem habet cum urina vinea, Color *kyanos* s. *venetus* (Guidot), το κινωπον Theophili est urina ex nigro purpurascens.

V. 206, 207. Color *prasinus* s. *viridis*; το χλωρον, de quo Theophilus (ex Guidotti textu et versione) ita ait: το δε χλωρον, ως πρασινον, κραιμβιζον, και ωσει χλοη· πλατος δε εν αυτω θεωρεται· το γαρ ιωδες και το σμαραγδιζον· και το ισατωδες, παντα χλωρα κατα το μαλλον και ηττον; **,viridis autem

ut porraceus, ad brassicae colorem vergens et herbaceus; latitudo certe in eo consideratur: aeruginosus enim, smaragdinus et glasteus omnes virides sunt secundum magis et minus. " Urina viridis indicat icterum, spasmos, hemitritaeum maiorem et ipsam mortem.

V. 208...338 exhibetur doctrina de contentis urinae. His fides maior habenda est, quam coloribus et substantiae, et certius licet ex iis iudicium haurire. Enumerantur contenta versibus 216..219. Dein ad singulorum contentorum considerationem auctor accingitur.

V. 220...234. *Circulus* urinae. Est autem circulus id, quod nunc coronam dicunt; margo circularis superficiei supremae, quam facit urina in vase urinario. Circulus latior et aquosus occipitium phlegmate premi docet, circulus purpureus et latior ostendit partem anteriorem capitis sanguine affici; circulus pallidus et tenuis partem sinistram capitis atra bile, circulus rubeus et tenuis bile flava partem dextram capitis turgere indicat. Circulus plumbeus epilepsiam, circulus rubeus post lividum virium restaurationem indicat; circulus viridis in febre ardente phrenesin minatur. Circulus tremulus spinae dorsalis morbum designat; circulus niger vel mortificationis vel adustionis signum est, prout antea vel viridis vel lividus extiterit.

V. 235...238. *Ampulla*, seu spuma bullosa in circulo aut superficie urinae, est vel residens, vel non residens. Residens ampulla inter transfusionem liquoris orta fugax est et quiescente liquore statim residet et evanescit, ampulla non residens etiam quiescente liquore permanet et denuo semper gignitur, de hac sola agit Aegidius; indicat haec diuturnitatem morbi, nephresim, cephalalgiam, rugitum et fluxum ventris, denique vomitum.

V. 239...244. *Granula*; his indicantur rheumata, scilicet fluxus humorum a capite in partes debiliores; si granula in ipso circulo urinae fixa manent et depressa ad eum revertuntur, morbus adhuc in ipso cerebro latet; si vero granula infra superficiem urinae sunt, et vitro commoto non ad circulum tendunt, morbus iam ad loca capiti proxima migravit.

V. 245, 246. *Nubecula* s. nebula urinae, ἡ νεφελή Theophili (c. 13). Est autem nebula urinae corpus semipellucidum, quod superiorem partem urinae obumbrat; indicat vel vitium organorum respirationis (offensam spiritualement) vel hepatis calorem morbosum.

V. 247...254. *Spuma* urinae. Haec si continua est, vel ventositatem indicat, vel calorem morbosum: ventositatem si discolor est et spissa, calorem si colore intenso et te-

nuis est. Spuma non continua sed intercisa et parvis granulis distincta idem significat, quod granulorum contentum, scilicet rheumata. Icterum vel hepatitidem indicat spuma nigra vel viridis, vel crocea.

V. 255...258. *Sanies* in urina, quae vel vesicae, vel renum, vel hepatis vitium designat, quod ex odore urinae et parte dolente dignoscitur.

V. 259, 260. *Pinguedo* urinae, seu urina oleagina, *τα ουρα ελαιωδεια* Theophili (c. 17). Urina oleosa cum febre tabem universam significat, sine febre consumptionem renum.

V. 261...264. *Humor* in urina. Humor crudus in superiore parte urinae significat morbos pectoris, pulmonum et diaphragmatis, in media parte vitia ventriculi et intestinorum, in inferiore parte morbos renum, lumborum et extremitatum inferiorum.

V. 265...275. Urina *sanguinea*; haec potest originem trahere vel ex hepate, vel e vesica urinaria, vel e renibus vel e vena chilis, quae omnia propriis signis concomitantibus dignoscenda sunt.

V. 276...278. *Arenae* in urina, quae calculum vesicae indicant, si albae sunt, calculum renis vero, si rubrae.

V. 279...281. *Pili* in urina seu contenta piliformia, quae indicant vel renes affectos esse vel totum corpus, prout inter digitos confictae molliores se sistunt durioresve, v. Hipp. aph. IV. 76.

V. 282...284. *Squamae et furfura* in urina, *υποστασεις πεταλωδεις και πιτυρωδεις* Theophili (c. 20, 21), sedimenta laminea s. petaloidea et furfurea. Utrumque contentum sine febre indicat scabiem (exulcerationem) vesicae, cum febre vero primam et secundam speciem febris hecticae. Tertia febris hecticae species indicatur *Crimnoidibus*, de quibus agitur V. 285, 286; sunt vero crimnoides (*υποστασεις κριμνωδεις*, sedimenta similaginea, Theoph. c. 21) similes furfuribus, sed molis paulo maioris, denominationem adeptae a voce *κριμνον*, i. e. farina crassius molita, v. Hipp. aph. VII. 30.

V. 287...297. *Alba minuta*, quae guttam significant, in mulieribus vero vel conceptionem vel uteri debilitatem.

V. 298...301. *Sperma* in urina repertum vel coitum exactum, vel abundantiam spermatis et concupiscentiam veneream, vel pollutionem nocturnam, vel gonorrhoeam, vel virilium paralysis designat.

V. 302...306. Contentum *cinereum* urinae vel haemorrhoidas et condylomata ani, vel tumorem splenis, vel menstruum retentionem significat.

V. 307...338. *Sedimen* seu hypostasis urinae. Bonum sedimen debet esse album, continuum non interruptum, in

fundo vasis residens, per aliquod tempus ita constanter permanens et conoideam s. pineatam habens figuram; malum sedimen extat, si aliqua ex his quinque conditionibus desideratur, reliquis nihilominus praesentibus; sic digestio laesa cognoscitur, si sedimen fundum deserit et vel mediam regionem tanquam enaeorema vel supremam regionem tanquam nubecula occupat, item si reliquis servatis compages et continuitas sediminis solvitur. Sedimen rubeum in febre spem bonae criseos affert, peius signum est sedimen subrubeum, quamvis albo sedimini vicinius. Pessimum est sedimen nigrum; minus malum est enaeorema nigrum et nubecula nigra, quamvis sedimen nigrum colore tantum peccet, enaeorema nigrum et nubecula nigra vero colore simul et loco.

Reinesius habuit codicem manu scriptum, in quo inter versus 338 et 339 adhuc sequentes versus, certe spurii, legentur (epist. ad Daunium):

*Mutant urinam frigus, calor atque putredo,
Congelat atque coquit, sanies dum mingitur, exit,
Ultima cum febre signum solet esse salubre,
Si fuerit calida morbi dyscrasia longa
Aut in tartareo ponit tentoria morbo,
Sive sub hydropico nisi nata sit ethica primo,
Frigiditas multa, quae si fuerit diuturna,
Redditur in fine leucophlegmaticus inde
Aut parit arteticam vel ptisim aut cacochimiam.*

2. LIBER DE PULSIBUS

scriptus est ab Aegidio senioribus annis, quam liber de urinis, constat prooemio, quod soluto sermone scriptum est et 380 versibus hexametris. Opus certe limatum et poëmaticis nomine non indignum; praesertim si genium saeculi respicias et difficultatem a rei pertractatae natura obortam. Eadem fata ceterum habuit hic liber cum libello de urinis, transcriptores et commentatores nactus est plurimos et magnam apud docentes discentesque auctoritatem. Praeter Galeni prolixa de pulsibus volumina, quorum summam in brevissimum compendium eleganter contraxit Justus Frid. Carol. Hecker (sphygmologiae Galenicæ specimen, Berolini 1817. 8.), aliaque partim deperdita nominandus est graecus quidam libellus Philareti, qui latino sermone tantum nobis servatus est. Idem vero hic Philaretus esse dicitur, qui sub Theophili (Protospatharii) nomine libellum de urinis composuit, de quo dixi in prolegomenis ad Aegidii libellum de urinis. Philareti libellus de pulsibus, quem Aegidius ob nimiam brevitatem indeque natam obscuritatem acriter carpit, prodiit ex versione Albani Torini cum libro de

urinis, et cum eodem ex antiquiori versione insertus est Articellae.

Aegidius in suo de pulsibus libello metrico mediam viam eligere studuit inter nimiam prolixitatem et obscuram brevitatem. Ipsorum pulsuum explicationi praemittit quaedam de corde eiusque motu (v. 15...45), quae partim per se clara, partim notulis nostris illustrata, commentario ampliori non egent. Non magis nos morabuntur, quae de pulsu in universum exhibentur versibus 46...56; indicat scilicet iudicium ex pulsu sanitatis varietates seu corporis et animi variam in sanitate indolem, in morbis vero augmentum morbi, paroxysmum, acmen, intermissiones, motus criticos, convalescentiam et mortem; iudiciorum ex urina indolem dubiam et incertam corrigit et confirmat et ex generalioribus ad specialia deducit, ut si urina genus morbi tantummodo indicet, pulsus speciei diagnosin adiuvet.

Ut pulsuum discrimina constituentur, quinque adhibentur *considerationes*, ex quibus decem pulsuum *genera* oriuntur, quorum singula denuo in plures *species* distribuuntur. Haec omnia ex tabula sequenti elucebunt:

- I. Consideratio: motus arteriae (v. 59).
 1. Genus: Pulsus magnus, parvus, mediocris.
 2. — — fortis, debilis.
 3. — — velox, tardus, mediocris.
- II. Consideratio: substantia arteriae (v. 60).
 4. Genus: Pulsus durus, mollis, mediocris.
 5. — — plenus, vacuus, mediocris.
 6. — — calidus, frigidus, mediocris.
- III. Consideratio: mora inter arses (v. 62).
 7. Genus: Pulsus frequens, rarus, mediocris.
- IV. Consideratio: incrementum et decrementum (v. 63...65).
 8. Genus: Pulsus decedens et incidens.
- V. Consideratio: constantia et ordo (v. 66...68).
 9. Genus: Pulsus aequalis et inaequalis.
 10. — — ordinatus et inordinatus.

Decem ergo pulsuum genera secundum has quinque considerationes extant, quae nunc (v. 69...111) accuratius definiuntur.

Genus primum (v. 69...77). Pulsus *magnus* oritur ex aucta dimensione arteriae et cum haec tribus modis augeri possit, tres oriuntur pulsus magni species. Dimensio arteriae in longitudinem aucta facit *longum* pulsam, in latitudinem expansa *latum*, elevatio denique arteriae versus digitum explorantem constituit pulsam *altam* seu apertam. Eodem modo pulsus *parvus* in tres species secundum triplicem dimensionem distribuitur, scilicet in pulsam *curtam* seu recessam, si longitudo spectatur, in pulsam *strictam* seu gracilem, si latitudo, et in pulsam *occultam* seu profundam, si

elevatio arteriae prae ceteris consideratur. Accedit tertia species, seu pulsus mediocris.

Genus secundum (v. 78, 79). Pulsus *fortis* oritur, si magnus simul est et velox, i. e. si arteriae auctam dimensionem rapidus ictus comitatur. Nam vox „frequentia“, quae in Aegidii versu 78 occurrit, nil aliud est, quam velocitas, quod commentariis impressis edocemur. Pulsus *debilis* e contrariis causis oritur.

Genus tertium (v. 80). Pulsus *velox* seu citatus, quem nunc celerem dicimus, adest, si diastole cito oritur et celeriter transit, ita ut rapidum ictum sentiat digitus admotus; pulsus *tardus* illi contrarius habet lentam, paulatim exurgentem diastolen, non tam celeriter transeuntem. Inter utrumque medius extat pulsus mediocris.

Genus quartum (v. 81, 82). Pulsus *durus* et *mollis* diiudicatur secundum rigiditatem vel laxitatem, quae in arteria sentitur durante diastole. Etiam inter hos pulsus mediocris medium tenet.

Genus quintum (v. 83). Pulsus *plenus* est, qui turgidus, quasi humore quodam redundante sentitur et ita sub levi compressione digiti permanet; pulsus *vacuus*, qui primo tactu quidem inflatus esse videtur, sed leviori iam compressioni ita cedit, ut inflatio evanescat. Mediocris tertiam speciem constituit.

Genus sextum (v. 84, 85). Pulsus *calidus* et *frigidus* et inter hos mediocris ex calore et frigore diiudicatur, quae digitos explorantes afficiunt.

Genus septimum (v. 90...92). Pulsus *frequens* et *rarus* dignoscitur minori vel maiori mora inter diastolas, igitur per numerum maiorem vel minorem ictuum in certo temporis spatio absolutorum. Etiam in hoc genere extat mediocris.

Genus octavum (v. 93...97). Pulsus *decidens* seu deciduus a fortioribus ictibus descendit ad debiliores et sensim evanescere videtur. Pulsus *incidens* vero seu inciduus a debilibus ictibus ad fortiores procedit.

Genus nonum (v. 98...101). Pulsus *aequalis* est, cuius ictus omnes eiusdem indolis sunt et per eadem temporum spatia recurrunt. Est vero absolute seu in omnibus aequalis, si eadem magnitudo, fortitudo, velocitas, durities et quae sunt eius reliquae qualitates in omnibus ictibus servantur, non absolute aequalis, si non omnes qualitates in singulis ictibus recurrunt, sed una tantum aliave, e. g. durities vel frequentia, ubi tunc dicitur pulsus in duritie aequalis s. aequaliter durus etc. Pulsus *inaequalis* eadem ratione discernitur et hic quoque esse potest vel absolute seu in omnibus inaequalis, vel in singula quadam qualitate.

Genus decimum (v. 102...111). Pulsus *ordinatus* in eo cernitur, quod eadem ratio inter singulos ictus servetur, sive ea ratio aequalis sit, sive inaequalis. Potest ergo pulsus *ordinatus* vel aequalis esse vel inaequalis, ita ut omnis aequalis pulsus necessario sit quoque *ordinatus*, inaequalis vero vel *ordinatus* esse possit, vel *inordinatus*. Pulsus *inordinatus* is est, qui rationem inter singulos ictus non servat et sine lege esse videtur. Species pulsus inaequalis *ordinati* et *inordinati* secundum similitudines quasdam denominantur ut *caprinus*, *serrinus* etc. (v. 109...111).

Causae mutationis pulsuum exhibentur omnes vers. 112...115.

V. 119...146 exponitur *modus*, quo pulsus debeat *investigari*: scilicet in quibusnam arteriis, in quonam brachio aegrotantis, quanam manu medici et quibusnam cautelis. — Pulsus debet explorari in iis arteriis, quae tangi possunt sine turpitudine, quae neque nimis profundae sunt et occultae, neque nimis breves et flexuosae, nec etiam nimis a corde remotae; eligitur ergo sinistra manus aegroti, quia cordi magis vicina et perturbationibus aliis minus obnoxia est, quam dextra. Medici sinistra manus sustentare debet manum sinistram aegroti, cuius pulsus exploratur; cavendum est simul, ne aeger digitos suos in pugnum comprimat, neve eos nimis extendat; tum etiam ne corporis pondus brachio sinistro antea incubuerit vel adhuc incumbat. Dextra manus medici pulsum tangat hoc modo, ut magis superficiali arteriae digitos leviter apponat, magis profundae et absconditae vero pressim eos applicet. Expectari debet ob accuratius iudicium inde ferendum centesimus ictus.

V. 147...375 agitur *de significationibus pulsuum*, quarum singulae species semper in statu secundum naturam et in statu praeter naturam considerantur.

V. 147...153. Pulsus *magnus naturalis* hominem designat prodigum, instabilem, gloriae cupidum, audacem, ingenium, calore spiritibusque divitem, arteriam bene formatam, ad dilatandum et movendum aptam. — V. 154...158. Pulsus *magnus praeternaturalis*, quem facit causa morbi suscepta, spirituum fervor morbosus, calor febrilis, labor aut coitus vehemens, ira. — V. 159. Pulsus *apertus* seu *altus* in omnibus cum magno pulsu convenit. — V. 160...163. Pulsus *longus naturalis* copiam spirituum et validum calorem indicat. — V. 164, 165. Pulsus *longus praeternaturalis* dyscrasiam indicat seu distemperantiam et caloris excessum. V. 166...168. Pulsus *superficialis* seu *latus naturalis*, designat segnitiam, mentem inconstantem, flexibilem, crasin cordis humidam. — V. 169, 170. Pulsus *latus praeternatu-*

ralis humores corporis tenues esse et aquosos, arterias aqua imbutas, membra resoluta indicat.

V. 171...176. Pulsus *occultus naturalis* animum indicat secreta celantem, caloris et spirituum egestatem, arteriam minus mobilem. — V. 177...179. Pulsus *occultus praeternaturalis* destructionem corporis praesagit. — V. 180...184. Pulsus *mutilus* seu *curtus naturalis* pusillanimitatem, invidiam, timiditatem, cupiditatem, avaritiam, frigidam temperiem cordis, spirituum viriumque penuriam indicat. — V. 185...187. Pulsus *curtus praeternaturalis*, si per tempus aliquod semper ita se habet, calorem vitalem deficere docet. — V. 188...190. Pulsus *gracilis* seu *strictus naturalis* mentem constantem propositique tenace indicat et siccam cordis temperiem. — V. 191, 192. Pulsus *strictus praeternaturalis* corporis ariditatem et materiam arcte cohaerentem (inde longum morbum) indicat.

V. 193...199 agitur de pulsibus quibusdam secundum quantitatem compositis. Pulsus *longus et latus* simul (v. 193, 194) regnare docet sanguinem, „qui propter qualitates suas qualitativis aëris consimiles dicitur filius aëris“ uti legitur in commentario Edd. impr. ad hunc locum. Pulsus *longus et strictus* simul (v. 195...197) designat regnum cholerae. Pulsus *curtus et latus* simul (v. 198) indicat dominium phlegmatis, Pulsus *curtus et strictus* simul (v. 199) dominium bilis atrae; ita complexionem ex pulsum quantitate distinguuntur ad mentem veterum.

V. 200...204. Pulsus *fortis et debilis*. Pulsus fortis vigorem indicat, spirituum copiam et arteriam bene mobilem, pulsus debilis contraria.

V. 205...213. Pulsus *velox naturalis*, temperiem cordis ferventem, praecipitationem quandam et festinationem nimiam in omnibus actionibus, vividam spirituum naturam et humorem facile resolutibilem indicat. — V. 214, 215. Pulsus *velox praeternaturalis* calorem morbosum in corde denunciat. — V. 216...218. Pulsus *tardus* et pulsus *medius* inter tardum et velocem.

V. 219, 220. Pulsus *durus naturalis* mentem austeram, temperiem cordis siccam, humorum penuriam et duritiem arteriae designat. — V. 221...225. Pulsus *durus praeternaturalis* materiam difficulter solvendam igitur morbum longius protractum indicat. — V. 226...229. Pulsus *mollis naturalis* mentem inconstantem, flexibilem, muliebrem, corporis complexionem humidam, cordis et arteriae substantiam mollem indicat. — V. 230, 231. Pulsus *mollis praeternaturalis* tenuitatem humorum et morbosam vasorum molliem designat.

V. 232, 233. Pulsus *plenus* spirituum sanguinisque copiam adesse docet. — V. 234...236. Pulsus *vacuus* spirituum sanguinisque defectum et humiditatem a morbo calore consumtam indicat.

V. 237...241. Pulsus *calidus* febrem vel acutam, vel intermittentem, vel hecticam indicat, prout continuus adest vel interponens, vel simul vacuus. — V. 242, 243. Pulsus *frigidus* vitae finem praesagit, quare commentarius Edd. impr. ad hunc locum: „non consulo quod medicus stet circa egrotum, quando apparet talis pulsus, tunc enim crux et luminaria et cinis et cilitium et aqua benedicta suum debent habere locum.“

V. 257...264. Pulsus *frequens* indicat debilitatem et vehementem calorem morbosum, cum quasi compensare studeat multitudine ictuum debilitatem singulorum. — V. 265. Pulsus *rarus* indicat debilitatem cum calore exiguo.

V. 266...274. Pulsus *inciduus* et *deciduus*, quorum prior virium augmentum et bonum morbi exitum, posterior vero virium decrementum et exitium ostendit.

V. 275...288. Pulsus *aequalis* et *inaequalis* bonae esse possunt malaevae significationis, prout in bonis ceterum malisve pulsibus cernatur aequalitas et inaequalitas. Aequalitas in pulsu quodam laudabili salutem promittit, in malo exitium; inaequalitas in malo pulsu laudabilior est, quam in bono; eadem ratione pulsus malus aequalis peior est, quam malus inaequalis, et bonus aequalis melior bono inaequali.

V. 289...375 enumerantur significationes pulsuum inaequalium ordinatorum et inordinatorum, qui nominibus ex comparatione et similitudine desumptis insigniuntur. *Cauda retortiva* (v. 289...295), pulsus a similitudine caudae soricinae ita dictus, cum inciduo quodammodo convenit et „quasi ab occultis et quasi ab insensibilibus percussionibus incipiens paulatim gradualem tramite secundum ordinatum motum maiorando procedit de minimis ad parvas, de parvis ad aliquantulum apertas, de aliquantulum apertis ad magis manifestas et ita continuatim et ordinatim procedit, quousque se recipiat in fortes motiones“ (Comment. Edd. impr.). Bonam crisin et reconvalescentiam indicat cauda retortiva. *Cauda finitiva* (v. 296...299), pulsus itidem similitudine caudae soricinae ita dictus, deciduo pulsui comparari potest et „per contrarium potest intelligi, quia a fortioribus incipiens per minores fortes transit, tertio per debiles, quarto per debiliores, tandem ab eo descendit per gradus debilitatis“ (Comm. Edd. impr.). Cauda finitiva defectum virium et mortem minatur, quare in Aegidii carmine sequitur (v. 300...315) „consolatio medici, cum aeger moritur.“ Pulsus *caprinus* (v. 316...

328) ictum dividit quasi in duas dilatationes, quarum prior minor est, posterior vero maior, ita ut eiusmodi pulsus caprae saltum imitetur. Pulsus caprinus vel secundum naturam est (v. 320...325) vel praeter naturam (v. 326...328). Pulsus *martellinus* (v. 329...338) similis est caprino, sed ab hoc inde discernitur, quod singuli cuiusque ictus prior dilatio maior sit, minor altera; etiam hic pulsus vel secundum (v. 335, 336), vel praeter naturam (v. 337, 338) occurrit. Pulsus *ramosus* (v. 339...349) quatuor digitos explorantes ita ferit, ut sub unoquoque digito alius atque alius semper videatur; praeterea esse potest vel secundum (v. 343, 344) vel praeter naturam (v. 345...349). Pulsus *procellosus* seu fluctuans, seu aestuosus (v. 350...355) ab undis in procella fluctuantibus nomen accepit, quia fortiter ab omni parte motus apices digitorum explorantium undequaque obruit; semper praeter naturam occurrit. Pulsus *spasmosus* (v. 356...361) duplex est: spasmosus vacuus, qui in phthisi praesertim locum habet, et spasmosus plenus, ex repletione ortus. Pulsus *formicans* et pulsus *vermiculosus* (v. 362...368) a motu formicarum et vermium dicti, pessimae plerumque sunt significationis, nisi adsit syncope, haec enim eosdem pulsus facit absque mortis periculo. Pulsus *serrinus* (v. 369...375) dictus a serra, quae inaequales incisiones facit, et itidem pessimae significationis est.

3. LIBRI DE LAUDIBUS ET VIRTUTIBUS COMPOSITORUM MEDICAMINUM

constant prooemio, quod soluto sermone scriptum est, et 4663 versibus hexametris in quatuor libros distributis, quibus 80 medicamina composita describuntur. Hoc poëma nil aliud est, quam paraphrasis poëtica glossarum, quas scripsit Matthaeus Platearius in Nicolai Praepositi antidotarium minus. Vetus hoc antidotarium minus, in usus medicorum conscriptum, quod ab antidotario maiori, usibus apothecariorum destinato bene distinguit ad Saladini Asculani mentem Ackermann (institut. histor. medic. p. 345), extat ad calcem operum Mesuës, Venet. 1562. fol., simul cum Platearii glossis. Hae glossae autem Platearii ut ad manus tibi sint inter legendum Aegidii poëma, optandum est, non solum, ut melius intelligas in singulis locis mentem Aegidii, sed etiam ut animadvertas, quam multa ab ipso Aegidio sint melius, accuratius, plenius exposita, quae apud Platearium vel manca habeantur, vel plane desint. Sequitur nunc series medicaminum compositorum, de quibus tractat Aegidius, eodem servato ordine singulorum:

Aurea Alexandrina (Aegid. med. l. 1. v. 168), medicamentum compositum e genere electuariorum amarorum; dicta est ab apro, vel propter eximiam virtutem, vel quia aurum in se recipit. Vide Nicolai Praepositi antidotarium minus, Venet. 1562. fol. f. 366 b; eiusdem antidotarium maius, Lugd. 1536. fol. f. 22 a; Quirici de Augustis de Thertona lumen apothecariorum, Lugd. 1536. fol. f. 5 b; Pauli Suardi thesaurus aromatariorum, Lugd. 1536. fol. f. 1 a; Joannis Jacobi de Manliis de Bosco luminare maius, Lugd. 1536. fol. f. 8 a.

Adrianum antidotum (Aeg. med. l. 1. v. 431), medicamentum compositum in forma electuarii; nomen sumsisse fertur ab Adriano imperatore. Vide Nicolai Praepositi antidot. min. f. 370 b; eiusd. antidot. mai. f. 22 a; Qu. de Augustis de Thertona lumen apothecariorum et Pauli Suardi thesaurus aromatariorum hanc compositionem non habent; Manl. de Bosco luminare mai. f. 8 b.

Athanasia antidotum (Aeg. med. l. 1. v. 518) electuarium amarum, sic dictum, quia hominem a morte liberare credebatur. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 371 a; eiusd. antid. maius f. 22 b; Qu. Aug. de Thertona f. 8 b; P. Suard. f. 1 b; Manl. de Bosco f. 9 a.

Acharistum antidotum (Aeg. med. l. 1. v. 686), electuarium aromaticum, sic nominatum, quia tantae virtutis est et ita cito morbum tollit, ut inde medicus sostro merito se deceptum videat, nisi prius iam mercedem acceperit. Iniusta igitur est accusatio, ac si medici hoc medicamen non aliter aegrotis porrexerint, nisi prius accepta mercede (C. Sprengel Geschichte der Arzneikunde, 3. Aufl. 2. Thl., S. 502, Nota 25). Vide Nicol. antid. min. f. 371 a, eiusd. antid. maius f. 22 b; Manl. de Bosco f. 8 b.

Alcancalon antidotum (Aeg. med. l. 1. v. 719) medicamentum compositum, cuius nomen corruptum est ex angelocalon, *αγγελοκαλον*, quasi nuntium bonum (Nicolai Myrepsi medicamentorum opus ed. Leonh. Fuchs, Basil. 1549. fol. pag. 16), unde etiam Nicol. Praepos. antid. min. in editione citata f. 372 a id *Evangelon* dicit. Praeterea vide Nicol. Praepos. antid. mai. f. 22 b, ubi Alcancalon, Manl. de Bosco f. 9 a, ubi Alcanchalon dicitur.

Haemagogum antidotum (Aeg. med. l. 1. v. 733) medicamentum compositum ad menstrua promovenda, a qua virtute nomen suum accepit. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 372 b; eiusd. antid. mai. f. 23 a; P. Suard. f. 1 b; Manl. de Bosco f. 9 b.

Blanca maior (Aeg. med. l. 1. v. 756) dicitur hoc medicamentum, quia adhuc media habetur Blanca et minor;

Blancae nomen accepit, quia albos et phlegmaticos humores purgat. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 373 a; eiusd. antid. mai. f. 24 b; Manl. de Bosco f. 9 b.

Benedicta (Aeg. med. l. 1. v. 829) medicamentum compositum laxativum, quod Benedictae nomen accepit, quia, ut antidotaria asserunt, ab aegrotis ei ob virtutem suam benedicuntur. Vide Nicolai Praepos. antid. min. f. 373 b; eiusd. antid. mai. f. 24 a; Quir. Aug. de Thertona f. 9 b; P. Suard. f. 2 b; Manl. de Bosco f. 9 b; ubi dicitur *Benedicta simplex*.

Diamargariton (Aeg. med. l. 2. v. 46) medicamentum cardiacum, quod ab ingredientibus perlis nomen accepit. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 375 a; eiusd. antid. mai. f. 27 a; P. Suard. f. 9 a; Manl. de Bosco f. 10 a.

Dianthos (Aeg. med. l. 2. v. 182) medicamentum aromaticum, quod nomen sibi sumpsit a floribus rorismarini, qui etiam flores anthos dicuntur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 375 b; eiusd. antid. mai. f. 27 a; Manl. de Bosco f. 10 b.

Diamoron (Aeg. med. l. 2. v. 207) medicamentum compositum, quod nomen a moris accepit, et ad mundificandum os adhibetur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 375 b; antid. mai. f. 29 a; Manl. de Bosco f. 35 a.

Diasatyron (Aeg. med. l. 2. v. 218) medicamentum aphrodisiacum, quod ab ingredientibus radicibus satyrionis nomen accepit. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 375 b; eiusd. antid. mai. f. 30 a; Quir. de Thertona f. 7 b; P. Suard. f. 7 b; Manl. de Bosco f. 10 b.

Diaprasium (Aeg. med. l. 2. v. 349) medicamentum compositum, quod nomen accepit a prasio, praecipue ingredientium. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 376 a, ubi sicut in eiusdem antid. mai. f. 28 a, et apud Manl. de Bosco f. 11 a *Diaprasium* audit.

Diazinzibereos (Aeg. med. l. 2. v. 395) medicamentum compositum aromaticum, cui zinziber nomen dedit. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 377 a; eiusd. antid. mai. f. 28 b; reliqua dispensatoria omittunt et solum de zinzibere condito loquuntur.

Diacimnum (Aeg. med. l. 2. v. 420) medicamentum compositum carminativum, sic dictum a semine cimini. Vide Nicol. antid. min. f. 377 b; eiusd. antid. mai. f. 27 a; Quir. de Aug. de Thertona f. 2 a; P. Suard. f. 5 b; Manl. de Bosco f. 11 b.

Diacalamentum (Aeg. med. l. 2. v. 442) medicamentum compositum aromaticum, quod a calamento s. herba nepetae nomen accepit. Vide Nic. Praepos. antid. min. f. 378 b; eiusd. antid. mai. f. 28 a; Quir. de Thertona f. 6 a; P. Suard. f. 6 b; Manl. de Bosco f. 12 a.

Diarrhodon (Aeg. med. l. 2. v. 478) medicamentum compositum, quod nomen a rosis sumit ingredientibus. Dicitur etiam Diarrhodon magnum, nam existunt quoque Diarrhodon Julii et Diarrhodon Abbatis. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 377 a; eiusd. antid. mai. f. 27 b; Quir. de Thertona f. 3 a; P. Suard. f. 6 a; Manl. de Bosco charta 5 a.

Diarrhodon Abbatis (Aeg. med. l. 2. v. 539) medicamentum, quod Abbas de Curia composuisse dicitur, praecedenti simile. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 377 a; eiusd. antid. mai. f. 27 b; P. Suard. f. 6 a; Manl. de Bosco f. 11 b.

Diapenidion (Aeg. med. l. 2. v. 544) medicamentum compositum humectans et expectorans, a penidiis nomen ducens. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 377 b; eiusd. antid. mai. f. 29 a; Quir. de Thertona f. 8 a; P. Suard. f. 8 a; Manl. de Bosco f. 11 b.

Diacitoniten (Aeg. med. l. 2. v. 569) medicamentum compositum, quod a cydoniis s. citoniis nomen accepit. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 379 a; eiusd. antid. mai. f. 30 b; reliqua antidotaria omittunt Diacitoniten, quamvis Conditum cydoniorum habeant.

Diasene (Aeg. med. l. 2. v. 592) medicamentum compositum solutivum, in quod folia sennae ingrediuntur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 379 a; eiusd. antid. mai. f. 31 b; Quir. de Thertona f. 10 b; P. Suard. f. 8 b; Manl. de Bosco f. 12 b.

Diacastoreum (Aeg. med. l. 2. v. 598) medicamentum compositum aromaticum, a castoreo sic nuncupatum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 377 b; eiusd. antid. mai. f. 31 b; Manl. de Bosco f. 11 b.

Diadragantum (Aeg. med. l. 2. v. 626) vel, uti rectius habet Nicol. Praepositi antid. minoris editio citata (f. 378 a), Diatragacanthum; medicamentum compositum pectorale, quod gummi tragacanthae in se recipit. Vide Nicol. Praepos. antid. mai. f. 29 a; Quir. de Thertona f. 8 a; P. Suard. f. 6 a; Manl. de Bosco f. 11 b.

Diaolibanum s. Diamannis (Aeg. med. l. 2. v. 648) medicamentum compositum aromaticum; nomina sumit ab olibano, quod etiam manna thuris dicitur; non vero commutanda est haec Diamannis cum electuario Diamanna, quod est in Nicol. Praepos. antid. min. f. 379 b. De Diaolibano vide Nicol. Praep. l. c. f. 377 a; eiusd. antid. mai. f. 31 a; Quir. de Thertona f. 8 b; P. Suard. f. 8 a; Manl. de Bosco f. 11 a.

Diacostum (Aeg. med. l. 2. v. 725) medicamentum compositum aromaticum, quod a costo nomen accepit. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 378 a; eiusd. antid. mai. f. 28 a; P. Suard. f. 8 a; Manl. de Bosco f. 12 a.

Diarris (Aeg. med. l. 2. v. 822) medicamentum compositum pectorale, nomen sumens ab iride Florentina. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 378 b; eiusd. antid. mai. f. 28 b; Quir. de Thertona f. 8 a; P. Suard. f. 7 b; Manl. de Bosco f. 12 a.

Diacodion Galeni (Aeg. med. l. 2. v. 828) medicamentum nomen ducens a codio s. papavere. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 378 b; eiusd. antid. mai. f. 29 a; P. Suard. f. 6 b, ubi vero Diacodion Mesuës audit; Manl. de Bosco f. 12 b.

Diaprunis (Aeg. med. l. 2. v. 859) seu Diadamascenum est medicamentum compositum lenitivum quod nomen sumit a prunis Damascenis, quae intrant. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 376 a; eiusd. antid. mai. f. 31 a, ubi Diaprunum audit; Quir. de Thertona f. 11 a; P. Suard. f. 9 a; Manl. de Bosco f. 8 b.

Esdra (Aeg. med. l. 3. v. 44) medicamentum compositum nomen ducens ab Esdra Propheta, qui inventor eius celebratur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 379 b; eiusd. antid. mai. f. 32 b, ubi Esdra magna audit; Manl. de Bosco f. 12 b.

Electuarium pliris archonticum (Aeg. med. l. 3. v. 235) medicamentum compositum aromaticum, dictum quasi Implens principale seu pro principibus (*πληρης αρχοντικον* seu *αρχοντικων*). Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 381 a; eiusd. antid. mai. f. 33 a; P. Suard. f. 11 b; Manl. de Bosco f. 13 b; Nicol. Myreps. edit. Fuchsii, Basil. 1549. fol. pag. 56.

Electuarium Ducis (Aeg. med. l. 3. v. 253) medicamentum compositum quod ita dicitur, quia, teste Nicolao Praeposito, „Abbas de Curia illud composuit ad opus Ducis Rogerii, filii Roberti (G)uiscardi propter indigestionem et ventositatem stomachi“ etc. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 380 b; Manl. de Bosco f. 13 b. Reliqua dispensatoria omittere videntur.

Electuarium psylliticum (Aeg. med. l. 3. v. 312) medicamentum compositum mucilaginosum et laxativum, a psyllio semine nomen ducens. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 392 b; eiusd. antid. mai. f. 34 a; Quir. de Thertona f. 10 b; P. Suard. f. 11 b; Manl. de Bosco f. 4 a.

Electuarium de succo rosarum (Aeg. med. l. 3. v. 542) medicamentum compositum laxativum, in quod succus rosarum intrat. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 381 a; eiusd. antid. mai. f. 34 a; Quir. de Thertona f. 10 b; P. Suard. f. 11 a; Manl. de Bosco f. 14 a.

Emplastrum apostolicum (Aeg. med. l. 3. v. 648) ita dictum vel ob magnam efficaciam, vel, ut putant nonnulli, ob numerum specierum duodecimalem, vel „quasi epistolicum, supra-missum.“ Vide Nicol. antid. min. f. 382 a; eiusd. antid. mai. f. 36 b; Manl. de Bosco f. 70 a; Nicol. Myreps. ed. Fuchs. p. 261.

Electuarium ad restorationem humiditatis (Aeg. med. l. 3. v. 745) deest in Nicol. Praepos. antid. min.; habet vero Nicol. Praep. antid. mai. f. 33 b, ubi etiam Electuarium resumtivum audit; P. Suard. f. 11 b; Manl. de Bosco f. 14 a.

Catharticum imperiale (Aeg. med. l. 3. v. 752) medicamentum compositum laxativum „pro imperatoribus factum et pro aliis delicatis hominibus,“ vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 384 a; eiusd. antid. mai. f. 39 b; P. Suard. f. 14 a; Manl. de Bosco f. 15 a.

Mithridatum (Aeg. med. l. 3. v. 866) Mithridatum magnum, medicamentum compositum, secundum praescriptionem Damocratis vel apud nos adhuc notum, a rege Mithridate, ut ferunt, inventum. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 384 b; eiusd. antid. mai. f. 40 b; Quir. de Thertona f. 5 a; P. Suard. f. 15 a; Manl. de Bosco f. 15 a. Apud Aegidium sicut apud plerosque medii aevi scriptores semper Metridatus audit vel Metridatum.

Micleta (Aeg. med. l. 3. v. 967) medicamentum compositum aromatico - adstringens, cuius nomen, forsan ex Arabica lingua depromptum, per „Experta“ declaratur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 386 a; eiusd. antid. mai. f. 41 a; Quir. de Thertona f. 11 a (Micklea); P. Suard. f. 16 a (Micheleta); Manl. de Bosco f. 16 a (Micleata); Nicol. Myreps. ed. Fuchs, p. 67.

Musa aenea seu ennea (Aeg. med. l. 3. v. 1031) medicamentum compositum opiatum, quod a Musa „peritissimo philosopho“ inventum est, vel uti Platearius litem dirimit in expositione super Musa: „secundum voluntatem auctorum tale nomen sortita.“ Musa ennea (rectius, ut mihi quidem videtur, quam aenea) dicitur in Nicol. Praep. antid. min. f. 385 b, forsan a numero noveno specierum, quamvis apud ipsum Nicolaum decem species excepto melle praescribantur; novem species et fere easdem habet Antidotus Musa apud Nicol. Myreps. ed. Fuchs. p. 90. Musa enea dicitur in Nicol. Praep. antid. mai. f. 40 b, et apud Manl. de Bosco f. 16 a; Musa magna Nicolai apud P. Suard. f. 16 a.

Opopyra (Aeg. med. l. 3. v. 1100) medicamentum compositum, quod ad significationem nominis graeci Succus ignitus dicitur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 386 b; eiusd. antid. mai. f. 42 a; reliqua dispensatoria omittunt.

Oxy (Aeg. med. l. 3. v. 1224) medicamentum compositum acidulum, unde nomen eius; Oxy laxativum fit addito scamoneo. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 387 a; eiusd. antid. mai. f. 42 b.

Oxymel Juliani (Aeg. med. l. 3. v. 1232) mel acetosum, quod a Juliano inventum esse dicitur. Vide Nicol. antid. min.

f. 387 b (ubi vero Nicolai textus omissus est et Platearū tantum expositio invenitur); Manl. de Bosco f. 33 b.

Potio Sancti Pauli (Aeg. med. l. 4. v. 79) medicamentum compositum, quod Sanctus Paulus composuisse dicitur, vocatur etiam a Romanis *Potio maior*. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 387 b; eiusd. antid. mai. f. 45 b; reliqua dispensatoria omittunt.

Piura Galeni (Aeg. med. l. 4. v. 76) medicamentum compositum ex amaritudine nomen sumens. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 388 a; eiusd. antid. mai. f. 65 b; Quir. de Ther. f. 9 a; P. Suard. f. 13 b; Manl. de Bosco f. 1 a.

Paulinum (Aeg. med. l. 4. v. 85) etiam Paulinum magnum dicitur vel Paulinum antidotum maius. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 388 a; eiusd. antid. mai. f. 46 a; reliqua dispensatoria omittunt.

Panchristum s. *Panchrestum* (Aeg. med. l. 4. v. 103) medicamentum compositum opiatum, ita dictum, quod late patentis sit utilitatis. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 388 b; eiusd. antid. mai. f. 46 a; omittunt reliqua dispensatoria.

Pilulae aureae (Aeg. med. l. 4. v. 108) ita dictae sunt propter eximiam virtutem, aurum enim non continent. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 389 a; eiusd. antid. mai. f. 46 b; Quir. de Ther. f. 12 a; P. Suard. f. 20 a; Manl. de Bosco f. 51 b.

Pilulae sine quibus esse nolo (Aeg. med. l. 4. v. 144) item ob eximiam virtutem ita vel etiam breviter „Pilulae sine quibus“ dictae. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 388 b; eiusd. antid. mai. f. 46 b; Quir. de Ther. f. 13 b; P. Suard. f. 21 a; Manl. f. 51 b.

Pilulae diacastoreae (Aeg. med. l. 4. v. 160) a castoreo ingrediente dictae. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 389 a; eiusd. antid. mai. f. 46 a; Manl. f. 51 b.

Pilulae ogdomeræ (Aeg. med. l. 4. v. 199), quia ex octo speciebus sunt compositae. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 389 a (octomeræ); eiusd. antid. mai. f. 47 a (P. de octo rebus); Manl. f. 52 a (optomeræ).

Pilulae de quinque generibus myrobalanorum (Aeg. med. l. 4. v. 207) ita dictae, quia myrobalani omnium quinque generum in eas ingrediuntur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 389 a; eiusd. antid. mai. f. 47 a; Manl. f. 52 a.

Pilulae stypticae (Aeg. med. l. 4. v. 214) a virtute adstringente sic dictae. In Nicol. Praep. antid. min. f. 389 a occurrunt sub nomine: *Pilulae probatae* contra fluxum ventris; in eiusd. antid. maiori videntur esse omissae. Manlius habet f. 52 a.

Pilulae ante cibum et post (Aeg. med. l. 4. v. 223) ad di-

gestionem adiuvandam. Vide Nicol. antid. min. f. 389 b; eiusd. antid. mai. f. 49 b; P. Suard. f. 21 b (P. imperiales); Manl. f. 52 a.

Pilulae arteticae (Aeg. med. l. 4. v. 266) ita dictae, quia contra arthritidem seu arteticam faciunt. Vide Nicol. antid. min. f. 389 a; eiusd. antid. mai. f. 49 a; Manl. f. 52 a.

Rosata novella (Aeg. med. l. 4. v. 321) medicamentum e rosis aliisque speciebus confectum, quod ob novam praescriptionem novellum appellatum est. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 389 b; eiusd. antid. mai. f. 51 a; Quir. de Thert. f. 3 a; P. Suard. f. 22 a; Manl. f. 16 a.

Rubca trochiscata (Aeg. med. l. 4. v. 352) electuarium aromaticum ita dictum a colore rubro et a trochiscis (hedychrois et croceis) quos recipit; ipsa vero Rubea non trochiscatur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 389 b; eiusd. antid. mai. f. 51 a; P. Suard. f. 22 a; Manl. f. 16 a.

Requies (Aeg. med. l. 4. v. 429) s. Requies magna s. Requies Nicolai, medicamentum compositum opiatum a concilianda quiete nuncupatum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 390 a; eiusd. antid. mai. f. 51 a; Quir. de Thert. f. 8 b; P. Suard. f. 22 a.

Rhodozaccara (Aeg. med. l. 4. v. 493) s. Saccharum rosatum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 390 a; eiusd. antid. mai. f. 66 b; Quir. de Thert. f. 32 a; P. Suard. f. 33 a; Manl. f. 28 a.

Rhodomel (Aeg. med. l. 4. v. 509) s. Mel rosatum. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 390 a; eiusd. antid. mai. f. 41 a; Quir. de Thert. f. 20 a; P. Suard. f. 16 a; Manl. f. 35 a.

Sotira (Aeg. med. l. 4. v. 541) s. Sotira magna, quasi Salvatrix, σωτειρα, dicta. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 390 a; eiusd. antid. mai. f. 51 b; reliqua dispensatoria omittunt.

Stomaticon (Aeg. med. l. 4. v. 571) medicamentum cum saccharo compositum, cuius quatuor exstant genera: St. confortans, laxans, calidum, frigidum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 390 b; eiusd. antid. mai. f. 52 a; P. Suard. f. 22 b.

Theriaca magna (Aeg. med. l. 4. v. 605), vulgo Tiriaca vel Tyriaca; medicamentum compositum dictum a voce θηρο i. e. animal ferum, quasi αντιδοτον θηριακον, quia contra ferarum morsus venenatos valet. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 391 a; eiusd. antid. mai. f. 55 b; Quir. de Thert. f. 4 b; P. Suard. f. 26 b; Manl. f. 16 a.

Tryphera magna (Aeg. med. l. 4. v. 783) medicamentum compositum opiatum, forsitan ea de causa sic dictum, quia delicatulis hominibus convenit. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 392 b; eiusd. antid. mai. f. 57 b; Quir. de Thert. f. 8 a; P. Suard. f. 26 a; Manl. f. 17 a.

Tryphera Saracenicæ (Aeg. med. l. 4. v. 845) medicamentum compositum ab Arabibus s. Saracenis medicis ita dictum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 392 b; eiusd. antid. mai. f. 58 a; Manl. ch. 7 b.

Tria Sandali scilicet *ligna* (Aeg. med. l. 4. v. 945), medicamentum compositum calorem minuens. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 393 a; eiusd. antid. mai. f. 58 a; Quir. de Thert. f. 2 b; P. Suard. f. 26 a; Manl. f. 17 a.

Theodoricon (Aeg. med. l. 4. v. 956) *hyperiston* s. *emperiston*, forsitan *εμπεριριστον*, nam „bene expertum“ exponitur; Theodoretos vocatur apud Nicol. Myreps. ed. Fuchs, p. 71. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 393 a; eiusd. antid. mai. f. 58 b.

Theodoricon anacardinum (Aeg. med. l. 4. v. 1027) ab anacardis intransibus ita dictum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 393 b; eiusd. antid. mai. f. 58 b; Manl. f. 17 a.

Vomitus Patriarchæ (Aeg. med. l. 4. v. 1103) medicamentum compositum emeticum, Patriarchæ cuidam inventori adscriptum. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 394 a; Manl. f. 17 a.

Unguentum citrinum (Aeg. med. l. 4. v. 1166) a citri fructu ita dictum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 395 a; eiusd. antid. mai. f. 63 a; Quir. de Thert. f. 24 a (secundum aliam praescriptionem); P. Suard. f. 31 b; Manl. f. 61 b, (alias praescriptiones f. 66 b, et 68 b).

Unguentum aureum (Aeg. med. l. 4. v. 1185) propter virtutis excellentiam ita dictum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 395 b; eiusd. antid. mai. f. 63 a. P. Suard. f. 30 a et Manl. f. 58 b habent sub hoc nomine alias formulas.

Unguentum populeon (Aeg. med. l. 4. v. 1191) ita dictum, quia fit de oculis populeis. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 395 b; eiusd. antid. mai. f. 63 b; Quir. de Thert. f. 24 a; P. Suard. f. 30 b; Manl. f. 62 a.

Unguentum Marciaton (Aeg. med. l. 4. v. 1235) a Martiano vel Marciano vel Martiatone philosopho, ut fertur, inventum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 394 b; eiusd. antid. mai. f. 60 a; Quir. de Thert. f. 35 a; P. Suard. f. 30 b; Manl. f. 60 a.

Unguentum dialthaea (Aeg. med. l. 4. v. 1250) ab althææ radice ita dictum. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 395 a; eiusd. antid. mai. f. 64 a; Quir. de Thert. f. 25 a; P. Suard. f. 31 b; Manl. f. 61 b.

Unguentum arregon (Aeg. med. l. 4. v. 1290) s. arragon s. aragon s. arogon s. arigon, quæ vox per „adiutorium“ explicatur. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 394 b; eiusd.

antid. mai. f. 63 b; Quir. de Thert. f. 25 b; P. Suard. f. 31 a; Manl. f. 61 a.

Unguentum Agrippa (Aeg. med. l. 4. v. 1306) ab Agrippa rege Judaeorum ita dictum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 394 b; eiusd. antid. mai. f. 64 a; Quir. de Thert. f. 25 b; P. Suard. f. 31 a; Manl. f. 62 b.

Unguentum fuscum (Aeg. med. l. 4. v. 1322) a colore dictum. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 395 b; Manl. f. 62 a; reliqua dispensatoria omittunt.

Unguentum album (Aeg. med. l. 4. v. 1324) s. de cerussa crudum. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 64 b; Quir. de Thert. f. 24 a; P. Suard. f. 32 a; Manl. f. 58 b, f. 65 b.

Yeralogodion (Aeg. med. l. 4. v. 1326) rectius *Hiera Logadii*, medicamentum sacrum ex inventione Logadii. Vide Nicol. Praep. antid. min. f. 396 a; eiusd. antid. mai. f. 65 b; P. Suard. f. 13 b; Manl. f. 17 b. Etiam *Memphitum* appellatur, quia in Aegyptiorum urbe Memphis inventum esse ferunt, v. Aeg. med. l. 4. v. 1331.

Yera picra Galeni (Aeg. med. l. 4. v. 1387) rectius *Hiera picra Galeni*, differt a *Picra Galeni*, quod etiam agaricum, turbith et colocynthides contineat. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 396 b; eiusd. antid. mai. f. 65 b; Quir. de Thert. f. 9 b; P. Suard. f. 13 b; Manl. f. 17 a.

Yera Constantini (Aeg. med. l. 4. v. 1410) rectius *Hiera Const.*, ab auctore (Constantino Africano?) sic dicta. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 396 b; eiusd. antid. mai. f. 65 b. Manl. f. 2 b.

Yera Rufini (Aeg. med. l. 4. v. 1523) rectius *Hiera Ruf.*, ab auctore dicta. Hunc auctorem putaverim esse Rufum Ephesium, cuius Hieram indicat Paulus Aegineta in tractatu *περὶ τῶν ἰερωῶν ἀντιδοτων*; (art. med. l. 7. c. 8) cfr. Chr. Frid. de Matthaei Rufi Ephesii opuscula et fragmenta, Mosquae 1806. 8., pag. 164 et 247; igitur potius dicendum esset *Hiera Rufina*. Vide Nicol. Praepos. antid. min. f. 396 b; eiusd. antid. mai. f. 65 b.

4. LIBER DE SIGNIS MORBORUM.

Hunc librum itidem metricè compositum serius adhuc, quam librum de medicamentis Aegidius noster conscripsit (med. l. 1. v. 241...247), sed latet adhuc manu scriptus in bibliothecarum latebris ignotis. Christoph Gottlieb de Murr, vir in coëmendis dividendisque codicibus manu scriptis per totam vitam occupatus, habebat ex bibliotheca Thomasi codicem

manu scriptum, in quo legebatur Aegidii tractatus de signis et symptomatibus aegritudinum, constans capitibus 78, incipiens ita:

Aude aliquid, mea Musa, novi, proscribe timorem,
 Parcius arguti timeas censoris acumen,
 Atque theonini morsus ad vulnera dentes
 Aequa mente feras, discas sufferre cahinnos,
 Ne trepida, quam mutus erit feritate remota
 Quem saevire times etc.

Ultimus versus erat:

Crudaque materies cum digestivo fatiscit.

Sed quonam pervenerit codex iste, et ubi locorum nunc lateat, nec cognoscere potui, nec alium quendam huius poëmatism codicem nancisci. Quaerant nunc alii harum rerum curiosi, et si felicius, quam mihi, negotium cesserit, publicare opus non differant, ut denique completa habeatur Aegidii operum editio. Cfr. C. G. de Murr Journal zur Kunstgeschichte, Nürnberg, 1777. 8. Theil 4. S. 104.

III. DE EDITIONIBUS IMPRESSIS.

Liber de urinis cum libro de pulsibus Aegidii pluries simul prodiit, addito commentario Gentilis de Fulgineo, sic

Paduae, 1484. 4. cura Avenantii de Camerino. Praecedit liber de urinis cum duplici commentario: *expositione* scilicet, quae est Gentilis de Fulgineo, et *commento*, quod forsitan ipsius Aegidii esse posset. Sequitur dein liber de pulsibus cum simplici commentario Gentilis de Fulgineo. Hunc librum de pulsibus praecedit brevis praefatio, quae his verbis incipit: „*(A)venantius musius de camerino. Alexandro de bartholaciis de monte ulmi. salutem plurimam dicit. Suscepi nuper amicorum optime Alexander ac patriae tuae honor et decus communi juvenum medicine studentium utilitate ductus opuscula duo corrigenda pulcherrima quidem maximeque cognitu necessaria: quorum alterum de pulsibus: alterum de urinis inscriptum est. Hanc emendationem meam cum alicuius docti peritique iudicio subiicere vellem: tu mihi occurrissi hac dignus censura etc. etc. quare perlege queso hec duo opuscula atque castigaciones meas diligenter perpende: nec non ut tibi videbitur: corrige: quo audacius ea impressoribus transcribenda tradere possimus. vale.*“ Litteris gothicis impressa est haec editio sine signaturis et custodibus, lineis 32 in pagina plena. In fine legitur: „*Hic finis imponitur tractatulo pulsum Magistri Egidii cum commento Gentilis de Fulgineo qui impressus fuit Paduae per magistrum*

Mattheum cerdonis de Vuindischgretz die Januarii Anno domini 1484.“

Venetüs, 1494. 4. Repetitio prioris eodem modo disposita; litteris gothicis, cum signaturis (a...s), sed sine custodiibus impressa, lineis 43 in pagina plena. In fine legitur: „*Hic finis imponitur tractatulo de cognoscendis urinis et pulsu peritissimi magistri Egidii cum expositione et commento magistri Gentilis de fulgineo summa cum diligentia pluribus in locis castigatus a magistro Auenantio de camerino artium et medicine professore Venetiis impressus per Benardinum Venetum expensis. d. Jeronymi duranti. die. 16. mensis february. 1494.*“

Lugduni, 1505. 8. Repetitio editionis Avenantianae, litteris gothicis impressa (v. Paschalis Galli biblioth. med. p. 6; Israel. Spachii nomenclator. script. medicor. p. 90, et ex his van der Linden, Mercklin aliique).

Lugduni, 1515. 8. Repetitio editionis Avenantianae, litteris gothicis impressa, mendis operarum plurimis deformat. In fine legitur: „*Hic finis imponitur tractatulo de cognoscendis urinis et pulsu etc. . . . impressus Lugduni per Jacobum myt. Anno Millesimo quingentesimo decimo quinto. Die vero ij Octobris.*

Lugduni, 1526. 8., cum Gentilis de Fulgineo commentariis (Catalog. biblioth. medico-physicae Baldingeri, tom. I. p. 241. n. 3874).

Basileae, 1529. 8., in aedibus Thomae Wolffii. Repetitio editionis Avenantianae litteris rotundis impressa, pluribus adhuc mendis typographicis inquinata, quamvis aliquae voces, quae in praecedentibus editionibus corruptius legebantur, in hac emendata sint. Ita editiones Avenantianae 1484 et 1494 omnibus aliis editionibus recentioribus praeferendae sunt, quippe quae ab iis descriptae sint.

Libri quatuor de laudibus et virtutibus compositorum medicaminum semel tantum typis excusi sunt et quidem in collectione poetica admodum rara, scilicet in *Polycarpi Leyseri historia poetarum et poematum mediæ aevi, Halae Magdeburgicae, 1721. 8.* a pagina 502 usque ad paginam 691. Haec impressio secundum codicem Guelpherbytanum a Marquardi Gudii manu exaratum (π) ita negligenter facta est, ut plures versus omnino desint, numerus versuum pluries perturbatus sit, voces codicis perspicue scriptae in plane alias permutatae, vel infelici coniectura emendatae sint et innumera typhothetae sphalmata occurrant.

IV. EDITIONIS RATIO ET ADMINICULA.

In hac ipsa editione adornanda id ante omnia agendum videbatur, ut genuinus Aegidii textus restitueretur et quam accurate typis excuderetur, dein ut etiam necessaria explicatio non omnino deesset.

Quod attinet ad textus integritatem restituendam, usus sum auctoritate codicum manu scriptorum et editionum impressarum, quatenus utrumque adiumentum adire mihi liceret. Ne autem ipsis emendationibus, quas ex his fontibus haurire licuit, fides idonea deesset, fontes ipsos indicavi sequenti modo:

In carmine de urinis indicatur per graecam litteram

- α) Codex ms. Paulinus Lipsiensis, membranaceus, folio minori (num. 1213; vide catalogum Felleri p. 280. n. 40); scriptus sub initio saeculi XIV., forma litterarum nitida et perspicua. In fine: „*Expliciunt versus et commentum magistri egidii.*“
- β) Cod. ms. Paul. Lips. membran. fol. min. (n. 1168; v. catal. Felleri p. 280, n. 39); nitide scriptus et a recentiori manu interdum correctus, in fine saeculi XIII. Legitur in pagina secunda et tertia: „*Liber Monasterii Veteris Cellae Sctae Mariae ad publicum repositus armarium. Anno salutis 1506.*“
- γ) Cod. ms. Paul. Lips. membran. fol. (n. 1169; v. catal. Fell. pag. 262, n. 41), scriptus saeculo XIV medio; in secunda et tertia pagina legitur: „*Liber monasterii Veteris cellae Repositus ad bibliothecam publicam ex Testamento D. Doctoris Munzemeister Anno 1506.*“
- δ) Cod. ms. Paul. Lips. membran. fol. min. (n. 1165; v. catal. Fell. p. 278, n. 28), festinante manu scriptus saeculo XIV. exeunte; deest commentarius. Secundae et tertiae paginae inscripta sunt haec verba: „*Liber Monasterii Veteris Cellae Sanctae Mariae Repositus ad Bibliothecam publicam Anno 1506.*“ Convenit in multis cum cod. λ.
- ε) Cod. ms. Paul. Lips. membran. fol. (n. 1166; v. catal. Fell. p. 256, n. 25) scriptus sub fine saeculi XIV. Legitur in initio: „*Versus Egidii cum commento Gileberti,*“ in fine: „*Expliciunt versus Egidii cum commento Gileberti.*“

- ζ) Cod. ms. Paul. Lips. membran. fol. (n. 1176; v. catal. Fell. p. 269, n. 9) scriptus saeculo XV. medio; amplissimi de urinarum iudiciis commentarii, quibus versiculi Aegidiani quasi gurgiti vasto innatant.
- η) Cod. ms. Paul. Lips. chartac. fol. (in eodem codicum fasciculo 1176) eodem tempore scriptus. Versus Aegidii cum commentariis.
- θ) Cod. ms. Paul. Lips. partim chartaceus, partim membranaceus, fol. maiori (n. 1164), scriptus saeculo XV. exeunte. Habet carmen Aegidii cum scholiis et commentariis; desunt folia nonnulla.
- κ) Cod. ms. Paul. Lips. chart. fol. (n. 1167; v. catal. Fell. p. 264, n. 44), scriptus saeculo XV. In fine leguntur verba: „*Explicit Egidius de urinis cum optima lectura M. Bernhardi anno Domini 1417 in vigilia Sancti Wentzeslai martiris et patroni Boemorum. Deo gratias.*“
- λ) Cod. ms. Guelpherbytanus, olim Beireisianus, membran. 4. (n. 47, 13). Huic fasciculo codicum adscriptum est sub fine manu recentiori et festinante, forsan saeculi XVI., carmen de urinis incompletum sub titulo: „*Urinae Examinatio Magistri Aegidii.*“ Desunt commentarii. Multas et audaces, interdum vero bonas, habet mutationes.
- π) Cod. ms. Guelpherbytanus, olim Gudianus, chartaceus, 4. (n. 196 Gud.). Hunc codicem, qui continet Aegidii carmen de medic. comp., de urinis, et de pulsibus, transscripsit Gudius e veteri codice (μ), cuius notae dubiae et non extricabiles interdum apposuit. Bonas habet lectiones.
- ββ) Editio impressa Venet. 1494. 4.
- γγ) — — — Lugd. 1515. 8.
- δδ) — — — Basil. 1529. 8.

In carmine de pulsibus indicatur per graecam litteram

- ρ) Cod. ms. Paul. Lips. membran. fol. (n. 1144; v. catal. Fell. p. 255, n. 21), ineunte saeculo XIII. scriptus; omnium praestantissimus. Continet etiam commentarios.
- σ) Cod. ms. Paul. Lips. membr. fol. min. (n. 1165; cfr. litt. δ) scriptus saeculo XIV. exeunte. Adsunt commentarii.

- τ) Cod. ms. Paul. Lips. partim chart. partim membran. fol. maiori (n. 1164, cfr. litt. θ) scriptus saeculo XV. exeunte. Continet scholia.
- π) Cod. ms. idem, qui sub carmine de urinis hac littera insignitur, scilicet codex autographus Marquardi Gudii ex vetustiori codice μ descriptus.
- φ) Cod. ms. Guelpherbytanus, olim Beireisianus, membran. 4. (cfr. litt. λ) accurate scriptus saeculo XIV. Desunt commentarii; titulus est: „Versus magistri Egidii de pulsu.“ Continet lectiones antiquas et omnium optimas; saepe convenit cum cod. σ.
- ψ) Cod. ms. Dresdensis, olim monasterii Veteris cellae, chartac. 4. (B, 183) scriptus anno 1412, uti patet ex inscriptione finali. Ab optimo quodam codice descriptus esse videtur, nam bonas habet lectiones et saepe cum cod. ρ convenit. Explicationem habet interlinearem, quae etiam varias lectiones continet. In fine: „Explicit liber de p. Egidii cum summa expositionis cuiusdam salerni qui fuit in monte - pessulano licenciatus.“
- αα) Editio impressa Paduae 1484. 4.
- ββ) — — — Venet. 1494. 4.
- γγ) — — — Lugd. 1515. 8.
- δδ) — — — Basl. 1529. 8.

Praeterea hoc Te scire cupio, lectiones in textum receptas, nulla vero auctoritatis notula instructas, ex antiquioribus editionibus impressis desumas esse.

In carmine de compositis medicaminibus ad textum, qui maxime depravatus erat, restituendum adhibui codicem ms. chartaceum Guelpherbytanum, qui Marquardi Gudii manu scriptus tria Aegidii carmina exhibet. Hunc codicem semper per litteram π indicavi; antiquiorem codicem, ex quo Gudius illum descripsit, indicavi per litteram μ, quamvis eum ipse non viderim, sed solum sigla illa, quae Gudius interdum ex eo apposuit et quae saepissime ad meliorem lectionem viam aperiunt. Polycarpi Leyseri impressionem per Ls., Gudianas coniecturas per G. notavi. — Vidi praeterea etiam codicem manu scriptum ex bibliotheca publica Hamburgensi, constantem ex 223 foliis in forma quarta, et tria Aegidii carmina continentem. Hunc codicem Vogelius, medicus Hamburgensis, scribendum curavit et bibliothecae Hamburgensi legavit ex testamento. Est vero recentissimus et nullius pretii, quoad carmen de medicamentis

totus ex Leyseri impressione cum omnibus erroribus, maxime conspicuis quoque, descriptus, quoad reliqua duo carmina sequitur editiones impressas. Novi igitur nil continet.

In ipsis emendationibus sedulo operam dedi, ut codicum manu scriptorum et impressorum auctoritate nulla penitus careret; si vero nova quaedam lectio tentanda erat, uti saepe in carmine de medicamentis, id ipsum indicavi, ne Aegidio imputaretur error, qui meus vere esset. Temporis rationem in hoc negotio me habuisse, igitur secundum latinitatem, prosodiam et medicinam medii (non Augustei) aevi me emendasse, et emendare debuisse, per se patet.

In explicationibus paucus fui, cum doctis viris, historica et medica doctrina bene imbutis, non vero tironibus scriberem et chartis quodammodo parcendum esset. Multa vero, quae ex ipsis notulis, textui subiectis, nondum satis explicata videri possint, lucem accipient his ipsis prolegomenis perlectis, praesertim vere iis eorundem paginis, quae introductiones sistunt in singula Aegidii carmina.

Superest, ut pauca moneam de scribendi ratione, quam orthographiam vocant. Cum antiquissimi codices ab Aegidio eiusve coevis scripti non extarent, vera itaque Aegidii orthographia ex codicibus disci non posset, vulgarem verba latina scribendi modum servandum esse duxi, exceptis tum iis locis, ubi ex ipso carmine eluceret, Aegidium sic scripsisse, tum iis medicae artis terminis technicis, qui apud omnes illius temporis medicos certo quodam, quamvis non laudabili modo scriberentur. Sic e. gr. scripsi *Yera* pro *Hiera*, quia ordo alphabeticus in recensendis medicaminibus compositis ab Aegidio servatus id posceret, scripsi *Yeralogodion* pro *Hiera Logadii*, quia ex ipsius Aegidii verbis (Med. l. 4, v. 1329, 1330) pateret, eum vere sic scripsisse. Metri ratio, quamvis apud Aegidium magis ad verborum accentum syllabarumque vim, quam ad antiquorum poetarum prosodiam et syllabarum quantitatem sit accommodata, tamen interdum aperte satis ostendit veram Aegidii scripturam, e. gr. *Antophilus* pro *Antophyllus*, *Pentaphilon* pro *Pentaphyllon*, *Pionia* pro *Paeonia*, *Hysopus* pro *Hyssopus*, *Hypocras* pro *Hippocrates*, *Galienus* pro *Galenus*, *Diarrhodon* pro *Diarrhodon*, *Disnea* pro *Dyspnoea* (med. l. 3, v. 747), *Cephalea* pro *Cephalaea* (ib. l. 4, v. 543) etc. Communis medicorum medii aevi usus in quibusdam verbis perperam scribendis prohibuit, quo minus voces *Metridatum* in *Mithridates*, *Triaca* in *Theriaca*, *Gariofilus* in *Caryophyllus*, *Dragagantum* in *Tragacantha*, *Arthemisia* in *Artemisia*, *Empiema* in *Empyema*, *Squinantum* in *Schoenanthum*, *Squinance*

in Cynanche, *Artetica* in Arthritis, *Lilifagus* in Elelispacon, *Pexis* in Pepsis, *Sclärosis* in Sclerosis etc. mutarem, quamvis in aliis vocibus a recto minus abhorrentibus et (quod gravius est) non tam universe male scribi solitis, eiusmodi mutationem vere fecerim, ita ut *Fleuma* in Phlegma, *Epar* in Hepar, *Menta* in Mentha, *Chimus* in Chymus et alia huius generis constanter mutarem.

MAGISTRI

AEGIDII CORBOLIENSIS

LIBER

DE URINIS

METRICE COMPOSITUS.

PROOEMIUM.

Liber iste novae institutionis, quem legendum proponimus, studiosae compositionis artificio de antiquorum scriptis est elicitus et extortus; in quo physicalis scientiae resultant arcana et secreta urinarum iudicia continentur, quem, quoniam lectoris animum erigit et extollit in iudiciorum statu, inscripsimus instituta de iudiciis urinarum. In hoc autem opere metricè describuntur urinarum praeceptorum traditiones. Metrica autem oratio succincta brevitate discurrens definitis specificata terminis alligata est certitudini; ideoque confirmat memoriam, corroborat doctrinam. Prosaica vero oratio propria subterfugiens libertate turbat memoriam, ignorantiae parit confusionem. Unde, quae certa ratione debent censi et expresso commemorationis characterè sigillari, potius metricae brevitatis affectantur compendium, quam prosaicae prolixitatis dispendium. Fortasse igitur de versibus incompositis et de metri incongruitate nos lector arguet importunus: sed attendat, quod physicalium verborum ea lex est, quod metricae orationis consortium dedignantur. Vix enim magno conatu mansuescere potuerunt, ut metrorum legibus arcerentur. Ab hoc autem opere fugiant planetici discurre-

Prooemium omittunt γ , δ , ϵ , κ , λ , π . Cum in editionibus impressis, quas vidi, hoc prooemium adeo corruptum legatur, ut vix intelligi queat, restituere id conatus sum e duobus codicibus antiquissimis (α . β .), ita ut ex utroque verisimillimam lectionem eligerem, nil tamen in textum reciperem, quod horum codicum auctoritate penitus destitueretur.

1) *Liber iste novae institutionis, studiosae compositionis α .* — 2) *Elicitus et extortus α .* — 4) *Continentur, quem si quis studiose inspexerit, in urinarum institutis et in statu praeceptorum merebitur exultari β .; continentur, quem si quis exultari, quae quemlibet lectoris animum erigunt et extollunt δ .* — 6) *Describuntur regularum et praeceptorum α .* — 10) *Libertate conturbat memoriam β .* — 16) *Ea lex est et ratio, quod metricae orationis inire dedignantur consortium. Vix enim conatu multo mansuescere et vix castigari poterunt, quod metrorum legibus coarctantur. β .*

20 sores alienis fecibus imbuti, quos a nostro dogmate profanamus. Sociis autem nostris domesticae fidei, quorum gratia hoc opus suscepimus, huius novae institutionis primitias offerimus. Distinguitur autem liber iste in duas partes, in primam scilicet et secundam. In prima agitur de iudiciis urinarum secundum colorum et substantiarum cognitionem; in secunda de iudicio ipsarum urinarum secundum distinctionem contentorum.

DE URINA IN UNIVERSUM.

- 1 Dicitur urina, quoniam fit renibus una,
 Aut ab urith graeco, quod demonstratio fertur,
 Aut quia, quod tangit, mordet desiccatur et urit.
 Ut de lacte seri se limpidae eliquat humor
- 5 Sic liquor urinae de massa sanguinis exit.
 Sanguinis est urina serum, subtile liquamen
 Humorum, quos conficit ars regitiva secundi
 Et princeps operis: dum fit cribratio rerum,
 Dum fit ab impuris purae discretio partis.

DE CONDITIONIBUS URINAE.

- 10 Quale, quid, aut quid in hoc, quantum, quotiens, ubi, quando,
 Aetas, natura, sexus, labor, ira, diaeta,
 Cura, fames, motus, lavacrum, cibus, unctio, potus,
 Debent artifice certa ratione notari,
 Si cupit urinae iudex consultus haberi.
- 15 Quattuor ex primis, cum praecipue dominantur,

20) *Opere profanamus eos, qui vetiti sunt discussores alienis fecibus imbuti* α. *Imbuti et a Musandino dogmate recedunt alieni* ββ. *Discussores, forsitan monachi in provincias emissi et mendicando vagantes, forsitan pharmacopolae circumforanei?* — 22) *Dividitur autem liber in duas particulas, in prima agitur* θ. — 23) *In primam videlicet et secundam* β.

1) *Fit in renibus* λ et Edd. impressae. — 2) *Hunc versum omittit* λ. *Urit* α, δ, θ. *Graece* α, δ, π. *Vel ab uron* π. *Urinam dictam esse a graeco verbo urith (forsan ορισμα) quod demonstrationem significat, quia urina interiorum partium conditionem demonstrat.* — 3) *Vel quia* π. *Tangit, excicat, mordet et urit* λ. *Desiccatur, aburit* α. — 4) *Lacte serum se* Edd. impr.; *serum sic* λ. *Liquidus eliquat* ζ. *Versum 4 et 5 omittit* η. — 7) *Quod conficit* δ, π. *Ars regitiva et princeps operis secundi est digestio secunda, quae humores secernit.* Versus 6...9 omittit γ, λ. — 10) *Quoties, ubi* λ. — 12) *Lavacrum i. q. balneum.* — 14) *Si cupit* Edd. impr., α, β; *si cupit* ε, η, θ, κ, λ, π. *Judex discretus* ζ, η. Versus 14...18 omittit γ. — 15) *Primae quatuor conditiones (v. 10.) sunt: color, substantia, contenta et quantitas urinae. Dominantur* α, κ, λ.

Debet iudicium potior sententia sumi:
 Integritas, lapsus, virtus, vitium, minus aut plus
 Et status his medius fit ab hoc examine certus.

DE COLORIBUS URINAE.

Bis deni urinam possunt variare colores

20 Quos ex subscriptis poteris perpendere formis. —

Nigrior urinae facies incommoda febris

Quartanae solvit, mortem portendit, adurit.

Si niger ad fundum residens se deprimat humor

Matrix purgatur multi sentina fluoris.

25 In febre fert mortem nigra, foetida, paucula, pinguis,

Vesicae vitio prorsus renumque remoto. —

Multa die critico, quam nigra et pendula nubes

Largius obfuscatur, sedimenque natatile turbat,

Auribus oppressis, turbata pace soporis

30 Sanguineum fluxum signat de mare futurum,

Sed si signa mali concurrant sive salutis,

Judicio mortis damnat vel liberat aegrum. —

Congrua mixturae cum spisso foedera servans

Subtilis coitum refugit nigredo liquoris,

35 Ut tenuem toleret, qui non sibi concolor haeret,

Impetrat eventus, casusque facit violentus:

Non obstrusa parum deductio clausa viarum. —

17) *Integritas laxus* μ . *Virtus*, vitium α, β, η ; *virtus*, virtus Edd. impr. *Munus amplum* λ . — 18) *Atque status medius fit* η ; et status, haec medicum faciunt examine certum λ . — 20) *Poteris cognoscere* α, η, λ . *Perpendere causis* π . — 21) *Urinae nigrae facies* λ . — 22) *Portendit et urit* Edd. impr.; *adurit* $\alpha, \epsilon, \zeta, \eta, \theta, \kappa, \pi$. Scilicet, vel mortem significat, vel adustionem, si vel livida urina vel viridis praecesserit; quare codex κ post versum 22 interponit hunc versum: *Præcedens livor aut viror distinguit utrumque*, quem nec alii codices, nec editiones hoc loco habent, sed v. 234. — 23) *Fundum vasis se* ζ . *Deprimit humor* $\zeta, \eta, \theta, \kappa, \lambda, \pi$; *deprimat* codd. reliqui et edd. — 24) *Purgatur matrix* θ . — 25) *Fert mortis signum nigra foetida pinguis* ζ ; est mortis signum nigra foetida pinguis λ . *Paucula pinguis* $\alpha, \gamma, \delta, \eta, \kappa, \pi$; *pauca pinguis* Edd. impr. — 27) *Nigra pendula* η, κ . Versus 27—37 omittit λ . — 28) *Natabile* β, κ . — 30) *Fluxum monstrat* η . — 31) *Signa necis* Edd. impr.; *mali* $\alpha, \beta, \gamma, \delta, \epsilon, \theta, \kappa, \pi$. — 33) *Cum spissa* κ . Sensus est: Urina nigra semper spissa nunquam tenuis est, nisi cum adsit obstructio vasorum. — 34) *Refugit coitum* π . *Nigredo coloris* ϵ, θ, π . — 35) *Tolleret* Edd. impr.; *toleret* $\alpha, \delta, \epsilon, \theta, \kappa$. — 36) *Impetrat* θ . — 37) *Non obstructa* γ . Post versum 37 addit Cod. κ . *Cum tenui nigra non fit, nisi sit via clausa*.

- Livida si fuerit, livor vel particularis
 Vel totalis erit; per totum livida: membrum
 40 Aut membri monstrat humorem mortificari;
 At sursum livens variis accommoda causis:
 Parvus hemitriteus, medius, morbusque caducus,
 Ascites, synochus, venae ruptura, catarrhus,
 Stranguriae lapsus, matricis passio, fluxus,
 45 Costae pulmonis vitium, dolor articularis,
 Consumtiva phthisis, vis exstinctiva caloris,
 Sint tibi livoris causae, quas collige signis.
 Paucula, vix mincta, livens, oleagina mortem;
 Stranguriam monstrat livida pauca frequens;
 50 Livor cum granis seiunctis atque minutis
 Constante loquitur spirituale malum;
 Lividitas atomosa malum probat articulare,
 Est quoque rheumatici nuncia fida mali.
 Vertebra si matrix oppresserit aut diaphragma,
 55 Inficit urinae lividus ora color. —

Albo subtilis urina iugata colori

- Splenem, hydropem, crapulam, nephresim, phrenesin, diabetem,
 Arteticam, choleramque nigram, paedicon, scotomiam,
 Hepatis algorem, cum febris caumate mortem;
 60 In sene vim fragilem, vel defectum puerilem,
 In laesis humeros aut collum, lipothymiam;

38) *Vel livor* Edd. impr., *livor vel* α, β, ε, ζ, η, θ, κ, λ, π. —
 39) Si tota urina livida est, significat membrum mortificari aut membri
 humorem. — 40) *Et membri monstrat virtutem α. Pravo designat, quod*
mortificetur humore λ. — 41) *Aut sursum* Edd. impr. at β, θ, λ. Li-
 vor particularis, scil. in suprema regione urinae. — 42) Hemitriteus
 parvus et medius, tertia eius species hemit. maior est. *Affectus chronicus*
patet hinc morbusque caducus λ. — 44) Fluxus scil. ventris. — 45) *Pleu-*
monis vitium π. — 46) *Phthisis vis, extinctumque calorem* λ. — 47) *Sunt*
in livore haec, quae certis collige signis λ. — 48) *Pauca vix mincta* i. q.
 urina pauca et raro missa. Oleagina i. q. oleosa. — 49) *Pauca frequens*
 i. q. ur. pauca et saepe missa. *Monstrat tibi livida micta frequenter* λ. —
 50) *Livida* Edd. impr.; *livor* fere omnes codd. — 51) *Loquitur tibi morbum*
spiritualem λ; Spirituale malum i. q. morbus respirationis. — 52) *Livida*
mixta atomis morbum probat articulare λ. — 54) *Si versa est matrix, op-*
pressum vel diaphragma λ. *Matrix compresserit* Edd. impr. Vertebra i.
 q. vertebrae, a voce vertebrae; si uterus vel vertebrae tangit reclinatus vel
 diaphragma premit elevatus. — 57) *Splen, hydropem* α, β, γ, ε, ζ, θ, κ,
 λ, π. — 58) *Tetanus scotomiam* λ. Artetica i. q. arthritis; paedicon i.
 q. epilepsia. — 59) *Algore oppressum cum febris causa te mortem* λ. —
 60) *In sene defectum, magnum puero nocumentum* λ. — 61) Quibus humeri
 aut collum ex causa interna dolent, his alba tenuis significat lipothymiam.

Quartanam febrem declarat et amphimerinam,
 Matricis varias notat in muliere querelas,
 Haec haemorrhoidas et condylomata signat.

65 (Alba frequens mincta, tenuis, resolutio longa
 Carnea, notificant, si conveniant, diabetem.)

Ut se iudiciis fallax non inserat error

Talis cruda potest atque indigesta vocari.

Clarius alba crisi non praecedente profanat

70 Continuo phrenesim: phrenesis mortale propinat. —
 (Glaucæ vel alba notat hieranoson plumbea circum).

Spissi suscipiens commercia nulla liquoris,

Est in iudicio glaucus color aemulus albo,

At minus offendit nativi iura caloris.

75 Si fuerit tenuis mediocriter, aut mediocris

Glaucæ vel alba, notat excessum phlegmatis acris;

Glaucæ melancholicæ craseos est conscia testis.

Lactea subtenuis in acutæ caumate febris,

Litis in ingressu signis adiuncta sinistris,

80 Damnat et accusat patientem crimine mortis;

Fallitur urinae sententia, si tibi certo

Ordine concurrant, quæ sunt vitalia signa:

Mens, sopor, affectus, bona respiratio, virtus.

Lactea subtenuis cum largo fusa liquore

85 Fine mali veniens, defervescente calore

Solvit et a morbi laqueis emancipat aegrum;

62) *Febrem quartanam* γ, δ. *Designat* β. *Febris amphimerina* i. e. febris quotidiana. — 64) *Omittit* λ. — 65) *Frequens multa* β. — 66) *Carnea mortificant* β. *Omittitur* hic et *antecedens* versus ab editionibus impressis et quibusdam codicibus, habent vero hos versus β, ζ, η, κ. — 67) *Se iudicio* ζ; *se iudicii* Edd. impr.; *se iudicii* γ, δ. *Misceat error* π. — 68) *Potest aut* β, ζ, η, θ; *potest vel* α, π. — 69) 70) *Omittuntur* a codice α, γ, ε, θ, λ, π. *Cod. β.* reiicit hos duos versus pone versum 91. *Praecedente prophetat* β; *praecedente figurat* η, κ. *Continuum phrenesim* η. *Mortale propinquat* Edd. impr. — 71) *Omitt.* Edd. impr. et plur. Codd.; habent hunc versum ζ, η, κ. *Hieranosos* i. q. epilepsia. — 72) *Glaucæ nunquam simul spissa est*; *similis significationis*, ut alba, sed melioris. — 73) *Albi* λ. — 74) *Sed* λ. *Coloris* Edd. impr.; *caloris* α, δ, ε, θ, π. — 75) *Si fuerit tenuis, glaucus color aut* λ. — 76) *Phlegmatis albi* λ. — 77) *Glaucæ, quæ tenuis criseos est conscia testis* λ; *craseos fit conscia* ε. *Versus* 78 usque ad 91 *omittit* λ. — 79) *In principio acutæ et ardentis febris.* — 81) *Sed mortem non praesagit haec urina, si in certo ordine concurrunt vitalia signa, i. e. quæ sanationem et vitam promittunt.* — 82) *Concurrunt* κ. — 83) *Respiratio, vultus* β. *Affectus* i. q. bonus appetitus; *virtus* i. q. vires. — 86) *A mortis* α, β, γ.

In febre, quam replicat typicusque interpolat error,
Lactea subtenuis dictat, quod causa sit eius
Frigida, pressuram longi factura laboris.

90 Lactea subtenuis febre declinante salutem

Impetrat et corpus relevat vitamque refirmit.

Albescens charopos vel lactea spissa figurat
Hydropisim, colicam, lapidem, capitisque dolorem,
Phlegmatis excessum, membrorum rheumata, fluxum,

95 Talis apostaseos causam complexio solvit.

(Lactea vel charopos nunquam tenuis reperitur.) —

Saepe fit urinae distans substantia, vultus
Dispar, ut a medio vel summo discrepet imum:
Summa superficies, mediana vel infima spissa

100 Summam vel mediam, vel partem concutit imam,

Et similis simili servit regio regioni,
In reliquis est consimilis ratio generalis. —

Pallida cum pingui vel subcitrina liquore
Phlegmaticae monstrat periodica frigora febris.

105 Pallida cum tenui choleram declarat adustam,

Pallida subtenuis ex acri phlegmate febrem.
Pallida cui spissum mediocriter associatur
Phlegmaticae craseos interpretes fida probatur.
Si male disposito praecedat corpore glauca

110 Lactea vel charopos et pallida post videatur:

Signo palloris vires natura resumit
Et redit ad proprium vis digestiva tenorem.
In febre continua lenta subpallida clara
Pondus apostaseos in dextra parte futurum

87) *Interpellat error* Edd. impr.; *interpolat* fere omnes codd.; *inter-*
volat π. — 88) *Sit huius* η. — 89) In febre intermittente significat
longam durationem morbi. — 91) *Reformat* α, β, γ, ε, η, θ, κ, π.
Huc transfert β versus 69 et 70. — 92) *Spissa notabit* λ. Charopos,
χαροπος, color flavus, similis camelorum velleribus; karopos scribunt
Edd. impr. et plur. codd. — 95) *Hypostaseos* λ; sed falso, nam sensus
est: talis commixtio albi et spissi in urina tollit causam apostaseos s.
apostematis. — 96) Hunc versum omittunt Edd. impr. et plures codi-
ces, habent eum γ, η, κ. — 97) 98) *Substantia dispar vultus* Edd. impr.;
subst. vult. disp. omn. codd. — 101) *Simili regio servit* ζ, λ. — 103) *Sub-*
citrina colore λ. — 104) *Phlegmaticae craseos periodica frigora monstrat* ζ. —
105) *Choleram designat* α, θ; *chol. demonstrat* ζ. — 108) Phlegmaticum tem-
peramentum. — 112) *Vigorem* π. — 114) *Apostema fieri in dextro hypo-*
chondrio; vid. v. 95.

- 115 Indicat, affectu constante, vigore vigente.
 Si fluor absentet ventris, nec viscera tentet,
 Pallida, spumosa, pinguis, livens, cinerosa,
 Paucula fit pestis phthisicae non absona testis,
 Si fluor accedit, mors intrat, vita recedit. —
- 120 Crudor et emphrax, fluxus, consumtio, paucam
 Indicat urinam, ratio contraria multam. —
 Est multis tenuis citrina referta figuris
 Phlegmaticum iuvenem, vel quem niger afficit humor,
 Condemnat triteo; duplici senis impedit annos;
- 125 Continua puerum; iuvenem, cui fel dominatur,
 Portendit sanum proprioque caractere signat.
 Talem constituit quartana planetica febris
 Autumn o potius et sub brumalibus horis.
 Thoracis, splenis, hepatis delicta fatetur:
- 130 Pectoris offensam, seiunctis obsita granis,
 Splenem si multis radiis virgata coruscat,
 Siccum monstrat hepar effusio larga liquoris.
 In febre continua sub morbi limine talis
 Prolixando malum fert detrimenta vigoris,
- 135 In medio phrenesim monstrat, sub fine duelli
 Designat criticae formari foedera pacis.
 (Tempore si longo duraverit aut hepar aut splen
 Opprimitur vel febris inest quartana vel errans.)

115) *Vigore manente* η , κ ; *vigente vigore* γ . *Appetitu et viribus* adhuc praesentibus. — 116) *Aut viscera* Edd. impr.; sed nec omnes codd. habent et sensus suadet; *ventres aut viscera tentet* λ . — 118) *Fit testis phthisicae non assona testis* δ , ϵ . — 119) *Est ultimus versus in* cod. λ . Fluor scilicet ventris, diarrhoea. — 120) *Cruda materies, obstructio vasorum, fluxus ventris, consumtio.* — 122) *Est multum* η . Haec urina iuveni phlegmatico et melancholico tertianam minatur, seni tertianam duplicatam, puero continuam. — 123) *Quem magis afficit* π ; *quem niger inficit* α . — 124) *Senis implicat* β , ϵ . — 125) *Juveni cholerico sano propria est haec urina.* — 126) *Proprio caractere* Edd. impr. — 127) *Splenetica febris* δ . — 128) *Vel sub brumalibus* α . In autumn o et hyeme quartanam erraticam seu irregularem significat. — 131) *Splenis* θ . *Corruscant* Edd. impr.; *corruscat* α , ϵ , ζ , κ . — 132) *Demonstrat hepar cum largo fusa liquore* Edd. impr.; *monstr. hep. effusio larg. liq.* habent omnes codices; *siccum notat hepar* κ . — 133) *Morbi lumine* Edd. impr., *limine* β , ϵ , θ , κ ; *limite* α , γ . — 134) *Detrimenta salutis* α , θ . — 135) *Duellum* κ . — 136) *Formari foedera* γ . — 137) 138) *Hos versus omittunt* Edd. impr. et plures codices; habent vero β , ϵ , η , θ , κ . Codex κ habet v. 138 ita: *Opprimitur febre, vel est quartana vel errans.* Codex α habet v. 137, sed inter v. 130 et 131 et omittit v. 138.

Phlegmatis et cholerae, quem conficit, unio reddit

140 Citrinam tenuem citri conterminus humor:

Plus tenuem crudus, tenuemque minus resolutus,
Intensam cum febre magis, sine febre remissam. —

In rufum vergens puri color aemulus auri

Aequalis, purus, medius cui se liquor unit,

145 Corporis eucratici validos denunciat actus.

In puero, iuvene, sene, phlegmatico, muliere,
Rufa manens tenuis notat haec incommoda febris:
Continuam, triteum, duplicem; sed tempore longo
Hepatis offensam, vel febrem quatruiduanam. —

150 Principio causae, dum sunt nova semina morbi,

Rufa, parum tenuis, summam cuius regionem

Nubes rara tenet, motu generata caloris,

De salso typicam succendit phlegmate febrem;

Sed triteum morbo iam procedente figurat.

155 Spissa parum iam non triteum, magis induciosam

Indicat ex salso vel dulci phlegmate febrem.

Phlegmatis at salsi mordax exuberat humor

Et sine febre furens enormes excitat actus,

Extremas pungens fervoris acumine partes,

160 Si subrufa parum tenuis non nubila fiat,

Et talem servet constanti tempore formam;

Hydropico talis portenditur exitialis.

139) 140) Cholera citrina, quam conficit unio phlegmatis et cholerae rufae, reddit urinam citrinam et tenuem. — 141) Cholera citrina minus digesta tenuiorem urinam sistit, minus tenuem magis digesta; intense coloratam si cum febre est, remissionem si sine febre. — 143) *Aemulus auro* α. — 144) Hunc versum omittit ε. *Medius, purus* γ. *Se color unit* π. Cui se iungit (liquor seu) substantia aequalis, pura et media inter tenuem et spissam. — 145) *Enunciat* α. *Artus* γ. — 146) *Phlegmatica muliere* η. — 147) *Rufa parum tenuis* α. *Monstrat haec* π. — 148) Puero indicat continuam, iuveni tertianam, seni, phlegmatico et mulieri tertianam duplicatam; si sine febre morbum longe praecedat significat vitium hepatis vel febrem quartanam. — 151) *Cuius summam* Edd. impr., *summam cuius* α, β, γ, δ, η, κ, π. — 152) *Mora generata* π. — 153) *Ex salso* α, η; *in salso* ζ. *Succendi* γ, δ. *Typica febris i. q. intermitens.* — 154) *Morbum iam* α. *Producente* π. — 156) *Dulci vel salso* ε, φ; *salso vel duplici* α. — 157) *Aut salsi* ζ; *ac salsi* π. — 158) *Furit enormes* ε, φ, κ; *furit et* π. *Febre suos enormes* ζ. — 159) *Pungens extremus* κ. — 160) *Nec nubila* Edd. impr.; *non nubila* α, γ, ζ, κ, π; *non nebula* β, δ, ε, η, φ. — 161) *Servat* β, η; *servet constanti tempore longo* α. — 162) *Portenditur* φ, κ, π.

- Rufa parum pinguis retinens umbracula nubis
Indicat accendi febrem de phlegmate dulci;
- 165 Infra si substet color et substantia constet,
Phlegmatis excessus dulcis sine febre notatur.
Rufa parum tenuis vel pinguis, livida constans,
Membra, quibus fiunt spiramina, phlegmate dulci
Vel salso monstrat certa ratione gravari;
- 170 In muliere magis portendit probra monetae.
Si color est rufus, pinguis substantia, febrem
Signat continuam de phlegmate vasa tenente;
Debile rheumatica membrum tenente querela
Disponi poterit pinguis rufique coloris,
- 175 Si sit causa recens et sumnum livor obumbret:
Aut minor innuitur, aut pleuresis insinuatur;
Si vetus: ascites magis aut empyma notatur.
Si spumosa magis fiat, cinerisque coloris
Aemula, distincte livens, subrufa remissa:
- 180 Ad loca pulmonis morbus lateris peregrinat.
Pinguis, rufa parum, livens, oleagina, crinnis
Obsita fit febris ethicae legata fidelis. —
Clara rubeus triteum duplicem, vel hepar calcfactum,
Quartanumque potest insinuare typum.

163) Nube π. Parum pinguis i. e. parum spissa. — 165) Infra si substet color, i. e. si ex rufo subrufus fiat. *Infra subsistens* Edd. impr.; *infra si substet* ε, φ; *infra subsistat* α, γ, δ, ζ, κ; *infra si subsistat* β. *Substantia constat* η; *constat* κ; *constat* α, γ, Edd. impr. — 167) Sic omnes codd.; *tenuis et pinguis* α; *tenuis, pinguis et* π. *Rufa parum pinguis, tenuis vel livida constans* Edd. impr. — 170) *Probra monetae* ε, δδ. *Portendum probra* π. *Moneta* i. q. uterus; *probra monetae*, vitia uteri. — 171) *Est rubeus* κ. — 172) *Monstrat continuam* η. *Tenentem* Edd. impr., sed sensus postulat *tenente*, quod codices habent. — 173... 177) Edd. impr. hos quinque versus ita disponunt: 175, 176, 177, 173, 174; Codd. γ, δ, eundem ordinem servant, omissis versibus 173 et 174; Codex η addit tres versus, scilicet post v. 172: *Signat continuam, livor, turbatio, spissa*, post v. 174: *Prior ad partem fit fluxus debiliorem* (vid. v. 244), post v. 176: *Synochus ascites magis aut empyma notatur*. Nostram lectionem et versus ordinem habent α, β, ε, ζ, φ. — 174) *Pinguis poterit* α, ζ, π. — 176) *Minor* scil. hemitritaeus minor. — 178) *Magis fuerit* γ. *Colori* δ, π. — 180) *Morbus laterum* γ, δ, ζ; *lateris morbus* β. — 181) *Cannis* π; *crinis* Edd. impr.; *crinnis* seu *crinnis*, quod etiam Codici φ adscriptum est, pro *Crimnoidibus contentorum specie*, vide v. 285, 286. — 182) *Sit febris ethicae legata* Edd. impr.; *fit febr. eth. legata* β, ε, ζ, π. *Ethica febris* i. q. hectica. — 183) *Triteum duplicem* i. e. tertianam duplicatam. — 184) *Quartanaeque* δ, φ. *Insinuare malum* ζ.

- 185 Haec mora vel brevitās, nubes, tempus, status, aetas,
 Haec probat infirmi passio, forma, locus:
 Ut pede procedat stabili sententia, sunt haec
 Omnia iudicio discutienda tuo. —
 Turbida spissa parum rubeo perfusa colore
- 190 Continū tritei notio certa datur;
 Si summum viror obtineat vel livida nubes,
 Portendit medium pleureticūve malum;
 Spissa rubens synochum, si summum livor obumbret,
 Spissa rubens synocham demto livore figurat;
- 195 Causonidem si plus tenuis, quam spissa; re versa
 Synochidem; causon subtilis et ignea monstrat,
 Certior est testis rubicundi forma coloris. —
 Si color est in opo s, fert detrimenta salutis
 In febre continua; minus est sine febre verenda,
- 200 Nam renes vel hepar succendit causticus humor
 Aut est rupta chilis aut fracto vase resudans
 Menstruus elicitur muliebri corpore sanguis.
 Talem disponit in sano corpore saltus,
 Aut nimius coitus, cursus, labor immoderatus. —
- 205 Non est degenerans kyanos a lege prioris. —

185) *Tempus, nubes* ε, φ. Quinam ex his morbis adsit, docet duratio morbi, nubecula urinae, tempus anni, complexio et aetas aegroti, typus morbi, constitutio aegroti, locus ubi habitat. — 186) *Hoc probat* γ, δ. *Forma locusque* κ. — 187) Sic omnes codices. *Ut stabili pede vadat sententia* Edd. impr. — 189) *Perfusa liquore* Edd. impr.; colore omnes codices. — 190) *Noctio* ε, ββ. Post versum 190 addit α: *Continuam signat livor, turbatio, spissa*, quem versum ε et φ jam inter vv. 182 et 183 inserunt. — 191) *Teneat viror vel* ε, φ; *livor obtineat vel* γ. *Nubis* Edd. impr.; *nubes* codd. *Viror* i. e. viridis color. — 192) *Portendunt* η; *portendum* π. *Monstrat hemitriteum* φ. *Pleureticumque* Edd. impr.; *pleureticumve* α, β, γ, π. *Medium* i. e. hemitriteum medium. — 193) 194) Hi duo versus in codd. β, ε, η, κ, ita transponuntur, ut 194 primus sit. 193) — *Spissa livens synochum* π. Synochus fit ex sanguine peccante secundum qualitatem, synocha fit ex sanguine peccante secundum quantitatem, sicut docet versiculus: Synocha de multo, sed synochus ex putrefacto. — 196) *Synochides* π. — 197) *Certior testis scil. causonis*. — 198) *Inops fert detrimenta calor* π. Inopos, oenopos, οινωπος, color ex nigro purpureus, sicut uvae rubrae maturescentes, seu sicut vinum nigrum. — 199) *Verendum* π. — 201) *Aut rupto vase resudant* π. Chilis seu vena chilis est vena portae. — 202) *Mulieris* Edd. impr.; *muliebri* codices omnes. — 205) *Nec* Edd. impr.; *non* omn. codd. *De lege* η. *Priorum* ζ. Kyanos color magis in purpureum tendit, quam inopos.

Agriacam, spasmum, maiorem, denique mortem
Indicat urina prasino tincta colore.

DE CONTENTIS URINAE.

Saepius artificem deludit forma coloris
Et fraudat plerumque fidem censura liquoris;

210 Est in contentis rata lex, discretio certa,
Iudicii constans regula, vera fides.

Cetera postponens naturae conscius auctor
Hinc Hippocras veri semina firma trahit.
Nunc contentorum seriatim forma notetur

215 Et proprios teneant significata modos:

Circulus, ampulla, granum, nubecula, spuma,
Pus, pinguedo, chymus, sanguis, arena, pilus,
Furfura, crinnoides, squamae, partes atomosae,
Sperma, cinis, sedimen, spiritus alta petens. —

220 Spissus in urina si circulus est et aquosus

Cellula posterior phlegmate pressa dolet.
Purpureus spissus affligit sanguine proram,
Laevam felle nigro pallidus et tenuis.
Dextra parte furit cholerae ferventis acumen,

225 Si tenuis fuerit circulus atque rubens.

Insinuat sensus radicem mortificari
Plumbeus et ramis hinc nocumenta dari.
De livente prius si post rubeus videatur,
Exsurgit cerebri natura, vigor reparatur.

206) Agriaca i. q. icterus ex felle viridi s. aeruginoso. Maior, i. e. hemitriteus maior. — 207) Praxino γ . Tincta virore α . Versus 206 et 207 leguntur in editione $\beta\beta$ inter versus 197 et 198 in omnibus vero codicibus inter 205 et 208. Prasinus color i. q. viridis. — 209) Defraudat η . Mensura liquorum π . — 211) Certa fides α , η , κ . — 212) Consciis actor Edd. impr., auctor ϵ , ζ , η , κ . — 215) Ut proprios teneant Edd. impr.; et proprios teneant β , ϵ , ζ , η , π ; et proprios teneat α ; et teneant proprios ϕ . Singula quaeque modos κ . — 216...219) Enumeratio contentorum. — 217) Pilus, sanguis, arena, chymus ϵ , η , ϕ . — 218) Crinoydes, Crimoydes, Crinoides etc. — 221) Phlegmate posterior cellula ϵ . Cellula posterior cerebri, i. e. pars eius occipitalis, ubi dominatur phlegma. — 222) Prora, i. e. sinciput, ubi dominatur sanguis. — 223) Laeva, i. e. sinistra pars capitis, ubi dominatur bilis atra. — 224) Dextram partem ferit ϕ . Dextra scilicet pars capitis in qua dominatur bilis. — 225) Si fuerit rubeus circulus aut tenuis η . — 226) 227) Circulus plumbeus significat epilepsiam, in qua radix sensus i. e. cerebri mortificatur et per ramos i. e. nervos malum distribuitur; vid. v. 71.

- 230 Si formam causon in febre viroris adoptet,
Felleus ad motum phrenesis succenditur humor.
Si tremulus fuerit, spinalia membra gravantur,
Si niger extiterit, vel mortificat, vel adurit,
Praeueniens viror aut livor distinguit utrumque. —
- 235 Non residens ampulla tumens, ventosa, cohaerens
Morbi crudificat causam morbumque prolongat,
Et nephresin generat cerebrumque dolore molestat,
(Rugitum vomitumque notat ventremque solutum.) —
Granula rheumaticae semper sunt nuncia causae:
- 240 In circi serie si granula fixa tenentur,
In cerebro secreta latet confusio morbi;
Si substant depressa parum, nec mota regressum
Accelerant, capitū loca proxima percutit humor;
Pronior ad partem fit fluxus debiliorem. —
- 245 Corporis aërei nubecula spiritualis
Indicat offensae vitium icorisque calorem. —
Est ventosa vel incensi fit spuma caloris
Nuncia particulis continuata suis,
Hoc color urinae probat et substantia spumae:
- 250 Spiritus ingrossat, attenuatque calor.
Intercisa manens, granis distincta minutis,
Imbecilla gravi rheumate membra ferit;

230) *Vigoris* ε. *Adaptat* α; *adaptet* γ. In febre acuta timenda phrenesis ex bile abundante et ad cerebrum rapta. — 232) *Spasmalia membra* γ. Spinalia membra i. e. spina dorsi. — 233) *Et adurit* Edd. impr.; *vel adurit* omn. codd. Vel mortificationem, vel adustionem indicat. — 234) *Virus aut livor* Edd. impr.; *viror* omn. codd.; vid. v. 22. — 235) *Ventosa cohaerens* β, γ, ε, ζ, η, θ, κ, π; *viscosa* Edd. impr. et α. — 236) *Causam crudificat morbi, morbumque propagat* ε, θ. *Morbi cr. c. m. propagat* α, β, γ, ζ, η, κ, π. Codex δ habet utramque lectionem: *propagat et prolongat. Prolongat* Edd. impr. — 238) *Rugitum ventris, vomitum, ventremque solutum* α; *Rugitum, vomitum signat ventrisque dolorem* δ; *Rugitum ventris vomitumque* ε, θ. Deest v. 238 in codice β, γ, η, π, et ante versum 237 ponitur in codice δ, ε, θ, κ. — 239) *Sunt semper* π. — 240) *Circuli serie* γ, δ, η, θ, κ. *Crici specie* π. *Granula vincta* γ, δ. — 242) *Si subsistent* Edd. impr. et plures codices; *substant* η; *substet secreta* γ. — 243) *Accelerent* Edd. impr. et plur. codd.; *accelerant* η; *accelerint* δ. *Capitis loca* ε, θ. — 244) *Pronior ad* ε. (cfr. v. 174). — 245) *Corporis aërei* ε, π. Corpus aëreum i. e. superficies urinae. — 246) *Indicat offensam* ζ. *Indicat arteriae vitium icorisque dolorem* π. — 247) *Est ventosa vel est* γ. — 249) *Hoc probat urinae color et* ε, θ. — 250) *Ingrossat continuat color* π. — 251) *Spuma interrupta, non continua, sed granis distincta idem est, quod granula.* — 252) *Membra premit* α, ε, θ.

Indicat ictericum vel hepar portendit aduri

Si nigra vel viridis vel quasi tincta croco. —

255 Ulcera vesicae sanies effusa fatetur,

Aut renum scabiem, si gravis assit odor.

Ex hepatis regione fluit sedimen saniosum:

Hoc dolor et partis actio laesa docet. —

Praetendens olei formam resolutio pinguis

260 Cum febre dissolvit totum, lumbos sine febre. —

Humor in urina fit summus, pendulus, imus:

Membraque suprema laedit mediana vel ima;

Stranguriam, nephresim residens facit atque tenasmon,

Nutritiva gravat medius, diaphragma supremus. —

265 Ex vitio iecoris trahitur minctura cruoris

Vesicae, renum, venae chilis, haec tibi plenum

Provida signorum doctrina facit reliquorum:

Fundit trumbosum vesica gravem maculosum

Et subsistentem, modicum foetoris habentem;

270 Minctio fit pura chilis ex venae crepatura,

Et dolet a fine graviter pars septima spinæ;

Si fluit a lumbis purus manat et sine trumbis,

Renum testatur hoc punctio, quae comitatur;

Dextra dolor cruciat si fluxus ab hepate fiat

275 Et sanguis purus manat fomenta daturus. —

Renum vesicae lapidem testantur a renæ:

Renum si rubeae, vesicae si magis albae,

253) *Portendit adustum* α (cfr. v. 206). — 256) *Gravis adsit* Edd. impr.; *assit* γ, ζ, θ, κ. — 258) *Haec dolor* π. *Laesa probat* η. Post verbum 258 addit codex δ quatuor versus, qui nullibi reperiuntur et certe non sunt Aegidii. — 259) *Praecedens* Edd. impr.; *portendens* α, δ; *protendens* κ; *protendit* η; *praetendens* γ, ε, π. — 261) *Urina si summus habent omnes fere codices, sed fit, quod Edd. impr. habent et Codex π, sensui melius congruere videtur.* — 263) *Tenasmum* δδ. — 266) *Vesicae renum, venae chilis hoc tibi planum* α, β; *vesicae aut renum habent* Edd. impr.; *vesicae ac renum* π; *renum, vesicae, venae chilis, hoc tibi planum* γ, δ. — 268) *Fundit turbosum* π. — 269) *Et subsidentem* α, γ, η, π. — 270) *Venae chilis ex crepatura* Edd. impr.; *chil. ex ven. crep.* α, β, δ, ε, ζ, θ. — 271) *Gravitas vis ultima spinæ* ζ. — 272) *Fluat* Edd. impr.; *fluit* δ, ε, ζ, θ, κ, π. *Manet* α, γ, ζ, η, κ, π; *manat* Edd. impr. et plures codices. — 273) *Sic* α, ζ, η, κ; *testatur id punctioque comitatur* ββ; *punctio quam γγ; concomitatur* δδ. — 274) *Dextram* Edd. impr.; *dextra* α, β, γ, ζ, κ; *dextra dolet parte si* η. — 275) *Manat purus* ε. Scilicet sanguis purus, qui dare potuisset nutrimenta corpori. — 276) *Lupides* δ. — 277) *Si rubeae renum* η.

Aemula contenti fit forma suo retinenti. —

Forma pilo similis vel erit decisio carnis,

280 Aut pars humoris lima siccata caloris,

Inde probes renum vel totius nocumentum. —

Per squamas tenues et furfura mincta notatur

Vesicae scabies, aut si febris comitatur

Totius fluit integritas, corpus tenuatur. —

285 Certa fides per crimnoides, quod tertia febris

Est ethicae species imis inserta latebris. —

Innuitur gutta regnare per alba minuta;

Si mulier fuerit, non alterutrum tibi deerit,

Quin vel conceptus assit vel languor ineptus.

290 Matrix sicca, venus sopita, retentio fluxus,

Discolor affectus, vomitus, compressio virgae,

Mammae grossities et perturbatio ventris

Ex mellicrato, conceptus signa probantur.

Conceptum maris insinuat splendor faciei,

295 Membrorum laevitas, spissi concretio lactis

Atque tumor ventris in dextra parte rotundus,

Foemineum sexum contraria signa figurant. —

Spermaticis inscripta notis urina fatetur

Illecebras coitus, genitalia membra gravari

300 Fermento veneris, ludibria vana saporis

Sive gonorrhoeam vel membri vim resolutam.

278) *Forma fit (sit) suo continentis* Edd. impr.; *fit forma suo retinenti* habent omnes codices. — 282) *Furfurea* γγ, δδ. *Aut furfura* γ, θ. — 283) Sic α, β, γ, δ, η, κ, π; *scabies aut si febris concomitatur* Edd. impr.; *scabies si febris concomitatur* ε, θ. — 285) *Tertia species febris ethicae seu hecticae.* — 288) *Alterutrum* habent omnes codices, *alterum* Edd. impr. — 289) *Quin et* Edd. impr.; *vel* codices. *Assit* γ, ε, ζ, θ, κ; *adsit* Edd. impr. — 290) *Signa conceptus: post coitum vulva sicca, appetentia venerea extincta, amenorrhoea, appetitus perversus, vomitus, sensus pressionis in glande penis durante coitu, intumescencia mammarum, tormina ventris ex mellicrato secundum Hippocratis aphor. V. 40.* — 291) *Discolor et fractus π.* — 292) *Grossities vel η.* — 293) *Ex mellitracto π.* — 294) *Signa concepti maris: facies splendens, torositas et habitus vegetus, lac spissum, tumor ventris in dextro latere.* — 295) *Concussio lactis δ; contractio lactis η.* — 296) *Post hunc versum addunt ε, θ: Continuus rubor urinae, suffultio dextrae, Nigraque in dextris semper vergentia partes, et η, κ: Continuus rub. ur. suff. dextrae, Et genu dextrum manibus surgendo prematur, qui versus Aegidii esse non videntur.* — 297) *Foemineum foetum* Edd. impr.; *sexum α, β, η, κ, θ.* — 298) *Spermaticis urina notis inscriptu γ.* — 299) *Illecebras* Edd. impr.; *illecebras α, β, η.* — 301) *Gomoream* Edd. impr. et plures codices.

Sub forma cineris corpuscula pressa deorsum
 Infima membra notant morbi languore gravari,
 Ex attricis haemorrhoidis splenisque tumore
 305 Saepius apparent, vel quando menstruus humor
 Temporibus certis sua respiracula nescit.

Informat sedimen color et substantia, tempus,
 Forma, locus: Color est albus; substantia gumphis
 Continuata suis; conum sua forma figurat;
 310 Inferior fundus locus est; constantia tempus:
 Album, continuum, residens, constans, pineatum
 Si sedimen fiat, bona fit digestio, virtus
 Fortis, naturae triplici viget actio motu:
 Albificat, mundat, cumulat, condensat et unit,
 315 Ventosum calor extenuat, sorbetque vaporem,
 Virtus, quae bona sunt, retinet, quae prava repellit,
 Nec natura suos secat aut interpolat actus;
 His claret signis ostensio certa salutis,
 Eucrita fit febris, brevis est discussio morbi. —
 320 Laedit et incrudat sedimen quicumque priorum
 Dissonus et varius faciens discrimina motus:
 Servatis reliquis si pendeat aut petat altum
 Flamine ventoso, digestio laesa probatur;
 Salvo iure loci servata lege coloris
 325 Vis ventosa moyet sedimen compage soluta.
 Subrubeum quoniam de sanguine constat aquoso
 Est peius rubeo, quamvis vicinius albo;
 Designat rubeum, quod longa sit eucrita febris,

303) *Infirma membra* α. — 304) *Atrici, atrices seu attrices sunt fici vel condylomata ani.* — 307) *Informant* δ, κ, π. — 308) *Gumphi i. q. particulae coniungentes, conglutinantes, v. Puls. v. 304.* — 310) *Locus et constantia* ε, θ. — 312) *Sedimen fuerit* η, κ. *Decoctio, virtus* α; *digressio* π. — 313) *Triplicis viget actio motus* ζ. *Triplicis est motus in nutritionis actione: motus alterativus, qui albificat et mundat, motus localis qui partibus nutriendis affert nutrimenta, et motus essentialis, qui condensat nutrimenta et coniungit cum partibus nutriendis.* — 314) *Adunit* η. — 315) *Attenuat* α, ζ. *Culorem* π. — 316) *Retinet at prava* γ. — 317) *Interpollat* γγ, θ. — 319) *Eucrita* Edd. impr.; *eucrata* κ. *Dyscrasia morbi* α, γ; *destructio* κ. — 320) *Quodcumque* Edd. impr.; *quicumque* α, β, ε, θ, κ, π. — 321) *Discolus* ζ. *Varios* κ. — 322) *Salvatis* ζ. *Reliquis medium petat aut natet ulte* π. *Si sedimen locum suum mutat et vel enaeorema fit, vel nubecula.* — 326) *Subrubeum sedimen* η. — 327) *Vicinius illo* α. — 328) *Cod. γ* omittit v. 328, 329, 330. *Desinit in versu 328 cod. ζ.*

Cum sit causa mali naturae filius humor

- 330 Levis et excoctus resolubilis et moderatus. —
 Naturae funestat opus culmenque vigoris
 Altius evertit sedimen nigrae speciei;
 Quod summum tenet aut medium minus est vitiosum,
 Hoc tamen offendit in pluribus, illud in uno:
- 335 Plus numero peccat nephelis nigra, non ideo plus,
 Plus peccat sedimen nigrum, sed non numero plus,
 Defectum numeri causae violentia pensat,
 Aggravat et cumulat mala circumstantia culpam. —

EPILOGUS.

Nunc mea completo respira, Musa, labore,

- 340 Stringe rotam, cursum cohibe, compesce fluenta,
 Claude Musandini torrentes fluminis undas;
 Non ultra aequivoci gazas praelata Salerni
 Sparge, nec Ursonis apices, nec dogmata Mauri;
 Sobria claude larem, metuens livoris ocellum,
- 345 Ne tecum moveat contraria secta duellum.
 Dyscolus et mordax, vehemens, clamosus, inanis,
 Quem sterili lolio pascit, farragine cruda,
 Inflat et infatuat Mons Pessulanicus errans,
 Ne probris frontem laceret, formaeque nitorem
- 350 Obfuscet maculis, vereor, clam basia figat;
 Lenoni populo faciem nec casta reveles,
 Fimbria monstretur, quam non est tangere dignus. —

329) Naturae filius humor, i. e. sanguis. — 330) *Ac moderatus* Edd. impr.; *et moderatus* omn. codd. — 331) *Festinat opus a. Fulmenque γ.* — 332) *Acrius π.* Nigrum sedimen magis vitiosum est, quam nubecula nigra et enaeorema nigrum, quamvis haec loco simul et colore peccent, sedimen nigrum colore solo. — 333) *Minus vitiosum φ.* — 334) *Offenditur ββ.* Istud in uno α, ε, φ. — 335) *Nephelis* Edd. impr.; *nephile δ.* — 336) *Nigrum sedimen δ.* — 338) *Morbum* Edd. impr.; *culpam* omnes codices. In hoc versu desinit α, ε, η, φ. Codex π post v. 338 addit sex versus neque hic pertinentes, neque Aegidio dignos. — 339) *Respires π.* Desinit in hoc versu cod. δ. — 341) *Molendini β.* *Torrentis β;* *terrentis π.* Desinit cod. β. in hoc versu. — 342) *Gazam praelarga sulini π.* Aequivocus Salernus, quia magister Salernus nomen urbis gerit. — 344) *Invidiae oculum parvum seu semiclausum.* — 345) *Ne coecum π;* *nec tecum δδ.* *Contraria secta i. e. schola Monspeliensis.* — 348) *Error π.* — 349) *Probris ββ, γγ;* *probris δδ, π.* *Fontem* Edd. impr.; *frontem π.* — 350) *Clara basia* Edd. impr.; *clum π.* — 351) *Ne casta π.* *Revelet γγ, δδ;* *reveles ββ, π.*

Explicit Aegidii carmen de urinis.

MAGISTRI

AEGIDII CORBOLIENSIS

LIBER

DE PULSIBUS

METRICE COMPOSITUS.

P R O O E M I U M.

Quatuor sunt membra principalia, quibus humani corporis ma-
china firmis basibus et fundamentis roborata consistit, scilicet
cerebrum, cor, hepar et testiculi. Dicuntur autem principalia,
non quod ad cuiuslibet eorum interemptionem sequatur interemptio
5 et destructio animalis. Ablatis enim testiculis ab humano corpore,
quamvis deformetur corpus et in femineam degeneret natura,
non tamen ideo interimitur, nec statim substantiae denegatur.
Sed ideo principalia dicuntur, quia toti corpori dominantur
et principantur secundum dispositionem et secundum
10 moderationem virtutum. Secundum dispositionem principantur,
quia, si in unum concurrant crases principiorum perfectae,
secundum eas totum corpus disponatur. Secundum virtutum
moderationem, quia in cerebro principatur virtus motiva et sensi-
bilis, et principaliter in corde fundatur virtus vegetativa et
15 spiritalis, in hepate principatur seu dominatur virtus augmen-
tativa et nutribilis, in testiculis luxuriatur et iocundatur pro-
pagativa et generabilis. Harum quatuor virtutum communior
et utilior et latius patens ceteris est nutribilis et natura prior.
Nam ante animae infusionem suos motus in corpore experitur,
20 cum enim corpus humanum sit fluxibile et tributarium dissolu-

Deest prooemium in π , φ , ψ . — 1) Quoniam sunt quatuor membra φ . —
2) Armis basibus et sustentamentis roborata subsistit φ . — 4) Ad cuiusl. . . .
sequatur interemptio σ .; ad cuiusque horum interruptionem sequatur interruptio
uu; interemptionem interemptio $\beta\beta$, $\gamma\gamma$, $\delta\delta$. — 5) Sublatis enim φ , σ . —
7) Tamen omitt. Edd. impr.; habet φ , σ . Ideo genus interimitur φ . De-
rogatur φ , σ ; forsitan substantia denegatur, vel substare denegatur. — 8) Cor-
pori principantur σ . — 10) Virtutum moderationem φ , σ . — 12) Dispone-
tur Edd. impr.; disponatur φ . — 13) Quia omitt. φ . In cerebro namque prin-
cipatur φ , σ . — 15) In hepate dominatur σ . Principatur sive dominatur
 $\delta\delta$. — 15) Augmentativa seu nutribilis τ . — 17) Virtutum virtus nutribilis
communior et utilior et latius patens est ceteris et natura prior σ . — 19) Jam
ante φ .

tionis, necessario deficeret, nisi virtus nutribilis deperdita restauraret; et toto tempore unionis animae et corporis operatur et universam corporis existentiam comitatur. Unde iugis et inseparabilis comes et socia naturae et magis intrinseca et
 25 fidelis est. Unde cum virtus nutribilis non possit operari sine fundamento, cui innitatur et hepar sit eius principale subiectum vel fundamentum, convenit hepar prius esse formatum ceteris membris. Et corporis aedificium ab hepate tanquam a fundamento primario consurgit, ideo hepar prima radix corporis
 30 dicatur. Virtus vegetabilis etsi sit dignior, quia corpus ad altiore locum vel gradum provehit et ipsum vegetabili splendore illustrat, tamen natura posterior est, nec est corpori coaequalis. Etsi enim operetur ante infusionem animae, exiliter tamen et semiplene actionem suam exsequitur. Ante infu-
 35 sionem animae vivit corpus non anima nec animatione, sed vegetatione, sicut arbores spiritu viriditatis vegetantur, toto vero tempore unicationis animae et corporis spiritualis virtus advegetatur, vel negotiatur super membrum, in quo fundata est, et virtus illa dignitate et eminentia est in corde, sed natura et
 40 tempore formationis posterius. Virtus motiva et sensibilis excellentior est praecedentibus praelatione dignitatis. Soli enim militat animae, item ab anima procedit, sed est tempore et natura posterior. Nam ante animae infusionem virtus haec est impedita, nec valet operari, propterea enim ex infusione
 45 mae contrahitur. Sicut autem virtus sensibilis posterior est et temporis ratione et naturae conditione, sic et membrum, quod est huius virtutis fundamentum postea est formatum. Quarta virtus, quae propagativa est et generabilis, ceteris virtutibus indignior est, natura et tempore posterior; indignior, quia non

22) *Mixtionis animae* ϱ . *Animae ad corpus* $\alpha\alpha$; *animae et corporis* ϱ , σ , τ . — 24) *Assecla naturae* ϱ ; *associa naturae* σ . — 25) *Est* omitt. ϱ , σ , τ . — 26) *Innititur* Edd. impr.; *innitatur* ϱ , σ . — 27) *Vel fundamentum* omitt. ϱ , σ . *Contingit hepar* σ . — 28) *Tanquam a primario fundamento consurgere, ideoque hepar* σ . — 30) *Virtus numque vegetabilis* σ . — 31) *Locum vel* omitt. σ , τ . *Et ipsum ut credo animae vegetabilis splendore* σ . — 33) *Etsi illud* Edd. impr.; *etsi enim* σ . — 34) *Tamen semiplene suam actionem* σ . *Infusionem siquidem animae* ϱ , σ . — 37) *Mutationis* Edd. impr.; *unicationis* σ . *Corporis virtus spirabilis ad vitam negotiatur super* σ . — 39) *Haec virtus* σ . — 42) *Et tamen ab anima procedit* σ . — 43) *Infusionem animae virtus haec impedita est* τ ; *infus. anim. haec virtus compedita est* σ . — 47) *Sustentamentum* σ . *Posterius est formatum* σ . — 49) *Et tempore et natura* σ . *Indignior est* ϱ .

50 est substantialis corpori, nec adeo necessaria, nec ad naturae spectat essentiam sicut ceterae virtutes, sine quibus et earum effectibus non potest continuari essentia, et potest dici prior ex natura humanae complexionis et compositionis, posterior tempore et natura; quia talis virtus ad agendum non movetur in
 55 corpore ante infusionem animae, nec post infusionem ipsius, nisi in tempore pubertatis ossibus medulla repletis, augmentatis humoribus, confortato calore naturali, ampliatis meatibus; causis coitus aetatis fervore concurrentibus. Tunc quidem haec virtus excellenter et egregie ad suae operationis ministerium ex cau-
 60 sarum humilitate provocatur. Eius autem operatio non est effrenis sicut aliarum virtutum. Cum enim effrenato cursu haec virtus aliquanto tempore suam continuat actionem, enervatur corpus et tabescit et in defectum declinat (corpus). Unde certum est, quod huius virtutis operatio non est ita substantialis
 65 naturae et necessaria, cum ex sua continua actione corporis pariat defectum. Animale corpus iugiter et indesinenter expirat, inspirat et respirat anima vegetabili illustratum; continue membra digerunt, appetunt, retinent, et, ut ab aliquibus superfluis corpus mudent, continue moventur. Sunt itaque harum
 70 virtutum effectus magis effrenes, magis violenti et magis necessarii, quam effectus virtutis generabilis, cuius operatio in multis suspenditur, in quibus ad petram continentiae parvuli alliduntur. In aliis vero propter frigidam testiculorum crasim talis actio impeditur, quia causis ad coitum concurrentibus privantur.

51) *Et eorum aetatibus* Edd. impr.; *effectibus* ϱ , σ . — 52) *Dici a natura* σ . *Dici existentia prior* τ . — 53) *Tempore et natura posterior* σ . — 54) *Ad digerendum* Edd. impr.; *ad agendum* ϱ , σ . — 55) *Nec post eius infusionem nisi* σ . — 57) *Naturali calore* σ , τ . *Causa* Edd. impr. — 58) *Tunc quidem excellenter et egregie haec etiam virtus* τ . — 59) *Operationis ministrationem vel ministerium* Edd. impr.; *ministrat. vel* omitt. codd. — 60) *Humiditate* $\alpha\alpha$, $\beta\beta$; *humilitate* σ . *Eius autem operatio non est effrenis* ϱ , σ , τ ; (*eius tamen* τ) *haec autem operatio est effrenis* Edd. impr. *Effrenis i. q. involuntaria*. — 62) *In aliquantulo tempore* σ . — 63) *Corpus et vilescit* ϱ . *ultimum Corpus* omitt. ϱ . — 64) *Quod haec virtutis operatio* Edd. impr.; *huius* ϱ , σ , τ . *Ita naturae substantialis* σ . — 65) *Continuatione* σ . — 66) *Defectum et animale* Edd. impr.; *et* omitt. ϱ , σ , τ . *Exspirat* omitt. σ . — 67) *Respirat et anima* Edd. impr. *Aura vegetabili* σ . *Illustrata* σ . *Continuo* τ . — 69) *Mudent perpetuo moventur* σ ; *perpetue* τ ; *mudent corpus perpetuo moventur* ϱ . — 70) *Huius virtutis hi effectus magis effrenes et magis violenti et nequaquam virtutis generalis effectus, cuius* Edd. impr.; *nostram lectionem* habet σ . — 72) *Alluduntur* σ . — 73) *Testiculorum complexionem* σ . — 74) *Quia ex causis* Edd. impr.; *ex* omitt. ϱ , σ , τ .

75 Inde est, quod haec virtus naturae non convenit, nisi propter propagationem, ut rerum genera per multiplicationem particularium, ne intereant, conserventur. Homo enim non continue durat, oportet ergo ut permaneat successive; virtuti propagativae suum membrum simile et conforme, principalibus ceteris
80 indignius et posterius tempore, sibi formam et speciem vendicavit.

Cum itaque cor et hepar tanto principalitatis praeiudicio praeferantur, ideo secundum crases istorum membrorum, teste Galeno in techni, totum corpus disponitur, et non a cerebro, non
85 a testiculis asserit Galenus totum corpus suam trahere dispositionem, sed cordi tantum et hepatis hoc debetur. Inde est, quod veterum philosophorum studiosa intentio ad horum membrorum naturas et habitudines investigandas maxime laboraverit, sed non potuerunt melius perpendi et expressius investigari, quam iudicio pulsuum et discretionem urinarum. Urina enim
90 enim fideli testimonio dispositionem hepatis et membrorum sibi communicantium dilucidat; pulsus vero cordis habitudinem, vitae tenorem, spirituum assistentiam declarat. De doctrina urinarum varii et multiplices tractatus reperiuntur, propter
95 quorum confusionem libellum novae editionis componentes sub volumine brevitatis construximus, ut scholarium nostrorum eruditioni consuleremus et communi utilitati inserviremus, qui liber incorrectus et incastigatus a nobis est elapsus. Subito enim in lucem prodiit, et non exspectans tempus editionis le-
100 gitimum, factus est abortivus, ut non de facili posset revocari,

75) *Congruit, nisi σ.* — 77) *Ne pereant σ. Conservantur* Edd. impr.; *conserventur τ.* Homo enim cum non duret continuatione, oportet quod permaneat successive σ, τ. — 78) *Successive et a propagatione suum σ.* — 80) *Speciem vendicante σ.* — 82) *Tanto principis praeiudicio* Edd. impr.; *principalitatis q, σ, τ.* — 83) *Crases horum membrorum q, σ.* Testante Galeno σ. — 84) *Corpus disponetur* Edd. impr.; *corpus disponitur, non σ.* — 85) *Asserit totum q.* Galienus αα; Gallienus ββ. — 86) *Cordi et hepatis tantum hoc q, σ.* — 87) *Philosophorum intentio τ.* — 88) *Investigandas fuit maxime laborari* Edd. impr.; *invest. max. laboravit q; laboraverit σ.* — 90) *Urina namque σ; urina enim q.* Videtur enim fideli Edd. impr. — 92) *Collimantium σ.* Dilucida(re) Edd. impr. — 93) *Spirituum consistentiam σ.* — 94) *Varii tractatus q.* Tractatus inveniuntur σ. — 97) *Eruditionem* Edd. impr. — 98) *Qui incorrectus q.* — 99) *Sensus esse videtur hic: Liber de urinis ante tempus opportunum in lucem prodiit, sicut abortus, sed revocari non facile potuit, cum iam in plurium hominum manus venerit, iniurias ab aliis scriptoribus passus sit et dedignetur abscondi etc.* — 100) *Nec iam de facili q, σ, τ.*

cum iam in manus plurium venerit scriptura mala attritus et dedignatus abscondi; est in labiis singulorum, qui, quamvis eum palam livoris morsibus obtrectent, ex eo tamen suam locupletant paupertatem et penuriam et sui intellectus reficiunt
 105 ariditatem. De doctrina pulsuum pauci aut nulli perfectam vel non diminutam dederunt scientiam. Galenus vero ex multa prolixitate voluminum et librorum varietate et verborum prolixitate confusionem induxit et veritatem turbavit; omnis enim confusio noverca est veritatis. Constantinus in pantechni de
 110 doctrina pulsuum intendens multas varietates et differentias proponit, quae per sui multipliciter vix possunt comprehendere loquelis rationis humanae. Philaretus autem sub tanto brevitate volumine praedictorum confusionem studuit coarctare, qui Charybdim confusionis volens effugere, lapsus est in Scyllam
 115 obscurae brevitate, quae obscuritas est inimica doctrinae, unde liber Philareti iudicio meo a consortio horum librorum et artis dignus est profanari. Veruntamen nos meliorem eligentes semitam, brevitate et confusionem abhorrentes de pulsuum differentibus componentes libellum ex utraque contemperamen-
 120 tum fecimus, ut mediocritate servata scholarium nostrorum, qui doctrinae nostrae edulio cibantur, intelligentiae serviamus. Scribimus autem secundum artificium metricae positionis sive rationis, ut verba nexibus pedum ligata sub sigillo memoriae fidelius claudantur et certior doctrina operetur. Ab huius ope-

101) Cum enim iam σ . Scriptura triviali ρ , σ . — 102) Dedignatur abscondi ρ , τ ; dedignatur abscondi cum Montipedensibus meretricia et est in labiis σ . — 103) Livoris obtrectent morsibus, ex σ . — 104) Et penuriam sui intellectus reficiunt ρ . — 105) Doctrinam puls. pauci aut nulli dederunt perfectam vel non diminutam dederunt scientiam Edd. impr.; De doctrina p. u. n. perf. v. n. dim. ded. scient. ρ , σ , τ . Post scientiam addit σ . vel editionem constituerunt. — 106) Galenus namque multa ρ ; namque ex multa σ . — 107) Et multa librorum var. σ . — 108) Omnis autem confusio est noverca eruditionis σ . — 109) Loco Constantinus Edd. impr. legunt Eustachius, quod falsum, cum Constantini Africani pantechne ab aliis citetur, Eustachii vero liber eiusmodi notus non sit; legendum igitur cum codicibus ρ , σ , τ : Constantinus. — 111) Multiplicitatem vix laqueis rationis humanae possunt comprehendere σ . — 112) Sub tanta voluminis brevitate τ ; sub tanto brevitate involutus ρ , σ . — 114) Voluit effugere τ . Lapsus est omittunt Edd. impr.; habent ρ , τ . — 115) Quae obscuritas praecipue est ρ , τ ; praecipue existit σ . — 116) A catalogo horum σ . — 117) Nos medium eligentes ρ , σ . — 119) Ex utroque cont. facimus Edd. impr.; ex utraque c. fecimus ρ , σ , τ . — 122) Metricae rationis vel positionis σ .

125 ris vestibulo planeticos et falsos discursores monachos, qui norma religionis abutentes pelle monachali remota de huius artis mysterio praesumunt, profanamus. Talibus enim huius operis secreta nolumus propalari, nec margaritae spargendae sunt porcis, nec philosophiae mysteria divulganda sunt imperitis. Omnes ergo tales sic submovemus, ut quae capere intellectu nequeunt, ad ea legenda videantur indigni.

Quae vero in aliquorum librorum principiis investigari solent, in huius operis etiam principio investiganda occurrunt; scilicet, quae sit auctoris intentio, quae causa intentionis, quae 135 utilitas, ad quam partem philosophiae spectet, qui modus agendi, quae libri divisio, qui libri ordo tractandi, qui titulus. Intentio auctoris est in hoc opere doctrinam tradere de pulsibus, compendiose ostendendo immutationem pulsuum et causas immutationum et genera et differentias. Causa intentionis est 140 communis omnium, scilicet utilitas et latinitatis indigentia de doctrina pulsuum. Utilitas est praesentium humani corporis dispositionum cognitio et futurarum praecognitio et praeteritarum rememoratio et hoc tam in sanis, quam in aegris et in neutris. Liber iste pro maiori parte pertinet ad philosophiam et 145 mediante philosophia ad naturalem scientiam, scilicet ad physi-

125) Planeticos et decursores falsos monachos . . . praesumunt prophetari ρ ; falsos decursores farmucapulus, et pyxidum gestatores et illos monachos, qui normam religionis abiurantes pelle m. r. d. h. a. mysterio praesumunt profanavimus σ ; falsos discurrentes . . . praesumunt profanari, τ , cum adscripto glossemate: decursores farmacopolas et pyxidum gestores et fatuos monachos; locus vexatissimus et antiquitus iam interpolatus, Edd. impr. habent nostram lectionem, exceptis duobus ultimis verbis, quae ibi leguntur praesumimus ut prophanari. — 127) Talibus enim hominum monstris τ . Margaritae porcis sunt spargendae σ . — 129) Advulganda ρ . — 130) Tales submovemus σ , τ ; ergo sic submov. ρ . — 132) Quae in aliis l. pr. inv. solent, et hic investiganda occurrunt. Intentio est doctrinam tradere etc. ρ , ita ut plura desint; in aliorum libror. princ. σ . — 133) Huius etiam operis princ. τ ; etiam omittit σ . — 135) Et ad quam p. ph. spectat σ ; expectet Edd. impr. — 135) 136) Quis pro qui σ , τ . — 137) Intentio est doctrinam tradere ρ ; Intentio uuctoris in hoc opere est compendiosam de pulsibus tradere doctrinam σ ; Intentio auct. i. h. op. est etc. τ . — 139) Immutationes puls. τ . — 140) Scilicet omitt. ρ , τ . — 140) Latinitatis indigentia. Et doctrina pulsuum est ρ ; latinitatis indigentia de pulsuum doctrina σ ; latinitatis indigentia. Intelligentia de doct. puls. τ . — 141) Corporis disponendi cognitio ρ . — 142) Futurorum praecognitio et praeteritorum remem. ρ ; praeteritarumque remem. τ . — 143) Neutris corporibus σ . — 144) Iste per medicinam pertinet ρ ; Iste per medicinam pertinet ad physicam et mediante physica spectat ad naturalem scientiam et sic ad philosophiam σ .

cam. Modus agendi est definitivus et divisivus. Definitivus, quia omnia genera pulsuum definit et significationes differentiarum determinat, quod ad definitivam pertinet doctrinam, Divisivus, quia omnia genera pulsuum in diversa partitur, et
 150 causae immutationum in diversas species trina sectione distribuuntur. Dividitur ergo in tres portiones liber iste; in prima agit generaliter de decem generibus pulsuum definiendo et de quinque considerationibus, secundum quas differentiae pulsus discernuntur. Secundo de speciebus generum et de circumstan-
 155 tiis et causis, ex quibus pulsus nominatur. Tertio assertit principaliter de significationibus pulsuum. Unaquaeque tamen partitio suum habet ordinem tractandi sibi specialem et proprium, quod ex littera erit manifestum. Titulum erubesco exponere, quia

160 Pascitur in vivis livor, post fata quiescit:

Cum suus ex merito quemque tuetur honor.

Sed ne huius libri auctoritas in laudem detractoris infanda tituli mutatione convertatur, ne alius grana, quae non seminavit, colligere praesumat: demisso vultu et verenda fronte titulum
 165 supponimus, ut detractor falsigraphus nostram monetam ingenii et laboris alia imagine et adulterina effigiare non possit. Tuac ergo sit titulus talis: Incipit liber magistri Aegidii de pulsibus metrico compositus. His habitis ad litteram accedamus.

146) *Agendi est duplex, definitivus q; Modus autem tractandi vel agendi duplex est, definitivus σ; diffinitivus Edd. impr. — 147) Omnia pulsuum genera τ; definit vel haec definiuntur et significationes definitorum determinantur, quod ad definitivum pertinet scientiam σ; significationes differentiarum determinavit; verba quod ad d. p. doct. desunt τ. — 149) Quia genera pulsuum q, σ; quia omnia genera in diversa τ; diversa partitiuntur genera σ. — 150) Varii sectione distribuuntur q; Trina sectione distribuitur Edd. impr. Dividitur enim hic tractatus in tres partitiones τ. — 153) Pulsuum differentiae τ. — 155) Pulsus variantur q, σ. — 156) Una tamen quaeque τ. — 157) Tractandi specialem σ; Specialem tractandi sibi et proprium τ. — 158) Qui ex serie litterae erit manifestus σ; Quae nunc sequuntur inde a verbis: Titulum erubesco etc., omittit q et sequitur statim versus primus: Ingenii etc. — 158) Erubesco imprimere σ. — 162) Ne libri huius σ. — 164) Verecundi fronte σ. — 165) Monetam nostri ingenii σ. — 166) Aliena imagine σ. Est ergo titulus σ, τ. — 167) Liber magistri Egidii de differentiis pulsuum σ; Liber de pulsibus magistri Egidii τ. — 168) His prohibatis σ; His hab. a. l. acced. omittunt Edd. impr. ββ, γγ, δδ.*

P A R S P R I M A .

- 1 Ingenii vires modicis conatibus impar
 Materies onerosa premit perplexa figuris,
 Ardua, difficilis, nodosa, impervia; parvis
 Ardua molimur, nulli tentata priorum,
- 5 Qui tanti praerupta maris transire volentes,
 Non freti ratis officio vel remigis usu,
 Sed pedibus metricis et sicco calle vadamus.
 Artificis tactum fidis inconcinna recusat,
 Verbaque iunctura non articulata decenti
- 10 Nexibus arctari metricae compaginis horrent.
 Quanto res gravior, quanto minus apta resolvi,
 Ad veniam tanto proclivior esse meretur;
 Ipsa rei gravitas si quid peccaverit auctor
 Offensam culpae levat absolvitque reatum.

D E C O R D E .

- 15 Cor vitae sedes, vitalis fida calor
 Mansio, naturae basis unica, sol microcosmi,
 Vivifici thalamus, thronus et penetrale vigoris,
 In quo fonticulus scaturit, qui fomite puro
 Membra regit, vegetat, auget, disponit, adaurat.
- 20 Hinc stabiles numeros et physica vincla requiras,
 Ex quibus humanae constant fundamina vitae;
 Ex sementinis hanc incolit insita causis
 Et sibi germanam reddit vis ignea sedem,
 Unde datur membro species cognata calori:
- 25 In conum consurgit apex, terrestria fundant

2) *Mat. honorata* ρ. — 3) *Omitt.* π. — 4) *Mollitur nullis* π. — 7) *Metricis pedibus* ψ. *Sicco calce* Edd. impr. et π; *calle* σ, τ, φ, ψ. — 8) *Artif. tractum* Edd. impr.; *tactum* postulat sensus et habent omn. codd. — 9) *Vinctura non* ρ. — 10) *Nexibus aptari* ψ. — 11) *Gravior tanto* ψ. — 12) *Esse videtur* σ, π. — 13) *Actor* σ. — 14) *Culpae ligat* π. — 17) *Caloris* ρ. — 18) *Purus* π. Fomite puro i. e. sanguine mundo calor vitalis nutrimento. — 19) *Aduurat* ua; *adurit* ββ, γγ, δδ; *adunit* σ; *adaptat* π; *adaurat* ρ, τ, φ, ψ. Etiam commentarius editionum impressarum habet *adaurat* et haec vox insolita sic explicatur, quod cor aërem seu auram attrahat et per totum corpus quasi ventilando distribuat. — 20) *Vincla requiras* π. Vincula, quibus anima et corpus uniuntur. — 21) *Spiramina vitae* ψ. — 22) *Ex sementinis causis*, i. e. ex prima formatione. — 24) *Cognata caloris* φ. — 25) *Vis ignea seu calor naturalis* cor ad sui ipsius naturam et similitudinem formavit, scilicet in formam coni, quae figura est ignis.

Aedificantque basim, sursum leviora feruntur. —

Effreni rapitur motu, nunc surgit in arsim

Nunc adversa thesis ipsum premit aemula centri.

Continuo motu res fervida posset aduri

30 Deficeret traheretque sui dispendia motus,

Sed pulmo madidus, crudique humoris alumnus,

Multis distinctus cameris fovet ignea cordis

Blando concepti spiraminis ora flabello. —

Cordis forma, crasis, fumus, vis spiritualis

35 Vernula virtutis tribuens spiramina membris

Sunt arsis causae; thesis ex sola gravitate

Perficitur, dum deprimitur substantia per se.

Hunc regit et celebrat naturae regula motum,

Cuius vis animae membris infusa vigorem

40 Suscitatur et reliquos virtutum temperat actus. —

Innatum recreet ut mulcebris aura calorem

Et procul absentent fumosae umbracula nubis

Spiritus ut digno reparari fomite possit

Ex arsi atque thesi conflatur motio talis,

45 Quae pulsum faciat et vitae consona fiat.

26) *Basim aedificant* ψ . — 27) *Effreni* ρ , τ , ϕ , ψ ; *effreno* Edd. impr.; *effreni rapitur motus consurgit in* π . Effrenis motus i. q. involuntarius. — 28) *Arsis* est diastole, thesis vero systole cordis; aemula centri, quae motu versus centrum tendit. — 29) *Continuo raptu* σ , ϕ , π . — 30) *Traheretque situ* π . — 31) *Multique humoris* π . *Crudique cruoris* σ , τ . — 33) *Blanda concepti sub stuminis ora* π . *Ore flabello* Edd. impr.; *ora* ρ , ϕ , π . Pulmo phlegmati inserviens ad modum flabelli cor refrigerat, ne nimio calore consumatur. — 34) *Vis specialis* π . Causae diastoles sunt quatuor: cordis forma rotunda, crasis eius calida, fumus sanguinis qui cor et arterias dilatat et vis cordis motiva, quae virtuti spirituali famulatur. — 35) *Spiritualia membris* π ; *spiracula* σ , ϕ . — 36) *Thesis s. systole* oritur cum substantia cordis ex proprio pondere rursus collabatur. — 37) *Dura deprimitur* τ , cum adscripta var. lect. dum. — 38) *Hunc regit hunc celebrat* ρ ; *hinc regit* $\gamma\gamma$. — 40) *Virtutis temperat usus* Edd. impr.; *virtutum temp. usus* τ , ϕ , π ; *virtutum temp. cursus* ψ ; *virtutum temp. actus* ρ , σ . Sensus est: quamvis cordis motus ad naturalem vitam, non ad animale pertineat, tamen sicut ceterae functiones vigorem sumit ab animae infusione. — 41) *Recreet ut mulc. aura vigorem* ρ . — 42) *Et procul absistant* ρ , ϕ , ψ . *Membracula* ρ . — 43) *Species ut* π . *Possint* ρ , ψ . — 44) *Motio talis* σ , ϕ , ψ , π ; *motio cordis* habent Edd. impr., sed in ipso earum commentario legitur *motio talis*; motio, quae pulsum facit, ibidem composita dicitur ex motu arteriarum et cordis.

DE PULSU IN UNIVERSUM.

- In pulsu resonant: tenor et concordia vitae,
 Synzygiae vitalis amor, modulamina cordis,
 Intima temperies, animi secreta voluntas,
 Augma, paroxysmus, status et periodicus error,
 50 Morborum critici motus, quid fata minentur,
 Quid possit Lachesis, quicquid paret exitialis
 Atropos, ense necis dum fila sororia rumpit.
 Urinae fraudes aperit discretio pulsus,
 Certificatque fidem; pulsus consummat et unit,
 55 Judicium, genus in speciem censura reducit;
 At pulsu dubio medici mens pendula nutat.

DE DECEM GENERIBUS PULSUUM.

- Quinque modis probat artificis solertia pulsum,
 Ex quibus elicitur numerus generum duplicatus:
 Ex forma motus tria: magnum, forte, citatum;
 60 Molle parit plenum, calidum substantia membri,
 Ex quibus et primis series senaria surgit;
 Spissum constituit mora, quae discriminat arses;
 Qui pede dactylico pessum declinat ab alto,
 Et qui deficiens surgit, viresque resunit
 65 Ex collativa thesium ratione notatur;
 Tanquam praecipuis adiuncta novissima primis,
 In quibus est motus discors vel. consonus, unus
 Ordo vel adversus, numeri ratione notandus. —
 Augmentata facit magnum dimensio trina,

46) *In pulsum resonat* ψ. — 47) *Synzygiae* τ. *Modulamine* τ; *modulatio* ψ. *Synzygia vitalis* est coniunctio corporis et animae. — 48) *Voluptas* π. — 49) *Cuuma*, *paroxysmus*, *stasis* ρ. *Stasis* φ, π. — 50) *Quae* ψ. *Minantur* π, σ, ψ. — 51) *Poscit* π. *Et quid* σ. *Parat* φ, ψ, π et Edd. impr. — 52) *Antropos* σ, ψ, Edd. impr. *Dura* ψ. — 54) *Confirmat et unit* Edd. impr.; *consummat* π, φ. — 55) *Judicii* Edd. impr.; *iudicium* omnes codices. *Species* ρ. — 56) *Pulsu medio* π. *Mutat* Edd. impr. ρ, π; *nutat* σ, τ, φ, ψ. — 57) *Pulsus* Edd. impr.; *pulsum* π, ρ, σ, φ, ψ. — 60) *Calidae substantia membri* π. — 62) *Constituunt* ρ. *Arxes* φ. *Spissus pulsus* i. q. frequens. — 63) *Dactilio* αα, ββ, γγ; *dactylico* δδ, σ, φ, ψ. *Pas-sim declinat* Edd. impr.; *passum declinat* ρ; *pessum declinat* φ, ψ, π. — 65) *Thesi* σ. *Notantur* π; *notentur* ρ. — 66) *Notissima* φ. *Versus* 66, 67, 68 omittit π. Octo genera priora pulsuum praecipua sunt, reliqua, scilicet nonum genus et decimum minoris dignitatis sunt et quasi accessoria. — 68) *Notatus* Edd. impr.; *notentur* ρ; *notandus* σ, τ, φ, ψ.

- 70 Parvum si parva, medium mediocriter aucta;
In longum latum magnus consurgit et altum,
Parvus in occultum strictum cadit atque recisum;
Qui medium sequitur merito mediocris habetur.
Longus ventriculos digitorum quattuor exit,
- 75 Subsistit mutilus, mediusque fit omnibus aequus,
In latum digitos latus tenet, eminent altus,
Occurrit gracilis strictus, residetque profundus. —
Constituunt validum sociata frequentia magno,
Surgit ab oppositis species contraria causis. —
- 80 Arsis lenta parit tardum, festina citatum. —
Si pulsant digitos austero dura rigore
Organa, disponunt durum, si laxa remissum;
Si cedant: vacuum, si constant turgida: plenum. —
Pulsus disponit calidum calor arterialis,
- 85 Frigidus occurrit subiecti frigore membri. —
Cum reliquae species aliquo mediante ligentur
Jungitur invalido fortis, discrimine nullo
Aequus inaequali; causam compaginis huius
Solvant, qui dirimunt latebrosa aenigmata rerum. —
- 90 Si raptu subito morulae discrimine parvo
Arsum multiplicet series numerosa, frequentem
Constituunt pulsus, species contraria rarum. —
Decidens modulis ex fortibus et manifestis
Sensim degenerans tacito pede tendit ad imum,
- 95 Vergit in occultum satagens evadere sensum.
Incidens surgit, respirat, tendit in altum

70) Parvum sed parva faciet mediocriter acta π ; acta σ , φ . — 74) Quattuor exstat ρ . Ventriculi digitorum sunt apices digitorum pulsus explorantium. — 75) Absistit ψ . Medius φ . — 78) Validus π . — 80) Arsis longa φ . Lenta praecit tardum, festiva π . — 81) Vigore π . — 82) Disponit durum si larga σ ; lassa Edd. impr. et in comment. lapsa; larga ψ ; laxa ρ , τ , φ . Vel laxa remissa π . — 83) Cedat Edd. impr.; cedunt omn. codd. Constat τ ; constant π , ρ , σ , ψ ; constant φ . — 84) Disponunt ψ . Calor articularis π . — 85) Frigora ψ . — 86) Medicantur π . — 87) Invalidus fortis π , ρ , ψ . — 89) Genus primum, tertium, quartum, quintum, sextum, septimum habent mediocrem speciem inter duas extremas, sed genus secundum, octavum, nonum et decimum hanc mediam seu mediocrem speciem non habent, quae res Aegidio difficillima videtur explicatu, explicatio tentatur a Gentili de Fulgineo in commentario ad hunc locum. — 93) Decidens morulus ψ ; morulis τ ; modulus π . E fort. π ; est φ . — 94) Sensum Edd. impr.; sensim ρ , τ , φ . Ima Edd. impr.; imum σ , τ , φ ; in unum ρ . — 96) Respirans Edd. impr.; respirat π , ρ , σ , φ , ψ .

Deserit occultum sibi concilians manifestum. —
 Firmus et oppositi fugiens commercia motus
 Permanet aequalis servato iure tenoris.

- 100 Degener instabilis nec eodem tramite currens
 Nutat inaequalis dubiis moderatus habenis. —
 Distinctis gradibus mutatur et ordine certo
 Transit in oppositum, qui nomen ab ordine sumit.
 Qui privative censetur ab ordine, leges
- 105 Ordinis excedit, praeceps, vagus et sine lege.
 Spargitur extremum genus in numero specierum
 Quae sibi mendicant peregrina vocabula rerum,
 Quas collativi ratio sibi foederis unit:
 Spasmosus, phthisicus, formicans, vermiculosus,
- 110 Ramosus, fluitans, martellinus atque caprinus
 Serrinus, rectus, soricinus sive retortus. —
 Forma, crasis, sexus, aetas, gravidatio, somnus,
 Et locus et tempus, labor, esca, repletio, potus,
 Causa, genus morbi, coitus, turbatio mentis,
- 115 Corporeique situs variant idiomata pulsus. —

PARS SECUNDA.

Ardna propositi pars est exhausta laboris,
 Altera nunc superest, cuius distinctio certis
 Praescriptas species studet informare figuris.

DE INVESTIGATIONE PULSUS.

Pulsus in arteriis discerni debet honestis,

- 120 Expositis, longis, rectis, cordique propinquis;

97) *Et docet* π. *Conciliat* αα, ββ; *conciliant* γγ, δδ; *concilians* π, ρ, σ, τ, φ. — 98) *Firmus in oppositum* σ, τ. — 100) *Curvans* π. — 101) *Mutat* Edd. impr.; *nutat* σ, τ, φ, ψ; *narrat* π. — 102) *Distinctus gradibus raptatur* π. *In ordine recto* Edd. impr.; *in ord. certo* π, φ, ψ. — 103) *Sumit* φ. — 104) *Primitive* π; — 105) Sic ρ, σ, φ, ψ; *Ordine praecedat praeceps est et* Edd. impr. *Princeps vagus* π. — 106) *Extremum genus, scilicet pulsus ordinatus inaequalis et inordinatus inaequalis.* — 107) *Vendicant* ρ, ψ. — 108) *Collativi* Edd. impr.; *collative* ψ, *collativi* π, σ, φ. — 109) *Vermicularis* π. — 110) *Martellicus* π, σ, τ, φ. *Caprizans* τ. — 111) *Sertinus*, τ., *sorosinus* π. — 112) *Somnum* π. Enumerantur in hoc et sequentibus tribus versiculis causae mutationum pulsus, quarum primae sunt habitus et complexio corporis. — 113) *Locus* i. e. regio, in qua vivimus; *tempus* scil. anni; *labor* i. e. exercitium corporis; *esca* i. q. *cibus*; *repletio* i. q. *balneum*. — 114) *Diversa causa et indoles morbi pulsus diversum efficit.* — 118) *Praedictas* ψ. *Species iuvat* π.

Unde sinistra manus, cum sit contermina cordi

Judicio pulsus cognatior esse probatur:

Est ibi certa fides, veri constantia motus,

Pulsus veridicus, naturae vernula fidus.

125 Dextera pars, quia fervidior, quia plenius illam

Vivificus vapor irradiat, cordisque lucernam

Uberius recipit, ubi puri sanguinis auctor

Regnat hepar, teneri blandus persuasor amoris,

Incentiva mali qua fervet fellea bilis,

130 Aequivocat pulsum, tanto confusa calore

Implicat errores, examen adulterat artis. —

Laeva manus medici laevam levet et regat aegri,

Sustentantis opem pars imbecilla requirit.

Quae se si regeret modico concussa tremore

135 Falleret artificem, fieretque examinis error. —

Sed cave, ne digitos in pugnum comprimat aeger,

Aut nimis extendat; lateris ne mole lacertus

Compressus fuerit; moderati schematis ordo

Assit, ut ambiguum tollat moderatio motum. —

140 Dextra manus, quoniam sensus indagine pollet,

Et sibi vividior datur experientia tactus,

Applicet arteriae digitos: manifesta notetur

Appositis leviter digitis, abscondita pressis;

Nec prius absistat, donec centesima fiat

145 Motio, qui numerus naturae servit et huius

Judicio numeri claret sententia veri. —

121) Una sinistra π. — 122) Cognitior Edd. impr.; cognatior omn. codd. Esse videtur π. — 123) Et tibi π; est tibi φ. — 125) Dextra α, ββ; dextera γγ, δδ. — 126) Lucerna σ. — 127) Liberius recipit Edd. impr.; uberius omn. codd. Puri s. auctor Edd. impr.; auctor φ, σ, φ, ψ; nec parvi sanguinis auctor π. Hepar tanquam organon sanguificationis consideratum, et tanquam sedes voluptatis ad mentem antiquorum. — 129) Forsan fellea cystis? — 130) Pulsus t. c. colore π. — 131) Implet et π. Arsis c. adscr. var. lect. artis τ. — 132) Laevam levat et rogat φ; levet laevam et regat ψ. — 133) Sustentantis Edd. impr.; sustentantis omn. codd. Requiret φ. — 134) Si se regerit Edd. impr.; se si regeret omn. codd. Confusa π. — 138) Scematis Edd. impr.; scematis π, φ, τ, φ, ψ. Moderatum scema seu schema est recta et congruens positio membrorum. — 139) Adsit Edd. impr., assit omn. codd.; assit et σ. — 141) Sibi iuventi π. Experientia motus ψ. — 142) Notentur Edd. impr.; notantur φ; notetur π, φ, ψ. Manifesta scil. arteria. — 143) Appositis digitis leviter Edd. impr.; applicitis lev. dig. ψ, appositis lev. dig. π, φ, σ, φ. — 145) Commentarius impressus ad hunc locum: „centenarius enim praecipuus est limes numeri vel numero-

DE SIGNIFICATIONIBUS PULSUUM.

- Magnus, qui nervis naturae se moderatur,
 Quem nec causa mali, nec vis symptomatis urget,
 Prodigus, instabilis, aurae cupidus popularis,
 150 Ardua molitur, animi secreta revelat,
 Huic comes adiuncta est virtus intensa caloris,
 Copia spirituum, species accommoda membri.
 Ad dilatandum proclivis et apta moveri. —
 Qui naturales peregrinus ab ordine leges
 155 Transvolat et magni pulsus sibi nomen adoptat
 Concitat hunc pravæque movet conceptio causae,
 Spirituum fervor, vis symptomata febris,
 Aut labor aut coitus vehemens aut impetus irae.
 Ut rata pars eius magno concordat a pertus. —
 160 At quem continui producit linea motus,
 Conciliat proprium cui vis germinata tenorem,
 Fertile spirituum regimen, validumque calorem
 Indicat et valido quae sunt adiuncta calori. —
 Quem notha causa trahit, quem vis aliena lacessat,
 165 Lapsus dyscraesiae notat, excessumque caloris. —
 Sunt adiuncta satis expressa superficialis,
 Cui natura suum dat consistentia motum,
 Segnities, mens flexibilis, crasis humida cordis. —

rum et multae perfectionis ministerio foecundus et gravidus et in naturalibus et theologicis. — 147) *Numeris naturae* Edd. impr.; *nervis* π, φ. Pulsus magnus, qui nervis i. e. quasi vinculis naturae continetur seu pulsus magnus naturalis. — 148) *Quam non casu* π; *quem non* φ, τ. *Auget* c. adscr. var. lect. *urget* τ. — 151) *Immensa calor* π, φ; *intensa calore* Edd. impr.; *intensa calor* φ, σ, τ, ψ. — 152) *Membris* Edd. impr. et π; *membri* φ, τ, φ, ψ. *Membri* scil. arteriae. — 153) *Moneri* π. — 154) Lacuna codicis τ, usque ad v. 192, cum folia desint. Pulsus magnus praeter naturam. — 155) *Et magis sibi pulsus* Edd. impr.; *et magni pulsus sibi* π, φ, σ, φ, ψ. *Adaptat* π, σ, φ. — 156) *Concreat* φ. — 157) *Hic spirituum ferv.* σ. *Vis et symptomata* αα, ββ, γγ; *vis et symptomata* δδ; *eius synthetata* π; *vis symptomata* φ, σ, φ, ψ. — 159) *Rara* δδ. Pulsus apertus seu in altum elevatus idem significat, quod magnus pulsus. — 160) *Et quem* Edd. impr.; *at quem* φ, σ, φ, ψ. *Continuum* φ. *Aut quem continui perducit* π. Pulsus longus naturalis. — 161) *Vis geminata* Edd. impr.; *germinata* φ; *regitius* ψ; *genitiva* π. *Calorem* Edd. impr.; *tenorem* π, φ, σ, φ, ψ. — 162) *Spirituum regnum* π. — 164) *Nota* Edd. impr.; *notha* φ, σ, φ, et ipse commentarius impressus, qui notham explicat per alienam et acutam. *Quamvis* αα, ββ, γγ; *quae vis* π. *Latescit* φ. Pulsus longus praeter naturam. — 166) Pulsus latus naturalis. — 167) *Det* π. — 168) *Omittit* π.

Falsa superficies et symptomatica chymos

170 Dissipat, arterias humectat, membra resolvit. —

Qui latet occultus, nimis in centrum revolutus,
Degeneri natura regit quem devia motu,
Claudit conceptus animi, secreta sigillat,
Pauperat innati regimen vitale caloris,

175 Organa spirituum signat minus apta moveri,
(Spiritus atque vigor brevis est animusque pusillus). —

Qui latet enormis geniique caractere fracto
Mergitur in centrum nec post parat inde regressum
Tendit in eclipsim, quaerens subvertere physim. —

180 Qui mutilo motu ferit organa, sed geniali,
Contrahit a magnis animi molimina rebus;
Invidus et timidus, cupidus, detractor avarus,
Frigida quem cordis complexio spirituumque
Pauperies, vis membrorum imbecilla sequantur. —

185 Cui rectum mutilat enormis apocopa cursum
(Stans ita continue, subito nec longior assit)
Aurae vitalis studet annullare calorem. —

In gracili, qui naturae privatus obedit,
Cordis sicca crasis legitur, constantia mentis,

190 Propositique tenax atque inconcussa voluntas. —
Ex gracili praeter naturam significatur

169) Falsa et symptomatica superficies i. e. pulsus latus praeter naturam. Chymos i. e. humores. — 170) Cod. ρ et ψ transponunt versus 169 et 170, ut posterior sit prior. — 171) *In centro revolutus* Edd. impr., ψ ; *in centrum resolutus* ϕ ; *incertum revolutus* π . Pulsus occultus naturalis. — 172) *Degenerem n. r. et devia motus* π . — 174) *Ignavi regnum* π . — 175) *Designat inepta moveri* Edd. impr.; *signat minus apta moveri* ρ , σ , ϕ , ψ . *Organa supremum signant minus apta* π . — 176) Hunc versum omittit ϕ et π , inter v. 174 et 175 ponit ψ , inter v. 177 et 178 ponunt Edd. impr., inter v. 178 et 179 σ . — 177) *Geminique* ρ . Pulsus occultus praeter naturam. — 178) *Nec praeparat* Edd. impr.; *post parat* ρ , ϕ , ψ . Versum 178 omittit π . — 179) *Cupiens evertere* ρ . Versum 179 omittit σ . Sensim evanescit et corpori mortem minatur. — 180) *Mutilo* ρ . *Feret* π . *Geniali* c. adscr. var. lect. *geniali* ψ ; *geniales* π . *Genialis* i. q. congenitus. Pulsus curtus naturalis. — 181) *Volamina* ρ . — 182) *Invidus et cupidus magnus detr.* Edd. impr.; *inv. et timidus, cupidus detr.* π , σ , ϕ ; *inv. et cupidus magni detr.* ψ . — 183) *Complexio* π . — 184) *Secretur* π . — 185) *Qui rectum* Edd. impr.; *cui* π . *Enormis et apoc.* Edd. impr., et omittunt omn. codd. Pulsus curtus praeter naturam, seu cui rectum cursum causa praeternaturalis abscindit. — 186) Omitt. π , ϕ . — 187) *Annichilare* ρ ; *auxiliare* ϕ . *Dolorem* π . — 188) Pulsus gracilis seu strictus naturalis. — 190) *Tenet atque interoussa* π ; *tenor* Edd. impr., ψ . — 191) Pulsus strictus praeter naturam.

- Corporis ariditas, compactio materiei. —
 Linea si fuerit sociata superficiei
 Regnat et aëreus in venis militat humor. —
- 195 Linea stricturae nexu vincitata fideli
 Nuncia fit cholerae, cuius vis ignea venas
 Incolit et sedes sibi vendicat interiores. —
 Phlegma probat brevitatis regnare superficiata.
 Imperium quarti brevitatis angusta fatetur. —
- 200 Si fortis valida membrum virtute repellit,
 Vis regitiva suum tenet inconcussa vigorem,
 Spiritus exultat, cuius procliviter ictum
 Suscipit et facile membri substantia cedit.
 Vergit in oppositum species contraria signum. —
- 205 Cor fervens, animus praeceps, titubansque loquela
 Et verbum mentem praecurrens verbere vocis,
 Actio festina nullo librata tenore,
 Quam non depingit ratio, nec dividit ordo,
 Ponderat eventus, nec certis claudit et arctat
- 210 Limitibus dubii mutabilis alea finis,
 Vivida spirituum natura, caloris acumen,
 Ad nutum causae artificis resolubilis humor
 Naturae pulsum velocem rite sequuntur. —
 At quem praepropero pulsat vis dyscola raptu
- 215 Indicat accendi peregrinum in corde calorem. —

193) Pulsus longus et latus simul. — 194) *Regnat in aëris* π. In *osis* π, ψ et Edd. impr., sed commentarius impressus habet ad verba *regnat et militat*: „i. e. dominatur et excedit in venis, quae sunt vasa sanguinis.“ Etiam φ legit *in venis*. — 195) *Nunc lata fideli* π. Pulsus longus et strictus simul. — 197) *Sibi dedicat* π, σ, τ. Etiam φ habet margini adscriptum: *vel dedicat*, in *textu vendicat*. — 198) *Probat breviter regnantque* π. Pulsus curtus et latus simul. — 199) Pulsus curtus et strictus simul. Quarti scilicet humoris, i. e. cholerae nigrae. — 200) *Membri* σ, et tanquam var. lect. τ. Pulsus fortis. — 201) *Vix* Edd. impr. *Suum retinet* ψ. *Tenet intermissa vig.* π; *inconc. tenorem* φ. — 202) *Species exult.* π. — 203) *Recipit substantia membri* φ. Membri i. e. arteriae, quae scilicet facile spiritum recipiendo extenditur. — 204) *Pergit* Edd. impr.; *vergit* τ, φ, ψ; *vergat et impositum* π. Pulsus debilis. — 205) *Animusque* Edd. impr. ψ; *animus* π, φ, σ, φ. Pulsus velox naturalis. — 206) *Verbis mentem* φ, ψ; *verbum mentem* τ; *verbum mentis* π, φ; *verbum mente percurrens* Edd. impr.; *praecurrens* φ; *postcurrens* π. *Vocem* φ. — 207) *Festiva* π. *Vibrata* σ. — 208) *Nec dirimit* Edd. impr.; *dividit* φ, τ, φ, ψ; *non dividit* π. — 209) *Ponderet* π. — 210) *Dubius mirabilis* π. — 212) *Cerae artif.* π. — 213) *Velocis* π, φ. — 214) *Et quem praecipiti* Edd. impr.; *at quem praepropero* π, σ, φ; *praeproperere* φ, τ. Pulsus velox praeter naturam. — 215) *Incidit* π.

Velocem tardus difformi lege refellit.

Distat ab extremis parili quoque lance recedit

Eucrasiae medius fidus comes et paranympus. —

Vasis durities, cordis rigor, aridus humor,

220 Mens austera nimis, pulsus mysteria duri.

Pulsus durities in pleuresi pernicioza,

Arida materies, terrestris, cruda probatur,

Solvi difficilis, ex quo discussio morbi

Protrahitur, vis opprimitur, natura fatiscit,

225 Victaque succumbit longo lassata duello. —

In pulsu cui mollitiem natura ministrat

Cordis et arteriae pariter substantia mollis,

Corporis innuitur crasis humida, mens muliebris,

Cerea, flexibilis, pia, blanda, parumque fidelis. —

230 Advena mollities, quam symptomaticus urget

Impetus, humores dissolvit, vasa remollit. —

Copia spirituum per plenum plena notatur,

Sanguinis eluvies uberrima vasa replentis. —

In vacuo venae sitiunt, vegetabilis aurae

235 Vis absorpta perit, vivi fons sanguinis aret,

Quem bibit ariditas peregrini lima calor. —

At calidus, cuius mordax punctura perurit

Continue digitos, index est febris acutae.

Si calidus digitos intervallariter urat,

240 Intervallaris atque induciosa notatur.

Est ethicae testis calidus vacuo sociatus. —

Spirituum probat occasum vitaeque lucernam

Celat et extinguit gelidus spiracula cordis.

216) *Deformi* ρ, τ. *Repellit* φ; *resolvit* ψ. *Pulsus tardus*. — 217) *Quasi lance* π. *Pulsus medius inter velocem et tardum*. — 218) *Medicus* π. *Comesque peramphus* Edd. impr.; *comes et omn. codd.*; lego *paranympus*, cfr. *carm. de medicamentis* l. 3. v. 124 et 471. — 219) *Pulsus durus*. — 220) *Mens assueta* π. — 221) *Durities pulsus* ρ, τ, ψ. — 225) *Vitaque* Edd. impr. et φ; *victaque* π, ρ, σ, τ, ψ. *Linguae lassata* π. — 226) *Pulsus mollis naturalis*. — 230) *Pulsus mollis praeter naturam*. — 231) *Membru resolvit* ρ, ψ. — 232) *Pulsus plenus*. — 233) *Eluvies* αα, ββ; *eluvies* γγ, π, φ; *ingluvies cum adscr. var. lect. eluvies* σ, τ; *exgluvies* ψ. — 234) *Pulsus vacuus*. — 237) *Et calidus* Edd. impr.; *at omn. codd. Mordax cuius φ. Pressura* ψ. *Pulsus calidus*. — 238) *Continuo* σ. — 239) *Urens* Edd. impr.; *urit* ρ, τ, ψ; *urat* π, σ, φ. — 240) *Vocatur* Edd. impr.; *probatur* π, ρ; *notatur* σ, τ, φ, ψ. — 241) *Ethicae sit* ψ. — 242) *Pulsus frigidus*. — 243) *Spiramina* Edd. impr.; *spiracula* π, ρ, σ, φ, ψ.

P A R S T E R T I A.

- Respirare licet modicum, tiruncula Clio,
 245 Mulcebris instaurat fessas recreatio vires.
 Jam satis est, nunc tolle moras, succingere, gressum
 Arripe, sed caveas pedibus ne scandala fiant:
 Devius est callis et milia multa supersunt,
 Excubat in triviis forsan clandestinus hostis,
 250 Invidiae scelerata lues, furuncula famae
 Pessima pro puris spargens zizania granis.
 Ut sit processus securior et tibi parcat
 Invidus, ut fatui vites ludibria vulgi,
 Verba Musandino maneant condita sapore:
 255 Omnibus aequivoci titulum praetende Salerni,
 Praesulis Alphani claro signata sigillo.

CONTINUANTUR SIGNIFICATIONES PULSUUM.

- Qui recolit replicatque suum saepissimus ictum
 Ex vi contrahitur fragili, fortique calore,
 Cordis adoptivus vapor ut possit recreari
 260 Sufficiens poscit spiramen mulcebris aurae,
 Ne semel huic detur, quantus sibi convenit aër,
 Vis oppressa negat, ergo perplexa rependit
 Multiplici numero, quod iam peccavit in uno,

244) *Libet* τ, φ. — 246) *Subcinge* φ; *succinge regressum* Edd. impr.; *succingere gressum* π, φ, ψ. — 247) *Accipe* Edd. impr.; *arripe* π, φ, σ, τ, φ. *At* ψ. *Pedibus caveas* φ. — 248) *Est calor* Edd. impr.; *est callis* omn. codd. — 249) *Excubat interius* Edd. impr.; *in triviis* π, φ. — 250) *Celebrata lues* Edd. impr.; *scelerata* omn. codd. *Furuncula* Edd. impr.; *furuncula* omn. codd. quasi fur lenta et tacita. — 253) *Et fatui veteris* Edd. impr.; *et fatui vites* τ, ψ; *ut fatui vites* π, φ, φ. — 255) *Aequivoco* π. *Salini* π. Nomen aequivocum Magistri Salerni, quod nomen urbis et viri simul est. — 256) *Alfani* Edd. impr., *Alph.* π, τ, φ. Sensus est: ut securus sit libellus ab omni iniuria, muniendus est nominibus illustrium doctorum scholae medicae Salernitanae, Musandini scilicet, Salerni et Alphani. — 257) *Replicat recoliturque* ψ. Pulsus frequens. — 258) *Facili* ψ. — 260) *Possit spiramine* Edd. impr.; *possit spiramen* π. — 261) *Ne simul huic detur, quantum sibi competit aër* Edd. impr.; *nec semel huic detur, quantum sibi postulat aër* π; *sed semel ut detur, quantum sibi convenit aër* τ, ψ; *nec semel huic detur, quantum sibi convenit aër* φ; *ne semel huic detur, quantum sibi convenit aër* σ, φ. — 262) *Igitur perplexa rependit* Edd. impr.; *igitur perpressa rependit* ψ; *ergo perplexa rependit* π, φ, φ. — 263) *Iam formavit* Edd. impr.; *iam peccavit* omn. codd.

Crebraque defectum quanti repetitio pensat.

265 Debilis in raro calor est, infirmaque virtus. —

Motibus incidui pulsus virtus reparatur,

Captivata salus fit libera, languida fortis,

Debilis instaurat vires, oppressa resurgit,

Vita reformatur, victo symptomate morbus

270 Exulat, accepto bravio natura triumphat. —

At per deciduum, vitae iam vespere facto,

Vergit in occasum splendor vegetabilis aurae,

Enervata perit virtus, parceque trahenti

Atropos insultat, ut vitae syncopet usum.

275 Juncta bono paritas bona fit, mala iuncta sinistro,

Contrahit adiuncti compaginis aemula formam. —

Imparitas reprobanda boni, laudanda sinistri:

Nam tibi propositis, quae sunt optanda, duobus

Elige, quod fixum stabili bonitate moratur;

280 Ex tibi propositis, quae sunt fugienda, duobus

Elige mobilius, fuge, quod constantius exstat.

Qualibet in specie pulsus paritas reperiri

Imparitasve potest, sed non aequaliter aequum

Unica solius facit observantia pulsum:

285 Si magnus se continet propriumque tenorem

Servet inoffensum, cadit in plena paritate;

Cum species aliena subit, non dicitur aequus

Simpliciter, sed in hoc, cum non sit in omnibus aequus. —

264) Calor extraneus et morbosus, quem assumsit sibi cor ex causa morbifica, multo aëre indiget, ut refrigeretur, sed vis oppressa sufficientem aëris quantitatem singulis ictibus non exhibet, igitur crebrius repetendi sunt ictus, inde frequens pulsus. — 265) Pulsus rarus. — 266) *Virtus operatur* σ , τ . Pulsus incidens. — 267) *Captiva* σ . — 268) *Compressa resolvit* ρ . — 269) *Vita formatur, v. s. morbi* ψ . — 270) *Exultat capto* Edd. impr.; *exulat accepto* π , ρ , τ , ϕ , ψ . Bravium i. q. praemium victoriae. — 271) *Et* ψ . Pulsus decidens. — 274) *Atropos exultat* ψ . *Syncopat* ρ . — 275) *Juncta bonis* Edd. impr.; *bono* π , σ , τ , ϕ . *Iniuncta paritas fit bona, iuncta sinistro* ψ . — 276) *Et trahit adiuncti* π , ϕ ; *et trahit adiuncta* σ ; *contrahit adiunctae* Edd. impr. — 277) *Reprobanda mali* ϕ . — 279) *Levitate* ρ . *Probat*ur tanquam var. lect. in τ . — 281) In bono pulsu bona est aequalitas, in malo mala, cum contra inaequalitas bona sit in malo pulsu, mala in bono. — 283) *Imparitasque* ρ , ψ . — 284) *Pulsus* ρ . — 286) *A plena paritate* Edd. impr.; *in plena par.* ϕ ; *a pura* τ . — 287) *Nec dicitur* π , ρ , σ . — 288) Potest scilicet pulsus aequalis et inaequalis esse vel in omnibus qualitibus, vel in una aliave solum.

- Cauda retortiva primo nullescit in ictu,**
- 290 In reliquo languet, fit motio tertia lenis,
 Judicio sensus se quarta magis manifestat,
 Quinta viget, valido firmatur sexta vigore;
 De tenebris sensus et de languoris abyssonis
 Repit in excelsum graduali tramite surgens;
- 295 Hoc pulsu solitos natura reciprocatur actus. —
 Finitiva suos motus orditur ab alto,
 Sensim deprimitur, declinat, nullificatur,
 Et de propatulo sensus se mergit in imo:
 Hic vicinantis affert praeludia mortis.
- 300 Collectis fuge sarcinulis, opifex medicinae,
 Nil impensa valet tua, nil suffragia prosunt,
 Damna resarciri nequeunt iam morte propinqua,
 Atropos excludit Lachesim, vitalia rumpit
 Stamina, dissolvit gumphos vitamque relegat:
- 305 Salva tibi maneat frontis reverentia, vultum
 Exere; ne pariat tibi mors vicina pudorem,
 Mortiferos tua praeveniat sententia casus,
 Officium vatis retinens nomenque prophetae.
 Non semper sanat medicus rhetorve perorat,
- 310 Sed tamen officium concludit fine supremo
 Singula, quae debet, si contingentia servet,
 Vitam victuro, vel si mortem morituro
 Judicio dictet stabili, quae culpa medentis?

289) *Retornativa* Edd. impr.; *retortiva* omn. codd. *Mollescit* Edd. impr.; *nullescit* π, φ. *In ictum* Edd. impr.; *in ictu* omn. codd. *Pulsus inordinatus et ordinatus inaequalis*. — 290) *Fit tertia motio* Edd. impr.; *fit motio tertia* π, ρ, φ, ψ. *Lenis* Edd. impr. et φ; *lenis* π, σ, ψ. — 292) *Viget motu* ψ; *viget celeri* ρ. — 293) *Ab ipso* Edd. impr.; *abyssonis* π, ρ, σ, φ, ψ. — 294) *Tendit in excelsum* τ, ψ. *In excessum* Edd. impr.; *excelsum* π, σ, τ, φ, ψ. *Tramite pergens* Edd. impr.; *tram. surgens* omn. codd. — 295) *Reprobat* σ; *reciprocatur ictus* Edd. impr.; *recipr. actus* π, ρ, φ. — 297) *Sensum deprimit*. π, σ; *sensus* ρ; *sursum* ψ. *Mollificatur* Edd. impr., *nullificatur* π, φ, ψ. — 298) *Se mergit in imo* Edd. impr.; *se mergit in ima* τ; *demergit in imo* ρ, ψ; *se mergit in imo* π, σ, φ. — 299) *Haec vicinantis affert* π; *haec vicinantis referunt* σ. — 301) *Valent tua* Edd. impr.; *valet tua* π, φ; *valent nil tua* ψ. — 304) *Gumphi sunt vincula s. concatenationes, hic forsitan vinculum animae et corporis*, v. *Urin.* v. 308. — 305) *Frontis verecundia* Edd. impr.; *fr. reverentia* π, ρ, φ, ψ. — 306) *Extere* Edd. impr.; *erige* ρ; *exterge* ψ; *exere* π, φ. — 307) *Præveniet* φ. — 313) *Dicat* π; *dicat* ρ, ψ.

. Officium commune duum curatio morbi

315 Actio communis vix consummatur ab uno. —

Descensu saltum geminat caprinus in uno,
More caprae saliens, quae bis prius aëra pulsatur,
Quam semel in terram quaerat defigere gressum;
Cedit in hac specie progressio prima secundae.

320 Si species talis genesi dictante resultet,
Hoc signo vasis substantia dura, rebellis,
Aurae vitalis vis imbecilla notatur,
Sensus hebes, sermo praeceps, titubatio linguae,
Quae multis revoluta modis ut verba moveret

325 Mentis conceptum mutilata voce resolvit. —
Si caprinus erit sine lege vel ordine pulsus
In causa est mixtura mali, diversa diaeta,
Dissona materies, resolutio multa vaporis. —

Ut ferit incudem bis malleus et resilire

330 Cogitur obiecti massa suadente metalli,
Et fit dividuus, in se tamen unicus ictus:
Sic resilit duro membri concussa rigore
Et digitos species sic martellina retundit;
Nec redit in centrum donec gemina verit ictum,

335 (Ex quo nativo signatur spiritus ingens,
Cor siccum, discors mentis praesumptio, fastus;)
In febre continua martellino dominante
Caumate febrili cordis depascitur humor. —

Scinditur in ramos ramosus, et organa motu

314) *Commune tuum* c. adscr. var. lect. *duum* τ; *commune durum* ββ; *divium* φ. — 315) *Curatio morbi* non est res solius medici, sed huius simul et naturae aegroti, quare non potest imputari exitus medico soli. — 316) *Geminans* ρ. *Ab uno* Edd. impr.; *in imo* π; *in uno* σ, φ. — 317) *More caput* Edd. impr.; *caprae* omn. codd. *Prius bis* ψ. — 318) *Defigere cursum* Edd. impr.; *gressum* π, σ, τ, φ, ψ; *gressus* ρ. — 320) *Talis species* π. *Resultat* α, ββ; *resultet* π, φ, ψ. *Genesi dictante* i. e. secundum naturam. — 322) *Omitt.* σ. — 323) *Serrino praeceps turbatio mentis* Edd. impr.; *sermo praeceps, titubatio linguae* omn. codd. — 324) *Quam multis revoluta* Edd. impr.; *quae multis revoluta* ρ, σ, τ, φ, ψ; *quae multis reserata* π. — 326) *Sed* φ. — 327) *Adversa diaeta* ψ. — 328) *Dissolutio* ψ. — 329) *Cum ferit* Edd. impr.; *ut ferit* π, ρ, τ, φ, ψ. — 330) *Obiecta* π. — 331) *Et sit* Edd. impr.; *et fit* π, ρ, σ, τ, φ; *et sic* ψ. *Unicus actus* φ. — 332) *Resilit denuo* σ. *Vigore* φ. — 333) *Retendit* Edd. impr.; *recumbit* π; *retundit* σ, τ, φ, ψ. — 335) *Nativus* τ. *Ignens* Edd. impr.; *ingens* ρ, σ, τ, ψ. *Versus* 335 et 336 omittunt π et φ; *versum* 336 omittit ψ. — 339) *Finditur* Edd. impr.; *spargitur* τ; *scinditur* π, ρ, σ, φ, ψ.

- 340 **Quadrifido feriens digitos percurrit, in uno
Discolor impulsu, sicut confusa resultat
Vox citharae fidibus uno simul ordine tactis.
Haec species crasis imperio suadente figurat
Mobile propositum, cordis mutabile votum. —**
- 345 **Si talis cogente mali symptomate fiat,
Morbi materies fit dissona, causa repugnans,
Militat ex aequo virtus, symptoma retundit,
Vita reformatur, victrix natura resurgit,
Exspirante mali nebula redit aura salutis. —**
- 350 **Vasa procellosus enormi concutit ictu,
Fluctuat, exundat, fremit, aestuat et digitales
Ventriculos sibi compressos lateraliter ambit,
Pars infra aut sursum, pars retro vel ante movetur:
Inde probes subitum mentis cordisque tumultum,**
- 355 **Sanguinis undantis turbato in corpore motum. —
Spasmosus vacuus, tensi qui more rigescit
Funiculi, phthisicis famulatur et extenuatis,
Corporis humorem sorbet, depascit, inanit. —
Plenior occurrit species spasmosa, replentur**
- 360 **Organa, rheumaticus nervis infunditur humor,
Laesaque motivo viduantur membra vigore. —
Sunt gemini pulsus formicans, vermiculosus,
Ustivis potius in febribus et peracutis
Mortis praecones fidi redolentque sepulcrum.**
- 365 **In febre formicans plus vermiculante verendus,**

340) *Quadrifido* ρ, σ . In imo Edd. impr.; in uno $\rho, \sigma, \tau, \varphi, \psi$. —
341) *In pulsu* Edd. impr.; *impulsu* π, τ, φ . *Resistit* Edd. impr.; *resultat* omn.
codd. — 343) *Suadente curat* π . Crasis imperio suadente, i. e. secundum natura-
ram, scil. secundum complexionem innatam. — 348) *Nutrix* Edd. impr.; *victrix*
 $\pi, \sigma, \tau, \varphi, \psi$. — 351) *Fremit, excitat* ψ . — 352) *Ventriculi digitales* i. q. api-
ces digitorum, cfr. v. 74. — 353) *Pars et sursum p. retro et ante movetur*
 $\alpha, \beta\beta$; *pars infra et sursum p. r. e. a. mov.* $\gamma\gamma, \delta\delta$; *p. infra aut s. p. r. et*
a. mov. ρ ; nostram lectionem habent π, σ, φ . — 355) *Turbato corpore* ψ . —
356) *Spasmosus pulsus duplex est, vel vacuus, vel plenus. Tensi quoque*
Edd. impr.; *qui* $\pi, \rho, \tau, \varphi, \psi$. — 357) *Figuratur et exten.* ρ . — 358) *De-*
pascit sorbet inanis Edd. impr.; *sorbet, depascit, inanit* $\pi, \sigma, \varphi, \psi$. —
359) *Pulsus spasmosus plenus.* — 361) *Lenia motivo* Edd. impr.; *laesaque*
 $\rho, \sigma, \tau, \varphi, \psi$; *laesaque* π . — 363) *Astivis* Edd. impr.; *ustivis* omn. codd.
Ustivae seu ardentis febres. — 364) *Fidi reserantque sepulcra* Edd. impr.;
fidi redolentes sepulcrum σ ; *fidi redolentique sepulcrum* π, ρ, φ, ψ . —
365) *Formicans pulsu* Edd. impr.; *plus* omn. codd. *Timendus* ρ .

Nec redit ad melius, sed vitam morte soporat.
 Saepius has species excepto caumate febris,
 Non urgente necis discrimine, syncopis infert. —

Occurrit digito species serrina priori

- 370 Debilis, in reliquo fit languida, nulla sequenti;
 Hic trahit a serra cognata vocabula pulsus,
 Cuius cum primis incisio dentibus acta
 Est gravis, in reliquis gravior, funesta supremis;
 Corporis hoc pulsu fatalis serra vigorem
- 375 Amputat et vitam nubes lethalis obumbrat. —

EPILOGUS.

Fige tuo metas operi, sat prata biberunt,
 Semina luxuriant, prius arida terra colono
 Plenius arridet pingui laetamine gaudens,
 Et nobis fructus exponens divite vena

- 380 Jam sterilem cultum Philareti vomeris horret.

366) *Non redit* Edd. impr.; *nec redit* π, ρ, σ, φ, ψ. — 367) Interdum syncope producit pulsum formicantem et vermiculosum, cum nulla adsit febris ardens, et tunc hi pulsus periculum mortis non indicant. — 370) *Debilis reliquo* δδ; *nulla frequenti* σ. — 379) *Et fructus nobis* Edd. impr.; *ex nobis fr.* ρ; *et vobis fr.* π; *et nobis fr.* φ, ψ. — 380) *Sterilis* ψ. *Fomeris* Edd. impr.; *nominis* π, σ, φ; *vomeris* ρ, τ, ψ. Doctrina pulsuum nunc non amplius ex tenui Philareti libello tractabitur.

Explicit Aegidii carmen de pulsibus.

MAGISTRI

AEGIDII CORBOLIENSIS

LIBRI

DE LAUDIBUS

ET

VIRTUTIBUS

COMPOSITORUM MEDICAMINUM

METRICE COMPOSITI.

STATIONER

W. C. H. H. H. H.

PROEMIUM.

Introducendis in practicam ex nullo libro medicinali tam foecunda et fertilis physicae experientiae ratio comparatur, tam fructifera practicae amministrationis doctrina colligitur, ex nullius disciplinae munimentis medendi artifex naturae novaculis
5 in remediandis corporibus, in resarciendis defectibus, in curandis aegritudinibus, ita ad plenum armatur et accingitur, sicut ex libro Antidotarii. Qui ideo Antidotarius inscribitur, quia in eo summa omnium antidotorum et medicaminum ad morborum curationes pertinentium, summatim et breviter texti-
10 tur. Priori secundum ordinem alphabeti omnium antidotorum, cathartico-
rum, electuario-
rum, emplastrorum, cataplasmatum et unguentorum, et ne discurram per singula, omnium peritiae medicinali suffragantium virtutes et potentiae distinguuntur, et contra quas valeant aegritudines exprimitur et modi exhibitio-
15 num determinantur. In eo singulorum medicaminum receptiones declarantur et omnium, quae recipiuntur in medicinis, ponderum quantitates appenduntur. Unde iudicio meo, ut fatear verum, ut sine nube mendacii, ut sine involucro ambiguitatis nuda veritas prodeat in apertum, practicae studiosi, si provida
20 causarum discretionem pollerent, si eorum operibus speculationis theoricæ praeradiaret intellectus, ne operatio fatua carens regimine contemplationis in praecipitium traheretur erroris, abiectis

3) *Administrationis* Ls.; *amministrationis* π. — 4) *Naturae vernaculis* Ls.; *inac*'s μ; etsi forsitan legi posset *naturae vernaculus*, tamen secutus sum Gudii lectionem *naturae novaculis*, praesertim cum verba „armatur“ et „accingitur“ sermonem de armis contra morbos, i. e.: de medicamentis poscere videantur. — 7) Antidotarii, scilicet antidotarii Nicolai Praepositi, quem commentatus est Matthaeus Platearius; Aegidii carmen de medicamentis compositis in explicando hoc commentario versatur. — 10) *Prior* μ; *priori* legit Gudius. — 11) *Cathartico-
rum* omitt. Ls. — 21) *Praeradiarent* Ls.; *prueradiaret* π.

inutilibus quarundam practicarum sarcinulis, satis larga et diffusa Antidotarii disciplina possent esse contenti. Ex ipso Antidotarii armariolo artifex frameatur: si eius exercitium habuerit, et diligenti ac sedula eius doctrinam observatione coluerit, ut sciat, quando debeat addere, quando subtrahere, quando unum ex aliis contemperare; omnem humani corporis pestem, omnem naturae incommoditatem sufficiet expugnare. Sed, inquis: modo hunc librum evolvere volo, modo illum. Fastidientis stomachi est multa degustare, quae, ubi varia sunt et diversa, inquinant, non alunt. Probatos itaque semper lege libros, et si quando ad alios divertis, ad priores redi; et cum multa percurris, utiliora quaedam excerpe, quae illo die studii calore et frixorio meditationis decoquas. Distrahit nos librorum multitudo, confusio experimentorum. Itaque cum legere non possis, quantum habeas: satis est habere, quantum legas; ubi animus ad plura distrahitur, minor ad singula reperitur. Mens divisa non impetrat.

40 Secta bipartito cum mens discurrit utroque

Alterius vires subtrahit alter amor.

Multitudo librorum locupletat aream, depauperat rationem: fragilis est memoria et rerum turbae non sufficit,

Atque opere in longo fas est obrepere somnum.

45 Magna dementia est in tanta temporis egestate superfluitati librorum intendere, cum tempus breve sit et angustum, cum sit quasi punctum et fere puncto minus. Brevitati itaque insudantes meliora eligamus capitula et libros magis foecundos, sine quibus non potest coena duci practicae dispensationis; de quibus librum Antidotarii elegimus, ut secundum metricam rationem, quae memoriae conciliandae habilior est, laudes et virtutes omnium medicaminum secundum Antidotarii seriem exponamus, substramentum et materiam nostrae expositionis sumentes Glossas super Antidotarium a magistro Mathaeo Plateario editas constituentes. His decursis ad rem accedamus, et proposito operi, invocato divino auxilio, quo praetermisso nullum rite fundatur exordium, more debito insistamus.

40) *Scita Ls.*; *secta π.* — 50) *Secundum medicam Ls.*, *π*; lego *sec. metricam.* — 54) Igitur Matthaëus Platearius, non Johannes commentatus est in Nicolai antidotarium, inde Ackermanni error emendandus (regim. Salern. p. 59, 60).

LIBER PRIMUS.

PROLOGUS.

- 1 Quae secreta diu noctis latuere sub umbra
 Clausa, verecundi signo celata pudoris,
 Gesta sub involucro mentis clarescere quaerunt,
 Eruta de tenebris cupiunt sub luce videri,
- 5 Tecta patent, obscura nitent, scintillaque mentis
 Fulgurat, accenditque novum fax ignea vatem,
 De tepida concepta prius tenuique favilla
 Jam large rutilos emittit lampadis ignes.
 Provehitur seges in culmum, foecundaque multo
- 10 Ordine granorum canis albescit aristis,
 Granaque prosiliunt studii concussa flagello.
 Vineae turgescit botris, iam palmetus adultus
 Germinat, et sterili vindemia pendet in ulmo,
 Musta fluunt multo praetorculata labore,
- 15 Jamque suis digesta latent abscondita cellis;
 De quibus est nobis nimium summeque verendum,
 Ne, quod caupones faciunt ut fallere possint,
 Haec male corrumpat aquei mixtura liquoris.
 Sed non verbosis cauponibus et male salsis
- 20 Sed magnis doctisque viris haec vina propino,
 Quod fatuos magis infatuant, acuumque peritos.
 De testa prodit nucleus, praedulcia mellis
 Dona favus profert, oleum largitur oliva,
 Mitia conciso spirant opobalsama trunco,
- 25 Compresso distillat ab ubere lacteus humor,
 Uva meri placidum fundit calcata liquorem,
 Deque rudi, male composito, modicumque polito,
 Mysticus erumpit verborum cortice sensus.
- Inter Cirrhaeas Dea plus celebranda sorores
- 30 Parnassi biugo nutrita cacumine montis,
 Lauro nexa comas, vultus pallore decenti
 Et facie macra famulam confessa Minervae,
 Ex Helicone suo migrans in pectoris alti

3) *Involucris* μ ; *involucro* π . — 19) *Male falsis* Ls.; *male salsis* π ; quasi in malam partem astuti. — 27) *Medicumque* Ls.; *modicumque* π ; cfr. v. 367. — 29) *Cyrrhaeas* π ; *Cirreas* Ls.

- Transmeat occultos non invitata recessus,
 35 Intra conceptos ne mentis sopiat ignes
 Languida segnities, promptis et pene paratis
 Induciosa moras cupiens innectere rebus.
 Tota referta Deo, Phœbaeo numine plena,
 Pectoris esuriem sacro libamine pascit;
- 40 Irrigat arentes Heliconis flumine venas;
 Torpsea Pierio succendit corda calore;
 Prostratum, segnique diu torpore iacentem,
 Erigit, et varium scribendi suscitatur ausum.
 Os reserat casti firmatum clave pudoris;
- 45 Quaeque magis sunt Francigenis consueti nocere
 Provehuntque negant, damnosa silentia damnat,
 Et mutae frangit inimica repagula linguae.
 Phœbaeam tangendo chelim, tendensque sonoras
 Eloquii certo plectri moderamine chordas,
- 50 Et fidibus resonis modulamina blanda coaptans
 Naturae decreta canit, legesque salutis
 Per vocum numeros et metrica verba resolvit,
 Quas nova vitalis designat pagina libri:
 Qui quia perversos naturae destruit hostes
- 55 Et vitam renovat lapsam, vitamque tuetur,
 Publica dispensans humanae commoda vitae,
 Claro vitalis tituli clarescit honore.
- Vade liber felix. Nam cum provectior aetas
 Jam tua sit, densisque habeas pubescere plumis
- 60 Dedecus esse potest puerili incumbere nido,
 Et cunas colere balbis infantibus aptas:
 I, cave ne titubes, firmo vestigia gressu
 Dirige, cum rectis habeas procedere talis,
 Et quae delicti praeco solet esse, pudoris
- 65 Nulla tibi teneros suffundat purpura vultus.
 Quod tua si rubeat facies, non esse notetur
 Criminis interpres: nam vel tinctura ruborem

41) *Tropsea* Ls.; *torpsea* π, quae vox nusquam occurrit, forsitan legendum est *torpida*. — 42) *Prostratum* Ls.; *prostratum* π. — 47) *Muto* Ls.; *mutae* π. — 48) *Tangendo* μ; *tungendo* π. *Tendesque* Ls.; *tendensque* π. — 59) *Tibi pro tua* legit Ackermann (regim. Salern. pag. 48). — *Blaenis alias balbis* π; *balbis* Ls. — 66) *Facies*, scilicet titulus minio pictus.

Hunc minii faciet, vel casti forma pudoris,
Quae leviter solet ingenuas depingere frontes.

70 Cum vitae leges, cum munimenta salutis
In gremio portes, magnae sacrista Minervae,
Aegris corporibus humili sparsurus hysopo
Vitales Heliconis aquas, tibi nulla repulsam
Afferet invidiae labes, quae mella veneno
75 Inficit, et Bacchi latices incrudat aceto,
Quae grani pulpam lolio fermentat et actum
Mente bona falsis maculis obfuscatur honestam,
Incrustatque bonum, compagine iuncta decenti,
Verbaque frugiferi sensus condita sapore

80 Depretians, ea falsigraphis transfigit obelis,
Aut ea subridens subsannat naribus uncis.
Nam cum aliis infundat edax sua toxica livor,
Candida denigret, obfuscet lucida, tentet
Lenibus et planis rugas imponere rebas,

85 Dulcibus et sapidis miscens absinthia, nullos
Formidare potest eius tua pagina morsus.
Nam cum decalogi gestans mandata secundi
Sis legis vector, medicae capsarius artis,
Palladii custos, gazaeque auriga paternae,

90 Temperat invidiam, tibi defensacula ponet
Musandinus apex, quo tanquam sole nitenti
Et nitet et nituit illustris fama Salerni:
Cuius si fuerit resolutum funere corpus,
Spiritus exultat, et magni pectora Mauri

95 Tota replet: Maurus redimit damnunquē rependit,
Prima quod in Petro passa est et perdidit aetas,
Qui tanquam nanus humeris colloque gigantis
Desuper incumbens ipso fortasse tuetur
Longius, et summo superaddit culmina monti.

82) *Edaux* μ ; *edax* legit G. — 83) *Lurida* Ls.; *lucida* π . — 88) *Si legis vector* Ls., et ex eo Ackermann (regim. Salern. pag. 57); *sis legis vector* π . — 89) Nam cum (liber!) contineas praecepta salutifera, eiusdem fere dignitatis ut decalogus, legem medendi vehas, artem medicam et omnem thesaurum scientiae auctoris tui custodias etc. — 96) *Pedidit* π ; *perdidit* Ls. In Petro i. e. per Petri Musandini mortem. — 99) *Superaddidit* Ls.; *superaddit* π .

- 100 O utinam Musandinus nunc viveret auctor!
 Ille meos versus digno celebraret honore,
 Ipse meis scriptis signum punctumque favoris
 Imprimeret, placido legeret mea carmina vultu:
 Et quod in irriguis illius creverat hortis,
- 105 Ipse meum sentiret olus, gustuque probaret
 Ex proprio sale doctrinae traxisse saporem. —
 Suppleat et Petri Maurus mihi damna reformet,
 Pastor ovem, membrumque caput, famulumque patronus,
 Doctor discipulum, noscat sua mater alumnus.
- 110 Vellem quod medicae doctor Platearius artis
 Munere divino vitales carperet auras,
 Gauderet metricis pedibus sua scripta ligari,
 Et numeris parere meis. Nam copula talis
 Et metrici ratio nexus confusa coërcent,
- 115 Quae vaga prosaico currunt dispendia campo.
 Juncta pedum numeris, metricis arctata catenis
 Verborum series magis est obnoxia menti.
 Sed quae lege carens fluit et discincta vagatur,
 Lethaeis raptatur aquis, caligine caeca
- 120 Volvitur, imperio mentis parere recusat.
 Urso suum te concivem gaudebit adesse,
 Strenuus ambiguos causarum solvere nodos,
 Cuius ab ingenio nulla indecisa recedit
 Quaestio, qui tantos rationum compluit imbres,
- 125 Quod solvit subitus aequaliter et meditatatus.
 Mente bona mea Castalius decreta Johannes
 Suscipiat, quem, dum pueriles volveret annos,
 Myrtum humilem Musandino sub praeside vidi.
 Audio nunc ipsum summis contendere lauris,
- 130 Et sua nobilibus aequasse cacumina cedris.
 Hoc physicae antistes, quos Aegidiana libellos
 Sanctio produxit, digno Romoaldus honore

104) *Inriguis* π; *irriguis* Ls. — 110) *Pluterius* Ls.; *Platearius* π. —
 112) *Sua scripta*, i. e. Platearii glossae super antidotarium Nicolai Praepo-
 siti. — 114) *Vario nexus* Ls.; *ratio nexus* π. — 115) *Vago* Ls.; *vagu* π. —
 118) *Disiuncta* Ls.; *discincta* π. — 119) E memoria excedit. — 124) *Com-
 pluit* legit G. et Ls.; 9pl'it μ; *compulit* π, quod minus bonum; cfr. lib. 3;
 vers. 118, 219 ubi *compluat*. — 125) *Qd' solvit subitas* μ; *subitus* mavall
 Gudius, vel *subitas aequ. et meditatatas*.

- Consecret et celebret, qui ne penetrabilis auras
 Solvatur radiis populo mirante per aestum
- 135 Obnubit caput et triplici domat astra galero:
 In physica celebrem quem Justiniana favore
 Divitis eloquii prudentia tempore longo
 Detinuit, sed eum Romanae curia sedis
 Nunc colit autorem physicae, vitaeque patronum.
- 140 Ipse novo faveat operi, nec Parisianas
 Aestimet indignum physicam resonare Camoenas.
 Nam logices ubi fons scaturit, ubi plenius artis
 Excolitur ratio, sibi physica figere sedem
 Gaudet, et ancillis non dedignatur adesse.
- 145 Qui trahit a docto nomen Salomone Mathaeus
 Qui nitet eloquio, qui mentis acumine pollet,
 Suscipiat placido Salomon mea carmina vultu,
 Et se noscat in his: sua condimenta saporet,
 Melque suum sugat, quod vasa novella propinant;
- 150 Quo Pessulanus nisi Mons autore niteret,
 Jamdudum physicae lux eclipsata fuisset.
 Qui vetulo canos profert de pectore sensus
 Ricardus senior, quem plus aetate senili
 Ars facit esse senem, meliusque senescere cogit,
- 155 Cui renovans corpus surgens ex arte senectus
 Altera corporeae compensat damna senectae;
 Sit iudex operis placidus, censorque benignus.
 Et quos in cunis medicamine curat alendos,
 Propositas artes dum primula combibit aetas,
- 160 Edoceat pueros his insudare libellis,
 Ex quibus utilium claret sententia rerum,
 Et metrici ratio nexus et forma loquendi.
 Haec mea scripta legat et linguae verset in udo,

135) Triplici galero, scilicet pileo triplicis dignitatis, tanquam iurisconsultus, scholae medicae Salernitanae antistes et Archiepiscopus Salernitanus. — 137) *Divitiis* Ls.; *divitis* π. — 142) *Nisi plenius* π, Ls.; *ubi plenius* legit G., etiam Naudaeus (panegy. de schol. med. Paris. p. 21). — 144) Philosophicis disciplinis medicinae (iurisprudentiae et theologiae) ancillantibus ad mentem illius saeculi. — 149) *Sugat* π; *sugat* Ls. — 156) *Altum corporeae* π; *altum* Ls.; legendum puto *ultra*, ad vocem „senectus“ in priori versiculo pertinens, cum in codicibus manuscriptis facile confundatur *altū* et *alta*.

Mentis in arcano memori sub clave sigillet

- 165 In medicas artes introducenda iuventus,
Huncque librum potius sibi noverit esse legendum,
Quam nugas et lascivos Nasonis amores.

AUREA ANTIDOTUM.

- Aurea rheumaticis est auxiliaria causis,
Sufficiens gelidas capitis sedare querelas ;
- 170 Quae quia multiplici virtute vigere probatur :
Fluxaque constringit, confortat, cruda resolvit,
Denique consumit, medicinae providus auctor
Hanc dare sub prima morbi novitate recuset.
Nam consumtivi resolutio praevia motus
- 175 Dum movet humores, discussus rheumatis auget
Haec, quae cum multo vigeat fortique calore
Conbibit aërias partes, depascit aquosas,
Terreus et grossus humor retinetur, et idem
Durior effectus morbum crudescere cogit.
- 180 Talia cessabunt symptomata, si leviorem,
Ut Musam aut Rubeam, prius obtuleris medicinam.
Corpore purgato primum, cum plethora certis
Panditur et claret signis, per phlebotomiam,
Vel laxativo medicamine, quale requirit
- 185 Causa mali, situs humoris, morbique facultas.
Quinta dies post phlebotomum, sed post medicinam
Tertia praesentis opiatae postulat usum.
Quae dandi melior, quae convenientior hora
Forsitan explores: Est haec magis hora salubris,
- 190 Quae vocat ad placidum nocti vicina soporem.
Claudit enim nocturna quies, totumque calorem

166) *Populus* sibi μ , π ; potius legit G., quem sequitur Ls. — 172) *Auctor* Ls.; *auctor* π . — 175) *Discursu* π ; *discussus* Ls. — 176) Haec, scilicet Aurea. — 177) *Conbibit aëreas* Ls.; *conb. aerius* π . — 179) Durior effectus, i. q. durior factus. — 181) *Multra* Ls.; *musam* G., et hanc Gudianae lectionem confirmat Codex manuscriptus bibl. Paulinae Lipsiensis (n. 1213) qui continet Platearii expositionem in Nicolai antidotarium. Musa et Rubea sunt compositiones medicae, quae infra (l. 3, v. 1031; l. 4, v. 352) tractantur. — 182) *Plectora* μ ; *plethora* legit G. et Ls. — 186) Corpus ante porrigendam Auream purgandum est vel phlebotomia, vel medicamento laxativo; post phlebotomiam quinta die, sed post laxativum tertia die danda est Aurea.

Contrahit interius, cuius praesentia pepsin
 Excitat et sumti vires medicaminis auget.
 In febre cum tepida datur, in vino sine febre.

195 Aurea compescit lacrymas non sponte fluentes :

Thure sibi mixto, storace et mastice gummi,
 Sub forma pilulae patientis subdita linguae,
 Vel data cum vino, quo thus decoxeris ante.
 Si calor, aut calidus humor, vel febris acumen,

200 Fumus vel nocuus suscepti acuminis ictus,
 Intulerit fluxum, nullum feret Aurea fructum ;
 Quem si frigiditas aerae, vel frigidus humor,
 Vel contentivae virtutis debilis actus,
 Vel superexcedens et multa repletio membri,

205 Inferat, his causis curatio dicta medetur.
 Hoc iterum collata modo conferre probatur. —
 Dentibus afflictis, nimioque dolore gravatis,
 Cum dolor ex fumo stomachi consurgit acuto,
 Gingivis et temporibus superaddita, multum

210 Proderit huic causae, menthae commixta liquori.
 At cum rheumaticus dentes male percutit humor,
 Haec eadem medicina valet, si congrua causae
 Dignaque praevenerit purgatio, sicut agendum
 Postea dictabit doctrinae forma sequentis. —

215 Quae subitot agit insultus, motusque frequentat
 Per momenta suos, epilepsiae domat omnem
 Aurea nequitiam, cum vino sumta tepenti,
 Cui dederit proprias decocta pionia vires,
 Pulvere quae mixto sibi de radice priori,

220 Congruat ut pilulis substantia firma parandis,

192) *Pexim* μ ; *pepsin* Gud. et Ls., i. e. concoctionem. — 194) Cum tepida scil. aqua. — 200) *Abdominis esus* G. et Ls., haec Gudii coniectura est, nam Cod. μ habet *auominis*, ita scriptum, ut litera *u* non iuxta sed supra literam *o* posita sit, unde meliori sensu legendum puto: *acuminis ictus*, scil. acrimoniae susceptae irritatio. — 201) *Fert* Ls.; *feret* π . — 203) *Auctus* μ ; *actus* Gud., cfr. l. 3, v. 1157. — 204) *Repulsio* π ; *repl'o* μ ; *repletio* Gud. Ls. — 210) *Mentae* π , Ls. — 212) *Hanc* Ls.; *haec* π . — 215) *Insultus* μ ; *insultus* G. et Ls. — 216) *Epileustiae* μ ; *epilepsiae* G. et Ls. — 219) De radice priori scil. pioniae, nam Platearius (expos. in Nicolaum, Venet. 1562 fol. f. 366 b) habet: „detur contra hanc passionem cum decoctione peoniae, vel, quod melius est, formentur pilulae de aurea cum pulvere peoniae.“

Praecavet incurtus linguae submissa caducos.

- Praevalet enormes maniae compescere motus,
 Quando melancholicae nubis caligine laesa
 A propriis virtus phantastica deviat actis:
 225 Colatura dari debet medicaminis huius
 Unica, particulis terrestribus inde remotis,
 Quae plus faecis habent, et grossae materiei,
 Cum calamo, in tenebris ne comperiat ab aegro.
 Nam si iudicio visus haec forte probaret,
 230 Aeger abhorreret, et crederet esse venenum,
 Turbaret mentem pavidi turbatio sensus,
 Horroris vitio maniae crebresceret horror.
 Aut ubi caedendum caput est in parte sinistra,
 Ut cerebrum inficiens grossi nubecula fumi
 235 Respirare queat, pro forma et schemate ferri
 Sphaerica vel longa fiat quo sectio debet:
 Haec superaptanda est capiti medicina supremo.
 De rubeo felle maniam vel sanguine factam,
 Aurea non reprimit, potius succendit et auget,
 240 Pascit et exacuit rabiem causamque furoris.
 At te morborum varias distinguere causas,
 Quos eadem species communi claudit et arctat
 Limite, signorum ratio discreta docebit,
 Quam nunc concipio, pariturus tempore partus
 245 Legitimo, cum iam plenis adoleverit annis,
 Et rude nunc semen ex se producere fructus
 Maturus poterit: sed adhuc mea messis in herba est.
 Quos tussis violenta movet, pulmonis anhelii
 Temperat effrenes aequo moderamine pulsus,
 250 Quos vel rheuma ciet, vel constrictorius algor,
 Aut gelidus membri canalibus insitus humor.
 Aurea non confert, si desiccatio tussim

223) *Quae* Ls.; *quando* π. — 224) *Virtus phantastica* i. q. imaginatio. —
 225) *Colatura* i. q. decoctum. — 227) *Quando* Ls.; *quae* π. — 228) *Cum*
calamo, scil. ope fistulae ex calamo scriptorio. — 233) *In trepanatione*
capitis vulneri imponenda est Aurea. — 235) *Scemate* π; *schemate* Ls. —
 239) *Succenset* Ls; *succendit* π. — 245) *Agnis* μ; *annis* Gud. et Ls. —
 247) Promittit Aegidius librum de signis morborum, qui adhuc MS. latet;
 cfr. Christoph Gottlieb v. Murr *Journal zur Kunstgeschichte* IV. p. 104. —
 250) *Quos* scil. pulsus.

- Provocet, aut humor calidus, vel massa tumoris
Aut calor aut durae compactio materiei.
- 255 Terrea materies cruda et compacta probatur,
Quando, quod exspuitur, spissum est nimiumque cohaerens
Viscosum, modicum, vix a pulmone revulsum,
Cuius difficilis proiectio tarda resolvi,
Thoracem male concutiens gutturque fatigans.
- 260 His tussis descripta notis medicaminis huius
Obsequium refugit, donec crudore remoto
Coctior effectus fiat resolubilis humor,
Et natura vel artis opus digesserit illum.
Nam, dum causa mali firma compage cohaeret
- 265 Inviscata loco patienti, durior ipsa
Redditur antidoti nimis solidata calore:
Unde fit, ut facilis non sit curatio morbi.
Postulat ergo prius regio thoracis inungi
Mollibus unguentis clausos in pectore chymos,
- 270 Quae laxare queant et quae sunt cruda resolvant.
Libera materiam digestam sputa figurant,
Quae leviter proiecta levant minuuntque dolorem.
Ut tibi claruerint factae signacula pepsis:
Aurea tunc demum mixto sibi pulvere gummi
- 275 Per pilulas divisa, fabae maioris habentes
Effigiem; donec fuerit resoluta calore,
Debet in ore diu linguae submissa teneri.
Rheumaticae tussi melius sic sumta medetur,
Vinque suam cerebro conterminii ratione
- 280 Liberius mandat, de cuius fonte fluentes
Rheumaticos rivos opii virtute coërcet,
Per species calidas humores siccatur aquosos,
Membraque per gummi respiratoria lenit,
Ipsaque confortat, ut onus, quo pressa tenentur,
- 285 Promptius expellant sic libera, tusse soluta. —
Subvenit haec phthisicis in primo limine morbi,
Sed tunc praecipue confert, cum rheumatis acris
Tramite declivi pulmonis ad ostia pulsatur

269) *Grumos* Gud. et Ls.; *chimos* π. — 273) *Pexis* μ. — 287) *Tum*
rheumatis μ; *cum* rheumatis Gud. Ls.

Stilla nocens: sed causa magis provecta nocebit.

- 290 Quos gravis offendit attractio flatilis aurae
 Curat anhelosos, quibus algidus humor abundat,
 Vitalis latebrosa replens spiracula membri.
 Hic modus, hic dandi sit forma: mero resolutam,
 Quo gentiana fuerit decocta, calori
- 295 Aëris exponas, donec solidata liquore
 Combibito pilulis consentiat effigiandis,
 Vel sibi quam dederat specierum fractio prima,
 Ad propriam redeat exhausto humore figuram,
 Et siccata magis fiat de pulvere pulvis.
- 300 In nebulis pilulae dentur, sed pulvis in ovo.
 Cardiacos data cum vino, roseoque liquore,
 Suscitatur et recreatur, si caute iungitur illi
 Anthophilus, borago, thymus, lignum pretiosum,
 Quod Nili caput ignotum transmittit ad Indos,
- 305 Blacta Bysantia, nuxque myristica, macis odora,
 Ossea durities, quam cordis parte sinistra
 In se cervus habet, quasi cartilaginis instar.
 Cum per anagogen geniali sede relicta
 Exulat a venis motus symptomate sanguis,
- 310 Et fluit insolitae regionis tramite, confert
 Aurea: sed varias opus est discernere causas.
 Sanguineum plerumque solent inducere fluxum:
 Ariditas, frigus, calor, impletura, putredo,
 Rheuma, labor, saltus, clamor, contusio, casus.
- 315 Si per anastomosim sanguis fundatur ab ore:
 Aurea cum succo roseo, sibi mastice mixto,
 Suscepta in pilulis, patientis in ore tenendis,
 Purificat, siccatur, solidatur, fluxumque refrænat;

292) Vitale membrum i. e. pulmo, quia functioni vitali inservit. —
 293) *Danda fit* Ls.; *dandi sit* π. — 300) Nebula i. q. panis subtilissimus, forsitan i. q. Oblate vulgo audit; cfr. (Adelung) Gloss. med. et inf. lat. h. v. —
 304) *Humus* Ls.; *thimus* π. — 305) De Blacta s. Blatta Bysantia confertur Leon. Fuchsius ad Nicol. Myrepsum (Basil. 1549, f.) pag. 3, qui hanc Blattam ait esse os anterius narium purpuræ, non vero Onyx Dioscoridis, II, 8; cfr. Matthioli ad hunc locum. — 308) Si sanguis sedem naturalem deserit vi morbi motus et per insolitas vias fluit, i. e. si profluvium sanguinis præter naturam oritur.

At fluxum algeris cum vino sumta coërcet,

- 320 Si morbum calor intulerit, vel sanguis abundans
Vasaque distendens, vel desiccatio venas
Attenuans, nimiusve labor, vel rheuma, vel ictus,
Ars iubet his causis alias impendere curas.

Apposito sibi castoreo, cum caulis agrestis

- 325 Semine, nasturti pariter sibi pulvere mixto,
Si clauso pilulata diu teneatur in ore,
Expedit offensam linguæ, viresque loquelæ
Liberat et redimit a servitio paralysis.
Haec eupatorii succo resoluta, vel herbae,
- 330 Quae trahit ex ipso paralysis nomina morbo,
Sumta per os, membris distantibus atque remotis,
Segnibus ad motum, sensus torpore gravatis,
Restituit motus regimen, sensusque vigorem.
Expedit, ut laesae praecedat inunctio partis,
- 335 Mollia praevenerint cataplasmata, cum quibus humor
Rheumaticus nervis firma compage cohaerens
Mollior effectus spargatur et attenuetur.
Sed quibus est aptanda locis medicina requiras,
Et bene discutias et acutae indagine mentis
- 340 Providus explores, ne si fortasse liganda est
Occiduo capiti, spinae, collo, faciei,
Hanc male praesumas digitis apponere lapsis,
Saepius aufertur digitorum passio, dorsi
Ossibus apposito medicamine, quod Galienus
- 345 In libro, quem de membris patientibus egit,
Multis mirandam certa ratione probavit.
Fortius expugnat membri medicina dolorem,
Juncta locis, ubi prima mali fundatur origo,
Materiae radix ubi pulsat, unde remotis
- 350 Partibus accedit taciti confusio morbi.
Quando in nervorum fundatur origine morbus,

319) Hunc versum omisit Ls., habet π. Fluxus algeris i. e. proflu-
vium sanguinis a frigida causa. — 320) Calor omis. Ls., hab. π. — 327) Offm̄
μ; offensam π; officium suspicatur G., recepit Ls. — 329) Empatorii π;
eupatorii G., Ls. — 333) Met9 μ; motus G., Ls. — 345) Galenus in
libro de locis affectis l. 1. cap. 6. l. 3. c. 14. ed. Kühn, Tom. VIII, p. 56
et p. 208, 213. — 350) Membri Ls.; morbi π.

- Quod facies per mollitiem laxata fatetur,
 Aurea musceleo resoluta, cyclamine frixa,
 Ad caput occiduum debet collumque fricari,
 355 Obsequio manuum membris superuncta gravatis.
 Congrua muscelei retinens consortia multum
 Subvenit haec eadem renum laterumque dolori,
 Quem creat aut algor solus vel frigidus humor.
 Si ventosa malum vis inferat, et sibi demto
 360 Respirandi aditu laterum conclusa cavernis,
 Acta vago motu, pulset penetralia cordis:
 Aurea mixta mero detur sub vespere sero,
 Cum quo feniculum, milium solis, vel anethum
 Coxeris, ac anisum, saxifraga, petrosilum.
 365 Sic data congestis vesicam purgat arenis,
 Si nulla affuerit opii mixtura vel auri,
 Et modicum sit balsameo ditata liquore,
 Quae duce syringa virgae transfusa virili
 Musceleo vel nardino sociata liquori
 370 Frangit et elimat lapides, penitusque resolvit.
 Corpore purgato data cum tepida patienti,
 Tempore quod geminis insultum praevenit horis,
 Quassat et elidit triteos, quos ventre creatus
 Mixturae vitio producit degener humor,
 375 Veras quartanas excludit et amphimerinas;
 In febre quartana, nisi tertia sive secunda
 Legitimo fuerit purgatio facta tenore,
 Non valet antidoti nec quicquam proficit usus;
 Vendicat eius opem lux tertia post medicinam.
 380 Cum calida dabis antidotum si ferveat aestas,
 Cum vino calido bruna dominante propines,
 Haec opio sibi subtracto, ne forsitan actus
 Degener, et causae contrarius inde sequatur,
 Neve solutivas rapiat constrictio leges.

362) *Mora* Ls.; *mero* π. — 363) *Anetum* π, Ls. — 366) Si in praeparatione Aureae omittitur opium et aurum. — 367) *Medicum* Ls.; *modicum* π. Balsameus liquor i. q. balsamus. — 373) Triteos i. e. febres tertianas. — 375) *Aprimerinas* Ls.; lego *amphimerinas* scil. febres; febris amphimerina est quotidiana. — 380) *Dabit* π, Ls. lego *dabis*.

- 385 Cum succo rutae agrestis subiecta monetae
 Frigoris excessu muliebria clausa resolvit,
 Et matricales cellas, quas humor aquosus
 Lubricat, et nimio reddit marcere palustres,
 Mundat legitimis faciens conceptibus aptas. —
- 390 Cum lis versatur de rheumate: pulvere thuris
 Apposito detur, opio non inde remoto. —
 Quae cum castorei vino potata futuros
 Pestis apoplecticae reprimit sedatque tumultus;
 Sed praesente malo morbique instante procella,
- 395 Dentibus ex cuneo reseratis, vertice prono,
 Proderit ex illa linguam persaepe fricari.
 Quos dolor affligit colicus, cum rheuma procellans
 Infima phlegmatico ferit intestina flagello,
 Quod tibi spumosa monstrat subductio formae:
- 400 Aurea cum vino thuris potata iuvabit.
 At cum intestinis viscosus et algidus humor
 Inseritur colici faciens discrimina morbi,
 Mollibus unguentis confert postrema fricari,
 Post infusa iuvat decoctio mercurialis,
- 405 Furfuris et malvae, si cum sale mel et olivum —
 Miscueris. Sed opus concludit et omnia complet
 Mixta mero tentoque liquore et faece relictas
 Aurea per calamum membris iniecta pudendis.
 Finibus extremis aequo libramine distans
- 410 Fit liquor applaudens nervis sub pace teporis,
 Ne vel frigiditas hos mordeat aut calor urat.
 De gelidis et viscosis humoribus ortum
 Partibus occiduis solvit submissa tenasmon.
 Ex sibi diversis componitur Aurea rebus,
- 415 Quas variat diversa crasis, substantia dispar,
 Virtus dissimilis, numerus, libratio distans. —

385) Moneta i. q. uterus, cfr. Urin. v. 170. — 395) Dentibus per vim inserto cuneo reseratis, si in insultu apoplectico trismus os claudit. — 399) Alvi defectio spumosa. — 403) Fucari π, Ls.; lego fricari. — 404) Clyster ex decoctione herbae mercurialis etc. — 407) Demtoque Ls.; tentoque π, i. e. retentoque: Aurea vino misceatur, mixtura coletur ut faeces in colatorio relinquuntur, liquor colatus retineatur et usui servetur. — 413) Tenasmon i. e. tenesimum. — 416) Numeris G. Ls.; nūs μ.

- Ponderis examen variat, libraeque tenorem
 Appendit ratio causis distincta quaternis,
 Ex quibus octo fluunt causae in contraria sparsis:
- 420 Virtus, debilitas; violentia, pigra remissi
 Actus segnities; numerus maior specierum,
 Sive minor, quas consimili ligat unio formae;
 Vel quia compositum magis aut minus indiget una,
 Ut proprium melius acquirat et impetret actum. —
- 425 Huic praebet stabilem spatium lustrale vigorem.
 Traditur a medicis eius dosis uncia semis,
 Quam medici veteres olim moderare solebant
 Sub modicae nucis effigie, quia pulveris illi
 Copia maior erat, minimum cum mellis haberet.
- 430 Nunc mutata dosin variat lex conficiendi.

ADRIANUM ANTIDOTUM.

- Curas quartanum patienti dans Adrianum;
 Morsus reptilium sanas, reprimisque venenum.
 Motum conciliat nervis, sensumque reformat,
 Curat hemicraneam, paedicon fugat et scotomiam,
- 435 Rheumata compescit, vesicae scandala solvit,
 Subvenit innumeris de frigiditate querelis. —
 Masticis in vino decoctio facta soluto
 Hoc simul antidoto stomachi potata dolorem
 Solvit et excludit, quem frigida causa creavit.
- 440 Subvenit huic causae specialiter ex Adriano

417) Quantitas diversa singulorum, quae Auream vel aliud medicamentum compositum ingrediuntur, dependet a quatuor causarum generibus seu octo causis, scilicet: I. virtus speciei medicamentosa maior vel minor, II. acrimonia vel hebetudo, III. numerus maior vel minor specierum, quae simul compositum quoddam ingrediuntur, IIII. speciei alicuius minor vel maior necessitas ad consequendum effectum medicamenti compositi. Cfr. Platearii expos. in Nicolaum, Ven. 1562, fol. f. 367 a. — 418) *Caternis* μ : *quaternis* G. Ls. — 425) Durare potest Aurea per quinquennium. — 428) Nucis avellanae dosin habet Nicol. Myreps, edit. Fuchsii, Basil. 1549 fol. sect. 1. cap. 1. pag. 1.; „detur in modum avellanae“ Manl. de Bosco luminare maius, Lugd. 1536, fol. f. 8 a. Platearius (expos. in Nicol. f. 370 b) habet: „detur in modum avellanae eunti dormitum;“ editio Nicolai Praepositi Lugdunensis (1536, fol.), folio xxij a omittit dosin. — 434) Paedicos scil. morbus, i. q. epilepsia, quia pueros saepius invadit; vid. Matthaei Sylvatici pandect. medic., edit. Venet. 1507, fol. f. 149 a. — 437) *Masticis* μ ; *masticis* G. Ls. — 438) *Hoc similiti* π , Ls.; *lego simul*.

Et nucis ex oleo factum cataplasma, dolenti
 Appositum stomacho, sive hunc morbum paralysis
 Inferat, aut algor, vel rheuma, vel algidus humor.

Quando melancholicis ratio fuscata tenebris

445 Eclipsim patitur, erratque logistica virtus:

Hoc sero dabis antidotum vino resolutum,
 Quo costum vel castoreum sit cum sene coctum
 Eripit accessus eadem mixtura caducos:

Naribus infusa, quo nondum tempore morbus

450 Bella movet, vel quando suae furit impetus irae.

Vim cephalalgiae cui frigida suggerit ortum

Materies, vel frigiditas quam sola creavit,
 Cum vino bibitum valide domat hoc Adrianum,
 Cum quo si costum, vel ruta domestica, vel nux

455 Bullierit muscata diu, modus hic medicandi

Aptior, et causae magis utilis esse probatur.

Ex hoc antidoto rutae cum iure soluto

Expedit caput occiduum frontemque perungi,

Et quae mobilibus pulsantur tempora venis.

460 Sed de seminibus calidae virtutis et herbis,

Furfureisque mero coctis oleoque sacellis

Ante vaporetur caput et calidis foveatur.

Quos infrig'dati movet indignatio ventris

Cum vino sumtum confortat eos Adrianum,

465 Anthophilus, costum, mastix ubi cocta fuerunt.

Curat idem scotosim cerebri de rheumate natam

Cum vino thuris; sed si scotomia vigorem

Traxerit a stomacho, tunc vino thure remoto

Confortativum stomachi potes addere costum.

470 Appositum ventri factum cataplasma iuvabit

Ex hoc antidoto, muscelinoque liquore,

Anthophilis, nuce muscata cum pulvere thuris.

Cum succo bibitum, quem salvia fundit agrestis,

Hepaticos lapsus domat ex algore creatos;

447) Sit omitt. Ls., habet Gud. — 451) Cephalalgiae Ls.; cephalurgiae π. — 457) Rutae iure i. e. rutae succo. — 461) Furfureis sacellis, forsan i. q. furf. saccellis, seu sacculis furfure repletis. — 463) Infrigidati per syncopen pro infrigidati. — 469) Confortatū μ; confortativum G. — 470) Miscellinoque Ls.; miscellinoque π; muscelinoque G., i. q. Muscelaeo.

- 475 De quibus hydropisis si proventura timetur:
 Antidoto sibi commixto decoctio detur
 Ex apio, sparago, marathro, brusco, petrosillo. —
 In pilulis Adriana dosis sibi pulvere thuris
 Et myrrhe trocleten mistum suscepta medetur
- 480 His, quibus est hepatis sanies collecta cavernis,
 Quam male curati dimisit massa tumoris. —
 Ante mali motus primos, dum morbus inermis,
 Cum tepida suntum typicis accessibus obstat.
 Cui qui commixtum vel apozema castoreatum
- 485 Vel rutae succum biberit vel partibus inis
 Intulerit, poterit colicum subvertere morbum.
 Capparis in vino decoctio vel tamarisci,
 Cui mixtum fuerit Adrianum, splene gravatos
 Liberat. Antidoto nephresis curatur eodem:
- 490 Si vino, cum quo dissolvitur, ista coquantur:
 Saxifragae radix, filipendula, granaque solis,
 Fu, lithosperma, meu, cyperus, sanguisque caprius,
 Alexandrinum cum siseleos oposcissum;
 Praeveniat facta purgatio de Benedicta. —
- 495 Ex gelidis chymis eadem medicina creatam
 Lithiasin curat, sed qui dabit ex Adriano
 Et lyncis lapide pilulas hircique cruore
 Ac hederæ gummi, miscens opobalsama, morbi
 Plenius expediet curam, causamque repellet.
- 500 Ex oleo puro, vel ubi decoxeris ante
 Non paucos cimices, foveatur virga virilis

478) *Ubi pulvere thuris est myrrhe troglytes mixtum legit Gudius; nostram lectionem habet μ et Ls., in qua nil mutandum videtur, cum saepius apud Aegidium haec loquendi formula occurrat, minus placet vox *mistum*, pro qua forsan legas *mixto* vel *mixtis*. De voce *trocleten* vide indicem medicamentorum sub voce *myrrha*. — 483) *Typicis accessibus*, scilicet febris intermittens. — 484) *Apocima π* , Ls., i. q. apozema, decoctum. — 489) *Phrenesis π* , Ls.; lego *nephresis*, nam medicamenta hic proposita sunt e genere nephriticorum, cfr. lib. 1, v. 365; l. 2, v. 378, 536; l. 3, v. 255, 254 etc. Etiam Platearius ad hunc locum loquitur de nephreticis medicamentis. — 492) *Fulithospermarnen*, *cyperus π* ; *Fulittiros permarnen cyperus* Ls.; cum hae lectiones nullum omnino sensum praeberent, nova lectio a nobis tentanda erat, quam in textum receptam forsan inde probes, quod fu, lithosperma et meu a medicis antiquis inter diuretica medicamina nominantur. — 497) *Lincis π* ; *lyncis* Ls. — 498) *Hederæ gūi μ* ; *h. gummi π* . — 501) *Cimphes μ* , *cimices* G.; conferantur Dioscorides mat. med. II. 36 et Matthiolus ad hunc locum.*

In vitreo vase formam signante priapi.

Hoc quia fomento laxatur virga, coarctans

Causa remollitur, via clausa prius reseratur.

506 Proderit et virgae cimices imponere vivos,

Ut cimicis morsu nervo patiente titillos

Concomitans sensum vis expulsiva iuvetur.

Sed cataplastamari pecten partesque propinquas

Convenit ex oleo cimicum, cum quo resolutum

510 Hoc erit antidotum, cuius colatio virgae

Missa per argale lapidem dissolvit et arctas

Enfraxes aperit et aquosa superflua fundit.

Coctus aqua salsa senecio, mercurialis,

Herbaque muralis, paritaria, stranguriosos

515 Pectinibus vice fomenti superaddita curat,

Et super has herbas factum encathisma iuvabit. —

Tempore septenni iuvat integra vis Adriani.

ATHANASIA ANTIDOTUM.

Mortis iura premit Athanasia, fata retundit,

Sistit anagogen, vomitum, fluxum, diabeten,

520 Claudit anastomosim, rixin simul et diabrosim,

Profluvium vulvae, stillamina faucis et uvae,

Atque gonorrhoeam compescit, rheumata stringit.

Pentaphilon succo solatrique soluta, vel herbae

Sanguineae, nec non plantagine, rubrificato,

525 Sanguineo lapide pressim cum cote fricato,

Illita temporibus geminis, infusaque nari

Sanguineum valide cohibet de nare fluorem. —

Haec eadem data cum succo plantaginis arceat

Sanguineum fluxum, quem nutritiva resolvunt;

503) *Courtans* π. — 506) *Titillos* π; *titilles* legit G. — 508) *Cataplastamati* π, Ls.; lego *cataplastamari*, quae vox apud Caellium Aurelium et alibi occurrit. — 511) *Argale* i. q. *algale* s. *syringa*. *Arias* π. — 515) *Vini* Ls.; *vice* π. — 516) *Cacathisma* Ls.; *eucathisma* π; lego *encathisma*, i. q. *semicupium*. — 517) *Iugi* μ; *iuvat* Ls. — 519) *Anagoge* i. q. *profluvium sanguinis per superiora*. — 520) *Tria vitia vasorum et causae profluvii sanguinei*. — 524) *Rubrificato* π. — 525) *Succus pentaphylli, solasti, herbae sanguineae vel plantaginis, cum lapide haematite teri debet in cote, donec rubescat, et cum hoc liquore miscenda est Athanasia*. — 526) *Gemmis* μ, π; *geminis* G. — 529) *Nutritiva scil. organa, instrumenta nutritionis, quae haemoptysin faciunt et haematemesin*.

- 530 Cum per anatropan, venarum carcere rupto,
Summa petit sanguis fervoris acumine motus,
De pulmone fluens, vel ab hepate, vel regione
Pectoris erumpens, vel cum diabrosis eundem
Elicit a venis; Athanasia mixta liquori,
- 535 Quem contrita facit polygonia vel cicorea,
Sanguineum potata valet compescere fluxum.
Sed quia pulmonis vehemens constrictio tussim
Incitat, et venas aperit, fluxumque cruoris
Fortius exacuit, consultius hoc patienti
- 540 Antidotum dederis, si lenitiva propines
Penidias, amyllum, ptisanam, gummi, dragagantum:
Lenia cum dantur prius, et postrema sequuntur,
Constrictiva trahit virtus moderamen ab illis,
Ut iam non alios habeat praesumere motus,
- 545 Sed contenta suis propria se lege tuetur.
Non aperit venas, media nec tusse resolvit,
Nec facit ad fluxum sua quem natura coërcet. —
Intestinorum vitio cum sanguis ab imo
Profluit, haec cum clysteri transmissa deorsum
- 550 Compescit fluxum succo resoluta priori.
Cui si mixtus erit bolus sanguisque draconis,
Galla, rosae, sentix, balaustia, psidia, mastix,
Mintua, consolidae radix, albumen, acetum:
Utile conficies ex his cataplasma, quod aegris
- 555 Desuper aptatum membris completius omnem
Sanguinei poterit fluxus absolvere curam.
Menstrua constringit, quae vis furiosa caloris
Exagitat, si cum plantagine mixta bibatur,
Vel foveatur aqua matrix, ubi cocta genesta,
- 560 Cui se miscuerit Athanasia pondere librae,
Restricto ad sextam certo moderamine partem.
Si manare facit muliebria sanguis abundans
Cum nimis exundet nequiens in vase teneri:
Nec talem cohibere potest Athanasia fluxum,

545) Sed Ls. ; se π. — 547) Cohaeret Ls. ; cohercet π. — 553) Mit-
tua π, Ls. ; forsan mirtus ? — 563) Vasa Ls. ; vase π.

- 565 Quem de saphenis celebrata minutio sedat. —
 Foemina, cui matrix ventoso plena vapore
 Compresso stomacho vitalia membra coërcet,
 Ut respirandi iam libertate relicta
 Syncopis insurgat et suffocatio fiat:
- 570 Ex hoc appposito prunis medicamine nares
 Fumiget, ut tractae nervos matricis odore
 Concutiens fumus hanc cogat ad inferiorem
 Declinare locum propriaque in sede teneri:
 Non infundatur vulvae, nec subiiciatur,
- 575 Nec sua matricem nubes fumosa vaporet:
 Ex hoc natura male contristata vaporis
 Horrorem fugiens, tristi turbata sapore,
 Fortius alta petens, stationis iure relicto,
 Pressura stabili vitalia membra gravaret.
- 580 Fraena gonorrhoeae ponit, quam lubricus humor
 Vasaque lenificans generat, vel semen aquosum
 Vel contentiva vis debilis et retinendum
 Non cohibere valens, genitalibus addita membris
 Admixto sibi castoreo cum pulvere myrrhae,
- 585 Aut herbae succo, quem virtus styptica morbo
 Conciliat, vel cum vino potetur agresti
 Et satis austero, cui bdellia, castoreumque,
 Mastix cum myrrha dederint decacta vigorem.
 Cum roseo vel coelesti potata liquore
- 590 Tipsicon excludit, quae cum sit nata caloris,
 Frigoris interpres vultu depingitur albo
 Et medicos errare facit, nam decolor eius
 Urinae effigies causae praenubilat ortum.
 Huic semperviva, rosa, sandalus atque morella,
- 595 Arnoglossa, rubus, pariter sociata decentis

565) Minutio i. q. venaesectio. — 571) *Tracti* π; *tractae* Ls.; forsant *tactae* vel *tractus* vel *tetro*; nam codex μ habet siglam non facile extricandam, quam Gudius transscripsit. — 574) Neque iniectio vaginalis, neque pessus neque fumigatio uterina fiat ex Athanasia, quod alii male suaserant. — 582) *Contemptiva* π. — 583) Athanasia cum castoreo, myrrha et succo herbae cuiusdam stypticae in forma emplastri apponatur pectini, vel bibatur cum vino etc. — 589) Cum aqua rosea vel pluviati. — 590) Tipsicon i. q. diabeten; rectius dipsacon, a *διψα*, sitis. Diabetes albam monstrat urinam, quamvis causa morbi sit calor. — 595) Deest apud Ls.; habet eum π.

- Foedera mixturae subeant, ut sicca minutos
 Mixturae mandent cineres et succida succos.
 Temperat urinae fluxum confectio talis,
 Sub forma emplastri calefactis addita membris.
- 600 Lamina de plumbo distincta foramine multo,
 Ex oleo roseo lumbis aptata perunctis:
 Haud modicum solet huic causae praestare iuvamen.
 Masticis hausto mero, vel cum succo turionum
 Senticis, haec eadem fertur praestare salubrem
- 605 Coeliacis curam, calidus quos humor abundans
 Profluvio ventris, nimioque dolore molestat. —
 De calido colicos vexatos rheumate curat,
 Si prius infusi solvatur aqua dragaganti.
 Si colicus de viscoso sit rheumate morbus,
- 610 Consequitur nullum talis medicina vigorem. —
 In pilulis data confectis cum pulvere boli,
 Masticis, ac herbae, cui consolidatio nomen
 Praebet consolidae, dysentericis medicatur,
 Quos intestini vexat scissura supremi,
- 615 Aut elixetur radix anagallica, cuius
 Misceat haec medicina sibi potata liquorem.
 Si dysenteriae radix fundetur in imis
 Visceribus, ptisana, dictoque liquore soluta,
 Haec eadem haud modicum clysterizata iuvabit.
- 620 Ars iubet et sollers poscit doctrina medendi,
 Quod cum citrinis purgatio myrobalanis
 Praeveniat, nocuos mundans a corpore chymos. —
 Quae data cum rosea vel aqua de nubibus orta,
 In qua mala suos coxerunt Punica flores,
- 625 Cruda lienterici cohibet stillamina fluxus,
 Lubricus et lenis cui causam suggerit humor,
 Cuius Metridatus celebris magis et specialis,
 Plus quoque digna fide curatio creditur esse.
 Antidoti medicina viam praecurrere debet
- 630 Fida lienteriae, quam dudum longa probavit,

596) Ita misceantur, ut siccae res pulverizentur et succidorum succus exprimatur. — 603) *Turionis* Ls.; *turion* π. — 605) *Ciliacis* π, i. q. *coeliacis* Graecorum οι per i expresso. — 617) *Dysenteria* Ls.; *dysenteriae* π. — 618) *Ptisano* π. — 621) *Mirabolanis* π.

Et morbi propriam vetus experientia fecit.

Quodsi forte roges, quae sit medicaminis huius

Materies, illi kebulos dant myrobalani,

Fungum abies, filicem quercus, coloquinthida pulpam,

635 Feniculus marathrum; tibi formam conficiendi

Usus et officium tribuit, redditque magistrum.

Ex dysenteria, villos rodiente, cicatrix

Nata lienteriae causam vel apostasis infert,

Quae nulla dicti medicaminis arte iuvatur!

640 Ante statum, prope rheumatici primordia motus,

Sanat apostema, quod corporis interiora

Possidet, infuso si sit data cum dragaganto:

Exterius natum reprimat, fluxumque coërcet,

Laeso sub specie cataplasmatibus addita membro,

645 Cum sempervivae succo resoluta, vel illo,

Quem distincta facit centum polygonia nodis.

In pilulis eadem si commixto sibi thure

Detur, apostaseos suspendit rheuma futurae:

Purgat praeteritae vitium cum pulvere myrrhae.

650 Cum modico mellis oleique recepta liquore

Interius sumti delet nocumenta veneni:

Melle lavat, colat, detergit, noxia mundat,

Provocat ex oleo vomitum, purgatque vomendo,

Ipsaque vi propria munit vitalia membra.

655 Cui gentianam miscens et aristolochiam

Jus quoque diptamni, si post vomitum patienti

Hanc dederis sero non pro vomitu faciendo,

Interius sumto demis sua iura veneno.

Nam de reliquiis virus, quod fors inhaesit

660 Visceribus, vis antidoti consumit et ipsum

Absorbet penitus, ex hoc bis nacta vigorem.

Haec mixtura iuvat laesis superaddita membris,

Viperei quae dura trahunt contagia virus.

632) Medicamentum lienteriae proprium constat a myrobalanis chebulis, ungo abietis, filice quercus, pulpa colocynthidis et semine feniculi. — 633) Kelos π , Ls.; lego kebulos s. chebulos. — 634) Quoloquinthida π . — 637) Rodiente vel radiente π . — 640) Rematici π ; rheumatici legit G. — 643) Cohercet π . — 653) Vomito π , Ls. — 654) In Ls.; vi π . — 655) Aristolochium π . — 661) Penitus ex haec bis π ; ex hoc his Ls.

- Dentibus afflictis, oculis, capitisque dolori,
 665 Subvenit, et lacrymis simili formata tenore,
 Quem tenet in paribus quando datur Aurea causis. —
 Auribus oppressis, nimioque dolore gravatis,
 Cum sempervivae succo instillata medetur. —
 Cum caricis, uvis passis, dulcique caleno
- 670 Gargarizet eam, gelido qui rheumate fauces
 Compressas habet, et tumidas, nimiumque dolentes:
 Ex quibus apponi factum cataplasma iuvabit. —
 Stomaticis, quorum pexim distemperat algor,
 Cum masticino confert potata Lyaeo.
- 675 Hic modus, hic usus, haec lex, haec forma medendi
 Antiquo celebrem servavit tempore cursum;
 Nam tunc ex calidis constans Athanasia rebus
 Constanter poterat gelidis occurrere causis.
 Frigida cum calidis nunc praedominentur in illa,
- 680 Hunc curandi usum fugiunt reprobantque moderni. —
 Ex hac commixtis pariter sibi mastice, costo,
 Olibano, cera, factum cataplasma soluto
 Appositum stomacho catatropam fraenat et ipsum
 Enormis vomitus laxatas frangit habenas. —
- 685 Terminus est eius finalis tertius annus. —

ACHARISTUM ANTIDOTUM.

- Asthmaticos cantus Acharisti potio sedat,
 Diluit offensas pulmonis et arteriarum
 Spurcitiem mundat, tussim domat, organa vocis
 Purificat, vocem reparat, pectusque relaxat,
- 690 Discutit exortum de frigiditate catarrhum
 Et capitis causas gelido de rheumate natas.
 Sub pilulae forma linguae cum pulvere thuris
 Suppositum vel cum vino potabitur, in quo
 Coxeris olibanum, cerebri quod rheuma coërcet. —
- 695 Pectoris offensas, vitalis scandala membri

666) Uti praeceptum est in capite de Aurea, v. 195... 214. — 669) *Nervis passis* π, Ls.; *lego uvis*. — 673) *Stomaticos* Ls.; *stomaticis* π. — 675) *Haec lex forma* Ls.; *haec lex, haec forma* π. — 683) *Catatropam* π, Ls. — 684) *Habenus* π, Ls.; *h'enus* μ. — 685) *Terminus et* π. — 686) *Asmaticos* π.

De gelidis et phlegmaticis surgentiâ chymis
 Placat et absolvit, eius si mulsa bibatur,
 Qua prius excocta fuerint et ab igne probata:
 Passulus, iringus, liquiricia, ficus, hysopus.

700 Fertur Acharistum sine munere: nam suus actus
 Sic celer et properus et praematurus habetur,
 Sic quoque praecelerat optatae dona salutis
 Quod medicum donis et munere privat honoris,
 Et facit ingratum oculis discedere laxis.

705 Raptim facta salus nullo reparatur honore:
 De constante nihil quoniam constare videtur,
 Actio naturae censetur, non medicinae:
 Depretiat pretium meriti, medicique favorem
 Fuscat et ipsius iustum degratiat actum.

710 Gressibus accedens tardis, multoque redempta
 Vitae supplicio, nimioque excussa dolore
 Lenta salus, quoniam naturae subvenientis
 Creditur officio medicinae facta salubris,
 Gravior esse solet medico, magis obligat aegrum,

715 Impraegnatque manum donis et nomen honore.
 Inde fit, ut quod in his magis appetiabile constat,
 Hoc minus appetiet fatui sententia vulgi. —
 Durat Acharistum tribus annis inviolatum.

ALCHANCALON ANTIDOTUM.

Cum rheubarbaricis scrupulis tepidoque liquore

720 Simplicibus triteis Alchancalon et geminatis
 Confert, dyscrasiae febrilis caumata solvit:
 Ardores hepatis fugat, ictericosque colores,
 Ex fumo cholerae caput ascendente dolorem
 Amputat, et scotosim curat, visumque reformat.

725 Quos, calida suadente crasi calidaque diaeta,
 Aestivi stimulo febris irritata caloris
 Temporibus calidis solito de more salutat,
 Providus absolvit huius medicaminis usus

696) *Fleumaticis* π. — 699) *Iringus* π, Ls. — 701) *Si celer* Ls.;
sic π. — 719) *Reubarbaricis* π. — 721) *Febrilia* putat G.; *febrilis* π;
febril μ.

Praeveniens, tollitque mali nocumenta futuri,
 730 Et febris ad corpus socialem rumpit amorem. —
 Confectum cum melle duobus militat annis;
 Uno se tantum regit accedente syrupo.

(H) *AEMAGOGUM ANTIDOTUM.*

Traxit Haemagogum proprium de sanguine nomen,
 Ad causas quia praecipue spectat muliebres:
 735 Et quod matricis iniuria longa negavit,
 Sanguine viscoso clausis a frigore venis,
 Sanguineum movet et cogit manare tributum.
 Matricis pecus interimit pellitque peremtum.
 Quae bene purgari nequeunt post tempora partus,
 740 Menstrua purificat, et noxia cuncta rescindit,
 Constrictasque prius matricis laxat habenas.
 Potatum movet urinam, dissolvit arenam,
 Stranguriam sanat, lapidis fragmenta resolvit,
 Hepatis enphraxim reserat, splenisque tumorem
 745 Extenuat, colicis de frigiditate medetur:
 De gelidis compressa domat praecordia chymis;
 Viscera ventosis curat pulsata procellis;
 Subvertit vomitum: crudi quas nausea ventris
 Reicit acceptas Haemagogum continet escas:
 750 Phlegmaticum movet humorem, motumque potenter
 Eiicit. In causis nullum muliebribus isto
 Fortius et melius medicamine comprobatur usus.
 Ex haemorrhoidis patientibus atque solutis
 Est hoc antidotum summa ratione cavendum. —
 755 Constat Haemagogi vis integra quatuor annis.

BLANCA MAJOR.

Blancos Blanca movet chymos: fit commoda nervis,
 Phlegmatis eluvie pressis: confert tremulosis,
 Asthmaticis, lippis, lethaeis atque caducis. —

733) Inscriptio apud Ls. et in cod. π est: *Antidotum haemagogum*, quae verba transponenda putavi, littera h praetermissa, cum haec in verborum initio saepissime a scriptoribus medii aevi omittatur. — 750) *Fovet* Ls.; *mover* π. — 756) *Blancos chymos* i. e. humores albos s. phlegma. — 757) *EPatis g eluvie* μ. — 758) *Asmaticis* π.

- Cephaleam gelido genus ex humore trahentem,
760 Cui tribuunt vires privatae foedera causae,
 Pulveris anthophili, vel, quem xylocassia reddit,
 Mixturam sibi concilians data Blanca potenter
 Eruit, et veterem tollit nova causa querelam.
 Prima vadum tentet, praecurrat iter medicinae
- 765** Aurea per patulos naris infusa meatus;
 Vel Diacastoreae vel Sacrae potio picrae.
 Si triduo mellis acidi praecesserit usus,
 Cum praedictarum resoluta mero specierum
 Excludit capitis natum de ventre dolorem. —
- 770** Sic data perfusos lacrymis semperque fluentes
 Sanguineos reprimit oculorum Blanca tumores
 Se quibus admiscet cum sanguine phlegmatis humor.
 Cui si castorei pulvis, stafisagria, mastix,
 Mixtus erit, pilulisque frequentibus inde receptis,
- 775** Lumina detergit lippo foedata liquore.
 Quae sibi commixtis et lance pari sociatis
 Eufrasia, marathro, ruta, latoque cimino
 Limpidat obscuros oculos, siccatque madentes,
 Fortiter exonerat pressos purgatque repletos,
- 780** Palpebras reserat viscoso carcere clausas,
 Nexas dilaqueat, viscosa bitumina mundat.
 Quae bene gummosis sibi commixtis anacardis,
 Mastice, castoreo, myrrha, pilulisque recepta:
 Ne fluat in vanos motus, falsasque timoris
- 785** Umbras concipiat, ne castra superflua fundet,
 Finibus Italicis ne se quaesiverit extra,
 Phantasiam firmat: logicae virtutis acumen
 Dirigit et mentis deliramenta retundit:
 Vim memorativam solidat, gazam rationis,
- 790** Lubrica lethaei quam merserat unda fluenti
 Colligit et reparat et sub Jove siccat amoeno.
 Haec anacardorum generoso mixta liquori

761) *Silocassia* π; *filocassia* Ls. — 766) *Sacra picra* i. q. *Hierapicra*,
 cfr. l. 4, v. 1387. *Pigrae* π, Ls. — 773) *Pulvis stafisagria* π. — 785) *Fundat*
 Ls.; *fundet* π. — 792) *Generoso* legit G.; forsan *gummoso* uti supra (v. 782),
 nam Cod. π habet *gūoso*.

Frixa mero, cellae superaddita posteriori,
Perdita virtutis memorantis iura reformat;

795 Ante die quarto caput ignea cuffa vaporet,
Ut cutis effundat carpello caesa cruorem.

Hermodactylico purgat sibi pulvere mixto
In pilulis gelidam sero data Blanca podagram.
Ex ebuli cimisi, de sambuci mediano

800 Cortice, proiectis tunicis, solisque retentis
Mollibus interulis, de feniculi, petrosilli,
Seminibusque apii, fiat decoctio, per quam
Blanca resolvatur chamaeactis mixta liquori
Expresso a cimisi, quod conchula continet ovi.

805 Hoc accepta modo, tali celebrata tenore,
Usibus assiduis pro viribus accipientis,
Liberat hydropicum longi de carcere morbi,
Cui digestivi motu languente caloris
Fortior expellens et proiectoria virtus

810 Laxat et extendit generali membra tumore.

Pulvere castorei largo sibi pondere mixto
Per crebras iterata vices, nunc subdita linguae
Per pilulas, nutritivis nunc tradita membris,
Os tortum pendens, labrum faciemque solutam

815 Linguam legitimae fraudatam iure loquelae
Rectificat, relevat, compaginat atque coaptat,
Integrat et cuneo naturae verba monetat. —
Cappare, feniculo, mixtis sibi cum tamarisco,
Et quae leptomerae virtutis acumine pollent,

820 Spleneticis confert, si mollitiva relaxent
Splenis duriciam, si digestiva medendi
Usum praeveniant, ne prima novissima fiant. —
Jus apoplexiae dirimit, morbique caduci,
Si tepido vino, quo sit caro cocta leonis,

793) Cella posterior i. q. occiput. — 795) Cuffa i. q. ventosa s. cucurbitula chirurgorum. — 796) Carpellum i. q. scalpellum. — 797) *Haec modactylico* π, Ls. — 803) *Camantis* π, Ls.; *camantis* μ; lego *chamaeactis* i. q. ebuli. — 804) *Conchula* π, *conchula* G.; ac si dixerit auctor: tantum liquoris, quantum capit testa ovi. — 809) *Fortius* Ls.; *fortior* π. — 811) *Si* Ls.; *sibi* π. — 814) Paralysis oris et linguae. — 815) *Fraudatum* Ls.; *fraudatam* π. — 819) *Leptomera* i. e. attenuans virtus.

- 825 Blanca resolvatur, et sic resoluta bibatur.
 Sic se matronam veterem Platearius olim
 Per duo lustra prius passam curasse fatetur. —
 Annis Blanca manet geminis foecunda vigoris.

B E N E D I C T A.

- Humores trahit a membris Benedicta remotis,
 830 Dissolvit lapidem, morbum fugat articulare,
 Stranguriam, phrenesin, colicam domat et paralyzin,
 Amputat enphraxes hepatis, splenisque tumores,
 Iliacam solvit pestem, reprintedque podagram.
 Ante datis divisivis radicibus, herbis,
 835 Gummis, seminibus, quibus est diuretica virtus,
 Ordine sub certo, quorum foecunda Salerni
 Pagina describit similem distincta columnis,
 Corpore mollito calidi virtute lavacri,
 Quo fuerint cocta cresso, senecio, malva,
 840 Furfur et althaea, cissum, linochidis herba;
 Admixtis sibi praecipuis meliusque probatis,
 Quae praedictarum pandit distinctio rerum,
 Summam nephreticis curam gerit et lapidosis. —
 Pondere si duplici, quam regula conficiendi
 845 Exigat, admixtus erit hermodactylus illi
 Ictibus arteticis acri de rheumate natis
 Subvenit et gelidae confert Benedicta podagrae. —
 Quae cum clysteris apozemate mixta, pudendis
 Instillata locis, colicam, si solverit alvum,
 850 Spondet, quod colici tollet nocumenta doloris,
 Cum Diamargariton si demum mixta bibatur.
 Sed calidi primum venter, partesque pudendae
 Renes et lumbi sitiunt fomenta lavacri.
 Actio clysteris si surda sit atque rebellis
 855 Ut duras nequeat ventris dissolvere faeces,
 Sumta per os medicina nocet, viresque doloris

836) Sermo est de libro quodam Magistri Salerni, cuius Tabulae citantur (Halleri biblioth. med. pract. I. 429), et has ipsas tabulas indicare videtur Aegidius per paginam columnis distinctam. — 840) *Arthea* π. — 845) *Illic* π; *illis* Ls.; lego *illi*, scil. Benedictae, in cuius compositionem iam ingrediuntur hermodactyli. — 848) *Apocimate* π.

- Exacuit, morbum renovat, ventremque procellat. —
 Conceptam vitio stomachi, quam causa creavit
 Frigida, cephalicam domat antophillis sibi mixtis
- 860 Et nuce muscata. Sed frontis inunctio primo
 Et laterum capitis calido celebretur olivo. —
 Quos fermentat hydrops, pexis quibus hora secundo
 Incrudata, vago distendit membra tumore:
 Quos gravat eluvies, Benedicta vigore potenti
- 865 Liberat et redimit: data cum vino petrosilli,
 Masticis et marathri, dauci, duplicisque cimini.
 Postquam pleuretici deferbuit ira caloris,
 Jamque suos motus, bis septem noctibus actis
 Post acmen propriis quaerens erumpere cellis,
- 870 Ordine postposito ne profua forsitan oberret
 Materies, fatuo ne laedat membra recursu,
 Haec medicina cavet data cum ptisana, dragaganto
 Gummi, penidiis, melonibus atque citrolis. —
 Permanet incolumis Benedictae vita biennis.

LIBER SECUNDUS.

PROLOGUS.

- 1 **D**ulcia Threicii resonans modulamina vatis
 Tange chelin, digitisque fides percurrere sonoras,
 Largo Cirrhaei libamine pota fluenti,
 Diva, Musandinas evolve et dissere leges.
- 5 Decrepito longoque diu fuscata veterno,
 Quae calcata iacent, quae nunc abiecta teruntur,
 Sparsaque vilescunt communibus edita chartis,
 Nec iubar eloquii, certam nec habentia formam
 Collige, compone, renova, prudenter adorna.
- 10 Oblectata novis, quae praesens despicit aetas,
 Eruta de veterum scriptis antiqua recense:
 Ad veteres cantus quoniam nova nauseat auris,

865) *Petrosillo* π, Ls. — 869) *Post agma* π, Ls.; *post agit a G.*; *lego: post acmen*, i. e. post summum vigorem morbi, seu statu et culmine morbi superato; vel *post augma* i. e. post augmentum morbi, v. Puls. v. 49.

- Delicias pastorales et ludicra quaerens,
 Historiam veterem numeris metrisque ligatam,
- 15 Ut melius resonet modulis aptare memento,
 Et vetulam compelle novo invenescere cantu,
 Seque puellarum iungat matrona choreis,
 Atque pedem moveat, sed non lasciva pudicum,
 Nec sua pentametro frangat vestigia gressu.
- 20 Ut melius vigeat vetus anticumque Falernum
 In vegetes transfunde novos, gentique Salernae
 Crateri mandata novo sua vina propines.
 Quae postquam gustu doctaque probaverit aure,
 Noverit illa suis collecta in montibus esse:
- 25 Sed calicem sciat esse meum; si forma probatur
 Artificis, qui materiam sumens alienam
 Fingit in aere novos ligno vel marmore vultus.
 Sed quia de rebus propriis plerumque parantur
 Usus et obsequium, manibus quaesita ministri,
- 30 Et valet interdum dominus clarescere servi
 Muneribus: mea philosophis fer dona Salernis,
 Aegidio mittente suo; foecunda salutis
 Fercula suscipiant non dedignante labello,
 Scripta legant: honor est patri cum proficit haeres:
- 35 Sic famulo respondet herus: sic foedere certo
 Atque relativo patri est obnoxia proles:
 Discipulo doctor tanta compage ligatur:
 Sic sibi coniurant et amicis nexibus haerent,
 Quod bona progenies laus est et gloria patris,
- 40 Ingenuumque probat proles generosa parentem:
 Sedulitas famuli domini foecundat honorem
 Discipuli titulo doctoris fama relucet:
 Luna probat radios solis: corpusque fatetur
 Umbra suum: truncum ramusculus, uvaque vitem:
- 45 Ex olei merito pretium clarescit olivae.

14) Numeris π, Ls.; nūis μ. — 15) Memento π, Ls. — 21) Segetes Ls.; vegetes π; veges est dolium s. vas vinarium. — 45) Olii π.

DIAMARGARITON.

Cor Diamargariton recreat, mentemque serenat:

Tristes exhilarat: phthisicis fomenta propinat:

Consumptos reparat, quos macronoxia vexat:

Cardiacam curat: sordes a corde relegat:

50 Restituit gustum torpens acuendo palatum,

Atque cibis proprii dat condimenta saporis:

Quos anathymiasis vexat fumosaque pexis,

Ad solitum morem revocat, tribuitque vigorem.

Debile cor recreat, gelido torpore ligatum,

55 Frigore densatum, tenebrosa nube gravatum,

Si miscetur ei pulvis, quem fracta ministrat

Ossea durities cervi de corde recepta;

Ponderis haec ratio: mediam capit uncia drammam;

Ante cibum mane dosis haec cor visitet aegrum,

60 Et sit odoriferi comes huic potatio vini.

Non des, si calidae sit passio filia causae.

Hoc quoque cum vino ieiuno ventre bibatur,

Frigida cui stomachum crasis incrudescere cogit:

Frustum ligni aloës cum basilicone moretur

65 Tempore nocturno puro fortique Falerno,

Cum Diamargariton vinum hoc si mane bibatur

Invalidam pexim relevat, quam deicit algor.

Si foecunda magis, si rerum plena facultas,

Larga manus, praegnans locus, si splendeat auro

70 Arca, vel argento niteat, domus ampla clientum

Ferveat obsequio, si deliciosa potentis

Plus aequo lasciva fames spoliare laboret

Divitiis elementa suis, si purpura corpus

Ambiat aestivum, digitis si fulguret aurum,

75 Electum gemmata merum si vasa propinent,

Si magnis se divitiis mens magna coaptet,

Aggravet hic medicina manum: sumtus onerosos

Exigat: hic positos debet transcendere fines,

47) *Phthisicis* Ls.; *Tisicis* μ . — 48) *Macronoxia* i. q. longus morbus. — 51) *Propriis* π , Ls.; lego *proprii*. — 58) Contineat uncia una Diamargariton drachmam unam pulveris ex osse cordis cervi. — 73) *Verba: si purpura c. amb. aest. dig.* desunt apud Ls., habet π .

- Contundat gemmas, molat aurum, misceat ambram,
 80 Balsama non dubitet propriis apponere causis;
 Lignum aloës fervente mero desudet et illi
 Se perdendo suum tribuat mandetque vigorem.
 Jacturam redimit opulentia, cura salutis,
 Hoc quoque, quod propriae geritur custodia vitae.
- 85 Nam cum auri dramam capiat pro nocte liquoris,
 Et natura suas habet interponere partes,
 Ut se confortet, recreet, relevetque cadentem,
 Cum vino Diamargariton, ubi caumata passum
 Lignum aloës fuerit, detur stomacho patienti.
- 90 Dyscrasiam gelidam, gelidaeque pericula pexis. —
 Quid faciet Codrus, quid Codri curta supellex?
 Cuius plebea vacuus farragine venter
 Non satis impletur, spasmus patiente crumena,
 Cuius opes modicis depicta sophismata chartis,
- 95 An quia res angusta domi, quia parca facultas
 Et tenuis sumtus nequit hos attingere luxus,
 Et vetat in vetitum motus erumpere mentis,
 Nuda salus sine subsidio prostrata iacebit?
 An quia deficient species et aromata desunt,
- 100 Codrizat tua, Codre, salus, deiecta fatiscit
 Corporis integritas, quia te praesentia Mauri
 Splendida non recreat, multo spectabilis auro?
 Absit, ut insidias naturae sobria ponat
 Mundaque paupertas, quae certis obsita metis
- 105 Non quaerit sibi praescriptos transcendere fines.
 Paupertas medicina sibi tribus emta minutis,
 Quam faba Pythagorae, lardo condita pusillo,
 Et rude nutrit olus, cui de farragine panis
 Furfurea factus avidoque in ventre receptus
- 110 Radit et elimat grossos de corpore chymos.
 Plus sapit et reficit, nutrit, confortat et auget,
 Se membris magis assimilat, se firmius illis
 Inserit esca, famis avido condita sapore.

79) *Contundant* Ls.; *contundat* π. — 85) *Dremam* π. — 88) *Diamargariton* detur in vino, in quo decoctum est lignum aloës. — 89) *Aloë* π. — 91) Cfr. v. 739 . . . 810. — 92) *Sartagine* π; *farragine* Ls.

- Quae via curandi morbos, quae causa fidelis
 115 Certa medela malis, nisi parcae sobria vitae
 Regula privatis plerumque accommoda mensis?
 Plus aqua, plus tenuis sub tecto paupere victus
 Roboris ac vitae confert, quam Caesaris aula,
 Nectarei calices, quam vitis vina Falernae,
 120 Quam caro sylvestris latrantum parta labore,
 Salmones sapidi, rumbae trutaeque rubentes
 Inter regales epulas, tacetaque crassa,
 Languet in his gula luxurians et venter obesus.
 Cum vino Diamargariton post prandia sumtum
 125 De gelidis exorta domat fastidia chymis:
 Sed de spirituum defectu nata coërcet
 Ante cibum: de dyscrasia contracta caloris
 Noxia non reprimit, sed plus fervere cogit. —
 Rheumata suppositum linguae viscosa resolvit
 130 Pectoris asthmatici: phthisicos sine febre resumit
 Cum ptisana sumtum, cui frigida semina purum
 Ablactata diu commendavere liquorem.
 Haec dosis emundat saniem, carnemque reformat,
 Carne ligat media distantes ulceris oras. —
 135 Chronica longaevi passos discrimina morbi
 Integrat et reparat claro comitante Falerno,
 Cuius aromaticos fragrantia vincat odores,
 Vineus et gustum recreans, exclusus ab omni
 Sit sapor aústero: puri color aemulus auri,
 140 Cuius subtilis substantia, lucida forma,
 Cui fraenum imponat rosei mixtura liquoris. —
 Quos gravis exagitat malfactio, membra vigore
 Privans sensifico, gelidae nimis aemula mortis
 Rheumatico claudens vitales obice poros,
 145 Aut purum vitae radium, cordisque lucernam
 Obfusca densa caecae caliginis umbra:

121) *Rumbae* μ ; an rhombi? quaerit G. — 122) Tacetum s. taceta i. q. patera, Gallice Tasse, cfr. Adelung glossarium med. et infim. lat. VI, 462, ubi etiam Tacea legitur eadem significatione. — 130) *Asmaticis* μ ; *asthmatici* putat G., cfr. v. 578. *Tisicos* μ . — 132) Emulsio e seminibus quatuor frigidis. — 142) Malfactio i. q. lipothymia; unde hoc morbo laborantes dicuntur Malfientes, s. Malifientes, cfr. Platear. expos. in antid. Nicol.

His Diamargariton, morbo cessante, medetur.
 Die nihil dandum est, oris medicamina cessent,
 Quando suos agit insultus in corpore morbus :

150 Exsurgat facies roseo perfusa liquore :

Basilicon, mentha, violae, rosa, myrtus amoenos
 Naribus aegroti non cessent reddere fumos :
 Plena rosis capiti se cervicalia subdant :
 Quae tepidum biberit humorem fortis aceti,

155 Roboret invalidum superaddita spongia pectus,

Visitet extremas moderata fricatio partes :
 Involvat perfusus aqua praecordia pannus,
 Ut vagus algoris retrusus ab obice sanguis
 Interiora petens tribuat solatia cordi.

160 Pingui pasta oleo subitoque extincta lucerna

Olfactum horribili gravet et contristet odore,
 Sensilis ut virtus sternuto mota, sepultam
 In cerebri cellis animalem suscitet auram,
 Foemina matricis quae compellente querela

165 Exstasis in raptum rapitur, totiens memoratum

Suscipiat Diamargariton regione pudenda,
 Quae Veneris sedes, Vulcani fabrica, partus
 Janua, qua sorbens hominem lasciva voluptas
 Defervere solet: ubi iusta libidinis ira

170 Frangitur et, primo quae fervida, fine tepescit :

Prodiga quae donis fuerat, quae proflua pactis
 Plenaque pollicitis, detenso languida nervo
 Alget avaritia: postquam deferbuit ardor
 Cessat amor, cadit affectus, dandique voluptas :

175 Febris abit facta sanie, ruptoque tumore

Tensio laxatur, et solvitur ira caloris :
 Quae primo fuerat absorpta libidine carnis,
 Damnat opus ratio: sed post, surgente procella
 Fit carnis recidiva fames, crescitque bolismus. —

148) Die μ ; deinde putat G.; usque dum melior lectio inveniatur, retineo die, quasi illa die. Oris medicamina i. e. medicamina per os seu interne sumta. — 168) Quae Ls.; qua π . — 172) Sollicitis Ls.; pollicitis π . — 179) Bolismus i. q. bulimos, fames vehemens, cfr. infra v. 231.

- 180 Illibata tenent annis sua iura duobus
Hoc Diamargariton et ei conforme Dianthos.

D I A N T H O S.

- Febribus afflictos, languore diu cruciatos,
A morbo profugos iuvat instauratque Dianthos.
Suscitat invalidam pexim, confortat orexim:
185 Confert cardiacis et tristibus et macilentis:
Roborat invalidos, quibus est vis parva caloris,
Qui tabulae haerentes nudi sine veste vigoris,
Virtutis modicae leni spiramine moti,
Jam rate confracta morbi evasere Charybdin.
190 In quibus expediat causis, quas debilitatis
Subvertat species, opus est indagine veri;
Hanc calor, algiditas, enphraxis, frigidus humor,
Spirituumque facit defectus: si calor illam
Vel si spirituum defectus, nulla Dianthos
195 Gratia subveniet: si praeclusiva viarum
Spiritus neget enphraxis per membra recursum
Membraque debilitet, cum puro sume Falerno,
Cui dederint electa suas diuretica vires:
Dyscrasiae socius gelidae si frigidus humor
200 Debile disponat corpus fluxuque fatiget,
Cum vino dabitur, ubi sint incendia passi
Mastix, olibanum, garioflus et cinamomum:
Causa prior maneat desitque solutio ventris,
Det vino nux sola suum muscata vigorem:
205 Frigiditas humore carens post dona Dianthos
Postulat offerri puri libamina vini.

D I A M O R O N.

- Quod fit de moris, morbos exterminat oris.
Faucibus arctatis valet et squinace gravatis:
Guttur mundificat: uvam de rheumate siccata
210 Diamoron duplex: unum, cui morus agrestis

181) *Conforme Diandos π*; alibi semper *Diantos*. — 192) Hanc scil. debilitatem. — 210) *Vinum cui π*, Ls.; lego *unum*, cui. Morus celsa est vera mori arbor, Maulbeerbaum; morus agrestis est rubus, Brombeerstrauch.

Dat sua mora rubus: reliquum quod ab arbore celsa
Et vires trahit et succos: et utrumque cadentes
Et male laxatas ex rheumate subleuat uvas:
Siccatur et extenuatur, madidat et rheumata coërcet,
215 Quod ferit arterias, fauces et guttura crebro
Humorum impulsu, si gargarismate facto
Cum calida teneatur aqua patientis in ore.

DIASATYRION.

In Venerem pronos quos olim fama notavit,
A satyris Diasatyrium nomen sibi traxit.
220 Militiae Veneris lascivaque praelia noctis
Ex Diasatyrium sumunt augmenta vigoris:
Lumbos ingravidat, membrum genitale reformatur,
Testiculos inflat, et virgae sperma ministrat.
Ergo foemineo quisquis seductus amore,
225 Fortius affectas Veneris sudare palaestra,
Et coitu assiduo muliebria pascere vota:
Qui nervo constante diu nunquamque remisso
Vis multas iterare vices, passerque videri,
Cum Diasatyrium hoc durum et molle duellum
230 Aggredere, ut capias lascivi dona triumphii.
Stulte, quid aggredieris vulvae saturare bolismum?
Cur avidae affectas implere voraginis antrum?
Tartarus, os vulvae nequeunt pontusque repleri.
Lassari multo coitu, nunquam satiari
235 Vulva potest: Graecus furit intus et aestuat ignis,
Qui nulla moritur nullaque extinguitur arte;
Quanto plus molitur, quo plus attrita flagellis
Hoc magis ardescit, saevitque libidinis aestus,
Omnis ad istius pelagi fit navita portum
240 Naufragus et rupto semper subit ostia malo.

231) Bolismus i. q. bulimos, uti supra v. 179. — 235) Hoc desumpsit auctor ex veteri lingua sua; olim Galli vocabant: Feu gregeois, Ignem Graecum, quem hodie appellant Feu d'artifice, sulphuratum ignem, qui in ipsa aqua non extinguitur. Sic Gudius. Dicebatur etiam Ignis Pelagus, Feu griois, Feu greioays.

- Vae tibi, qui vanum et vilem meretricis amorem
 Sanguine mercaris proprio, totisque medullis!
 Quamvis illicitam moveat Veneremque profanam,
 Et vetitos Diasatyrium accendat amores,
- 245 Cum Veneris faciat equites ad bella paratos:
 Iustius et melius iusto famulatur amori
 Et castos ignes celebrat taedasque iugales.
 Non sit adulterii calcar, stimulusque furoris;
 Non oleum infundat ardenti sponte camino.
- 250 Sed tamen hoc melius fieret, quod cresceret ardor,
 Et quod in immensum vetitus consurgeret ignis,
 Corporis exhaustis humoribus atque medullis
 Ut sua luxuriae faceret consumtio finem,
 Cum Diasatyrium stincos appone, bibatur
- 255 Satyrium, eruca salax, nux Indica, stincus,
 Ut facibus tantis consumto fomite totus
 Transeat in cineres tepidos et langueat ignis,
 Et qui non valuit spontaneus esse pudicus,
 A vitiis compellatur cessare coactus.
- 260 Huius opus proprium thalamis servire pudicis
 Legitimis parere thoris, taedaeque iugalis
 Confirmare sacros concordi foedere nexus.
 Cum virtus genitiva perit, cum mortificantis
 Frigoris excessu sterilis devolvitur aetas,
- 265 Nec fructum dat planta suum, sed rebus habendis
 Defectu sobolis extraneus imminet haeres:
 Cum rerum fluitant, incertaque iura vagantur;
 Cum lites acuit dominandi tetra libido,
 Agricolam cum forte novum sibi vendicat uxor
- 270 Matricis sterilem qui fortius exarat agrum.
 Talibus in causis Diasatyrium sua praestat
 Commoda coniugibus, quos copula sacra ligavit:
 Perdida restituit nativi iura caloris:
 Foecundat geminos genitivo semine fratres:
- 275 Palpat lascivo genitalia membra vapore:
 Atque vaporoso concepti turbine venti

263) *Parit π, Ls.; lego perit.*

- Languentem et modicum compellit surgere nervum,
 Conceptum iuvat et stabilem confirmat amorem:
 Scissuram generis foecunda prole renodat. —
- 280 Cum bene condito detur fortique Falerno.
 Quod si forte times corpus sudore resolvi,
 Vini conveniens lymphae mixtura vigorem
 Temperet, ut blando foveantur membra calore.
 At quidam Venerem magis inflammare volentes
- 285 Cum Diasatyrium stincorum iura propinant:
 Tantaque fit rabies, tantusque libidinis ardor,
 Quod calor exhalat, quod poris sudor apertis
 Egreditur: pascens coitum depascitur humor:
 Ocia nervus agit: Veneris detenditur arcus:
- 290 Virga iacet, quamvis blando palpata frequenter
 Contactu manuum, surdaster pamphilus aurem
 Non levat: expectans mulier sibi sustinet aegre
 Gaudia differri, longo languentia voto:
 Accusat Diasatyrium: artem medicinae
- 295 Arguit et medicos reprobat, qui talia tradunt,
 Cum modus in culpa sit dandi, non medicina. —
 Hoc monacho iuveni, rubicundo, ventris obesi,
 Qui Veneris stimulos et amoris pabula quaerit,
 Imprecor, in coitu quod tanto incandeat igne,
- 300 Quod finem statuatur vetitis consumptio rebus.
 Si coitum impediatur vis incensiva caloris,
 Corporis humorum consumptio, spirituumque
 Defectus, non est dicta reparabilis arte,
 Nec Diasatyrium huic causae cura medetur. —
- 305 Quisquis eget Diasatyrium, se nutriat escis
 Sorbilibus, liquidis, teneris membrisque regendis
 Quam confortandis melioribus atque fovendis;
 Quarum applausivam membris et convenientem
 Temperiem facit humiditas sociata calori.
- 310 In sero prius accepto medicamine dentur

280) Non π, Ls., quae vox non bene quadrare videtur; lego cum. Plati-
 narius (expos. in Nicol. antidotarium f. 375 b) habet: „detur cum vino
 mediocriter lymphato.“ — 287) Exhalat π. — 296) Motus μ; modus legit
 G. — 305) Quamvis Ls.; quisquis π.

Palmorum fructus et amygdala dulcia, ficus.

- Algentes lumbos, vel quos viscosa molestat
 Materies, valido virtutis robore firmat
 Cum vino sumtum: sed ei diuretica misces,
 315 Si secum trahat humoris consortia morbus.
 Qui lumbos castrare volunt, certantque pudicis
 Nexibus effrenes carnis praecingere motus,
 Sancta pudicitiae quibus umbra refrigerat aestum,
 Luxuriae quibus aura fugat divina calorem,
 320 Quos sancti sacra Fulconis doctrina severum
 Edocuit vitae melioris carpere callem:
 Dum nova, dum rudis est, et adhuc tiruncula virtus
 Quando impubis adhuc intra cunabula vagit
 Infans relligio, noviter Babyлоне relicta:
 325 Hi quocunque malo renum ex algore graventur
 Ex Diasatyrium nunquam, quamvis medicina
 Summa sit algoris, sibi praesumant medicari.
 Renibus alliceret pacem, sed bella moveret
 Testiculis, pareret vicinis scandala membris:
 330 Proximus arderet paries: gravis ille tyrannus,
 Peccati fomes, lascivi incentor amoris,
 Naturae stimulus, primo piger abditus imis
 Partibus, in tepidae latitans torpore favillae
 Aestuat admotis facibus, scintillat et ardet:
 335 Tendit amor venas, nec desinit ira caloris,
 Donec despumet detenso languida nervo.
 At cum relligio radices altius egit
 Cemento stabili, firmo solidata tenore,
 Cui vim longaevi praescribit temporis usus:
 340 Non movet hanc Diasatyrium, licet ostia pulset
 Exploretque aditus, quamvis subvertere primum
 Conetur vallum, nequit expugnare secundum.
 Non ad consensum trahitur meditatio: petrae
 Parvulus allisus se non sinit esse gigantem:
 345 Occumbit fructus in semine, messis in herba,
 In tepido cinerem moritur tenuique favilla

311) *Amandala* π. — 330) *Arderes* Ls.; *arderet* π.

Igniculus: non corrodit vulpecula vitem. —
Terminat huic aevum finis qui terminat annum.

DIAPRASIMUM.

- Coryzam, branchum, tussim domat, atque catarrhum,
350 Arteriale malum cerebri de rheumate natum:
Uvas stillantes, fauces humore natantes:
Cum vino sumtum tepido curat Diaprasum.
Si patiens tepidum praegargarizet acetum,
Quo sint cocta rosae, balaustia, sidia, gallae,
355 Dactylus et caricae; vinum quibus addere dulce
Ad dissolvendum confert et mundificandum. —
Acceptum comitante mero partique dolenti
Appositum gelido dentes humore gravatos
Et male rheumatico percussos verberare sanat. —
360 Suppositum linguae, misto sibi penidiarum
Pulvere, thoracis fugat ex algore querelam;
Phlegmate compressi causam pulmonis anheli
Terminat et dirimit, et respiracula solvit. —
Admixtis sibi penidiis, gummi, dragaganto,
365 Atque liquiricia cum pulvere gentianae
In solidae speciem massae vertatur, ut inde
Formentur pilulae, quae, si teneantur in ore,
Asthmaticos sonitus reprimunt, suspiria tollunt.
Cum vino marathri bibitum dulcisque cimini
370 Invalidum confortat hepar, stomachumque reformat,
Frigoris excessu cuius male devia virtus
Tramite legitimo genuinae pexis aberrat. —
Caumate febrilis defervescente caloris,
Mundata partim sanie, partimque retenta,
375 Cum lenitivo sumtum calidoque liquore
Pleureticos paregorizat lenitque dolores:
Dissolvit, purgat, et membra putredine mundat. —
Hoc quoque nephreticis confert et stranguriosis
Si cum saxifragae vino fuerit resolutum.

349) *Corizam, branchum* π. — 350) *Arteriale malum* i. q. vitium tracheae. — 356) *Mundificandum* π. — 372) *Oberrat* π, Ls. — 376) *Paregorizat* π.

- 380 Conceptos abolet splenis regione tumores
 Cum vino de leptomeris ducente vigorem
 Herbis, semiibus, radicibus et speciebus. —
 Turbine ventoso colicis vexata procellis
 Viscera componit, si demum vina hibantur
- 385 Muscatae nucis et nardi redolentia vires. —
 Clausa per enphraxin, gelido torpore ligata
 Rumpit et excludit muliebris stanna monetae,
 Musceleo mixtum si cum bombace pudendis
 Partibus haec mulier supponat tempore noctis. —
- 390 Ut claudam breviter, unoque caractere multa
 Expediam: gelido genus ex humore trahentes
 Omnes membrorum morbos fugat interiorum,
 Si comes affuerit clari libatio vini. —
 Claudit ei quartus mensis vicesimus aevum.

DIAZINZIBEREOS.

- 395 Arterias male concurvas, rauceque sonantes,
 Viscosus nimiumque tenax quibus humor adhaeret,
 Planat et elimat Diazinziber atque resolvit;
 Spurcitiæ veteris concretas frigore sordes
 Mundat et extergit: vitium spirabilis auræ
- 400 Lenit: et humectat aditus humore latenti. —
 Cum premitur gelidis pulmonis fistula chymis
 Eruit asthmatico querulo de pectore cantus,
 Et tussim de viscosis humoribus ortam.
 Sed ptisanæ succos aegro sorbere iuvabit,
- 405 Admixtis sibi penidiis, gummi, dragaganto
 Atque liquiriciæ succo, caricis et hysopo.
 Ex crudo quibus est stomachi sitis orta vapore,
 Gutturis ardorem quibus indigestio praestat,
 Inflanmatque volas manuum, Diazinziber illos

390) *Breviter G.*; *ὄρ μ.* — 395) *Inscriptio: Diarrizcos Ls.*; *diaz'zcos π*; lego *diazinziber*, vel *diazinzibereos*, cum littera Z duplicata sit nota vocabuli Zinziber, et cum praeterea virtutes de hac compositione ab Aegidio praedicatae cum Zinziberis viribus conveniant. Etiam in Nicolai Praepositi antidotario minori f. 377 a Diazingibereos immediate sequitur Diaprasium. *Concurvas π*, *Ls.*; forsan *continuas*, i. e. minus laeves. — 398) *Spurcitiæ Veneris π*, *Ls.* — 402) *Asmatico π.* — 404) *Acquo Ls.*; *aegro π.*

- 410 Curat, cum vino susceptum feniculato
Vel quo bullierit anisum, mastix et anethum.
Excitat officium coitus, et iura caloris
Perdida restaurat, pexim in crudore iacentem
Sublevat, et faciem pulso pallore venustat. —
- 415 Cum ptisano sumtum, cuius toties memorata
Saepius expressit propriam descriptio formam,
Jam facta sanie, rupta compage tumoris
Pessima pleuretici prohibet contagia morbi. —
Vix transire potest primum Diazinziber annum.

DIACIMINUM.

- 420 Ventosum stomachum tranquillat Diaciminum,
Diluit offensas stomachi de frigore natas,
Et gelidas tusses vitalia membra gravantes:
Crudaque rheumatici valide stillamina motus
Excoquit et mundat, si cum vino tribuatur,
- 425 Quo caricas pingues et passas coxeris uvas.
At sibi sudorem bene tectus provocet aeger,
Et somnum faciat, ut crudi causa catarrhi
Coctior effecta valeat sudore resolvi.
Quando supercilium fumoso malleat ictu,
- 430 De vitio stomachi surgens vis saeva doloris
Ante cibum gravius pulsans, post prandia lenis,
Expedi acceptum cum vino Diaciminum,
In quo decocta sint macis, spica, galanga.
Sic gelidae recipit curanda negotia pexis.
- 435 In febribus sumtum tepido comitante caleno
Temperat horrores typicos et frigora mollit.
Praevalet enphraxis hepatis splenisque tumentis
Angustas reserare vias, asaro, petrosillo,
Cappare, feniculo, mixtis simul cum tamarisco. —
- 440 Per geminos viget hoc annos, intraque duorum
Annorum metas ipsius clauditur aetas.

428) *Coctici* μ, π , Ls.; lego *coctior*: i. e. magis cocta materia s. causa catarrhi. — 439) *Mixtis simul cum* π , Ls.; *siml'* μ .

DIACALAMENTUM.

- Subvenit asthmatico confectio de calamento,
 Pectoris offensas gelido de rheumate natas
 Fortiter avellit: febrilia caumata pellit.
- 445 Jus quoque quartanae nonnunquam reddit inane.
 Cum forti vino susceptum vespere sero
 Tussibus occurrit gelidis, quas provocat humor,
 Quas movet et renovat, quas intempestat aquosi
 Rheumatis eluvies, crebro stillamine pulsans
- 450 Vitales aditus, noctisque silentia rumpens.
 Pulvere baccarum lauri tostique cimini
 Sacculus impletus caput ambiat aut regioni
 Pectoris aptetur, calidus si morbus ab illo
 Radicem causamque sui contraxerit ortus. —
- 455 Hoc sumto comitante mero proscribitur omnis
 Ex algore satus stomachi dolor atque fugatur.
 Mota procellosis tranquillat viscera ventis,
 Si vinum dederis ameos in fine bibendum.
 Pectica nativo virtus spoliata vigore,
- 460 Crimine crudoris defectus passa ruinam,
 Se regit et relevat, sese innovat atque reformat
 Saepius accepto medicamine de calamento:
 Cuius si modici libatio sobria vini,
 Cum quo bullierit macis, compleverit usum,
- 465 Prompta salus, ratus effectus meliorque sequetur. —
 Menstrua, frigiditas quae constrictiva coërcet,
 Vel quae viscosi sunt clausa bitumine chymi
 Solvit suppositum matrici sive comestum. —
 Masticis euforbii pariter sibi pulvere mixto.
- 470 Appositoque diagridio sub pondere duplo,
 Tetraceis febribus dominatur et amphimerinis,

442) *Asmatico* π. *Calamanto* π. — 448) *Int'pstat* μ; *intempestat* G. —
 453) *Arctetur* μ; *apictur* G. — 456) *Status* Ls.; *satus* π. — 458) *Anicos*
 Ls.; *lego ameos*, quod etiam confirmat Platearius (expos. in Nicol. f. 378 b)
 qui habet: „ventositatem in intestinis expellit cum vino decoctionis ameos.“ —
 459) *Pectica* virtus i. q. *peptica* s. *digestiva* virtus, sicut saepius *Pexis* pro
Pepsis. — 462) *Calamanto* π, Ls. — 469) *Masticus* π, Ls.; cfr. v. 475. —
 471) *Amphimerinae* s. *amphemerinae* febres sunt quotidianae, tetraceae
 quartanae; *aphimerinis* μ.

Et laxativæ tenet officium medicinae
Si bene digestis humoribus ante febrilem

Accessum dederis, quinis vel quatuor horis,

- 475 Foederat euforbium scrupuli sibi pondere mastix :
Illud idem superat scrupulo scamonea duplato. —
Non valet hoc anni metam transire secundi.

DIARHODON MAGNUM.

Diarhodon magnum sicut se nomine magno

Magnificat, sicut titulo maiore superbit :

- 480 Sic magnæ virtutis opus magnumque vigorem,
Lance pari magni mensuram nominis aequat. —
Praevalet immodicos stomachi sedare dolores,
Quos creat humiditas peregrino iuncta calori ;
Si calor humoris expers sit causa doloris :
485 Non des, cum sit ei transgressio parva caloris :
Nam de temperie quamvis se iactitet ipsum,
Plus tamen in calidum vergit calidoque propinquat. —
Cardiacos fugat insultus et lipothymiae
Defectus abigit, lumen vitale serenat,
490 Cum vino suntum, quo desudaverit ante
Macer supplicium ferventis passa caloris.
Sumendi magis expediens describitur hora,
Morbo conveniens, praesenti congrua causae,
Quando novella dies orientis cardine surgens
495 Emicat, et coelum rutilo splendore salutat :
Quando labor populis, somni iam pace soluta,
Inchoat et solitos operum recidivat in actus :
Quando suos urbs Parisius celeberrima cives
Excitat, ut nimio plebis fervente tumultu
500 Passibus assiduis Sanctorum limina vexent.
Cum gelido fonte dandum est roseoque liquore,
Quando sui cursus mediato tramite lucis

480) Sic π ; si Ls. — 485) Ei π ; si Ls. — 488) Lippotomiae π . —
491) Mater, π , Ls. mat' μ ; lego macer, uti infra l. 3. v. 888; cum saepe
in codd. manu scriptis litterae c et t inter se confundantur. — 497) Recidivat
 π , Ls.; an rediivat quaerit Gudius. — 498) Parisius vel Parisium;
utraque vox interdum pro Lutetia Parisiorum sumitur. — 500) Lumina μ ,
 π , Ls.; limina G.

- Lance pari medias librat sol igneus horas,
 Defectiva quibus nimio sudore resolvit
- 505 Membra diaphoresis, quam talia signa figurant:
 Parvus et invalidus sit pulsus, creber, inanis,
 Vox tenuis: color exsanguis: spiratio spissa:
 Ordine non certo manans sed semper abundans
 Nec relevans sudor, cretico non tempore factus.
- 510 Sudantes vitio stomachi distinguit ab istis,
 Pectoris aut inter spatulas pressura doloris:
 Singultus quandoque gravis: post prandia ventris
 Tensio sentitur, vomitus, fluxusque salivae.
 Distant cardiacis cretico sudore fluentes:
- 515 Pulsus eis rectus: facilis spiratio: fortis
 Impetus in venis: somnus levis atque quietus:
 Corpus eis calidum: rubens color: ordine recto
 Atque salutari manans de corpore sudor,
 Qui quanto uberior, magis aegrotans recreatur,
- 520 Fortior efficitur, motusque mali minuuntur.
 Saepe tamen sudor in acutae caumate febris
 Frontibus occurrit, non toto corpore manans,
 Sed solo capite gravosis atque rotundis
 Per frontem vultusque fluens declivia guttis:
- 525 Pulsus saepe cadens, penitus depressus et imus,
 Callida tangibilis fugiens examina sensus:
 Quae tibi venturae sunt certa prognostica mortis.
 Fortia qui longi ruperunt vincula morbi,
 Naturam ut renovent, ut membra vigore reforment,
- 530 Diarhodon sumant et vini pocula libent,
 Ex aqueo sibi temperiem sortita liquore. —
 Praevalet angustus hepatis reserare meatus
 Et strictos splenis aditus, si praeside vino
 Acceptum fuerit, cui divisiva potestas. —
- 535 Hoc quoniam multa recipit diuretica, multum
 Confert nephreticis: impendit opem lapidosis,

511) Spatulae i. q. scapulae. — 522) *Fröb* μ ; *frontibus* G. —
 527) *Pronostica mentis* Ls.; *pronostica mortis* π . — 533) *Plenis* π , Ls.; lego
splenis, uti infra v. 728.

Cum vino acceptum, quo bullierit petrosillum,
Saxifragae radix, filipendula, granaque solis.

DIARHODON ABBATIS.

- Est quoque Diarhodon Abbatis nomine clarum;
540 Cui dedit egregium regalis Curia nomen;
Confert hepaticis, ethicis, phthisicis, macilentis,
Ictericis, et cardiacis a febre solutis. —
Vergit in occasum cum primum transit in annum.

DIAPENIDION.

- Quae de penidiis confectio nomina sumit,
545 Subvenit empicis: phthisicos fovet atque resumit:
Compescit tusses et morbos arteriales:
Pulmonem paregorizat, pectusque relaxat:
Guttura lenificat: modulamina vocis amoenat:
Diluit ex siccis mala consurgentia causis.
550 Omnibus his dandum est pariter ptisano resolutum,
In quo bullierint gummi, lactuca, papaver,
Malva, liquiricia, dragaganti lucida grana. —
Non dandum est ethicis, quos tertia sive secunda
Depascit species: nec eis, quibus emolit artus
555 Febri mixta phthisis: nec principio tribuendum
Pleureticis, nondum fracto ruptoque tumore,
Nam licet eucrasiam det ei moderantia rerum,
Multa tamen recipit in se subiecta caloris;
Et nimium calidos modicus calor ignit et urit.
560 Cum tumor erupit, cum fracto mixta tumoris
Obice purgatur sanies, ne forte profundis
Inviscata locis pars grossior atque cohaerens
Tardior ad motum, nec tussibus apta resolvit,
Praesumat violare suae penetralia sedis:
565 Pleureticis dandum Diapenidion resolutum
Cum ptisano, cui se melonis lacteus humor

539) Et π, Ls. — 540) Scilicet hanc medicinam Abbas de Curia composuit. — 541) Ethicis i. q. hecticis; *tisicis* π, Ls. — 544) *Surgit* μ; *sumit* G. — 545) Empici sunt, qui empyemate laborant; *tisicos* π. — 547) *Paregorizat* π. — 553) Qui secunda vel tertia specie hecticae laborant. — 566) Cum ptisana et emulsione seminum melonis et citrulli.

Seminibus fractis admiscuit atque citroli. —
In primo viget hoc anno, moriturque secundo.

DIACITONITEN.

- Est Diacitoniten stomachi summum medicamen,
570 Quem fluxus cruciat, quem vis ventosa procellat,
Quem turbat vomitus, gravis indigestio, ructus:
Confortat stomachum, quem laxum, rarificatum,
Quem nimis invalidum febris discussa reliquit:
Partibus inculcat firma compagine partes
575 Compingit, sanat, densat, conducit in unum. —
Vim contentivam recreat, peximque reformat,
Spirituum vires agmentat, noxia siccant,
Asthmaticum sanat pulsatum rheumate pectus,
Et cum tusse phthisin, similis quas causa creavit:
580 Nam fluxum cohibet, et qui defluserat humor
In declive, sui sorbet virtute calor. —
Suntio pro membris supra diaphragma locatis,
Nulla propinari poscit sibi pocula vini:
Pro stomacho celebrata meri libamina quaerit.
585 Ergo cuius amor, cui summa est gloria potus:
Vincere qui socium pleno cratere triumphum
Aestimat, haec stomachi causa libamina sumat,
Pronus ut ad potum laxis discurrat habenis.
Os replet utentis flatus spiramine lenis:
590 Cordis rancorem delet reparatque vigorem. —
Postulat hoc ratio renovari quolibet anno.

DIASENE.

- Confert quartanae collata dosis Diasene:
Tristibus et timidis, vani quos umbra timoris
Concutit, ignavae detergit nubila vitae,
595 Inque melancholicis est expertissima causis. —

573) *Relinquit* Ls.; *reliquit* π. — 575) *Sanat* G.; *tanat* π; forsā *tanat*, i. e. partes laxas ita firmat et constringit, uti coria constringendo praeparantur a coriario, quod opus latinitas medii aevi tannare appellat. — 576) *Contemptivum* π. — 578) *Asmaticum* π. — 585) *Gloria* π, Ls.; *gl'a* μ. — 589) *Facit bene olentem animam.*

Postquam per geminos Diasene manserit annos,
Deficit et primi spoliatur iure vigoris.

DIACASTOREUM.

- Antidotum Diacastoreum fert grande salutis
Subsidium laxis fluido de rheumate nervis:
- 600 Cephalicis, hemicranicis, vertigine pressis,
Atque monopagicis, tremulosis atque caducis.
Fortius has poteris meliusque retundere causas,
Lilifagi post antidotum si vina propines. —
Paralysis si lingua gravi torpore gravetur,
- 605 Ut cuneo non legitimo male verba monetet,
Tunc Diacastoreum, cui se contrita maritat
Salvia, castorei modico sibi pulvere mixto,
In pilulas orobi speciem formamque gerentes
Transeat: ex illis clauso teneantur in ore
- 610 Septem sive novem, donec penitus resolutae
Vim fumi cerebro mandent stomachoque liquorem.
At si paralysis alia de parte triumphet,
Muscelei penitus imbuta liquore dolenti
Aptetur medicina loco, partemque perungat;
- 615 Non quia subsidio gaudet pars aegra locali,
Inducias habeat sumenda per os medicina,
Sed cum lilifagi vino resoluta bibatur.
Cum vino, quo bullierint absinthia, solvit
Enphraxes hepatis; cum cappare vel tamarisco
- 620 Duritiam splenis; viscosa repagula renum
Cum milio solis, cum physalidos petrosillo.
Hoc accepturus medianam circiter horam
Prandeat: in sero nullis indulgeat escis,
Coena sit antidotum, vitae cibus, esca salutis. —
- 625 Huic suus effectus duplicato deficit anno.

600) *Emigranicis* π. — 601) *Monopaticis* π, Ls.; lego *monopagicis*.
Monopagia s. monopegia est dolor fixus in singulo quodam loco cranii, for-
san clavus hystericus; Nicolai Praepositi antidotarium (Venet. 1562. fol. f.
377 b) habet: „hemicraneis et monopagicis prodest doloribus.“ — 602) *For-*
tius as μ; *fortius* has putat Gudius. — 607) *Custor'* μ; *castorei* G. —
608) *Orbi* Ls.; *orobi* π; orobum i. q. vicia. — 615) *Hoc* Ls.; *Non* π. —
621) *Fisalidos* π, Ls. — 622) *Accepturis* μ; *accepturus* G.

DIADRAGAGANTUM.

Dyscrasias siccas pulmonis, et asperitates
Gutturis, offensas thoracis, scandala tussis,
Et nocumenta sitis, raucae suspiria vocis
Corrigit et reprimit, quod nomen habet dragaganti:

- 630 Temperat accensas febrili caunate linguas.
Passio membrorum supra diaphragma requirit
Ipsam sub lingua constanter in ore teneri,
Ut tacito laps descendens spirituales
Temperet ingressus, et vocis plectra reformet.
- 635 Altera conveniens, dictis accomoda causis,
Forma salutaris sumendi, si patienti,
Contuleris calidum ptisano fervente solutum
Huic quoque misceri debent liquiricia, candi,
Penidiae, pulvis amyli, gummi, dragagantum,
- 640 Et fiant pilulae patientis in ore tenendae.
Quisquis ad istius trahitur medicaminis usum,
Thoracis siccae craseos urgente querela,
Si febrilis eum minime succenderit aestus
Et stomachi nimium gelidi crudore laboret,
- 645 Potet lymphatum sumto hoc medicamine vinum,
Quo coctus fuerit modicus de mastice pulvis. —
Annus ei facit occasum, qui praestitit aevum.

DIAOLIBANUM S. DIAMANNIS.

Tollit hemicraneam: cili sedare dolorem
Sufficit et lacrymas stringit sumtum Diamannis.

650 Haec creat algiditas stringens, vis ignea solvens,
Fluxilis humiditas currens, vis sicca coarctans,
Copia distendens, vis contentiva tenendum
Non cohibens: vapor ascendens et rheuma flagellans:

626) Inscriptio huius capituli apud Ls. et in cod. π est *Dragagantum*, sed lego *Diadragagantum*, cum ordo alphabeticus id requirat et reliqua dispensatoria sic habeant; versus 629 nil aliud docet, quam de dragaganto nomen sumere hanc medicinam. — 634) Cfr. v. 825. — 637) *Cal'm μ*; *calidum G.* — 638) *Hinc π, Ls.* — 639) *Amili Ls.*; *amill' μ.* — 645) *Potest Ls.*; *potet π.* — 648) Inscriptio huius capituli apud Ls. et in cod. π est: *Diaclibanum. Diamannis.* *Diaclibanum* esse pro *Diaolibanum* facile patet, et *Diamannis* idem esse quod *Diaolibanum* inde liquet, quod thus minutum etiam dicatur *Mannis Libani* seu *Manna thuris*.

Si gelida dolor ex causa vel rheumatis ictu

- 655 Aut grossi fuerit natus spiramine fumi,
 Omnibus his causis ratio valet una medendi:
 Masticis et thuris mixto sibi pulvere parvas
 Transeat in pilulas Diamannis, de quibus aeger
 Glutiat undenas instanti tempore noctis.
- 660 Si fluxum moveat lacrymarum lubricus humor
 Vel contentivae defectus, rheuma vel algor
 Praedictae valet huic morbo moderatio causae.
 Fronte ac temporibus salientes rheumate venas
 Expedit ut stringas sympasmate, quod liquor ovi,
- 665 Olibanum, mastix, bolus facit et Diamannis.
 Cum capiti languor veteri radice cohaeret,
 Et corpus fore plethoricum sua forma fatetur,
 Tunc opifex alio medicandi tramite currat:
 Cumque tribus iaculis morbum expugnare laboret:
- 670 Per triduum digestivo medicamine crudum
 Dissipet humorem: curam nox tertia dandis
 Impendat pilulis titulo fulgentibus auri,
 Cum vino antidotum calido nox quinta propinat;
 Dicto procedens trivio de rheumate multo
- 675 Fauces compressas medicandi regula sanat.
 Hoc cum penidiis, anylo, candi pilulatum,
 Linguae suppositum passumque omnino resolvi,
 Nodosas et inaequales, quas causa cohaerens
 Asperat, arterias mundat, complanat et aequat.
- 680 Cum vino sumtum, quo passas coxeris uvas
 Et caricas pingues, poterit subvertere tusses,
 Vim quibus algiditas capitis vel rheuma ministrat.
 Hoc quoque cum vino si masticis accipiatur,
 Currentem laxis vomitum compescit habenis,
- 685 Quem vel frigiditas generat, vel tempore longo
 Contentiva sui virtus oblita tenoris.
 Ex hoc antidoto mixto sibi pulvere costi

657) Turis π. — 658) Diamagnis π, Ls. — 661) Contemptivae π. —

663) Saliente reumatice venas μ; lego salientes rheumate venas. — 664) Sim-

pasmate μ; emplasmate putat Gudius. — 666) Cohercet μ; cohaeret G. —

667) Pleutoricum π, Ls. — 686) Contemptiva π.

- Masticis ac thuris, ut costi summa duorum
 Appendat geminas duplicato pondere partes,
 690 Cum muscelino fiat cataplasma liquore
 Ac oleo roseo, stomachi quod parte suprema
 Appositum valida vomitum virtute coërcet. —
 Rheumatis incursu natos in ventre dolores,
 Vel quos frigiditas, vel vis ventosa creavit,
 695 Mitigat accepto calidi libamine vini,
 Nux ubi muscata fuerit cum mastice cocta. —
 Cum peripleumonicum de pectore, carcere rupto,
 Libera purgatur sanies, ut nulla relinquat
 In membro damnosa suae vestigia labis,
 700 Ex ipso pilulis et myrrhae pulvere factis
 Cum ptisano peripleumonicis detur Diamannis.
 His quoque principio nondum orto caumate febris
 Detur idem parili forma similique tenore,
 Quem contra lacrymas series praescripta notavit.
 705 Quam peripleumonicum distinximus esse salubrem
 Empicos eadem sumendi forma medetur.
 Cum rosea si detur aqua non sponte fluentis
 Seminis infames poterit compescere lapsus.
 Utque sequi valeat medicinae promptior actus,
 710 Proderit emplastrum membris aptare pudendis,
 Renibus et lumbis cum femore de Diamanuis,
 Et de castoreo coctisque rosis in aceto. —
 Succo arnoglossae prudens mixtura maritet
 Antidoti vires, quo bombax tincta virilis
 715 Sub specie membri muliebri subdita vulvae,
 Ne fundat nimias rubrum mare continet undas,
 Agrum naturae siccando superflua mundat:
 Matricis loculum firmat, chartamque sigillat,

688) *Acturis* π, Ls.; *actoris* legendum putat Gudius; lego *ac thuris*, cfr. v. 657 et alibi. — 693) *Reumaticis* μ; *rheumatis* G. — 705) *Peripleumonicum* π, Ls. pro *peripleumonicorum*, cfr. l. 3. v. 60. — 706) *Empici* sunt ii, qui empyemate laborant. — 707) *Sedetur* μ; *si detur* G., cfr. v. 856. — 709) *Usque* π, Ls. — 710) *Exemplum membrum aptare* π; lego *emplastrum*, cum in codice antiquo μ sine dubio sigla *epli*, vel alia huius generis legitur, Gudius quidem non, ut alias solet, id adnotante. — 713) *Arnoglossae praedens* π; *prudens* G. — 714) *Bumbax* π. — 715) In forma pessarii. — 718) *Chartamque* π.

Ut matricales firma compagine venas

- 720 Claudit et astringat sera fortior: ante soporem
 Praedicto bibat hoc mulier cum iure solutum. —
 Per duo lustra suum Diamannis prorogat aevum;
 Non erit hoc dandum donec mediaverit annum:
 Castaneae speciem dosis eius forma figurat.

DIACOSTUM.

- 725 Splenicum de felle nigro sine febre tumorem
 Utile subsidium morbo curat Diacostum.
 Cum vino bibitum, quo bullierit tamariscus;
 Si strictos hepatis aditus compressio splenis
 Arceat, ut choleram non respirare sinendo
- 730 Succendetur hepar, Tryphaeae mixtura iuvabit. —
 Quos pulsat gelida ventos iniuriæ ventris,
 Cum quibus infesti rixatur saeva doloris
 Improbitas, tranquillat eos et terminat omnem
 Offensae veteris sopita lite querelam
- 735 Cum vino forti celebrata dosis Diacosti
 Ex nuce muscata validum ducente vigorem:
 Aptetur cataplasma loco, quod de tamarisco
 Cum musceleo componitur et Diacosto.
 Forte videns pauper se plus hac parte gravatum,
- 740 Seque minus tantis rerum fore sumtibus aptum,
 Obstrepit in medicum verbisque insultat amaris:
 Artigenem qui te provisorumque salutis
 Constituis, modicae cui spillea paragodem,
 Et proluxa domus faciunt augmenta staturae:
- 745 Qui tibi gemmato digitis radiantibus auro

723) *Medicaverit* π, Ls.; lego *mediaverit*, i. e. annum dimidium habuerit; nam Platearius (expos. in Nicol. antid. f. 377 a) habet: „non debet dari recens ante dimidium annum.“ — 724) *Aevis* π, Ls.; lego *eius*. — 728) *Plenis* μ; *splenis* G., cfr. v. 533. — 729) *Coleram* π. — 730) *Epercriferem* π, Ls.; lego *hepar, Tryphaeae*. — 734) *Luce* π, Ls.; lego *lite*, cfr. l. 4. v. 855. — 735) *Cosis* π, Ls. — 738) *Causa musceleo* π, Ls.; forsan *cortice, vel cappare, vel mustice*; interea lego *cum*. — 739) Glossa marginalis antiqua: Querela pauperis increpantis medicum de sumtuositate medicaminum. Cfr. v. 68 . . . 123. — 741) *In medium* μ; *in medicum* G; *Amantis* μ; *amaris* G. — 742) *Arthigenem* π; lego *artigenem*, i. e. in arte natum, nisi mavis *Archigenem*, medici insignis nomen. — 743) Locus corruptae lectionis, quem neque inteligo, neque, deficientibus codicibus antiquis, emendare nunc iam audeo.

- Cor varium variis ex pellibus esse fateris,
 Ars tua divitibus solis, quibus ampla facultas,
 Quos vanos trahit in sumtus opulentia rerum,
 Servit et optatae praebet solatia vitae.
- 750 Ars tua divitiis avide sua retia tendens
 Solis divitibus medicinae suggerit usum.
 Dum maces, muscum, muscatam, balsama, nardum,
 Antophilos, aloës lignum, dum castora, myrrham,
 Dum varias species et aromata multa recensens,
- 755 Quae parit ad rapidos soles Gangetica tellus,
 Caesaribus solis loqueris, quos non nisi cara
 Oblectare queunt, sterilesque excludis egenos.
 Ergo res misera est et iniquae sortis egestas,
 Quam solus mundus non respuit atque profanat,
- 760 Sed vitae regitiva suis prudentia donis
 Privat, eam vilemque abiicit sterilemque relinquit. —
 Stulte, quid exacuis vanis tua verba querelis?
 Quod vitare nequis, est aequa mente ferendum:
 Duritiam domat austeræ patientia sortis:
- 765 Fit gravius, quod fertur onus cervice rebelli:
 Pungereis invidiæ stimulis si pungere quaeris.
 Invidiæ lex est nimis aequa, quod illius auctor
 Mente crucem vitiiis portat poenamque reatus
 Supplicii iudex et fidus criminis ultor.
- 770 Te metis metire tuis: fit libera multum
 Tutaque paupertas proprio quae fine tenetur:
 Qui super angustas chlamidis se porrigit oras
 Eius summa pedum denudat curta supellex;
 Non aries bubulo frontis contendit honore,
- 775 Non celsae platano certat pinguina myrica,
 Non lauro buxus, cedro rubus, alga ligustro:
 Non salianca rosae splendescere quaerit amictu.
 Non sibi stella minor lunae praesumit honorem.

752) *Dermacis* π, Ls.; *D'macis* μ; lego *Dum maces*. — 759) *Prophanat* π, Ls. — 762) Glossa marginalis antiqua: Verba medici redarguentis pauperem de impatientia. — 772) *Horas* μ; *oras* recte G. — 774) *Bubalo* π; forsitan *bubali*. — 775) *Pinguema marita* Ls.; *pinguina mirita* π; *pingma mirita* μ; posterius vocabulum facile *myrica* leges, prius autem vocabulum quid sibi velit, hucusque ignoro.

Provida res alias certo natura coërcet'

- 780 Ordine, quod proprias noluit transscendere leges;
 Rebus in humanis naturae regula fallit,
 Cum rationalis animae vis coelica motus
 Debeat humanos certis praestringere metis:
 Masculus enormis sexus activa relinquens
- 785 Jura sui, dum passivos mollescit in actus,
 Fit mulier, cum costa viri produxerit illam;
 Naturae articulos mulier soloetica frangit,
 Dum sibi grammatico similem ligat ordine sexum;
 Ad patris interitum dominandi tactus amore
- 790 Filius aspirat et segnes increpat annos;
 Jure thori rupto taedaeque oblita iugalis
 Flagrat adulterio mulier, quae prodiga frontis
 Fit caro venalis vili mandata macello;
 Paupertas modicis arctari nescia metis,
- 795 Dum se transscendit, de libertate quieta
 Servilem sibi commutat temeraria sortem.
 At tu, quem mutilat, quem contrahit arcta facultas,
 Quem paupertatis decidit apocopa: quare
 Te fatuum certas extendere per paragogen?
- 800 Processum impediens tibi firma repagula ponit
 Res angusta domi, qui cum sis mersus in imo
 Non potes ulterius unda bullire suprema
 Rumpere te poteris, sed non producere, si res
 Aggrederis, quas ferre nequis: cur ergo querelis
- 805 Persequeris medicum vanis, quod non tibi caras
 Exponit species, quas decolor advehat Indus
 Delicias mundi pretiosis sumtibus emtas
 Cur tibi praesumis? gratis brevis ordinis amplas
 Cum tibi fundat opes, reparandae larga salutis
- 810 Munera cum dives sine munere silva ministret.
 Plus aëquo diffusa suum digressio cursum
 Fraenet et inceptas Diacosti pagina laudes
 Compleat atque suo tractandi tramite currat:

780) Voluit putat G. — 790) Agnos μ ; annos G. — 791) Tori π . —
 793) Forsan mactata. — 808) Brevis ordinis π , pretiosis ordinis Ls.

- Cum vino bibitum, cui se nardina potestas
 815 Intulit igniti per vim detorta caloris,
 Frigida materies quas commassavit in unum
 Eruit empico veteres de corpore sordes. —
 Obice stranguriae clausam nephresique ligatam
 Exerit urinam si, cui diuretica misces,
 820 Cum vino detur ususque suus celebretur. —
 Firmi iura status annus dat ei duplicatus.

DI AIR IS.

- Guttur et arteriam, pulmonem, pectus et uvam
 Ex causis gelidis afflicta iuvat Diairis,
 Dissolvit gelidas tusses et frigore raucas
 825 Voces clarificat et cantus plectra reformat.
 Cum vino calido detur sub vespere sero. —
 Jure sibi salvo toto producitur anno.

DIACODION GALENI.

- Spargitur in geminas species Diacodion unum:
 Sanguineum ventris contendit vincere fluxum
 830 Atque lienteriae non iura intacta relinquit,
 Et relucet claro Galieni nomine fulgens.
 Cum roseo sumtum masticinoque liquore
 Rheumata suspendit capitis, inmota calor
 Ad loca pulmonis facili stillantia lapsu.
 835 Nam contentivam vim roborat, atque calorem
 Alterat, humorem spissat laxosque meatus
 Stricture reddidit propriae solitoque tenori.
 Hoc cave, ne dederis nisi corpore mundificato,
 Rheumatici fuerit si causa repletio fluxus,
 840 Quem contentiva si vis defecta, vel humor
 Lubricus intulerit, his omnibus una medendi
 Formula communis, ut cum vino tribuatur,

822) Inscriptio huius capitis apud Ls. est *Diawris*; in codice π *Diayris*; rectius *Diairis* seu *Diaireos*. — 823) *Dyuyris* π . — 824) *Raucos* Ls.; *raucus* π . — 828) Duplex dari Diacodion, alterum, quod ad fluxum ventris faciat, alterum quod Galeni nomen ferat, monet Platearius, expos. in Nicol. f. 378 b. De posteriori solum hic sermo est. — 381) *At relicis* π , Ls. — 835) *Nam* π ; *non* Ls.

- Cum quo thura, rosae, mastix decocta fuere.
 Hoc suspendatur, nec ab aegro suscipiatur,
 845 Rheumaticum moveat si frigida causa fluorem.
 Si mellis fuerit expers composque syropi
 Cum gelida suntum turbatos rheumate febris
 Insomnes oculos somno demulcet amoeno,
 Mulcebris ut cerebri requies tranquilla profundae
 850 Otia pacis agat: muliebri lacte solutum
 Ac opio mixtum, facto cataplasmate, frontem
 Et loca, mobilibus quae pulsant tempora venis,
 Ambiat, et clausis exclusa luce fenestris
 Incumbat lateri patiens iaceatque quietus.
 855 Fortiter afflicto, febrienti, ventre soluto,
 Cum rosea si detur aqua vel cum plaviali,
 Dat veram requiem membris oculisque soporem,
 Temperat ardorem febris, fluxumque coërcet.

DIAPRUNIS.

- Factum de prunis quod nomen habet Diaprunis,
 860 Corpus habet varium, nunc simplex, nunc fit acutum,
 Nunc mellis dulcore calet, nunc temperat ipsum
 Zucera, quae blandi dat condimenta saporis.
 Si simplex, cui se grati iucunda syropi
 Temperies sociat, et amico foedere iungit,
 865 Cum calida solvatur aqua, qua pruna Damasci
 Coxeris et violae flores: et mane bibatur.
 In febribus valide ferventibus et peracutis,
 In triteis, synochis et causone grande salutis
 Subsidium praestat: rubri nam fellis acumen
 870 Temperat et saevam compescit caumatis iram.
 Proiicit exustas festo de corpore sordes,
 Ut tantis natura bonis adiuta resumtis

846) Si non cum melle, sed cum syrupo vel saccharo confectum est Diacodion. — 855) *Ventre* π; *febre* Λs. — 856) *Sedetur* μ; *si detur* G., cfr. v. 707. — 860) Diaprunis mox sine scammonio conficitur et tunc vocatur simplex, mox cum scammonio et tunc dicitur acutum; dein quoque mox cum melle, mox cum saccharo paratur. — 862) *Zucera* G.; *zuc'a* μ. — 863) *Iucunda* π. — 864) *Amicos* π. — 868) *Intritis sinotis et causone* π; *intritis sinochis et causo* Λs.; lego in *triteis, synochis et causone*, i. e. in febribus tertianis, continuis et ardentibus.

- Viribus acceleret ceticos celebrare labores.
 Luce propinandum media, cum fonte recenti.
- 875 Sed tunc praecipue cum tempus, morbus et humor,
 Haec cibus ardoris, quae praebet pabula flammis,
 Aetas, forma, crasis, regio concinna videntur,
 Et sibi concurrunt simili conformia nexu,
 Adiiciunt igni stipulas, oleumque lucernae;
- 880 Ne febris ascendat, crescant symptomata, quantum
 Incensiva gradum ne vis contingere possit:
 Si tali certus non fiat tempore morbus,
 Forte repressivum dandum est tunc, quando febrilis
 Impetus acrior est et plus furit ira caloris. —
- 885 Huic medicamento tam blando sicque benigno
 Adde diagridii stimulos: tarde gradienti
 Subiice calcar equo: de simplicitate remissa
 In laxativae surgit virtutis acumen,
 Ex quo febrilis conflictus quinque peractis
- 890 Noctibus et morbi solvi nequeunte procella
 Conveniens in hemitriteis purgatio fiet
 Tempore brumali potius tunc, quando rebellis
 Materies nec naturae sic humor obedit.
- Quod de melle calet, seu lene sit hoc vel acutum,
- 895 Phlegmaticis confert; quibus est constrictio ventris,
 His magis indulget: sed eis, qui febris acutae
 Igne calent, nimis horrendum summeque nocivum.
 Nam mel dyscrasiae stimulus fomesque furoris
 Perniciem necis accelerat vitaeque ruinam.
- 900 Ergo luant facinus et quae discrimina mortis
 Fraude sua plerumque alios incurrere cogunt,
 Haec ipsi subeant, et mortem morte rependant,
 Qui vendunt species et aromata, pharmacopolae,
 Qui pigmenta colunt: qui dum sua pondera mutant,
- 905 Et trutinas fallunt, et formas conficiendi

874) Luce media i. e. meridie. — 876) *Hee* μ ; *haec* G. — 877) *Con-*
cigna μ ; *concinna* G. — 880) *Synthomata* π . — 885) Antidoto Diaprunis
 etiam addi potest scammonium, et tunc dicitur Diaprunis acutum. — 894) *Di-*
aprunis, quod loco sacchari vel syrupi cum melle factum est. — 895) *Flatic*
 μ ; *fortaticum* Ls.; lego *phlegmaticis*. — 898) *Dyscrasiae* π . — 903) *Phar-*
macopoei Ls.; *pharmacopolae* π .

- Frandis adulterio viciant, dum mella syropi
 Compellunt supplere vices, dum noxia vendunt
 Et bona testantur, medicorum nomina primo
 Turpibus obfuscant titulis, hominumque salutes
 910 Deiciunt, perennant morbos aegrisque timendas
 Accelerant mortes, et testamenta resignant.
 Mors miseros depascat eos: sit lectus eorum
 Flamma gehennalis, nisi versa mente dolosis
 Artibus abiectis et proditione relicta
 915 Ad rectum revocentur iter virtutis amore. —
 Mel duplat huic annum, cui zucera subduplat aevum.

LIBER TERTIUS.

PROLOGUS.

- 1 Currite, Pierides, incoeptam tramite recto
 Instaurate viam, iam vos mora nulla retardet,
 Quin coeptum peragatis iter, crebrescere coeptis
 Est pudor: et finem nullis imponere rebus.
 5 Si, quoniam pedites estis, via dura videtur
 Et teneros fortasse pedes praedurus et asper
 Calculus exurit, soleae per concava lapsus,
 Cui dedit ingressum ruptae compagis hiatus:
 Temperet ut poenam requies immixta labori,
 10 Ut melius placeat nox intercisa sereno,
 Ut planctum risus interpolet, otia curam,
 Gaudia tristitiam, splendor caliginis umbram,
 Qui fessos recreet, qui vos cum mente benigna
 Excipiat, reparet defectus, damna reformet,
 15 Frugifero placidi vos compluat imbre favoris:
 Vos nullus pudor impediat doctoris adire
 Renaudi sedes, quem longi temporis usus
 Foecundumque magis vetus experientia fecit,
 Qui non insipidos, qui plantae more novellae

910) *Perimunt* π, Ls.; lego *perennant*. — 913) *Gehennalis* π; i. q. infernalis. — 17) Renaudus, medicinae doctor Monspeliensis, senioribus vitae annis monachus.

- 20 Non profert acidos fructus, sed quos bene coxit
 Assiduus studii labor et meditatio longa,
 Qui Pessulani pridem vetus incola Montis
 In medicinali doctor celeberrimus arte
 Jura monarchiae tenuit, sed spiritus almus
- 25 Nunc elegit eum: de sedibus orta supernis
 Coelica conversam condivit gratia mentem,
 Rore suo perfudit eum, qui gaudia mundi
 Lucra, voluptates, qui divitias et honores
 Ut nebulae fumum reputans instarque pruinae,
- 30 Postpositis rebus vanis, Hipocrate relicto,
 Justitiae miles, austeri censor honesti,
 Convolat ad Christum, qui fons et origo salutis.
 Vera quies lapsis, qui portus et anchora vitae,
 Qui navis, naulum, vector, dux, semita, littus,
- 35 Catholicae Dux militiae, braviumque triumphi.
 Hic in se Domini vexilla gerens crucifixi
 Se macerat tollitque crucem, de vate propheta
 Et novus ex medico fit Apostolus: et medicinae
 Cam prius extiterit opifex magnusque professor,
- 40 Exprimit ipse novum Lucam, Cosmamque figurat,
 Veraque pauperibus aegris munuscula gratis
 Sedulus impendit, nec solum morbida sanat
 Corpora, sed curat morbos et vulnera mentis.

E S D R A.

- Esdra pares habet effectus, se laudibus aequis
- 45 Provehit et titulis effert, quibus Aurea splendet;
 Unde stilo brevior loquar de laudibus Esdrae,
 Quam sua virtutum censeri gloria vellet,
 Nam mea totius in prima fronte libelli
 Dives praecessit foecundo pagina versu
- 50 De titulis Esdrae, quibus Aurea convenit illi,

33) *Lassis* G., Ls.; *lapis* μ , π . — 35) *Bravium*, $\beta\rho\alpha\beta\epsilon\iota\omicron\nu$, praemium victoriae, quod in publicis ludis dabatur. — 36) *Crucifixo* μ ; *crucifixi* G. — 39) *Plus* μ ; *prius* G. — 40) Lucas Evangelista et St. Cosmas medici fuisse dicuntur, cfr. v. 1104. — 42) *Solum* G.; *sol* μ . — 47) *Quae* π , Ls.

Non nisi privatas, proprias magis et speciales,
Quam nobis positas, opus est describere laudes.

Quod sine phlegemone fuerit febrisque calore,
Omne malum, cui frigiditas, vel frigidus humor

55 Substramenta facit, Esdrae celebratio curat.

Vim rationalem, quam turbidus impedit humor,
Cum nuce muscata si detur, liberat Esdra,
Atque oculum mentis depulsa nube serenat.

Cum gentiana iubet antidotarius Esdram

60 Offerri, licet hanc plus pectoris esse salubrem
Quam capitis probet effectus: sed aromata sensus
Expediunt, cerebrum depurant, vim rationis
Exacuunt, ab eis sua spiritibus reparatur

Integritas, cerebrum blandis afflantibus auris,

65 Thuris et antherae, cinamomi pulvere mixto
Esdra sibi confert uvae subnixa cadenti,
Laxatam relevat, et ab omni rheumate siccata
Ac illi propriae sedem stationis amicat.

Cum sapa et tepido si dissolvantur aceto

70 Et prope rheumaticae patiens primordia causae
Gargarizet eam subita squinance gravatus,
Rheumatis incursum de se fugat atque repellit
Et mala venturi vitat discrimina morbi.

Radice portulacae sibi pulvere mixto

75 Ragadias superuncta cuti, quas aridus humor
Atque melancholicus vel temporis aura creavit,
Glutinat et solidat compagine dumque sigillat;
Dictus idem faciet pulvis cum melle iugatus.
Scissuras cutis ex cholera non corripit Esdra

80 Dividit extremas largo discrimine partes:
Inflamat choleram, membrum succendit et urit.

Non fervore hepatis natos in caumate fellis
Corporis incertos delet sine febre colores,

51) *Non nisi privatas* π; *probatas* Ls.; unde codex MS. Hamburgensis male fecit *probatas*. — 52) *Quas nobis* Ls.; *quā non* π. — 53) *Phlegemone* π. — 66) *Submixta* μ; *subnixa* G. — 74) *Pornilace* π. — 76) *Citavit* G.; *c'avit* μ; *creavit* Ls. — 79) *Scissivas* π; *scissuras* Ls. — 82) *Icterus non febrilis*.

- Quos intrusa viis grossa et viscosa creavit
- 85 Materies, prohibens sua respiracula felli.
 Cum tepida detur, cum qua ceterach, adiantum,
 Hepaticam, cervi linguam, Venerisque capillum,
 Polytrichum, marathrum decoxeris et petrosillum.
 Quae data cum vino de cappare, de tamarisco
- 90 Splenicum sanat, lateris cui parte sinistra
 Massa melancholicae faecis conclusa tumescit,
 Et loca distendens tumulum conscendit in altum:
 Digestiva tamen moveant praeludia curae:
 Mollia praeveniant unguenta, cathartica solvant,
- 95 Quae mollita prius fuerint, postrema salutis
 Complementa parat Esdrae sollempnior usus.
 Post celebrem laxativi medicaminis usum
 Haec sero data cum vino resoluta tepenti
 Arteticam longam patientibus atque podagram
- 100 Articulos a rheumaticis incursibus arcet.
 Cum maturato pariendi tempore foetus
 Pondere rupta gravi sunt vincula, causa doloris
 Cum superexcedens distensio vulnerat alvum,
 Corporis excessu maioris, vel pariendi
- 105 Scemate non apto, quando compage soluta
 Egreditur proprios naturae ianua vectes,
 Fractae matrici cum pulvere subdita thuris
 Vel si cum tepido detur potata Lyaeo,
 Ex vitio partus laesos corroborat artus:
- 110 Rupta ligat: fracta solidat: laxata coërcet:
 Mitigat et lenit sensum viresque doloris.

84) *Creavit* Ls.; *c'avit* μ . — 85) *Respicula* π , Ls. — 86) *Ceteras adimantum* G.; *cet'as adianū* μ ; *ceteras adrianum* Ls.; lego *ceterach*, *adian- tum*. — 87) *Epancam* π , Ls.; lego *Eputicum* s. *Hepaticum*. — 88) *Poli- tritum mantrum* π ; *politrutum muratrum* Ls.; *ma'trū* μ ; lego *polytrichum* etc. *Protrosillum* π . — 89) *Capare* π , Ls. — 90) *Salat* μ ; *sanat* G. *In parte* Ls.; *cui parte* π . — 99) *Arteticam* i. q. arthritidem, — 106) *Vectes* Ls.; *vecetes* μ ; forsán sensus est: si vulvae orificium per rupturam perinaei in hanc regionem continuatur, igitur vectes suos seu pessulos egreditur. Pla- tearius (expos. in Nicol. antid. f. 380 a) habet: „ad dolorem post partum, qui fit ex solutione continuitatis retinaculorum ex magnitudine foetus elon- gantis pudenda praeter modum et elargantis etc.“ — 107) *Turis* Ls.; *curis* μ ; *thuris* G. — 110) *Laxata* μ ; an *luxata* quaerit G.

Rheumate currentes aures lavat atque dolentes

Confortat dentes et inuncta iuvat parientes

Sub licini specie tentae sibi nacta figuram

115 Illita musceolo bombax tingatur in Esdra. ●

Haec cum rheumaticas per noctem visitat aures,

Siccat et emundat saniem, tollitque dolorem:

Vel si rheumaticam guttatim compluat aurem

Esdra soluta mero vel musceleata iuvabit.

120 Rheumate percussis gelidoque humore gravatis

Dentibus occurrunt, gingivis inde perunctis.

Aemula naturae lucis quando pariendi

Fine suo complere nequit Lucina laborem,

Cum Dea quae partus exstat paranympa fidelis

125 Vernula naturae nunquam conatibus ullis

Praevalet, ut puerum mandet vitalibus auris,

Sed magis urgetur mulier, magis excruciat:

Non iuvat accubitus, non sessio, non iuvat illam

Gressus inaequalis, non deportatio dispar,

130 Non confert sonus exilis, non clamor acutus,

Quaeque aliis conferre solet, quae parturientes

Expedit, ut pariant, nulla hanc compressio vocis

Adiuvat alturam constrictis dentibus acta,

Provida non confert flatus cautela retenti,

135 Quae gemitus partes detrudit ad inferiores;

Qui super hanc psalmos et nomina sacra recenset,

Non valet hic raso caput inclinare luperco.

Dum male sic cruciat gravidam labor anxius alvum

Et partus leges superat vis saeva doloris,

140 Huic causae oblata rutae vino sociata

Esdra propinata satis est medicina probata,

112) *Laudat* μ ; *lavat* G. et Ls. — 114) *Sub licini specie dente* Ls.; *sub licini specie tente* μ ; lego *tentae* i. e. turundae, lingua Gallica tente. — 115) *Bombax* π . — 118) *Gutatim* π . — 124) *Per ampla* μ , π , Ls.; lego *paranympa*, cfr. infra v. 471 et carm. de pulsibus v. 218. — 127) *Urgetur* μ ; *urgetur* G. — 133) *Alturum* π , Ls.; lego *alturam*, quamvis locum hunc obscurum emendare non audeam. — 134) *Flatus cautela recenti* Ls.; *flatus cautela recenti* μ , π ; lego *cautela retenti*. — 137) *Hoc* π , Ls.; *h' μ* ; cfr. v. 563 huius libri. — 140) *Haec* π , Ls. *Vitae vino* π , Ls.; lego *rutae*; Platearius (expos. in Nicol. antid. f. 380 a) habet: „datur cum vino rutae artemisiae.“

- Cui si mandata vis est arthemesiata
 Non minus est grata, minus apta retundere fata,
 Sive sit ore data, vel in ima parte locata.
- 145 Ex Esdra cum Musceleo, cui iura recentis
 Sint arthemesia commixta, dolens patientis
 Alvus inungatur, partus magis acceleratur:
 Sed cito tollatur, ne maior poena sequatur,
 Si dissolvatur et matrix egrediatur.
- 150 Haec tibi subsidia viridis facit arthemesia
 Si bene pistata fuerit femorique ligata,
 Difficilis plerumque movet discrimina partus:
 Primula, quae rudis est et adhuc tiruncula, nullum
 Partus passa iugum, nondumque assueta labori,
- 155 Quae quia non leges pariendi et scismata novit,
 Est gravis ad partum, quamvis experta iugales
 Illecebras et carnalis commercia nexus.
 Nam Venus et partus non aequa lance moventur,
 Quod si cum Venere pedibus procederet aequis
- 160 Partus, ad incestum mulier sine lege, soluto
 Luxuriae fraeno, rueret: sed lex pariendi
 Ardua, quae magni est discrimine plena doloris
 Et vitii praeco culpam sine voce profatur,
 Fraenat et a vetitis multas amplexibus arcet.
- 165 Promptula, praeproperans ac immatura libido
 Quaeque morae impatiens pigros non sustinet annos:
 Quae celeres aetatis equos velocior annis
 Praevenit et rapidis aetatem praevolat alis,
 Jam non expectans naturae puberis aevum,
- 170 Nondum completis puerili in corpore membris,
 Dum Veneris motus et nexus sentit amoenos,
 Conceptum celebrat stimulo suadente caloris.
 Dura sed exlegis coitus Lucina repositet
 Supplicium, culpaetortor vindexque reatus,

143) *Recondere* π; *recundere* μ; *retundere* G., cfr. l. r. v. 518. —
 144) *In una* π, Ls. — 145) *Misceleo* π, Ls. — 151) *Pistata* i. q. con-
 tusa. — 152) *Plerumque* π. — 153) *Prima causa difficilis partus*. — 154) *Non-*
dum μ, π, Ls.; *nondumque* G. — 156) *Est* π; *et* Ls. — 160) *Partus et* μ;
ad vel in G. — 165) *Immaturata* μ; *immatura* G. *Secunda causa difficilis*
partus. — 172) *Conceptam* π. — 173) *Coitu* π, Ls.

- 175 Praeproperae Veneris oblectamenta profanans,
 Aetatis nondum completae vascula damnans,
 Officiis minus apta suis, licet acrius illis
 Et magis insistat hominum perversa voluntas.
 Corporis effigies fragilis, consumptio, virtus
- 180 Debilis ex causis non naturalibus acta
 Cum dispensandae Veneri minus apta probetur,
 Quam Venus accusat, pariendi regula damnat.
 Praepinguis mulier nimium carnosa vel in se
 Conceptum nunquam clausa matrice monetat,
- 185 Vel gravis est partus, quoniam pinguedo meatus
 Oppilat clauditque vias portamque sigillat,
 Nitenti in lucem carnosa repagula ponit.
 Interdum grossus viscosi sanguinis humor
 Tempore conceptum qui praecurrente fluoris
- 190 Non habuit celebrem cursum lunaribus horis,
 Sed fecit plenas tensusque tumore saphenas
 Non sinit exponi fetum vitalibus auris.
 Illud idem plerumque tumor vel apostasis infert,
 Hoc naturalis parvae strictura monetatae.
- 195 Saepe biceps fetus erit, aut magno capitatus
 Vertice, vel totus magnus, vel hydropicus, aut tres
 Aut gemini miserae vexabunt viscera matris.
 Mortuus aut vivus non recto scemate nascens
 Non minus excruciat miseram torquetque parentem.
- 200 Cum partus fore dissimilis discrimine plenus
 Ex causis gravibus perpenditur atque probatur,
 Motibus in primis circa praeludia partus,
 Per crebros iterata vices fomenta, vapores,
 Balnea praecedant, vires quibus ista ministrent:
- 205 Cum branca, malva, linochidis atque savina,
 Abrotanum, ruta, linum, simul arthemesia

179) Tertia causa diff. part. — 180) *Acta* π, Ls.; forsán legendum *orta*; — 183) Quarta causa diff. part. — 188) Quinta causa diff. part. — 190) *Celebrem* μ; *celerem* putat Gudius, non bene, nam celebris hoc loco idem est quod consuetus, solemnis, regularis. — 191) *Sophenus* π, Ls. Venae saphenae varicibus plēnae. — 193) Sexta causa diff. part. — 194) Septima causa d. p. — 195) Octava causa d. p. — 197) Nona causa d. p. — 198) Decima causa d. p. — 205) *Sabina* π, Ls.; *savina* μ.

- His simul admiscens graecum cum dannide foenum.
 Horum perfundat molles decoctio lanas,
 Quarum congeries effuso pressa liquore
- 210 A laterum regione gravem circumliget alvum,
 Donec ad extremas pertingat pectinis oras,
 Musceleo calido coxis et ventre perunctis,
 Debet adaptari species ophthalmica nari
 Pulvere diptanni mixto cum pondere dragmae
- 215 Castorei, foeni potetur apozema graeci:
 Vel, si dives erit, cum vino balsama mixto
 Ad medii pondus scrupuli potanda propines:
 Debilibus Diamargariton Rhodozaccara dentur,
 Et facies languens roseo se compluat amne.
- 220 Quos sonus asthmaticus, quos tussis pulsat anhela,
 Si curare velis, haec potio summa medela,
 Et data cum ptisano facit aegrum corpore sano. —
 Ad serpentinos morsus valet atque caninos
 Ex ipsa et succo menthae cataplasmate facto
- 225 In potu sumta magis est ad talia promta.
 Esdra diu manet in stabili proprioque vigore,
 Factaque septennis sese transcendit et ultra
 Quae primo fuerat validos grandescit in actus.
 Sed tum a multis falsa sub imagine veri
- 230 Astruitur, quod parva nimis, quod nulla sit huius
 Antidoti virtus: ubi namque coit specierum
 Tam discors synodus, ubi tot confusio rerum,
 Singula subvertit numerus: meritumque vigoris
 Et toti partes et totum partibus aufert.

† **ELECTUARIUM PLIRIS ARCHONTICUM.**

- 235 Cum Diamargariton satis est Pliris una potestas,
 Concolor effectus et collateranea virtus.

207) *Credannide* π, Ls.; *cerdannide* G.; lego cum dannide seu daphnide i. e. lauro. — 211) *Protinus horus* π, Ls.; lego *pectinis oras*, i. e. usque ad pubem. — 213) *Obcalmica* μ; *obeulmica* Ls. — 215) *Apormia* π; *apozima* μ. — 225) *Potus* μ; *potu* G. — 230) *Quae parva* π. — 234) Cfr. Platearii expos. in Nicol. antid. f. 380 b. — 235) Inscriptio apud G. *acerticum*; apud Ls. *arcticum*; in cod. μ *arc'ticum* quod lego *archonticum*. *Plirisima parcas* π, Ls.; lego *pliris una potestas*. — 236) *Cum color* π, Ls.; lego *concolor* i. q. similis. *Collatan'a* μ; *collateranea* G.; *collectanea* Ls.

- Illud enim quia rarius est, licet ambiat aulae
 Sublimes dominos, et ei sit gloria maior,
 Divitibus magnis vitam servare salubrem:
 240 Huic quamvis humili proprium partitur honorem
 Officiique sui non dedignatur habere
 Participem, cum se illius praesentia causae
 Subtrahit, haec causam dirimit litemque soporat.
 Si Pliris affectas veras cognoscere laudes,
 245 Ex titulo Diamargariton sua forma relucet.
 Nobilium tangens apices et culmina regum,
 Nobilibus Diamargariton sua dona ministrat:
 Se Pliris axe volans medio mediocribus offert:
 Serpit humi sua pauperibus dans dona Dianthos,
 250 Nec minus ex humili recreatur munere pauper,
 Quam medius medio vigeat, quam divite dives. —
 Cum Diamargariton vires partitur et annos.

ELECTUARIUM DUCIS.

- Quae Ducis Apuliae titulo signata superbit
 Subvenit iliaco celebris medicina dolori,
 255 Quem lapis ex multis generat massatus arenis,
 Cum calido potata mero, quod robur adoptet
 Saxifragae, milii solis, lapidum quoque lycnis:
 Pars quoque, quam maior cruciat pressura doloris
 Se contra morbum scuto cataplasmatismis armet,
 260 Cuius naturam substerne Ducis medicamen,
 Miscens musceleum, succum cressonis, olivum.
 Si non muscelei sit copia tanta liquoris,
 Emplastri modica pressum de parte liquamen
 Balsama commiscens tenui mediante syringa
 265 Per fragilem ductum virgae transfunde virili. —
 Si cholerae vis saeva malum viscosa resolvens
 Inferat et tumidis gravet intestina procellis,

240) Hinc Ls.; huic π. — 241) Officiique π; officiisque Ls. — 243) Dirimit π; d'imit μ. — 253) Inscriptio apud Ls. et in codd. μ et π est *Electuarium dulcis*, recte *Ducis* putat Gudius, quod iam versibus 253, 260, 268 confirmatur. — 254) Illiaco π, Ls. — 255) Harenis π. — 257) Lintis μ. — 260) Naturam substerne G.; subst'ne μ; melior lectio adhuc exspectatur. — 263) Epli' μ; exempli π; emplastri Ls., cfr. l. 2. v. 710.

Non confert medicina Ducum, sed sumta furentem
Exacuit choleram, causamque doloris acerbat.

270 Si dolor ex squibalis, vitreo vel phlegmate fiat
Turbine ventoso clausos pulsante meatus,
Haec data simpliciter nimium medicina nocebit.
Nam sua cum valde constet diuretica virtus,
Dum movet urinam tendit constringere ventrem

275 Et pigra lentescit in fecibus eiiciendis,
Sic dolor augetur, dum constipatio crescit.
Serviet huic medicina malo, totamque doloris
Immodicam valide poterit subvertere causam,
Per minimas partes sed per totum resoluta

280 Cum calida potetur aqua, qua pruna Damasci
Coxeris et violae flores cum mercuriali:
Quae sibi mel, oleum si misceat et Benedictam
Amne soluta maris, ubi malvam, mercurialem
Coxeris et virides ramos cressonis aquosi,

285 Pro clystere locis confert infusa pudicis.

Ex algore satus stomachi dolor ante profatus
Sollicitare latus ventosi turbine flatus,
Quamvis iratus, quamvis ad bella paratus,
Hoc semel afflatus sedat poenam cruciatus:

290 Jeiuno stomacho potabitur addita Baccho,
Nux ubi muscata decocta sit et macerata.
Enphraxes aperit: lapides terit, et resolutos
Exerit, iliacam dissolvit, menstrua solvit:
Quem si vis acuit euforbica vel scamoneae

295 Masticis imperio gummi que coërcita virtus,
Et mollis clysteris eam praecesserit usus
Solvens obiectae praedura repagula fecis,
Sumta per os colici solvit discrimina morbi.
Hoc tenet et firmum generali lege tuetur

300 Regula doctrinae, quam non phantasticus error,

268) *Fruentem* Ls. — 270) *Squibali* π; *squibal* μ; i. q. scybala. —
275) *Fetibus* μ; *faecibus* G. — 281) *Coxis* μ; *coxeris* G. — 283) *Amne*
μ, π, Ls.; *amne* G. — 285) *Per clystere locum* μ, π, Ls.; lego pro *clystere*
locis. — 290) *Baco* π, Ls. — 298) *Calici* μ; *calidi* G.; *colici* Ls. —
300) *Quem* Ls.; *quam* π.

- Non mendax, non vana doli fallacia fuscatur:
 Quod nunquam danda est medicina cathartica ventri,
 Cuius durities constipativa recessus
 Obstruit et primae serat emunctoria portae:
 305 Praecipue quando colicus praecordia morbus
 Pulsat et iliaca saevit discordia pestis. —
 Vis eadem simile efficiens et aemula virtus
 Est Nephrocathari, Philoanthropos et Lithotripti,
 Nec laus Justinii premitur virtute priorum. —
 310 Postquam signiferum sol bis peragraverit orbem
 Praevenit ad metas huius medicaminis aetas.

ELECTUARIUM PSYLLITICUM.

- Militat adversus choleram certamine primo
 Psylliticum, salsum ferit ictu phlegma secundo:
 Postremo choleram congressu vincit adustam.
 315 Expugnat cholerae vires iaculo scamoneae,
 Quam trahit ad choleram parilis cognatio formae,
 Unio naturae similis, germana potestas.
 Cum res incolumes stabili sub robore firmas
 Nexus amicitiae formalis copula servet,
 320 Cur choleram scamonea fugat, cur hostis iniqua
 Persequitur sibi consimilem, quam foederat illi
 Una crasis similisque sapor, substantia concors?
 Fax cibus est ignis, calcar stimulusque lucernae
 Est oleum, febris nutritia potio vini,
 325 Crapula luxuriae fomentum; crescit acutis
 Fellea materies epulis, dulcedine sanguis,
 Rebus ab insipidis exundat phlegmatis humor;
 Thetios unda vagae gremio diffusa capaci
 Amplexu placido venientes colligit amnes:

302) Quae π; quod Ls. — 308) Nefrocathari filo Antropos et Licotripti
 μ, Ls. — 312) Inscriptio huius capitis apud Ls. et in cod. π est: Quos
 humores psylliticum habent purgare. — 313) Silliticum π. Salsuum π. Ictu
 π. — 315) Sequitur nunc usque ad versum 386 indagatio dialectica ad men-
 tem scholasticae philosophiae: cur scamonea similis cholerae nigrae hanc
 tamen possit e corpore educere. — 317) Vivo Ls.; unio π. — 318) Ar-
 bore Ls.; robore π. — 325) Cur pila π; crapula Ls. — 326) Cella π;
 Cetterae Ls., lego Fellea.

- 330 Quae per res alias communi lege vagatur,
 Nec scrupulum patitur, sed plano tramite currum,
 Decolor in cholera naturae regula fallit,
 Quam sibi consimilem tanquam scamonea rebellem
 Indignata simul sub eodem carcere claudit,
- 335 Destruit et sociam crudelis, inhospita pellit.
 Non viget haec ratio, nec firmo nixa tenore
 Claudicat incerto mendax sententia gressu:
 Non sequitur, quia res alii concinna, quod illi
 Debeat augmenti, quasi coniurata, favorem.
- 340 Impetrat augmenti propectum gratia maior,
 Plenior assensus de pluribus insita forinis
 Unio naturae convertendique potestas;
 Transitus ut fiat non unica forma perorat.
 Nam mutativae virtutis filia rerum
- 345 Transformat species metamorphosis ordine motus
 Procedens triplici: nam cum substernitur illi
 Consona materies concordī pace favoris
 Artifici blandita suo, quem materiato
 Jungit et assimilat naturae linea concors:
- 350 Tanto materiae virtus famulantis amore
 Immutata suum non ultra protrahit actum:
 Non ultra petit inducias, iam se applicat illi
 Obsequio devicta suo, iamque excolit illam
 Hanc movet et partes medias transponit ad imas,
- 355 Depressas trahit ad medium, mediana supremat,
 Summas inculcat mediis, lateralια summis:
 Instabiles nimiumque vagas, formasque forenses
 Naturae famulas exterminat atque relegat.
 Cum substantivis magna est contentio formis
- 360 Luctaque difficilis, quas naturae generali
 Fortius adnexas et amico foedere iunctas
 Corpore subiecti iurisque caractere salvo
 Conversiva nequit penitus subvertere virtus.
 Nam sic esse rei formae coniurat amice

333) *Scarmona* Ls.; *scamona* π. — 335) *In sociam* Ls.; *et sociam* π. —
 354) *Monet* π; *movet* G. — 359) *Contemptio* μ; *contentio* G. — 364) *Scilicet* το *esse*, i. e. *essentia*, das *Seyn*.

365 Et sua subiecto sic est uxoria forma:

Tanta relativi ligat haec connexio nodi,
 Quae sese posita ponunt tolluntque peremta,
 Pendet ab alterutro viget et consistit utrumque
 Quae facit esse rei, quae rem confirmat et ipsam

370 Constituit speciem, subiectum quando relinquit
 Forma suum corruptibilem substantia lapsam
 Denascens patitur alioque repullulat ortu.
 Quae vestita licet multis ab origine prima
 Formarum interulis, propriaeque uxoria formae

375 Inque pudicitiae signum dotata monili,
 Natura cogente sinu discincta soluto,
 Appetit amplexus alios, nova basia quaerit,
 Prostat et externae se iungit adultera formae,
 Et male fida thori, contempto coniuge primo

380 Denudata novo nubit nova sponsa marito.
 Talia multiplicant cholerae sponsalia vires,
 Cum cibus aut potus similis, vel proximus humor
 Cum formam generat choleram virtute caloris.
 Hoc scamonea nequit, cum solius medicinae

385 Vendicet officium, cui nullum materialis
 Humorem ligat aut membrum concordia nexus.

Armant Psylliticum virtus rheubarbara, fumi
 Semina terreni, quercus radícula, parvis
 Obsita cubilibus, filicis mentita figuram:

390 His armis medicina potens cum phlegmate salso
 Persequitur choleram, quam denigravit adustus
 Fervor et Aethiopis formam simulare coëgit.
 In febribus, quae de cholera vel phlegmate salso
 Prosiliunt, celebrem poterit praestare medelan,

395 In quibus induciae, quibus intermixta procellis
 Aura placet, quibus inter nubila dulce serenum
 Per varias alterna vices, quibus hora quietis

387) *Stillitium* π, Ls. — 388) *Quaerens radícula* π; lego *quercus*, cfr. v. 825, loquitur auctor de polypodio. — 390) *Falso* π, Ls.; lego *salso*, cfr. v. 313, 393 et alibi. — 391) *Denigravit astus* μ; *denigraverit aestus* G.; lego *denigravit adustus*, scilicet sermo est de cholera, quae fervore adustionis denigrata est: atra bilis. — 392) *Atropis* μ, *Aethiopis* G. — 393) *Febribus* μ; *febribus* G. *Falso* Ls.; *salso* μ.

- Intercisa gravi succedit grata labori,
 Compensatque mali poenam redimitque dolorem:
- 400 Simplicibus triteris, et quos duplicata creavit
 Materies, impendit opem curamque ministrat:
 Sed cave, ne macies languens humoris egena
 Pellibus ossa premat, ne mortis praeco senectus
 Corpus aret rugis, ne parva et languida virtus
- 405 Orphana spiritibus tanquam mendica laboret,
 Ne calor urat hepar, ne corpora congelet algor,
 Nec nimios moveat flagrantia temporis ignes.
 Si stabilis virtus, habitudo plenior, aetas
 Integra virtutum firmo completa tenore:
- 410 Si reliquis certo respondeat ordine tempus
 Et sanum consistat hepar, medicamine fiet
 Psyllitico dictis purgatio congrua causis,
 Suspecti quam nulla mali movet altera, nulla
 Concutit anxietas casus male fida futuri. —
- 415 Psylliticum synochus refugit causonque profanat:
 Continuus triterus accessum illius abhorret,
 Quem labor assiduus et continuatio poenae
 Esse negat tritinum, sed eum tritinum probat esse
 Acrior insultus et saevior ira caloris,
- 420 Quam movet et replicat et quam lux terna revolvit.
 Psylliticum motum rancoris, acuminis iram
 Acris et austerae trahit ex cumulo scamoneae.
 Usus hunc si medici nimis ausa licentia recto
- Devia iudicio misero concesserit aegro,
- 425 De cholera factus cruciat quem morbus acutus,
 Exacuit morbum, febrilia caunata pascit,

399) Scilicet in febris intermittenibus. — 400) *Citavit G.*; *c'avit* μ ; *secavit* Ls.; lego *creavit*, cfr. v. 76. — 405) *Labore* Ls.; *laboret* μ . — 406) *Contegat* Ls.; *congelet* μ . — 407) *Pectora* Ls.; *pectoris* μ ; adscriptus in eodem codice ad marginem: *al. t'emp'ris*; lego *temporis*, nam Platearii expositio in Nicolaum (cod. Paulin. 1213) habet: „vel tempus nimis calidum fuerit,“ et noster v. 410 ipse de tempore loquitur. — 412) *Sillitico* π , Ls. — 415) *Pstilliticum sinocus* π . — 416) Continuus triterus i. e. febris tertiana continua, quam ob assiduam morbi vehementiam vix pro tertiana haberes, nisi quovis tertio die acrior insultus et exacerbatio intraret. — 421) *Pstilliticum* π . — 422) *Tumulo* π , Ls.; lego *cumulo* i. e. ex addimento, cfr. v. 639. — 423) *Unum hic* π , Ls. — 425) *Cum* Ls.; *quem* π .

- Vasaque febrifico late succensa calore
 Amplius accendit atque ignibus adiicit ignem
 Et ceticos certo disturbat ab ordine motus.
- 430 Hoc situs humoris, non forma facit, quia formae
 Congruit humoris cholerae virtus scamoneae:
 Sed locus hanc reprobat et detestatur eandem
 Vasorum regio cholerae putredine fervens.
 Cum furit in venis vis fellea solaque morbi
- 435 Materiam infundat, nullusque forinsecus humor
 Phlegmatis occurrit, cholerae qui fraenet acumen,
 Fit morbi brevior cursus, conscendit in altum
 Impetus ardoris, vis saeva caloribus acuti
 Suspecti subito causam discriminis infert:
- 440 Unde sibi natura dari poscit medicinam,
 Quae non materiam sed solum expugnet acumen,
 Quae iuuet et recreet, ipsumque refrigeret aestum,
 Quae dyscrasiae febrilis caumate strictum
 Lubricet et solvat blando moderamine ventrem.
- 445 Parvus hemitriteus hyemis quem turbidus ægor,
 Et similis regio brumae germana retardat,
 Et lentae craseos torpore pigrescere cogit,
 Hospitii ne spargat opes, ne prodigus hospes
 Naturae bona dilapidet, ne segnior hostis
- 450 Corporis enervet lento cum Marte vigorem,
 Colluctata diu longo defessa labore,
 In vanum multis conatibus ante peractis,
 Octavo decimoque die medicamine debet
 Psyllitico ne deficiat natura, iuvari.
- 455 Ad choleram, si tempus erit, foecundaque morbi
 Materies pateatque suis digestio signis,
 Mulcebris et blanda levis est decoctio danda
 Congrua naturae morbi, de qua semel aut bis
 Octavo decimoque die purgatio fiat;
- 460 Quam si forte suos motus nihil ante peractis

430) *Humanus G., Ls.* — 431) *Humanae G., Ls.* — 435) *Materia G., Ls.* — 445) *Emitriteus π; quam π.* — 447) *Crasos μ; craseos G.* — 449) *Dilapidet π.* — 454) *Syllitico π, Ls.* — 455) *At π.* — 456) *Poteratque suis digestio π, Ls.; lego pateatque suis digestio, cfr. v. 772; l. 4. v. 1493, 1502.*

- Tranquillata bonis febris importuna revolvat,
 Atque novas acies et bella secunda minetur:
 Psyllitico, ut curam felici compleat actu,
 Mandetur veteris lis decidenda querelae
- 465 Et causam dirimat et perdita iura reformet.
 Quamvis perplexum dubiae discrimine sortis
 Hunc celebri ritu medicandi provida morem
 Excolit et digne veneratur terra Salerni,
 Urbs Phoebosacrata, Minervae sedula nutrix,
- 470 Fons physicae, pugil eucrasiae, cultrix medicinae,
 Assecla naturae, vitae paranympa, salutis
 Pronuba, fida magis Lachesis soror, Atropos hostis,
 Morbi perniciosa, gravis adversaria mortis:
 Quae quia perpetuum gessit cum morte duellum,
- 475 Nec segnem sine Marte potest deducere vitam,
 Ut sibi materiam certaminis atque laboris
 Vendicet et nullo pacis torpore quiescat:
 Letifera regione sedet sub sole calenti
 Rupibus astriferis celsum coeloque propinquum,
- 480 Audaci nimirum scandentibus aethera dorso:
 Arcet et excludit gelidi spiramina venti
 Castigata situ: pendens de colle supino
 Incumbit pelago, sua quod muralia radit
 Exstantesque domos ludentibus assilit undis.
- 485 Montibus excelsis retro clipeata vapores
 Et nebulas pingues et solum combibit austrum
 Foedaque corrupti carpit contagia coeli:
 Sed medicinarum, sibi quas montana ministrant,
 Urbs iaculis armata viget: cum morte potenter
- 490 Dimicat: extirpat morbos et fata retundit:
 Naturam relevat, et stamina rupta renodat:
 Mortis regna premit, cum qua componere quamvis
 Non valeat, petit inducias et protrahit aevum,

466) Salernitani medici hac medicandi ratione saepius utuntur, quamvis sit discrimine plena. *Perplexam* π, Ls. — 468) *Digna* Ls.; *digne* π. — 469) *Minervae* G.; *mimine* μ; *numine* π; cfr. L. I. v. 71. — 470) *Altrix medicinae* Meza tentam. hist. med. Pars I. p. 174. — 474) *Quae iam Ackermann regim. Salern. p. 1. et Meza l. c.* — 479) *Rubibus* μ; *rupibus* G. — 486) *Solum* μ; *solum* G. — 488) *Ministrat* μ; *ministrant* G.

Et quae non aufert, ventura pericula differt.

495 Quae nisi tam foecunda foret tantisque vigeret
 Consiliis, illam physicae nisi Delpicus artis
 Spiritus implueret, absorpta voragine mortis
 Nec cursum bullire valens miseranda periret.
 Sed bene ut pugnes bene pugnans efficit hostis,

500 Pollet in adversis maior solertia rebus,
 Ingenii semen miserae tolerantia sortis
 Crescere compellit, sensum foecundat egestas,
 Nec languere sinit animi turbatio vires;
 Agmine morborum quo plus afflicta gravatur,

505 Et variis trahitur plagis, hoc ipsa resistit
 Fortius et validas pugnandi cogitat artes,
 Et cum Psyllitico morbos transfigit acuto.

O si tantum armis, quantum virtute vigeret,
 Bellandi quantum medicandi praeminet arte:

510 Non ea Teutonici posset trepidare furoris
 Barbariem: non haec gladios nec bella timeret.

Ante datis divisivis, quae postulat humor,
 Potio Psyllitici si detur tempore veris,
 Corpora praeservat a morbo sana futuro,

515 Quae dominans cholera disponat solitus humor
 Phlegmatis, hostilis cholerae consortia passus:
 Quae si forte velit partes purgare remotas,
 Sub solida, quam praestat ei confectio, forma,
 Si vomitum moveat levis indignatio ventris,

520 Ut sopor accedat, media de nocte propines:
 Si gravis ad vomitum stomachus, si per medicinam
 Expediat loca purgari contermina ventri,
 Ne sua vis pereat exclusa pace soporis,
 Mane propinanda est tepido resoluta liquore. —

525 Psylliticum dare cum gelida prohibet rationis

497) *Absorta* π. — 499) *Uti* π, Ls. — 503) *Et* π; nec G. — 504) *Agmine* μ; *agmine* G. — 508) *Armis* π. — 512) *Divisivis* μ. — 513) *Solliciti* π, Ls. — 515) *Solu humor* π; *sola tumoris* Ls.; *lego solitus humor*, quamvis locus adhuc obscurus maneat, et forsitan vox *cholera* in aliam mutanda sit vel etiam ita legendum: *Quae dominari disponat solitus humor*, cfr. v. 821. — 517) *Velit* π, Ls.; forsitan *velis*; ordinem versuum turbatum puto et ita restituendum, ut versum 517 excipiat versus 519, hunc vero v. 518.

- Regula, quam veterum celebrat sollemuior usus;
 Publica sollemnem tenet haec sententia cursum,
 Cum gelida quod nulla dari debet medicina,
 Aspera quam saevae vis exacuit scamoneae:
- 530 Nam gelidae virtus ascetica dum scamoneam
 Inviscat stomachi villis prohibetque resolvi,
 Torturas, febres generat, nimiosque dolores
 Et dysenteriae fluxu intestina cruentat.
 Ore suae cystis clauso si felleus humor
- 535 Aestuet icterico deformans membra colore:
 Si succendatur triteus, vel si dominetur
 Ignea vis cholerae superexcedens sine febre:
 Si fervore hepatis sanguis vim fellis adoptet,
 Constat Psylliticum conferre iuvamen amicum. —
- 540 Donec signiferum sol bis peragraverit orbem,
 Psylliticum valet incolumem servare vigorem.

ELECTUARIUM DE SUCCO ROSARUM.

- Inclyta de roseo confectio nata liquore
 Arguit et reprimit cholerae ferventis acumen:
 Guttam de calidis humoribus atque podagram
- 545 Eruit et triteros solvit, si dyscolus humor
 Manserit in membris crisis non ante peractis
 Post male distensas febres hoc leniter illum
 Purgat et emundat et vitae vela secundat.
 Talibus in causis medicum vitare decebit,
- 550 Qui novus et medicae rudis est tirunculus artis,
 Qui crudus de doctoris fornace recedens,
 Verborum lites sed nullos attulit actus:
 Guttare qui tumidus dum ventos garrit inanes,
 Assuetus quosdam physicae dissolvere nodos,
- 555 Tactus avaritia, multum metuenda peritis,
 Curandi morbos excelsa negotia curat:
 Qui de se male praesumens nondum reparatis
 Viribus aegroti critici post tempora motus

530) *Gelide virtus ascetrica d' π; ascetica G.; forsan i. q. separatoria?* — 531) *Vilis Ls.; uil' μ.* — 539) *Sylliticum π, Ls.* — 546) *Manxerit μ; crasibus π.* — 553) *Dum G.; d' μ.* — 558) *Critici G.; c'tici μ.*

- Visceribus laxis austerum intrudit acumen,
 560 Corporis ac animae quibus intricata tenentur
 Dissolvit nodos et vitae stamina rumpit,
 Congelat exanimum letali frigore corpus
 Et rasos de morte facit gaudere Iupercos.
 O nimis a ritu veterum, si dicere fas est,
 565 A recto quoque iudicio censura Salerni
 Devia, cum tolerat, animo cum sustinet aequo,
 Nondum maturas medicorum surgere plantas,
 Impubes pueros Hippocratica tradere iura
 Atque Machaonias sancire et fundere leges,
 570 Doctrina quibus esset opus ferulaeque flagello,
 Et pendere magis vetuli doctoris ab ore,
 Quam sibi non dignas cathedrae praesumere laudes.
 Rex puer, imberbis iudex, cathedrae moderator
 Absque pilis, matremque gerens impubere vultu,
 575 Et medicus pleno nondum provectior aevo,
 Dissona sunt, nullaque sibi ratione cohaerent,
 Et physicae titulos haec maiestatis obumbrant.
 O vesana hominum rabies, errorque profanus,
 Devius intuitus, miseros qui talibus aegros
 580 Committunt medicis, quos nulla probatio coxit,
 Nulla quibus fidei manet experientia testis;
 Quos subitae necis artifices, hostesque malignos
 Humani generis posset lictoris iniqua
 Condemnare manus: nam cur lex regia sontes
 585 Arguit et saevo capitis discrimine damnat,
 Talibus ut parcat medicis? suspendia, flammas,
 Vincula, tela, cruces et carceris abdita nigri
 Infigenda reis censura Philippica dictat,
 Et patitur medicos tales discedere salvos:
 590 Horum cum calido frontes exurere ferro
 Justitiae rigidus veterum permetteret ordo,
 Ut fraus damnati signata caractere vultus
 Et sua conditio perversa notabilis esset,

563) Cfr. v. 137. — 565) Salini μ ; Salerni G. — 568) Hippocratica μ ; pro Hippocratica, cfr. l. 4. v. 308. — 586) Stipendia μ ; suspendia G. — 591) Veterum G.; ut' μ . — 592) Frax μ ; fraus G., cfr. l. 4. v. 69.

Et laqueos tenues possent vitare columbae.

- 595 Si sapis, accedas medico, quem condit honestas,
Ornat religio, depingit gratia morum,
Qui physicae leges, veterum qui scripta virorum
Pectore clausa tenet, mitis, sermone modestus,
Et verbo rēsonans mentis, non verbere linguae:
- 600 Quem non exaltat famae praesumptio, mentis
Interpres, nec laudis inops iactantia tollit;
Cui fidei custos et rerum fida probatrix
Sollemnes titulos vetus experientia fecit,
Et laudem et celebris famae praescribit honorem.
- 605 Practica per talem digne celebrata ministrum
Plenius assequitur divini dona favoris:
Felices habet eventus et fine beato
Clauditur, artificem iocundis ditat amicis,
Languentem dono vitali praemiatur aegrum.
- 610 Dum fervet dolor arteticus durisque flagellat
Ictibus articulos, dum perfurit ira caforis,
Si detur medicina nocet: loca namque doloris,
Rheumatis incurso cruciat reprobaturque molestat.
Sed cum saeva mali vento spirante quietis
- 615 Tranquillata silet tempestas, cumque doloris
Declinat rabies, confert medicaminis usus
Ante datis digestivis, membrisque perunctis
Rheumaticus loca distendens quibus insidet humor,
Facto de violis oleo dulcive butyro:
- 620 Corpore purgato, postquam tempus diatriti
Elapsum fuerit, celebranda minutio, cuius
Tempore completo Rubeam dare convenit aegro,
Humorum quae reliquias consumere possit,
Roboret invalidum corpus, fluxumque sigillet,
- 625 Arceat humores guttosa in membra fluentes.
Hanc novus et noviter expressus ab ubere matris
Conficiat roseam roseus succus medicinam.

609) *Vitali G.*; *tutali μ.* — 613) Forsan *reprobansque molestat.* Sensus est: non in ipso arthritico accessu dandam esse medicinam, sed tempore remissionis. — 620) Tempus diatriti i. q. tres dies. — 621) Minutio i. e. phlebotomia.

- Nam quem detinuit vitreo mora vase reclusum,
 Non aequat virtute novum: si forte recentis,
 630 Servavit quem longa diu tutela syropi,
 Copia defuerit, veteris tibi gratia prosit.
 Temperat hanc tutamque magis reddit medicinam
 Decoctae pulvis commixtus ei scamoneae,
 Pastillo clausus qui desudavit ad ignem,
 635 Quae quoniam proprium sic castigavit acumen
 Supplicio calidi cineris, sua pondere maior
 Est moderanda dosis nec pro novitate timenda;
 Ipsaque plus recipit et maiori scamoneae
 Grandescit cumulo, quo plus in acumine languet,
 640 Quo nimii scamonea magis vim passa caloris.
 At cum crudus eam pulvis, nec caumata passus
 Exacuit, magis est ex hoc metuenda, minorque
 Dispensanda dosis, quando est in acumine maior,
 Nec debet medicina dari, nisi mense peracto,
 645 Nam solet incautis novitas suspecta nocere. —
 De roseo succo quae conficitur medicina,
 Integra per geminos annos servatur et ultra.

EMPLASTRUM APOSTOLICUM.

- Dicitur emplastrum, quia sit confectio dura;
 Fertur Apostolicum, quia cum virtute potenti
 650 Regnet, apostolici sibi ius adquiret honoris,
 Aut epi cum supra resonet, stote missio lingua
 Explicet interpres sensum per verba resolvens:
 Cum super afflictas sua vis bene cognita partes
 Mittendum hoc doceat, a mittendo super ipsum
 655 Nomen Apostolicum trahit et vim voce fatetur.
 Hoc collum et scapulas duris contusa flagellis
 Et loca cervici contermina sanat, eisdem
 Desuper aptatum, sed sal prius atque ciminum —

630) Si recens rosarum succus defuerit, sume veterem syrupo servatum. Versus 631 ante v. 630 ponendus videtur. — 639) Quae Ls.; quo π. — 641) Pulvis crudus scamoneae, non coctus, ideo fortior. — 648) Sit π. — 650) Vis μ; ius Q. — 651) Cum epi sit i. q. supra et στολη i. q. missio, inde dici putat auctor a mittendo super partes laesas: emplastrum apostolicum. — 654) Docent Ls.; doceat π. — 658) Ciminum π, Ls.

- Tosta super calidum laterem pannoque reclusa
 660 Desuper afflictas partes compressa voluptent.
 Oxymelle dato membrisque tumentibus unctis
 Ruffi serpentis oleo, quae faucibus haerent,
 Sufficit appositum scrofulas sanare novellas. —
 Rupta cicatrizat, solidat, carnemque reformat
 665 Rarificat, tenuat, mundat, trahit atque vaporat;
 Anthracem, nephresim, colicam domat et paralyssim,
 Reptilium morsus, multique foraminis ulcus
 Eruit infixum carnis de vulnere ferrum.
 Splenis duriciem mollit, solvitque tumorem.
 670 Ante datis divisivis ut congrua causae
 Debita praeveniatur purgatio cum Benedicta:
 Aurea completo cui succedat diatrio:
 Rheuma quibus gelidum talorum extrema flagellat,
 Et genuum crebro contundit verberare partes,
 675 His super inductum curam praestare salubrem
 Praevalet, et longi noxam sedare doloris,
 Ut vigor emplastri se promptius ingerat, ut se
 Oppressis melius nervis intrudere possit
 Aurea, laurino pars languida poscit inungi. —
 680 De gelidis chymis molli pulmone creatum
 Aut sibi quod stabilem figit diaphragmate sedem
 Sanat apostema, membrum languore gravatis
 Appositum praeventato cataplasmatibus usu,
 Quod fit de cepis, oleo vinoque recoctis,
 685 Cui modici se miscuerit tritura cimini.
 Quos male praeciisi gravat indignatio nervi,
 In spasmum quos coeca trahit punctura tenontos,
 Curat Apostolicum: nam vulnus servat apertum,
 Emundat saniem, domat excluditque dolorem.
 690 Sed primo loca puncturae penetrare potenti

663) Sero Ls.; scofas π; lego scrofulas, nam nota marginalis ad cod. π habet ad hunc locum: Ad scrophulas dissolvendas. — 664) Cicatrizat π. — 666) Entrazem μ, π, Ls.; lego anthracem. — 670) Et Ls.; ut π. — 672) Completo diatrio i. e. post exactum diem tertium. — 674) Contendit Ls.; contundit π. — 679) Laurino scil. oleo. — 682) Langore π. — 685) Cum Ls.; cui π. — 687) Perunctos Ls.; tenontos μ; lego tenontos, τενοντος i. e. tendinis.

Expedit terebinthino perfundere visco.

Quos movet asquites, vel quos anasarca tumores,
Comprimit, iliaco confert colicoque dolori,
Quem vel frigiditas spisso fundata liquore,

695 Aut male conceptus creat intra viscera ventus

Pars oppressa malo prunis vicina fricanti
Evigilata manu spirantis lene liquorem
Combibat unguenti quem parturit innuba laurus;
Postquam oleo gavis a cutis se tegmine lato

700 Muniat emplastri modicum falcatus in arcum,

Cui superaptetur cadus aeris plenus olivo.

Appositum lumbis, gelidus quos opprimit humor,

Quos gravat humoris expers, adversa caloris
Frigiditas, quos de multis congestus arenis

705 Calculus affligit, celeris compendia curae

Praebet Apostolicum, humorem spargit et extra
Cum fumo cogit et cum sudore moveri

Et studet amissum membro revocare calorem

Et male congestae tumulum dissolvit arenae;

710 Praevia sed primam celebrent diuretica curam. —

Si superaptetur et inunctum subiiciatur,

Facto de violis oleo, matrice tumores

Hoc male conceptos curat, nimiosque dolores,

Quos algor movet aut ventosae spiritus aurae;

715 Non modicas de gallitrico sumentia vires

Praeligata prius vulvam fomenta vaporent: —

Utilis est gelidae talis medicina podagrae

Et sciasim curat gelido de rheumate natam. —

Hoc typicae feбри, cui frigida suggerit ortum

720 Crudaque materies stomacho conclusa, medetur

Appositum ventri vel splenis sede locatum

Digerit, extenuat, spargit, consumit, inanit

Fermenti veteris putridam de corpore massam,

Vendicat unde suum febris importuna vigorem.

692) *Asquites* π, Ls.; i. q. ascites. — 695) *Mele conceptus* μ; *mele conceptis* Ls.; lego *male conceptus*. — 704) *Fritus* μ; *frigiditas* G. *Harenis* π. — 712) *Factis* π, Ls. — 716) *Praelegata* π, Ls.; lego *praeligata*. — 718) *Sciasim* i. e. malum ischiadicum.

- 725 **Vulnera corruptas late pascentia carnes,**
Quorum multiplici distincta foramine formam
Fistula describit et eodem nomine signat,
Sanat Apostolicum: pus attrahit et loca mundat,
Ora quibus sanies emergitur, et quibus humor
- 730 **Noxius erumpit, per quam substantia membri**
Nauseat, haec reserat et cuncta repagula solvit,
Corruptis aequata locis prius ostia tentet
Ulceris ex viridi formata cyclamine tenta,
Post bene mollitum membranae firmiter haerens
- 735 **Se cupit emplastrum vitiatō iungere membro. —**
Quem canis impressit rabidus vel vipera morsum,
Et subiti quaecumque movent discrimina fati
Vulnera pestifero nimium suspecta veneno,
Sanat Apostolicum, sed primum plaga lavari
- 740 **Indiget ex succo menthae mixto Tiriacae**
Ceroticum similem retinet per cuncta vigorem,
Oxyrocrocium similem coniurat in actum,
Et Diateraseos actus sibi vendicat aequos. —
Tempore lustrali virtute viget speciali.

**ELECTUARIUM AD
 RESTAURATIONEM HUMIDITATIS.**

- 745 **Quos phthisis exhaurit, ethicae quos fervor inanit,**
Et stesis extenuat, quos tussis anhela fatigat,
Quos empima terit, quos disnea succat et urit,
Restaurativum reddit corpus redivivum,
Pascit et inpinguat, reparat, fovet atque saginat. —
- 750 **Restaurativum postquam compleverit annum**
Se restaurari desiderat et renovari.

732) *Hostia temptet* π. — 733) *Tempta* Ls.; lego *tenta* i. q. turunda, Gallice *teute*; cfr. v. 114. — 736) *Impressus* Ls.; *impressit* π. — 741) *Ceroticum*, forsā idem emplastrum, quod apud Nicol. Praep. (fol. 39; a) *Ceroneum* dicitur. — 743) Haec tria medicamenta composita eandem virtutem habent cum emplastro apostolico. *Diateraseos* quid sit nescio, nisi forsā legas *Diaceraton*, emplastrum quod ex *Oribasio Aetius* notavit. — 745) *Elect. ad restaurandam humiditatis* est inscriptio apud Ls., μ. — 746) *Stesis* π; *stasis* Ls. *Anhela* π; *anhela* Ls. — 747) *Empima* π, Ls.; lego *empima* i. q. empyema; *Disma* μ; *disnea* i. q. dyspnoea. *Succat* π, Ls.; lego *siccata*. — 751) *Ne* Ls.; *se* π.

KATHARTICUM IMPERIALE.

- Imperiale sibi medicina cathartica nomen
Traxit ab imperio, quia morbis imperiose
Imperat ex cholera duplici vel phlegmate natis,
755 Et domat oppositas uno certamine causas,
Vel quoniam reliquas omnes inter medicinas,
Quae laxativae pollent virtutis honore,
Sola placens et deliciis regalibus apta est,
Solaque personis melius favet imperiosis.
- 760 Praecipue choleram primo, sed phlegma secundo
Imperiale trahit, cuius non dissona virtus
Ut choleram purget, quam gignit adustio nigram,
Quam calor excedens fines conduxit ad ortum.
Hoc caput et cerebrum purgat partesque remotas:
- 765 Nam vapor ex calidis surgens resolutus ab illo,
Dum mediis haerere locis, regione morari
Membrorum media refugit, quia fumus acutus
Et via proclivis et respiratio prompta
Cedit ad extremas effreni turbine partes,
- 770 In quibus opposito fit fortis ab obice motus,
Acrior impulsus, violenta relisio, metam
Cum sibi non pateat progressus ad ulteriorem,
Sumit ab offensa vires et fortior ictu
Redditur allisus sibi respiramine demto.
- 775 Cum non respiret fumus conclusus in arcto
Partes multiplicat, fit spissior atque cohaerens,
Eliquat humores, membri contenta resolvit:
Sed capitis nocuos medicina cathartica chymos
Promptius eripiet, si portio pulveris eius,
- 780 Quem recipit, mixto quem dant absinthia succo,
Transeat in pilulas sero sub vespere dandas.
In pilulis suntum, quas formula prima notavit,
Ex vitio cerebri putrido de rheumate natam

752) *Catartica* π, Ls. — 764) *Purgatque* Ls.; *partesque* π. — 766) *Haerere* G., Ls.; *haere* μ. — 769) *Sedit* π. — 771) *Relisio* μ; *relisio* G. — 772) *Poterat* π, Ls.; *lego pateat*, cfr. v. 456. — 775) *Arcto* μ; *arcto* G. — 778) *Catartica thimos* π, Ls. — 780) *Quam* Ls.; *quem* π. — 783) *Natum* Ls.; *natam* π.

- Foetoris maculam corrupto purgat ab ore.
 785 Corpore purgato demum contermina causae
 Conveniens opiata suos exerceat actus:
 Postremum causis impende localibus usum,
 Cum vitio stomachi cameratio tota palati
 Inficitur, cum pravus odor transmittitur ori,
 790 Cum mala gingivas foedat vicinia ventris,
 Hoc totum purgat vitium medicina recepto
 Oxymelle prius de squilla vel rasanino.
 Foetiditas oris cui substramenta ministrat
 Sordida pulmonis labes, quam spiritualis
 795 Corruptela facit, plaga quam spirabilis aurae
 Concipit et nares tristi funestat odore:
 Omnibus est gravior cunctis foetoribus una,
 Praeminet et nulla se sustinet arte iuvari:
 Quae licet ad tempus lateat, quia forsitan eius
 800 Horrorem species et aromata sumta sigillant:
 Vel quia clausa latet fortis sub tegmine vini
 Vel cibus hanc sumtus reprimit prohibetque resolvi,
 Quod tamen abscondit Bacchus, quod palliat esca,
 Quod clausum Pliris occultat, quod aromata celant,
 805 Hoc matutina ieiuno corpore facta
 Detegit et reserat spiratio, quam resoluto
 Digestoque cibo tegimen iam non habet ullum,
 Unde suum possit populo celare pudorem,
 Hircinus recidivat odor, qui quo magis intra
 810 Clauditur, erumpit gravius tristisque vapore
 Percutiens nares vitales polluit auras.
 Quos male depascit macilentia, quos febris urit,
 In quibus imperio cholerae viget ignea virtus
 Observare decet, ne se medicaminis huius
 815 Usibus exponant: nam desiccatio crescit
 Ex causis paribus, seque asperat ira caloris,
 Nec nimium calido dabis hoc in tempore, quando

790) *Guinguinas* μ . — 793) *Tui* *Is.*; *tm* μ ; *lego* *cui.* — 795) *Quae* π , *Is.*; *lego* *quam.* — 799) *Qui* *Is.*; *quia* π . — 803) *Palliat* π ; *palleat* *Is.* — 804) *Celant* π ; *pro Pliris* forsitan *legi* posset *pliris*. — 811) *Polluit* π , *polluit* *Is.* — 814) *Debet* *Is.*; *decet* π . — 817) *Dabit* π , *Is.*

Corporis humores dissolvit fervidus aër.

Aptius hoc dederis sub amoeno tempore veris

820 Ut sit causa mali praeservatura futuri

Phlegmaticis vel quos disponit felleus humor.

Cum prunis, violis, melonibus atque citrolis,

Cum lingua quoque tervina, Venerisque capillo

Hoc dabis ad choleram, quod si purgare labores

825 Phlegmatis humorem quercus polypodea misces.

Si choleram purgare nigram, dabis amne solutum,

Quo sene, squinanthum cum cuscute cocta fuerunt.

Si gelidos purgare velis de corpore chymos,

Crudaque materies membris sit clausa remotis,

830 Hermodactylicas medicina cathartica vires

Muniet et turbith mixto sibi quaerat acumen.

Iliacam solvit, ventosa tonitrua pellit,

Purgat ab extremis, fit amica solutio sanis

Ad praeservandum quod sors inopina periculum

835 Praecipitat, leviter lavit, quos saepe molestat

Fecibus inclusis mala constipatio ventris.

Imperiale potest fieri simplex et acutum :

Simplex quod tantum recipit pondus scamoneae,

Quod naturalis et prima refectio poscit

840 Quatuor ad sellas aut tres, cuius dosis una

Si non difficilis solvi nimiumque rebellis

Extiterit, poterit mansuetum solvere ventrem.

Nam plerumque potest venter sic durus haberi,

Sic male compositus, quod nec scamonea nec ipsum

845 Provocat elleborus, nullum dissolvit acumen;

Sic tener ac habilis venter, sic mollis haberi

Et facilis solvi poterit, quod provocet ipsum

Solus odor, solus laxet medicaminis horror.

Expediet igitur solertis indagine mentis

822) *Primis* π, Ls.; lego *prunis*, cfr. l. 4. v. 937. — 824, 826) *Dabit* π, Ls. — 829) *Causa* Ls.; *clausa* π. — 830) *Haec modaculicas* μ, Ls.; lego *hermodactylicas*. — 831) *Turbat* π, Ls.; lego *turbith*, de qua radice ait Platearius (Circa instans, litt. T. 4.): „competenter acui ex ea alias medicinas, virtutem habere dissolvendi, attrahendi humores ab extremis et maxime phlegma.“ — 836) *Fetibus* μ; *saecibus* G. — 845) *Elleborus* Ls.; *ell'us* μ. — 849) *Expediens i. s. imagine* π, Ls.; lego *expediet i. s. indagine*; cfr. l. 1. v. 339; l. 3. v. 901, forsitan *solerti*.

- 850 Obscuros medico rerum explorare recessus,
 Ut quae danda, quibus perpendat, quaeve neganda,
 Quae crasis exploret hominis, quae forma vel aetas,
 Quae virtus, quae compositi substantia constet,
 Rara sit, an solida, quae sit iunctura viarum,
 855 An stricti sint membrorum largive metus,
 Quis locus humorum, quae causa forinseca morbi
 Quae sit privata, qualis sit corporis humor
 Fluxilis an durus, quae sit mixtura malorum. —
 Quod superat simplex in acumine fertur acutum,
 860 Pondere sub certo cuius metitur acumen
 Regula doctorum quondam decisa Salerni,
 Quam nostri venerantur adhuc celebrantque moderni:
 Dragmas libra capit bis senas, uncia dragmam,
 Recta dosis dragmae medium tenet uncia semum. —
 865 Vergit ad occasum sua vis cum tertiat annum.

M E T R I D A T U M .

- Omnem Metridatum morbum de frigore natum
 Constanter sanat, languorum iura profanat,
 Infringit maniae leges, quas frigidus humor
 Atque melancholicus mentis sacraria scandens
 870 In cerebri charta molli depingit et alba,
 Quam sua mollities et puri munda coloris
 Simplicitas variis cogit prostare figuris.
 Quos niger ad cerebrum fumus de corde vaporans
 Et male contristat et vanis territat umbris,
 875 Quos falsus timor exagitat, quos terror inanis
 Persequitur varii meditans discrimina casus,
 Consolatur eos et amica pace serenat
 Metridatum, spe conciliat cordisque vigorem

854) *Viarum* G, Ls.; *varum* μ. — 855) *Largique* π, Ls.; *largive* Ackermann, (regimen Salern. pag. 51). — 859) Scilicet catharticum imperiale simplex et acutum, v. v. 857. — 863) *Caput* π, Ls.; *lego capit*; sensus est: cathartici imperialis acuti uncia capit drachmam scamoneae, igitur libra eiusdem duodecim drachmas. — 864) *Teret* π. Uncia dimidia, quae est iusta dosis cathartici continet drachmam dimidiam scamoneae. — 868) *Frigus* π; *frigidus* Ls. — 870) *Charta* π, Ls. — 871) *Quae* π, Ls. — 872) *Praestare* Ls.; *prostare* π.

Firmat et ignavae pellit phantasmata curae.

880 Omnibus his causis unus modus, unica servit

Formula sumendi: cum vino, vespere sero,

Hoc fore sumendum decernit practicus ordo. —

Hoc epilepsiae vires subvertere novit,

Si bene cum cuneo reseratis dentibus aegri

885 Lingua gingivis et faucibus inde fricatis

De cerebri regione nocivus profluat humor.

Quod si cum vino dederis, quo passa caloris

Supplicium fuerit pretiosa puerpera macer,

Tollit hemicraneum morbum ciliique dolorem

890 Et cephalargiam gelido de rheumate natam.

Sed tamen ex auro clarum sibi nomen habentes

Antidoti pilulae gressum praecedere debent,

Opportuna quibus cerebri purgatio fiat,

Et quae rheumaticae non est indebita curae. --

895 In pilulis, quibus olibani mixtura vigorem

Suggestit acceptum, fluxum cohibet lacrymarum.

Sic suntum madidi compescit rheuma palati:

Rheumatis eluviem tenet in declive fluentem:

Uvas stillantes siccant, faucesque natantes.

900 Talibus in causis gargarizare calenum

Expediet tepidum, quo gallas robore natas,

Zinziber atque rosas et passas coxeris uvas. —

Si de Metridato succo menthae resoluta

Intus et exterius fauces patientis inungas,

905 Dentibus oppressis de frigiditate mederis. —

Sub novitate mali, dum fluxilis humor oberrat

Glutine non passus secum massante ligari,

Curat Metridatum guttur squinace gravatum,

Cum vino bibitum calido, cui thuris odorem

910 Ignibus admoti mandavit fervor aheni,

879) *Ignave* π. — 884) *Cimino* Ls.; *cimo* μ; lego *cuneo*, uti ex. gr. l. 1. v. 395 et l. 4. v. 613 haec phrasia occurrit. — 887) *Dederi* π; *dederis* Ls. — 888) *Petiosa* π; *pretiosa* Ls. Puerpera macer, quia nucem muscatam continet. — 889) *Emigraneum* π. — 890) *Cephalargiam* π. — 892) *Procedere* π; *praecedere* Ls. — 894) *Cerae* π; *c'e* μ; *curae* G., Ls.; forsitan legendum est *causae*. — 897) *Compescit* π; *compescit* Ls. — 904) *Externis* π, Ls. — 910) *Aheni* Ls.; *aeni* π.

Sed sibi de vena linguae vel de capitali
Praeminuat patiens et gargarizet acetum,
Bullierint ubi galla, fumus, rosa, palmula, ficus.

Rheumaticas solvit tusses, quas si calor urens,

915 Aut siccae vis dyscrasiae, vel frigidus humor
Intulerit, qui grossitie vitalibus haerens
Divelli nequeat solvi malus atque rebellis:
Has magis accendit et plus facit esse feroces
Metridatum stimulosque malis currentibus addit.

920 Hoc quoque cum vino bibitum vim thuris habente
Noxia sanguinei mundat contagia sputi,
Si cerebri fuerit sanguis regione revulsus;
Quem si de stomacho vel de pulmone revelli
Contigerit, fluxum magis incitat atque cruorem,

925 De propriis facit uberius manare cavernis.

In saniem iam converso ruptoque tumore

Post nonum suscepta diem cum pulvere myrrhae
Fertur opem peripleumonicis conferre salubrem
Potio Metridati: nam, dum putredinis omnes

930 Radit et extergit sordes, empima futurum
Destituit, membrumque vetus novitate reformat,
Vitalisque loci iura illibata tuetur. —
Grande lientericis facit haec medicina iuvamen
Et favet iliakis si vino mixta bibatur,

935 Sed prius, evacuent nocuos de corpore chymos
Squinanthum, quercina filix, coloquithida, fungus,
Quem profert abies, trunci de cortice natus.
Quos super extendit spasmosa repletio nervos,
Vel quos humiditas ipsis infusa remollit,

940 Castorei cum Metridato decoctio sumta
Temperat et reddit proprio reparatque vigori. —
Si nervis stupidis, quos infatuat paralysis,

912) Praeminuat de capitali i. e. antea venaesectionem in cephalica vena instituat. — 913) *Fumas* π, Ls.; lego *fumus* i. e. fumus terrae s. fumaria herba, nisi mavis legere *fu mas*, species valerianae. — 917) *Soli* Ls.; *solvi* π. — 922) *Sic* π, Ls. — 925) *Uberibus* Ls.; *uberius* π. — 928) *Peripleuritis* Ls.; *perpl'ortis* μ; lego *peripleumonicis*. — 930) *Empyia futurum* Ls.; *ēpia futuri* μ. — 936) *Quercina* Ls.; *sq'cina* π; cfr. l. i. v. 634. — 937) *Trunci* Ls.; lego *trunci*.

Metridatum cum muscelei pinguedine mixtum
Desuper inductum fuerit multumque fricatum,

945 Laxas restringit vires sensumque reformat.

Ex hoc Metridato cum musceleo resoluto
Bombax tincta locis apte submissa pudendis
Natum viscoso iuvat ex humore tenasmon.
Partibus afflictis ex illo saepius unctis,

950 Quos vel frigiditas vel vis ventosa creavit,
Haec hypochondriacos sanat mixtura dolores. —

Cum milio solis, cum saxifraga, petrosillo
Exhibitum lapides frangit, dissolvit arenas,
Et nephreses curat, et desistentia cogit

955 Menstrua suppositum lunares noscere motus.

Interius sumtum, patientibus inde perunctis
Partibus, arteticae prodest gelidaeque podagrae.

Cui si pulvis erit commixtus aristolochiae

Cum gentiana, dictanno, dannide, mentha,

960 Mortiferum penitus valet expugnare venenum. —

Quando datum, quum se typicus commoverit horror
Phlegmaticae febris laqueos dissolvere novit,
Quem vel acetosus gignit, vel vitreus humor,
Vel naturalis molli pulmone creatus;

965 Veraque quartanis tribuit solatia veris. —

Integra Metridati servatur vita bilustris.

M I C L E T E.

Est dysenteriae specialis cura Miclete

Atque lienteriae, sed eas purgatio dispar

Dividit, et discors medicandi congruit usus,

970 Nam varias species varius disternat humor

Et variat causae ratio variata medelam.

Si curam dysentericis impendere curas:

Perque omnes sellas cholerae tinctura resultet,

943) *Miscelei* Ls.; *miscel'i* μ . — 947) *Bimbax* π . — 953) *Exhibitum* L. f. d. *hurenas* π . — 954) *Nesteses* μ ; *nefreses* Ls. — 958) *Cuius* π , Ls.; *aiyto logie* μ ; *lego aristolochiae*. — 959) *Dannide* i. q. *daphnide* s. *lauro*. — 961) *Quum* Ls.; *quum* G. — 962) *Fleumate febrilis* Ls.; *fl'atice febris* μ ; *lego phlegmaticae febris*. — 963) *Ginnit* μ . — 964) *Creatas* π , Ls.; *lego creatus*.

- Quos liquor imbiberit roseus de myrobalanis
 975 Citrinis purgabis eos; si terreus humor
 Et niger admixtus fuerit, miscebis et indos;
 Quod si phlegmaticae se muscillaginis humor
 Misceat, adiungi kebulos decoctio poscit.
 Ad confortandum stomachum Rhodozaccara detur,
 980 Postquam nacta suum fuerit purgatio finem,
 Fluxerit ex parte lux altera, danda Miclete
 Quae matutini firmat sibi iura secundi.
 Cum succo dabis hanc plantaginis ex haematite
 Ad cotem alliso rubeum ducente colorem.
 985 At si mixturas tales contemserit aeger,
 Non tolerare queat potus natura malignos,
 Sed nimis austeros reprobet fugiatque sapes,
 Hanc dabis in pilulis hypocistidos atque rosarum
 Masticum et boli, combusti pulvere gummi
 990 Admixto, ut solidae fiat substantia formae.
 Hoc tamen advertas et fixum mente fideli
 Collige, quod propriis poteris distinguere signis:
 Ex intestino si fiat ab inferiori
 Vis dysenteriae, potius clystere iuvabit
 995 Sessio, fomentum, funus, cataplasma, lavacrum,
 Ipsaque Miclete succo resoluta priori,
 Proderit huic causae, declivem missa per orbem:
 Si de supremo fluxus consurgat origo
 Est magis accepta suscepta per os medicina,
 1000 Nec modicum fert auxilium cataplasma Miclete
 Aptatum ventri, cui praestent mixta vigorem
 Gummi combustum, rosa, mastix, bolus, acetum,
 Olibanum, succus plantaginis et liquor ovi.
 Iste lentericos curandi congruus ordo
 1005 Est magis expediens: primum purgare nocivum

974) *Mirabolanis* π. — 976) *Miscebit* π, Ls. Indos scil. myrobalanos. — 977) *Fleumaticae se muscillaverit* π, Ls.; lego *phlegmaticae se muscillaginis*. — 978) *Kebulos* scil. myrobalanos; *rebulos* π, Ls.; *reβlos* μ. — 981) *Fluxibus* π, Ls.; lego *fluxerit*. — 983) *Dabit* π, Ls. *Exematite* π; ex *haematite* Ls.; cfr. l. i. v. 525. — 988) *Yporisticos* π, Ls.; lego *hypocistidos*. — 997) Per declivem orbem i. q. per orificium intestini inferius. — 1005) *Et* π, Ls.; lego *est*.

- Corporis humorem, demum constringere fluxum.
 Nam nisi praeveniens purgatio noxia purget,
 Prava depuret, vis constrictiva Miclete
 Noxia dum retinet, dum quaeque superflua claudit,
 1010 Dum choleram fraenat, ipsique repagula ponit,
 Materiam fluxus cumulat, quae cum sit abundans
 Interius claudi nequiens, iam carcere rupto
 Fortius erumpit et dedignata teneri
 Currere laxatis fluxum cōmpellit habenis.
- 1015 Ista lientericis devoto servit amore
 Coctio, quae fungum, cui nomen agaricus, in se
 Continet et filicem quercus, paleamque cameli,
 Granaque quae medicos coloquithida vertit in usus.
 Haec si cum roseo fuerit resoluta liquore
- 1020 Manantes haemorrhoidas potata coërcet
 Et bombax, talem quae conbiberit medicinam,
 Est aptanda locis et supponenda pudendis,
 Rugitum ventris sedat rixamque doloris
 De cholera facti componit foedere pacis.
- 1025 Castigat tineam, morsumque putredinis arcet
 Miclete, quia de siccis constat speciebus,
 Et vis sicca magis conservativa probatur. —
 Incorrupta suo tribus annis iure perennat,
 Nec damnosa potest hanc incrustare vetustas. —
- 1030 Constat habere dosim, quantum tenet uncia pondus.

M U S A A E N E A.

- Corpore purgato, sicut natura nocivi
 Postulat humoris, horis oblata duabus
 Ante febris typicos motus iuvat aenea Musa,
 Phlegmaticae febris typicus quos congelat algor,
 1035 Quos rigor infusus nervis horrore fatigat,
 Quos quatit a proprio quartanus scemate frendor,
 Cum vino tepido vel aqua debet variari

1016) Quae fungum crimen agaricus Ls.; q̄ fungū crimen āgicus π; lego quae fungum cui nomen agaricus, cfr. l. 4. v. 1050. — 1019) Sit β; si G. — 1021) Bombax μ, Ls. — 1031) Sicut G.; sic' μ. — 1033) Aenea π, Ls.; rectius forsā ennea, vide Prolegom. ad carm. de medicam.

- Sumendi species, ut morbi formula poscit.
 Mente tamen solidum debet fixumque teneri,
 1040 Quod vitreo facta de phlegmate cotidiana,
 Vel naturali specialibus hanc medicinam
 Vendicat, hanc munimen habet clipeunque salutis;
 Se Rubea contra trinum natura tuetur,
 Tetraceum tribus ex iaculis armata gigantem
 1045 Metridato superat, Adriano, Tiriaca.
 At febrem, cui materies infecta vigorem
 Praestat adulterio peregrini nata caloribus,
 Cui substramentum dat salsi phlegmatis humor,
 Vincit et expugnat Rubeae dosis addita Musae,
 1050 Oppositos complexa iuvant medicamina morbos.
 Fronte ac temporibus et pulsibus inde perunctis
 Noctibus in creticis si febricitantis acute
 Sudorem moveat, fert certa pronostica vitae,
 At fuga sudoris venturae nuncia mortis.
 1055 Oxymelle dato prius et medicamine sumto,
 Vim cuius laxativam dilucidat actus,
 Cum calido vino stomachi data Musa tumores
 Corrigit ex motu ventosi flaminis ortos
 Vel quos frigiditas genuit, vel frigidus humor. —
 1060 Cum thuris resoluta mero si Musa bibatur
 Solvit de gelidis chymis suspiria, vel quae
 Infert rheumaticus pulsans vitalia morbus,
 Unguentis regione prius thoracis inuncta
 Mollificativis intus quae clausa relaxant. —
 1065 Quae si cum roseo fuerit potata liquore
 Liberat empicos, sordes depurat, et ulcus
 Consolidat, pus emungit, distantia iungit,
 De qua si pilulae myrrhae cum pulvere factae

1043) *Trinum* Ls.; forsan *triteum*, i. e. tertianam febrem. — 1048) *Falsi* π , Ls.; lego *salsi*. *Horror* Ls.; *h'vor* μ ; lego *humor*, cfr. v. 1090. — 1052) *Noctibus* π , Ls.; legendum videtur *motibus*. — 1053) *Moneat* π ; *moveat* G. — 1054) *Platearius* (expos. in Nicol. antid. f. 385 b): „pater meus ita faciebat in acuta febre volens certificari de vita vel morte, ungebat corpus febricitantis praecipue venas pulsatiles et circa brachia et tempora et in die critico, si ex tali inunctione sudorem videret provocari, evasurum iudicabat, si non, mortem.“ — 1059) *Ferreas* π , Ls.; *f'rog* μ ; lego *frigidus*.

Dentur non minus hunc poterant absolvere morbum.

- 1070 Quam si leptomeris, quorum diuretica virtus,
Miscueris rebus, eadem sedare probatur
Hydropicos ac spleneticos potata tumores:
Sic ea congressae cumulum dissolvit arenae,
Liberat urinae cursum reseratque meatum
- 1075 Quam globus obstruxit viscosae materiei
Pectinis ex illa succo cressonis soluta
Appositaeque foco patinae retinente calorem
Tota perungatur regio supraque ligetur,
Sed fomenta prius aegri postrema vaporent
- 1080 De portulacae ramis, de mercuriali,
De malvis in aqua cum vino et cum sale coctis
Et de cressone, gelidi qui fontis alumnus
Semper aquosa colit, quamvis natura caloris
Hunc sibi conciliet et vis tueatur in illo,
- 1085 Et calidae craseos virtus sibi vendicet illum,
Et super has herbas si sessio fiat ab illis
Dum vapor exhalat calidus partesque propinquae
Involvantur eis certa ratione iuvabit. —
Quos male ventosi vis importuna tumultus
- 1090 Sollicitat, vel quos gelidus distemperat humor,
Sumta per os calido vino resoluta medetur,
Macer et anthophilus cum quo decocta fuere.
Fortius haec eadem clysterizata iuvabit,
Si salsa solvatur aqua, cui mercurialis,
- 1095 Mel, oleum, malva, senecio iuncta vigorem
Contulerint et sulphureae substantia massae:
At data cum vino cui vim decoctio thuris
Praestiterit, colicum sanat de rheumate morbum. —
Usibus humanis septenis militat annis.

1076) Sicut cressone Ls.; sic' c'ssone μ; lego succo cressonis vel succo cressone. — 1082) Cresso aquaticus, qui quanquam a gelidis fontibus alatur, tamen calidae naturae est. — 1084) Haec π; h' μ; lego hunc scil. cressonem. — 1085) Si Ls.; sibi π. Nullum π; ullum μ; ullum Ls.; lego illum scil. cressonem. — 1086) Sellio π; sectio Ls.; lego sessio. — 1087) Propinqui π; propinquae Ls. — 1090) Humor π; h'uor μ. — 1091) Calicis π; lego calido. — 1092) Mater π, Ls.; lego macer. — 1095) Senatio π; senecio Ls. — 1096) Subera π, Ls.; sub'a μ; lego substantia.

O P O P Y R A.

- 1100 Fertur o p o s succus graece, pyr dicitur ignis,
 Ex hoc ignitus censetur Opopyra succus,
 Nam quasi pyr verus, velut ignis vera medulla
 Igni contendens eius viget ignea virtus :
 A sacris inventa viris Cosma, Damiano,
- 1105 Qui sua martyrio sacrarunt corpora Christo,
 Tantis iudicibus, tantis defensa patronis,
 Non paganismum redolet, sed laudis honore
 Pollet et auctorum se religione tuetur.
 Verbere rheumatico quos concutit humor aquosus
- 1110 In loca nervorum labi decliva paratus,
 Sanat guttosas si detur Opopyra partes.
 Nam fluxum cohibet opii virtute, sed illud
 Quod membro influxit specierum caumate sorbet.
 Cuius degeneret oculi motura, nec ipsum
- 1115 Palpebra legitime spasmo resoluta sigillet,
 Si tremor excutiat nervos vel si niger humor
 Inficiens cerebrum mentis sacraria turbet,
 Si manus ad tactum stupeat, si membra soporet
 Rheumatis obiectu praeclusa sensilis aura,
- 1120 Haec summae virtutis opem conferre probatur.
 Ne mala pleureticum labes empimatis urat,
 Ne phthisis empicum consumat, Opopyra servat.
 Thoracis, splenis, hepatis nocumenta retundit. —
 Amputat horrores typicos renumque dolores,
- 1125 Subvenit iliakis, vesicam mundat arenis. —
 Haec oculi, linguae, faciei, gutturis, oris
 Cum vino data castorei, quo primula veris,
 Salvia, lilifagus, lavendula cocta fuerunt,
 Paralytim sedat et perdit membra reformat,

1100) *Pri* Ls.; *pir* π; lego *pyr*. — 1101) *Opopyra* π, Ls.; scribo *Opopyra*, ab οπος, succus, et πυρ, ignis, igitur succus ignitus. — 1102) *Cusipir* π; *cusir* Ls.; lego *quasi pyr*? — 1104) St. Cosmas et Damianus, martyres, medicinam fecisse perhibentur cfr. v. 40. — 1108) *Actorum* π; *auctorum* G. — 1110) *Decliva* μ. — 1114) *Degeneret* π; *degenerent* Ls. — 1119) *Praecluso sensilis aure* π, Ls.; lego *praeclusa s. aurea*. — 1121) *Mala* π. — 1122) *Tisis* π. — 1123) *Retrudit* Ls.; *ret'dit* μ; *retardit* π; *retundit* G., v. v. 1189.

- 1130 Si pilulis prius auratis et de Benedicta
 Legitimo moderanda modo purgatio fiat.
 Haec in corde tuo rationis regula constet
 Virtutis memorativae signata sigillo:
 Quod valet antidotum cuicumque malo tribuendum
- 1135 Cum specie talem magis impugnante querelam;
 Non minus hoc etiam cautum est et in arte medendi
 Officio cerebri decet observare: quod omne
 Expositum membrum paralysis peste gravatum,
 Quod non est oculus, ex hoc medicamine supra
- 1140 Cum succo rutae resoluta debet inungi.
 Si gravet invalidos spasmosa repletio nervos,
 Et defraudet eos motivi iure vigoris,
 Reddit et amissum restaurat Opopyra motum.
 Sit tamen hic usus, haec lex et forma medendi:
- 1145 Castoreum, sulphur et Opopyra cum scarabaeis,
 Cum quibus admixta fuerint euforbica grana
 Petroso calido muscelinoque liquore
 Pondere sumta pari debent concussa resolvi,
 Ut novus unguenti modus et nova forma resultet,
- 1150 Ex quo spasmosae si fiat inunctio partis,
 Et patiens stuffae corpus fervore vaporet:
 Vis motiva redit, membri natura resurgit,
 Prima reformatur species, contractio cedit. —
 Haec data cum calido quo cocta ponia vino
- 1155 Jus epilepsiae dirimit motusque caducos. —

1130) *Si* π; *in* Ls. — 1134) *Certumque* π, Ls.; *c'tūg.* μ; *lego cuicumque.* — 1135) Hanc regulam exhibet Platearius (expos. in Nicol. antidot.; cod. Paulin. 1213) ita: „et nota quod quando opiata aliqua vel medicina datur contra aliquam aegritudinem debeat dari cum decocto alicuius herbae vel speciei facientis ad illam aegritudinem.“ — 1137) *Debet* Ls.; *debet* π. — 1139) *Oculis* Ls.; *ocul's* π; *lego oculus.* — 1140) *Nupto* Ls.; *rupto* μ; *lego rutae.* *Resoluta* Ls.; *resoluto* π; Platearius l. c. habet: „praeterea notandum quod si pars paralytica exposita fuerit excepto oculo fricetur cum opiata resoluta cum succo rutae etc.“ — 1143) *Opipara* Ls.; *opopira* π. — 1145) *Opipara crescana birris* Ls.; *opopira c'scana b'is* μ; *lego opopyra cum scarabaeis*; Platearius l. c. habet: „sulphur vivum, euphorbium, scarabaei, qui inveniuntur in balneis vel inter libros“ etc. — 1146) *Fuerit* Ls.; *fuerint* G.; *fuit* μ. — 1147) *Petrosus liquor* i. q. petroleum, uti bene habet codex 1213 in expos. Platearii; edit. Veneta 1562 f. 387 a falso habet: petroselino. — 1149) *Motus* μ; *modus* G. — 1151) *Stuffa*, *stufa* s. *stupha* est balneum sudatorium vel vaporarium. — 1155) *Epilepsiae dirimit* Ls.; *epil'iae d'imit* μ.

Cum calido potata mero, quos plumbeus humor
Ingegit enormes maniae contemperat actus.

Haec eadem, dum stilla nocens dum fluxilis humor
Et tenuis fugit impulsum spirabilis aerae,

1160 Cum vino thuris calido potata coërcet

De fluido factas et aquoso rheumate tusses,
Rheumaque suspendens vetat in declive moveri.

Sed cum transierit lux tertia, nocte sequenti

Cum vino dabitur, quo passas coxeris uvas

1165 Penidias, amyllum, caricas, gummi, dragagantum,

Cumque liquiricia ramos spirantis hysopi. —

Cum vino calamentino potata dolores

Pectoris ac stomachi sedat de frigore natos,

Vel quos ventosi genuit turbatio motus. —

1170 De gelidis chymis quos commassatus acervus

Obstruit, haec hepatis aperit reseratque meatus

Cum calido potata mero, sumente vigorem

Ex apio, cuius vivax natura recentes

Servat et illaesas brumali tempore frondes. —

1175 Spleneticos sanat cum vino sumta tumores

Cum quo decoctus sit capparitis aut tamariscus.

Quos si duritia faciat contendere multa

Dura melancholicae fecis compressio, primam

Ex mollitivis opus est impendere curam,

1180 Divisiva dari, quae multis ante diebus

Venturi decet antidoti praecurrere gressus. —

Pleureticis cum iam rupto matura tumore

Erumpit sanies, si cum ptisano resoluta

Post decimam quartam tribuatur Opopryra noctem,

1185 Mundat et extergit sordes et vulnera purgat,

Et praeservat ab empici putredine morbi. —

Haec eadem mixto gummi sibi cum dragaganto

1158) *Stella* Ls.; *stilla* π, i. q. rheuma. — 1159) *Tenuis* μ; *tenuis* Ls. —
1160) *Cohercet* π. — 1162) *Suspendent* Ls.; *suspendens* π. — 1165) *Anilum*
μ. — 1166) *Isopi* π. — 1170) *Emphraxis hepatis*. — 1176) *Caparis* π,
Ls.; *caparis* μ. — 1178) *Melerae* Ls.; *melice* π; *mel'iae* μ; lego *melancho-*
licae. — 1183) *Tisano* μ. — 1186) *Empirici* Ls.; *empirici* π; *emp'ici* μ;
lego *empici* i. e. *empemati*.

Per modicos formata globos, submissaque linguae
Non minus eiusdem causae nocumēta retundit.

- 1190 Fixa sit haec in corde tuo sententia: nullas
Antidotum causas adversum spirituales
Non mixto lenitivo medicamine dandum.

Quos agitat rapidis ventosus turbo procellis,
Aut quos viscosus incrudat et algidus humor,

- 1195 Iliacos curat, ventos consumit et omnes
Morbi reliquias post multa cathartica ventri
Fortiter haerentes sorbet virtute caloris,
Sumta Macedonii cum vino petrosiſſi
Aut iris Illyricae simili sub pondere coctae.

- 1200 Sed sibi clystere prius quod molliat alvum,
Physica decernit prudentia, deinde secundum
Fortius apposita mordacius ex Benedicta;
Si causae sit origo mali devota caloris
Suspendendus erit modus iste medendi.

- 1205 Ante datis divisivis, aegroque locato
Dulcis aquae lavacro, cum saxifragae data vino
Dissolvit lapides vesicae carcere clausos. —
Difficilem movet urinam cogitque resolvi
Ex ipsa cum musceleo factum cataplasma

- 1210 Si calidum partes pubis superambiat omnes.
Cum vino filicum quercus et mercurialis
Jocundae colicos tranquillat pace quietis.

Discolor effectus, vis dissona, causa repugnans
Laxativa vetat opiatum pharmaca iungi,

- 1215 Praelia ne ventri moveat mixtura rebelli.

Cum strutii succo piganique soluta liquore
In febribus typicis vitreo de phlegmate factis,
Vel naturalis quas fundat phlegmatis humor;

1188) *Monitos* π, Ls.; *moitos* μ; *lego modicos*. — 1189) *Refundit* Ls.; *retundit* π. — 1196) *Catartica* π, Ls. — 1199) *Yris Iliacae* π, Ls.; *lego iris Illyricae*. — 1200) *Sibi* Ls.; *si* μ. *Quae* π, Ls. Forsan rectius *leges clysterem*. — 1201) *Secundum* G, Ls.; *sed* m μ. — 1204) *Pes unus deficit*, sicut omnis locus inde a v. 1200 emendationem desiderat. — 1209) *Muscel'o* μ; *musceleo* π. — 1211) *Quod* π, Ls.; *Q* μ; *cum* G. — 1212) *Jocunde* π. — 1216) *Tracii succo piganique* Ls.; *trucii succo piganique* π; *lego strucii succo piganique* i. e. cauliculi agrestis et rutae. — 1217) *Typicis iuncto de phlegmate* Ls.; *tipic' ut' de fl'ate* μ; *lego typicis vitreo de phlegmate*.

- In veris quoque quartanis patiente locato
 1220 Atque super cofinum posito, potata resolvit
 Largos sudoris aegri de corpore rivos.
 In multis aliis dominatur Opopyræ causis. —
 Firmat eam stabili septennis vita vigore.

O X Y.

- Psylliticum, rosei confectio nata liquoris,
 1225 Cum Diatessaron Alchancalon et Diaprunis
 Oxy cum Tryphera socialia foedera servant,
 Quae sua curriculo prolongant fata bienni.
 Se laxativum quondam Platearius Oxy
 Tempore quinquenni validum servasse fatetur,
 1230 Seque dedisse refert febrientibus illud acute
 Tutius in morbi curam regimenque salutis.

O X Y M E L J U L I A N I.

- Oxymelle dato Juliani gutta profundis
 Insita membrorum nodis, gelidisque flagellans
 Ictibus articulos, gressus maturat et acris
 1235 Hospitis adventum metuens confusa recedit;
 Arteticae gelidæque indicit bella podagrae,
 Purgat ab extremis, viscosos partibus imis
 Eruit humores intricatosque resolvit,
 Exerit occultos, quoniam subtilia multa
 1240 Et violenta nimis et acumine fortia, summum
 Res attractiva recipit virtute potentes. —
 Per quinos celebrata dies hunc mellis acuti
 Usum praeveniat acidi diuretica mellis
 Potio, guttolasque colant cataplasmata partes
 1245 De mollitivis condita et condita rebus:

1219) *Atque* Ls.; *quoque* π. *Lavato* forsan legendum pro *locato*? —
 1222) *Dominatur* Ls.; *d'natur* μ; forsan *donatur*? — 1225) *Diatessaron*
 Ls.; *diatesar'on* μ; dubitans lego *Diatessaron*; *alcalcalon* Ls.; *alcuncalon* π;
 lego *Alchancalon*, cfr. l. i. v. 719. — 1226) *Oxiratiferam* Ls.; *oxi cum*
tibi factam π. — 1227) *Prolungant* π; *prolongunt* Ls. — 1228) *Oxi* π,
 Ls. — 1231) Manum feliciter castigantem et meliores codices desiderat hoc
 capitulum de Oxy. — 1232) *Oximelle* π. — 1234) *Gressum* G; *gressus*
 Ls.; *g'ssu' μ.* — 1241) *Attractiva* π, Ls. — 1242) *Celebrata* π; *celebrat*
 Ls. *Accuti* μ; *acuti* G.

Simplicis una dosis Benedictae vespere quinto
Visitet aegrotum, mediato tempore noctis
Mel, quod adinvenit Julianus, detur acutum. —
Integra vis eius geminis producitur annis.

LIBER QUARTUS.

PROLOGUS.

- 1 **Q**uadrat opus coepti distinctio quarta libelli,
Cui quadraturae species accommoda servit;
Cum sibi propositum curas aperire salubres
Corporis humani, cuius conflata quaternis
5 **F**abrica principiis, quae fundamenta creandis
Corporibus primasque bases natura locavit.
Quatuor affertur formis activa duabus,
Congruit illarum reliquis passiva potestas,
Illud idem viget et regitur virtute quaterna.
10 **C**onfortant, reparant, et perdita cuncta reformant
Quatuor humores; et quadriformis in illo
Tempore quadruplici variatur mobilis aetas.
Sic liber iste meus, tamquam quadriga quaternis
Exagitata rotis, distinctis quadriviali
15 **O**rdine particulis, cui plus devotus habetur
Corporis humani meritum legemque fatetur.
Materiae respondet opus, nam tetrade tota
Corporis exstruitur dispensaturque supellex
Et sibi ius tetras in libro vendicat isto,
20 **E**ius quadrifico dum dividit ordine partes.
Sic mea quadruplici distincta foramine buxus
Quatuor emittit sonitus, cantusque quaternos
Tetrachorda chelis, nam quadriformis habetur
Defectus, qui naturae perversor iniquus
25 **C**orporis humani leges vitaeque tenorem
Funditus erueret, nisi quadriformis adesset

1) *Distincto μ ; distinctio G.* — 2) *Quadratura Ls.* — 3) *Cum π ; cui Ls.* — 17) *Materiae π ; cet "de μ ; tetrade G.* — 22) *Quaternos π ; quaternos G.* — 23) *Tetrachorda π , Ls; tetrachorda G.*

Gratia, quam medicae prudentia suggerit artis
 Provida quadruplici reprimens medicamine lapsus.

Si qua mei sonet austerum rota stridula plaustri,

- 30 Motus inaequalis medium si torqueat axem,
 Lectoris teneras si non demulceat aures
 Inconcinna satis et non bene tinnula buxus:
 Si qua sonet fidis in cithara, quae facta rebellis
 Pollicis imperio docti parere recuset:
- 35 Si qua incomposito surgat mea pagina versu
 Dissona materiae, metrici compagine nexus
 Angustisque pedum laqueis non passa teneri,
 Nomina de Graecis quaedam detorta loquelis
 Nunc nimis extendens, nunc sub brevitae coërcens,
- 40 Parcat in auctorem satyrae diffundere virus
 Et labiis lector se circumcidat honestis.
 Non suus ex lingua sed de lima rationis
 Sobrius erumpat sermo, totumque refundat
 Crimen in austeros et durae materiei
- 45 Difficiles nodos, quibus ut solvantur aperte
 Fabrica nulla potest condignos cudere versus.
 Una rei durae gravitas, quia vocis egena
 Cum sibi privato nequeat sermone resolvi,
 Mutuat externas voces, aliosque loquendi
- 50 Venatur peregrina modos, vultusque severos
 Cultibus exornat tropicis, faciemque colorat
 Barbariemque suam lascivo obnubit amictu
 Ardua materies; ne, si duri sonus oris
 In medio resonet, teneras perterreat aures,
- 55 Et rudis aspectus cupidos expellat amantes.
 Dura rei gravitas, quantum lex sustinet artis
 Et quantum viget artificis prudentia, pulchris
 Se polit eloquiis, quae si tentare labores,
 Zoile, nuda tui sensus linguaeque patebit
- 60 Orphana pauperies fietque notabilis error;

29) *Asterum* G.; *abst'm* μ . — 37) *Angustisque* π ; *angustisq.* Ls. —
 40) *Actorem* μ ; *auctorem* G. — 41) *Rector* π , Ls.; *lego lector.* — 42) *Linga*
 μ ; *lingua* G. — 58) *Sepelit* μ ; *se polit* G. — 60) *Error* vel *horror* G.;
horror μ .

Si sapis ergo tuas metire et discute vires,
 Ne male praesumas alienis tendere factis
 Invidiae laqueos et iustos carpere mores,
 Ad quos nulla tui posset contendere virtus.

- 65 Sed perversa tui lex est et regula moris,
 Ut quod scire nequis, id depreciares labores;
 Quod facit ad laudis titulum famamque coronat
 Et meritum cumulat: tua nam reprehensio laus est,
 Et tua laus vitium redolet culpamque figurat.

POTIO SANCTI PAULI.

- 70 Quos apoplexiae pestis violenta procellat,
 Quos furor invadit maniae, quos insita nervis
 Sensifici motus vis sopitiva resolvit,
 Potio restituit gaudens cognomine Pauli:
 Asthmaticos cantus compescit, menstrua solvit. —
 75 Hanc annis potes illaesam servare duobus.

PICRA GALENI.

Picra caput cerebri relevat, languoribus obstat,
 Vim digestivam reserat, muliebria purgat,
 Conceptumque iuvat, splenis nocumenta relegat.

- Cum Picram voco simpliciter, Picram Galieni
 80 Concipe, cuius erit ad plus dosis uncia vel sex
 Dragmarum pondus, cum laxandi sua virtus
 Parva sit et tenuis, cuius susceptio sellis
 Quatuor aut quinque stomachum contenta movere. —
 In bonitate sua geminos Picra continet annos.

PAULINUM.

- 85 Paulinum caput et stomachum de phlegmate purgat
 Vimque nigrae cholerae fraenat, cerebrumque reformat,
 Quod ventosa gravat pestis, quod rheuma fatigat:
 Consulit epiphoris, prodest stillantibus uvis,

69) Lax μ ; laus G., cfr. l. 3. v. 192. — 74) Asthmaticos π , Ls. —
 76) Pigra π , Ls.; sic etiam in inscriptione huius capituli. — 79) Pigrum
 voce Ls.; pigram voco π . — 80) Vel sex Ls.; $\alpha\lambda'$ $\alpha\lambda'$ μ . — 83) Stomachum
 contempta π ; stom' $\gamma\tau\epsilon\pi\alpha$ μ .

- Dentibus afflictis, gingivis rheumate pressis,
 90 Spleneticos curat, stomachi quoque vulnera sanat,
 Ac omnem vomitum domat ex algore creatum,
 Imperat anthraci, dysenteriae, paralysi.
 Errorem maniae fugat et tenebras scotomiae,
 Hydropicos, colicos, lethaeos atque caducos :
 95 Asthmaticos libores mature reddit amicos.
 Paulini super inductum cataplasma tumorem
 Comprinit, et scrofos rumpit, scliroma remollit.
 Quos avidae cognata gulae cacochymia ventris
 Crudificat, gravigat, torquet, pallore colorat
 100 Potio Paulini crebro repetita potenter
 Excoquit et levigat, placat, faciemque venustat. —
 Paulini stabilis viget aetas quattuor annis.

PANCHRISTUM.

- Fertur Panchristum quasi totum crismate tinctum
 Unctio vitalis vitae fomes specialis,
 105 Cum datur in potu bene cum mulsa resolutum,
 Hoc mulier sterilis solvit muliebri tributum ;
 Febriles fugat horrores, februmque labores.

PILULAE AUREAE.

- Quem nigra praevolitans fallit nubecula visum
 Irradiant pilulae, quibus est cognomen ab auro :
 110 Sincerant oculos, cerebri quibus influit humor,
 Quos stomachi male dispositi vicinia laedit :
 Insertas tunicis cataractas longius arcent,
 Nascentes maculas remonent, glaucomata delent,
 Vimque nigrae cholerae reprimunt, tormenta doloris
 115 Iliaci dirimunt ventosaque iurgia ventris.

89) *Gingivis* π, Ls. — 92) *Anthraci* Ls. — 94) *Let'os* μ ; *lethargos* Ls. ; lego *lethaeos*, cfr. v. 164. — 95) *Libos* π, Ls. ; lego *libores* ; *libor* i. q. *livor*, vel *rheuma* vel *phthisis*, nisi mavis legere *lithicos*, i. e. *calculosos*. — 97) *Scrofos* i. q. *scrofulas* ; *scliroma* s. *scleroma*, tumor durus vel *scirrhus*. — 98) *Catochymia ventis* Ls. ; *catochymia ventris* π ; *cucochymia ventris* G. — 99) *Gravigat* μ, π, Ls. ; *gravidat* G. — 100) *Cerebro* Ls. ; *crebro* π. — 103) *Panchristum pro Panchrestum* ; *Πανχρημ* μ. *Crisma* pro *chrisma* i. q. *oleum sacrum*. — 108) In inscriptione huius capituli addit Cod. π : *ad irradiandum visum*.

Quarum si propriam teneat confectio formam
 Quam sibi constituit primaeva receptio, nullo
 Purgandi praeiudicio laxare valebit:

Ocia venter aget, crepitus et murmura fient,

120 Nec stomachi ventos humorum terminat imber;

Pondere sub duplici pilularum cum stet acumen

Jurgia declinant stomachi ventosa, procellis

Imponit pluviosa suum resolutio finem.

Ex his quindenae pilulas denasve novenas,

125 Ut feret aegroti virtus, dabis ante soporem

Caule saginato, nebula vel pulve, vel ovo;

Dispensant usum variantque dosim pilularum

Vis, regio, tempus, aetas, complexio, sexus.

Quaestio discutitur nodosa et vindice digna:

130 In dandis pilulis cur abiecta paritate

Impar praefertur numerus? responsio litis

Excubat in foribus rationis acumine freta:

Mysticus est impar numerus et numine plenus,

Nam per eum regitur, omnis per eum moderatur

135 Actio naturae, dispensat cretica morbi

Tempora continui: numero Deus impare gaudet,

Et crisis imparium numero celebrata dierum

Plenius a morbi laqueis emancipat aegrum:

Facta pari numero morbi recidivat acumen. —

140 Temporis annalis his terminus est specialis.

PILULAE SINE QUIBUS ESSE NOLO.

Cum quibus esse volo laudant se nomine solo,

Plus sunt foecundae, nec sunt virtute secundae:

Fortius ad praedicta valent et promtius implent

118) *Valebit* Ls.; *valeb't* μ . — 121) *Cristet* Ls.; *c'stat* μ ; lego *cum stet*. Sensus est: si pilulae aureae secundum antiquam (Nicolai vel Salernitanorum) praescriptionem conficiuntur, non nimis purgant, sed solum flatus movent; si vero duplex pondus acuminis pilularum (i. e. scammonii) inest, fiunt aquosae sedes. — 125) *Feret* π ; *fert* Ls. — 126) *Adminicula* ad pilulas facilius sumendas; cfr. l. 1. v. 300. — 127) *Usum* Ls.; *um* π . — 128) *Complexio* G.; *compl'o* μ . — 129) *Quaestio* G.; *Q σ* μ . — 136) Cfr. Virgilii eclog. 8. v. 75. — 137) *Cursis imperium* π ; *crisis imperium* G., Ls.; lego *imparium*, cum crisis in die impari facta ad mentem veterum perfectior sit, et a recidivo morbo tutior. — 140) *Hic* Ls.; *hiis* π .

- Quemlibet effectum, quem diximus esse priorum.
- 145 Pro rheubarbaricis scrupulis et myrobalanis
Et reliquis positis constat vis fortior illis.
Hae rubeam choleramque nigram cum phlegmate purgant,
Sub parvi ciceris specie debent pilulari,
Ut formae brevitatis purgandi provehat actum.
- 150 Omne solutivum citius solvenda resolvit,
Quo citius fuerit stomachi virtute solutum,
Excitat activum passiva solutio motum;
Motus praecelerat, quia motio corpora turbat.
Potio compacta compactum solvere nescit,
- 155 Sed fluido stomachi multoque iugata liquori
Fluxilis effertur, liquefit virtute caloris,
Solvitur in partes et particulata vaporat,
Hic vapor inseritur duris, compacta resolvit,
Ad stomachum resoluta trahit fecumque lacunam.

PILULAE DIACASTOREAE.

- 160 Ex pilulis diacastoreis vino resolutis
Aut succo brassicae tepido piganive liquore
Naribus iniecto vis sensibilis insita nervis
Lapsa reformatur, cerebri dolor exoneratur
Lethaeus gravis et stupidus scotosisque fugatur.
- 165 Gingivis acri suffusis rheumate, pressis
Dentibus ex causa simili sua conciliatur
Integritas, ciliique gravis pressura levatur.
Opticos reserant aditus et lumina purgant. —
Congruit his species piperis, formae brevitatem
- 170 Et numerum dosis exiguum compensat acumen,
Tres dabis aut unam varians pro viribus aegri.
In lavacro sedeat patiens aut proximus igni,
Ut calor interior adiutus ab exteriori

145) *Reubarbaricis* π. *Mirubolanis* π. — 147) *Haec rubeam* Ls.; *haec rubeam* π. — 148) *Cineris* G., Ls.; *lego ciceris*. — 155) *Meloque* π; *ml'og* μ; *multoque* Ls. — 156) *Liquefit* π; *liquefcit* Ls. — 161) *Ante sucra brassicae* π; *aut succo brassicae* Ls.; *lego aut succo brassicae*. *Piganive* π, Ls.; *lego piganive*. — 163) *Exhonoratur* π. — 166) *Deest hic versus apud* Ls., *habet eum* Cod. π. — 168) *Obticos* μ; *opticos* Ls. — 172) *Ut* μ; *aut* G.

- Promptus humorem cerebri dissolvere possit.
- 17 Infusis pilulis nares sibi comprimatur aeger.
Per modicam conclusa moram virtus medicinae
Inseritur chymis, calefit, calefacta resolvit;
Providet hic aliud compressio, sedula naris,
Ne cito respiret flatu medicina retento.
- 180 Naribus expositis et aperto protinus ore
Vertice declivi resolutis fraena relaxet:
Ne patiens recto si scemate se regat, humor
Rheumaticus rapido fluat ad vitalia casu
Et fiat cordis praeclusio nuncia mortis.
- 185 Contractum ex pilulis oleo sociata rosarum
Temperat ardorem naris decoctio malvae.
Ista melancholicis magis est medicina salubris,
Dura quibus cerebri substantia, frigida, pinguis.
At quibus est cerebri crasis humida, fluxilis humor
- 190 Et nimium tenuis, aut vis intensa caloris,
Talibus has pilulas sane non consulo dandas:
Incendunt cerebrum calidum, liquidumque resolvunt.
Frigida destituens sensum quos gutta resolvit,
Ore novem dentur: numerum discretio penset,
- 195 Sed scio mordaci quod acuminis viscera laedunt,
Excoriant stomachum, cruciant ardore pudicum. —
In diacasticis annis constare duobus
Integra vis et plena potest consistere virtus.

PILULAE OGDOMERAE.

- Constat in ogdomeris nostrae pars magna salutis:
- 200 Lumina purificant, viscosaque phlegmata purgant,
Delent infusas tenues tunicis cataractas.
De quibus undenas cum vino vespere sero,
Vel dabis in mane prolongans tempora coenae.
Inscripti pilulis pro visu clarificando

174) Dum solvere π; dissolvere G., Ls. — 182) Recto scemate s. schemate, i. e. in situ corporis erecto. — 189) Humida G.; h'uida μ; hervida π. — 199) Eytomeris Ls.; sicut in inscriptione emtomeræ; lego ogdomeræ et ogdomeris scil. Pilulae de octo rebus, quae etiam Octomeræ dicuntur et Optomeræ, perperam omnino. — 203) Dubit π; dabis G.; dab' μ. — 204) Inscriptæ π, Ls.; lego inscripti.

- 205 Nominis effectum reliquis solemnus implent,
Visum acuunt, reparant lapsum, servant reparatum.

**PILULAE DE QUINQUE GENERIBUS
MYROBALANORUM.**

- Myrobalanorum peripentamon dominatur
Culibet humori: pilulae nam phlegmata laxant,
Et duplicis cholerae enormia iura refruant.
210 In febre non dentur, nec eis, quos felleus humor
Unicus infestat, nam phlegmate purificato
Insultus cholerae siccos depasceret artus,
Unde phthisis peiorque priore novissimus error.

PILULAE STYPTICAE.

- Sunt pilulae, nomen a stypticitate trahentes,
215 Claudunt matricis manantes sanguine venas,
Rheumaticos prohibent motus, fluxumque sigillant,
Viscera consolidant, rupta intestina renodant.
Ut claudam breviter: quicquid Diacodion implet,
Promptius instaurant et vitae fila renodant.
220 Quinque dabis solidas in vespere vel resolutas
Ex arnoglossae succo roseove liquore
Aut cum myrtino poteris praebere syropo.

PILULAE ANTE CIBUM ET POST.

- Ante cibum pilulis anathymia solvitur omnis,
Venter laxatur, vis digestiva invatur,
225 Lege sui moris propriis si dentur in horis;
Enphraxis iecoris et splenis massa tumoris,
Labes rancoris declivibus eruta poris
Exstirpata foris fugit a genitalibus oris;
Expurgant splenem, cor, hepar, caput, ilia, renem,
230 Lumbos, extalem, cellamque puerperialem.

207) *Mirabolanorum* π, Ls. — 212) *Succos* π, Ls.; *siccos* G. — 213) *Tisis* π, Ls. *Error* Ls.; *h'ror* π; *h'ror* μ. — 214) *Stipticitate* π, Ls. — 221) *Arnoglose* π, Ls. — 223) *Anachymia* π, Ls., lego *anathymia* i. q. *anathymiasis*. — 228) *Genialibus horis* π, Ls.; *genitalibus oris* G. — 230) *Excalem* μ; *escalem* G.; lego *extalem* i. q. *intestinum rectum*; *cella puerperialis* i. q. *uterus*.

- Ut praeserventur mala, quae ventura timentur,
 Ante cibum dentur, cui pravis membra replentur
 Et nocuis chymis purgandis partibus imis. —
 Quem tuis accusat, quia plenus sumta recusat,
 235 Sic male dispositus eget ante cibum pilulari,
 Ut calor ingenitus melius valeat recreari,
 Ut confortetur stomachus meliorque paretur
 Coctio chymorum, purgata fece malorum.
 Nam cibus intrusus, nisi praeveniat medicinae
 240 Conveniens usus, pariet fomenta ruinae,
 Stabit iners pondus nec eum stomachi sibi fundus
 Alliciet, non proficiet, sed sarcina fiet.
 Peptica nutabit virtus et degenerabit
 Actio naturae, pestis praesaga futurae,
 245 Inde dolor multus, tumor, indignatio, ructus,
 Nausea, singultus, ventris tortura, tumultus.
 Nam calor occultus duplicata mole sepultus
 Non feret assultus, nisi sit medicamine fultus. —
 At qui sanus erit, quem plethora nulla procellat
 250 Nec suspecta gravat cacochymia, si sibi venter
 Stypticus extiterit, pilulas post prandia quaerit,
 Ut postquam natura suos compleverit actus,
 Atque cibi massam digesserit ordine certo,
 Ignea terrenis disiungens, humida siccis,
 255 Naturae levis a gravibus, subtilia grossis,
 Blanda sequi possit et amica solutio ventris.
 Fecum fermento post stypticitate retento,
 Nascitur ex squibalis stomachi dolor exitialis
 Et scotosis capitisque dolor consurgit acutus,
 260 Cui vires adhibet calor in cerebrum revolutus.
 Forma brevis, levitas virtutis, mulcebris actus
 Postulat augeri numerum: tu quinque propines

233) *Nocivis* Ls.; *nocuis* π. — 234) *Tuis* π, Ls.; an *tisis* i. q. *phthisis*? an vero *tussis*? — 240) *Pariet* π, Ls.; *pariet* G. — 249) *Plectora* π. — 250) *Cacochima* Ls.; *cacochinnu* π, quare lego *cacochymia*. — 255) *Natura* Ls.; *naturae* π. — 257) *Fecis* Ls.; *fec'* μ; *fecis vel fecum* G. — 258) *Exquibalis* Ls.; *exquibal'* μ; *ex scybalis* i. e. *ex duris fecibus*. — 260) *Adhibet*? forsitan *adiicit* vel *auget*. — 261) *Forma brevis* i. e. *parva moles harum pilularum*.

- Triginta adiectis, pro viribus accipientis
 Augens vel minuens; facit experientia doctum
 265 Et numerum craseos rationis regula librat.

PILULAE ARTETICAE.

- Vertebra, syndesmos, nervos genuumque lacertos,
 Membrorum articulos, nodos, nexusque profundos
 Purgant arteticae ciasim, tormenta podagrae;
 Obsita rheumaticis purgant spondylia causis,
 270 Cum per membra furit gelidus dolor articularis,
 Quae malus assiduo stillamine percutit humor. —
 Cum vesica malis et grossis obsita chymis,
 Ex multis in se lapides commassat arenis,
 Excoquit et solidat, quia respiracula desunt
 275 Sublata proprii sibi libertate meatus:
 Cum nephresis lumbos expugnat, cum paralysis
 Motum et sensificum membrorum destruit usum:
 Tam gravibus causis tam pravis atque verendis
 Arteticis pilulis certa ratione mederis,
 280 Sed digestivo medicamine praevenienti,
 Sorbilibusque cibus mediocribus et moderatis,
 Explorandi aditus sunt corporis atque recessus
 Praetentando vadum si sit breve, sive profundum.
 Corporis experta virtute levi medicina,
 285 Postposita coena dabis undenas patienti,
 Sive novem pilulas instanti tempore somni.
 Sit semper medicina levis praenuntia fortis,
 Quae paret ingressum, reseret penetralia ventris,
 Tentativa movens praeludia, cruda resolvat,
 290 Digerat humores, ut si medicina sequatur

265) *Mistum* Ls.; *mītum* μ ; lego numerum. — 266) *Certebra sindesmos* π , Ls.; an *vertebra* quaerit Ls.; legendum omnino *vertebra* pluraliter, singularis numerus „vertebrum“ saepius occurrit apud scriptores medii aevi. — 268) *Arth'e ciasim* μ ; *artherue ciasim* π , Ls.; lego *arteticae ciasim*; ciasis i. q. ischias. — 269) *Spondilia* π , Ls.; i. q. spondyli seu vertebrae. — 271) *Quae malus* Ls.; *Q' malus* μ . — 276) *Longos* π , Ls.; lego *lumbos*. — 278) *Purvis* π , Ls.; lego *pravis*. — 279) *Arth'is* μ ; *arthericis* G.; *artheris* Ls.; lego *arteticis*. — 280) Glossa marginalis vetus in cod. π : „quod non danda est laxativa medicina, nisi digestivis praecedentibus.“ — 283) *Praetemptando* μ ; *praetentando* G. — 289) *Temptativa* μ ; *tentativa* Ls.

- Fortior, educi faciles minimumque rebelles
 Inveniens chymos, ad purgandumque paratos
 Promptius educat nullo comitante sinistro.
 Haec tibi communis sit sanctio, regula veri,
 295 Naturae methodus: quod noxius et malus humor
 Motus et attractus, nisi postea purificatus,
 Influit articulis, ad membra dolentia motu
 Praecipiti rapitur et iniquo fenore parvam
 Rheumatici causam morbi subcrescere cogit.
- 300 Unde tibi, moneo, sollemni lege tenendum:
 In causis gravibus acri de rheumate natis
 Ne digestivi tentes medicaminis usum,
 Consona naturae quin potio digna sequatur
 Tempore danda suo, quae mota superflua purget.
- 305 Nec laxativam dare praesumas medicinam,
 Quin digestiva sit praevia: sic faciendum
 Exposcit ratio, sic exigit ordo medendi;
 Hoc Hipocras auctor nostrae celeberrimus artis
 Sanxit et instituit: disgesta iubet medicari. —
- 310 Vis, regio, tempus, aetas, complexio, sexus,
 Forma, situs, status atque locus, mixtura viarum,
 Membri nobilitas, sensus vel hebes, vel acutus,
 Causa, genus morbi leges artemque medendi
 Atque dosim variant, haec particularia librant
- 315 Sollerter logici rationum dogmate freti.
 Susceptis pilulis tepidam mulsamve propines,
 Si calidae virtutis erit stomachus patientis;
 Sive merum calidum, si crudus; potio vini
 Promptius accelerat sumti medicaminis usum,
- 320 Et digestivum stomachi corroborat actum.

291) *Nimumque* π, Ls.; legendum puto: *minimumque* vel *minimeque*. —
 295) Glossa marginalis vetus in cod. π: „quod usus digestivorum noceat,
 nisi sequente purgatione.“ — 302) *Temptes* μ; *tentes* G. — 308) *Ypocras*
actor μ; *Hipocras auctor* G.; mutilatum Hippocratis nomen uti l. 3. v. 568. —
 309) *Disiesta* μ; *disiecta* G.; lego *disgesta* vel *digesta*. — 315) *Sollert* μ;
sollerter G. — 318) *Sine modo cholera* Ls.; *sive mūm col'm* μ; lego *sive*
merum calidum.

ROSATA NOVELLA.

Est nova quam, veteris dudum cedente senecta,
 Usibus humanis novitas, gratissima rerum,
 Conciliat; quae si fuerit confecta syropo,
 Plus novitatis habet servandae temperiei,

325 Grator efficitur mellis confecta liquore :

Ad id temperies trahitur peregrina caloris.
 Distat ab extremis aequo moderamine formis,
 Et sibi temperiem certa ratione meretur
 Congrua naturae confectio digna Rosatae.

330 Sed desiccandi magis est proclivis in actum,

Quod sibi iunctarum mixtura probat specierum,
 In siccis ideo dandam non consulo causis.

Acta suo simili cos est et lima caloris
 Ariditas paribus tantâ est concordia causis,

335 Quod dat eis validum coniunctio facta vigorem.

Nec tribuatur eis, quos fervor causticus urit,
 Synthesis exurit, phthisis emolit atque resolvit.

Cum ptisana detur, ubi Damascenica pruna
 Coxeris et violas, calidam pulmonis anhelii

340 Dyscrasiam et iecoris tollit stomachique dolorem.

Sed cave ne praesens passiva potentior assit,
 Neve suas partes vehemens interserat ardor.

Cum rosae vel myrtino sociata liquore
 Fraenat sudorem, vomitum, ventrisque dolorem.

345 Cum gelida detur, sitis impatiens removetur.

Cum lacrymis roseis et pulvere cathariaci
 Omni cardiacae confert mixtura Rosatae.

Commixto pariter Rhodostomate sunta frequenter

321) *Est nova quae* π, Ls. ; *est rosa quam* G. — 323) Si cum syrupo confecta est Rosata, melius temperiem servat; si cum melle facta est, nimis calidae fit temperiei. — 326) *Addit temperiem* π, Ls. ; lego *ad id temperies*. — 337) *Synthesis i. q. atrophia. Tisis emollit* Ls. ; *tisis emolit* π. — 338) *Tisane* π, Ls. — 339) *Culidam* π, Ls. ; *cal'am* μ. — 341) *Potentior* Ls. ; *potior* π ; *pot'ior* μ. *Assit* π. — 346) *Cateranici* π, Ls. ; *cat'anici* μ ; forsā *cathariaci* i. e. cornu cervi ; cfr. v. 962. Platearius habet (expos. in Nicol. f. 389 b) : „cardiacis convenit, si fiat subtilissimus pulvis de osse de corde cervi, pulverizatum subtiliter bulliat diu cum aqua rosea etc.“ — 348) *Rodostomate* μ, π, Ls. ; forsā pro *Rhodostagmate* ; *Rhodosconia* vocatur apud Matthaicum Sylvaticum, vox corrupta e voce *Rhodostoma*.

A morbi laqueis neutro mediante solutos

- 350 Temperat, et reserat, corroborat atque reformat. —
Terminat hanc annus, in quo suus inchoat ortus.

RUBEA TROCHISCATA.

Rubea trochiscata data si fuerit ptisanata,

Rheumaticae tussis in vino solvitur oris.

Sumta pari specie lapsatae subvenit uvae. —

- 355 Sanguineum sputum quocunque modo resolutum
Cum succo menthae cohibet stringitque repente.
Haematites, gummi, cinamomum, murtina, mastix
Arnoglossati muscillago dragaganti
Mixta dosi Rubeae pilularis scemata formae
- 360 Sumant: undenas aegro dabis ore tenendas.
Haec haemoptoicis est cura nimis specialis. —
Sistit anatropam succo plantaginis hausta,
Atque catatropam simili sub imagine sumta.
Ex cholera factum capitis potata dolorem
- 365 Constante reprimit roseo sociata liquori.
Camphora, iusquiamus, opium, lactuca, papaver,
Mandragorae radix, oleo confecta rosato
Cum Rubea sic mixturae consortia servant
Illita temporibus, frontis regione peruncta,
- 370 Insomnes oculos recreant leviterque soporant,
Quos noctis facit excubias vis saeva doloris. —
Ex phrenesi male turbatos tranquillat ocellos,
Confovet, et recreat, et somno pascit amoeno,
Si cum seminibus pilulata papaveris albi
- 375 Lactucaequae simul patienti vespere detur,
Dum phrenesis fervet, cerebri dum saevit in arce

349) Reconvalescentes Rosata cum Rhodostomate reficit, qui non his duobus medicamentis sed aliis a morbo longiore liberati sunt. — 352) *Rerocrotiscorta* π; lego *rubea trochiscata*. *Tisanatu* π, Ls. — 353) Locus corruptus, voces in vino certe falsae, forsitan loco earum legendum *ieiuno*, vel *ieiuni*; sed plura adhuc in ipso hoc versiculo mutanda sunt, quae peritioribus relinquo. — 357) *Ematicos* μ, π; *ematicos* Ls.; lego *haematites*. *Murtina* Ls.; *mu'cina* μ, forsitan *murtina* s. *myrtina*. — 358) *Amoglossati* μ, π, Ls.; lego *arnoglossati*. — 359) *Scemate* π, Ls. — 360) *Dabit* π, Ls. — 361, 362) *Anatropa* et *catatropa*, subversio stomachi versus superiora et versus inferiora. — 366) *Cumfora vis camuso pium* π, Ls.; lego *camphora*, *iusquiamus*, *opium*. — 368) *Rubera* π; *rub'a* μ; *rubea* Ls. — 376) *Fervet* π; *servet* Ls.

- Fellea materies, dum perfurit ira caloris,
 Dum variis errat acies delusa figuris,
 Dum vaga mobilitas oculos rapit ordine nullo,
 380 Dum caput atque manus, dum singula membra moventur,
 Verbaque dum nulla mentis signata moneta
 Litibus et variis iactantur plena querelis,
 Nulla dosis Rubeae simplex vel mixta latentes
 Corporis interius audebit tangere sedes.
- 385 Turbine sedato, phrenesis languente procella,
 Si qua insomnietas superest inimica soporis,
 Poscit opem Rubeae; nec dedignatur amicae
 Explorare fidem, cuius petit arte iuvamen.
 Militat adversus triteum, cui fronte rebelli
- 390 Fortiter obsistit data praecedentibus horis,
 Si sit cum calida vel cum Rhodostomate sumta.
 Quando febris trahit ex modica virtute vigorem,
 Et sibi materiam pausillus suggerit humor,
 Cum typus anticipat et motu praecelerato
- 395 Acrius insurgit accessio tempore maior,
 Cum minus ardori prorsus sudore remoto
 Succendi facilis humorum massa resistit,
 Cum minus est mordax typici punctura rigoris,
 Jure typi fracto cum iam calor imperiosus
- 400 Subiectum sibi solus habet tenuatque vaporem,
 Qui demta sibi grossicie tranquillius urit,
 Urinae color ascendit tenuique relicto
 Vertitur in spissum decocti forma liquoris,
 Cum propriis signis febris matura probatur,
- 405 Et tandem bene digestus cognoscitur humor:
 Hoc casu Rubea specie collata priori
 Pulsu, temporibus et naribus inde perunctis,
 Sed prius oblato medicamine convenienti,
 Delet et extirpat febrem, munusque salutis

382) *Luctibus* π, Ls.; *litibus* μ, G. *Lactantur* π, Ls.; *lego iactantur*. —
 386) *Insomnietas* Ls.; *insomnietas* π. — 389) *Tritum* π; *triterum* Ls.;
lego triteum. — 390) *Febrem tertianam pellit Rubea*, si cum aqua calida
 vel rosea datur ante paroxysmum. — 391) *Calida* π, Ls.; *cal'a* μ. *Rodo-*
stomate Ls. — 398) *Vigoris* Ls.; *rigoris* π. — 402) *Calor* Ls.; *color* π. —
 406) *Scilicet Rubea cum Rhodostomate*.

410 Impetrat, amissas reparat viresque reformat.

Ense mixta notham subvertit quatruiduanam

Et febrem expugnat salso de phlegmate natam.

Compositis medicina datur promiscua causis

Simplicibus simplex: mixti medicaminis usum

415 Natus adulterio quaerit promiscuus humor.

Temporibus certis data pro modulo rationis,

Ut morbi tenor exposcit, quaevis opiata

Fungitur officio triplici, nam caumate febris

Contractos et laxatos corroborat artus:

420 Reliquias pravae consumit materiei,

Et claudit putridi mala respiracula fumi.

Arbitror et quartum praedictis adiiciendum:

Ne recidiva mali fiant vestigia morbi,

Ne suspecta crisis aliquo rancore relicto

425 Excitet extinctam recidiva lite querelam. —

Continuis febribus huius medicaminis usus

Noxius est, ideo reprobis multumque timendus. —

Complet ei proprium lustralis terminus aevum.

REQUIES.

Est Requies tranquilla quies et amoena soporis

430 Pax oculis, quos pervigili languore molestat

Somniferae nebula demens vapor igneus aerae,

Cum capitis proram cholerae movet ira furentis,

Cum cerebrum cruciat rabies vesana doloris,

Dat placidam Requies requiem, sedatque dolorem,

435 Fessaque lethaeo perfundit lumina somno.

Fronti et temporibus superaddita, naribus unctis,

Mixto lactucae succo, vel symphoniacaе,

Sive papavereo vel cortice mandragorato,

411) *Ense* π, Ls.; forsan *Rubea* ense mixta est i. q. *Rubea* cum acumine, i. e. *Rubea*, cui additum est scammonium ad purgandum phlegma salsum. *Nochera* π, Ls.; *noth'a* μ; lego *notham*. — 418) *Ca'nate* μ; *cannate* π; *caumate* G. — 420) *Parvae* π, Ls.; lego *pravae*. — 424) *Alito* π; *alico* μ; *aliquo* G. *Raucore* π; *rancore* Ls. — 425) *Rite* π, Ls.; lego *lite*. — 430) Contra insomnietatem in phrenesi; haec verba addit glossa vetus marginalis Codicis π. — 431) *Somnifera* Ls.; *somniferae* π. — 432) *Cholera* Ls.; *cholerae* π. — 436) *Temporibus* π.

- Omnibus aut solis vel seminibus bene tritis,
 440 Ex ovi lacrymo confectis, et bene mixtis.
 Ex violis facto Requies resoluta syropo
 Hausta sui melius effectum nominis implet,
 Atque soporiferum perfectius expedit usum.
 Fortibus et calidis substantia, deliciosis
 445 Colatura datur: formam dosis atque tenorem
 Alterat et variat patientis dissona virtus.
 Cui cholerae craseos vis ignea, vivida virtus,
 Disponit cerebrum nativa potentia certis,
 Quod calidum probat, indicium, quem plena vigoris
 450 Provehit ad cumulum virtutis fortior aetas:
 Huic cholera vexante caput, stimuloque doloris
 Insurgente gravi, dulces turbante soporis
 Illecebras, cum nulla subest praesentia somni,
 Quum iam decludit oculos phantasticus error:
 455 Hoc casu Requies intus suscepta soporem
 Concilians oculos opio pietatis amoenat:
 Membra quiete levat et respiramine somni
 Naturam recreat: cholerae grassantis acumen
 Temperat et sensum reprimat motumque doloris.
 460 Causa mali decimata prius leviterque soluta,
 Ut iubet et dictat faciendum regula morbi,
 Postea sumendae iuvat effectum medicinae,
 Et facit ut proprium maturius expleat actum.
 Frigidior cunctis cum sit Requies opiatas,
 465 Non est danda seni, puero, nunquam mulieri
 Nec iuveni, quem phlegmaticum ratione patenti
 Signorum series fidoque caractere signat,
 Fluxile cui semen, gelidum caput, humida naris,
 Sensus iners, hebes ingenium, pigritia motus,

447) Glossa vetus marginalis Cod. π: quod non sit danda Requies nisi fortibus et habentibus calidum cerebrum. — 449) *Quam plena* π, Ls.; lego *quem plena*. — 454) *Quae* π, Ls.; Q' μ; lego *quum*. *Decludit* π, Ls.; forsā i. q. aperit, forsā legendum *deludit*. — 455) *Ratus suspecta* μ, π, Ls.; lego *intus suscepta*, cfr. v. 481. — 457) *Lavat* Ls.; *levat* π. — 458) *Recreat* G.; *rec'at* μ. — 464) *Non* Ls., *cum* π. Quibus Requies non sit danda. Sic glossa marg. cod. π. — 465) *Nunquam mulieri* G.; π *mulieri* μ; *legerem non vel nec*. — 468) *Humida* G.; *hūida* μ.

- 470 Inspidus-gustus, sputorum copia, carnis
Mollities, somni gravitas, ignavia mentis;
Huic data si fuerit, mea quem descriptio talem
Exprimit et pingit, in quo vis parva caloris
In venis latitat ex primis insita causis,
- 475 Congelat humores opii virtute sopora,
Sanguineos stagnat rivos clauditque meatus,
Et reddit stupidos lethali frigore nervos:
Languida perpetuo condemnat lumina somno. —
Ad proram cerebri raptus cui felleus humor
- 480 Inducit phrenesim, cui lenta aut fervida febris
In venis habitat, non intus suscipiendam
Consulo, nativum ne debilitando calorem
Impediat criticos motus virtute gravata:
Exterius licet apponi cataplasmatibus usum,
- 485 Sed cave, quod criticis non apponatur in horis.
Nam est empirici sententia vana Rigordi
Judicio reprobanda meo, damnabilis omni
Digna cruce atque sui titulo fuscanda patroni,
Qui Requiem monachis in acutis febribus offert
- 490 Et requiem facit aeternam, modicumque capacem
Obscurum nigris monachis ingurgitat orcum. —
Tempora plena status dabit annus ei geminatus.

RHODOZACCARA.

- Temperat ardorem stomachi removetque dolorem
Ex causa simili Rhodozaccara, si patienti
- 495 Cum gelida detur, fluxus per eam cohibetur,
Quem contentivi vis imbecilla vigoris
Ingerit; admixto Rhodostomate vel pluviali,
Caumate febrili dissutum et rarificatum
Confortat stomachum pro ponticitate rosarum,
- 500 Roborat invalidum, partes conducit in unum. —

475) *Sopora* μ ; *soporat* G.; *sopora* i. q. *soporifera*. — 476) *Stannat* μ ; *stagnat* G. — 486) *Non est* π , Ls.; *lego nam est*, sic etiam Ackermann (regim. Salern. p. 63). — 488) *Atque sui* π ; *avique si* Ls. — 494) *Rodozaccaru* π , Ls. — 497) *Admixta aqua rosea vel pluviali*. — 498) *Dilutum* Ls.; *dissutum* π . — 499) *Ponticitas* i. q. *sapor austerus cum virtute adstringente*.

Os replet utentis flatus spiramine laetus ;
 Debile cor recreat et amoeno pacis odore
 Cardiacon curat, viresque ex felle trahentem
 Aequae diaphoresin, quae largis membra resolvit
 505 Sudorem rivis, data cum rosea patienti.
 Sic cohibet vomitum, sic sputum sanguinolentum.
 Perfectam duodena dosim dat portio librae. —
 Inchoat hanc annus primus completque secundus.

R H O D O M E L.

Impetrat ex melle Rhodomel vim mundificandi,
 510 Vim confortandi trahit ex virtute rosarum.
 — Permodico salis appposito tepida resolutum
 Mundificat stomachum, lavat et depurgat eundem,
 Vim detergendi sordes et mundificandi
 Cui nervos mordens stimulus salsedinis addit.
 515 Impediens pexim stomachum si frigidus humor
 Crudificet, confert melli commixta rosato
 Coctio masticis et marathri dulcisque cimini.
 Colatura datur teneris et deliciosis,
 Quos rancore gravi levis indignatio vexat :
 520 Sed cum tota datur substantia, plus operatur.
 Phlegmaticis favet aestivo, calidis hiemali
 Tempore Mel roseum confert solatia vitae;
 Dissona subiecti variat complexio tempus.
 Est quoque plus aptum reliquis mulieris ad usum.
 525 Quod bene purgatis, non ad plenum medicatis
 Corporibus detur, ut eo natura iuветur,
 Ut stabili fine concludat opus medicinae,
 Ut stomachum purget, qui plenus rheumate turget,
 Ut lavet et ventris villos ab acumine mundet,

501) Ad anhelitum aromatizandum; Gloss. marg. cod. π. — 504) *Atque* π, Ls.; *lego aequae*. *Largis* μ; *largis* G. — 507) *Per factam* π, Ls.; *lego perfectam*. — 509) *Rodomel* π, Ls. *Modificandi* Ls.; *mōdificandi* μ; *lego mundificandi*. — 511) *Per monito* π, Ls.; *lego permodico* i. e. pauxillo, cfr. Platearii lib. circa instans lit. R. 1, cap. de rosa. *Tepido* Ls.; *tepido* π. — 515) *Pexim* i. q. *pepsin* s. *digestionem*. — 523) *Subrecti* Ls.; *sub'ti* μ; *subiecti* G. — 525) *Quod suppleat defectum semiplenae purgationis*. Gloss. marg. cod. π. — 527) *Stabuli* π; *stabili* Ls.

- 530 Quod clausum in villis et inaequa sorte cohaerens
 Vin dysenteriae pariat causamque ruinae.
 Quod non legitimam teneat purgatio metam,
 His poterit signis dubiae clarescere menti:
 Fit linguae sapor horribilis, turbatio gustus,
 535 Nausea, singultus, rancor, stomachique tumultus,
 Membrorum gravitas, ani punctura, tenasmon,
 Tortio, rugitus, ructatio, gutturis ardor:
 Aret, amaescit, sitit os, languescit orexis. —
 In Rhodomelle dosim librae pars sexta coaequat. —
 540 Integrat hoc melius et complet tertius annus.

S O T I R A.

- Sotira salvatrix, naturae conciliatrix:
 Haec data cum mulsa causae radice revulsa
 Cephaleam curat, quae multo tempore durat.
 Subsidium lucis fert auxiliare caducis.
 545 Vin fraenat maniae turbantis regna sophiae.
 Auribus impluta muliebri lacte soluta
 Excitat auditum ventoso turbine tritum.
 Subvenit asthmaticam, tussim compellat anhelam,
 Et stomachi sepelit de frigiditate querelam.
 550 Contra singultum stomachi vomitusque tumultum
 Praevalet haec multum, nec eum dimittit inultum. —
 Cum mulsa data pleureticis in fine medetur,
 Ut bene purgetur sanies et mundificetur. —
 Extenuat iccoris tetanos, labemque coloris
 555 Ictericis mundat, cum felleus humor inundat. —
 Cum pusca vel cum plantaginis hausta liquore
 Sanguineum sputum leviter domat absque labore,
 Et fluxum fraenat ventris, vomitumque catenat.
 Quos trahit insomnes oculos vis saeva doloris
 560 Sotira tranquilli demulcet pace soporis.
 Cum dolor arteticus saevit membris inimicus

530) Quam π, Ls.; lego quod. — 531) Dysenteriae π, Ls. — 532) Signa imperfectae purgationis. Gloss. marg. cod. π. — 544) Caducum π, Ls.; lego caducis. — 548) Astmaticum π. — 554) Caloris π, Ls.; lego coloris. — 557) Leviter G.; leūr μ.

Cum per membra furit, cum brachia, crura perurit,
Sotira languorem sepelit praestatque vigorem
Bardanae sive sociata liquoribus iuae.

565 Pestiferum virus, quod scorpio, vipera, tirus
Ingerit, expugnat valide mortique repugnat.
In febre quartana, longa licet et veterana,
Est medicinalis, est utilis, est specialis.

Vim chronicis morbis, quos fundat longior aetas,
570 Ingerit et proprias compellit stringere metas.

S T O M A T I C O N .

Cui condescendit devotius et famulatur,
Cui magis obsequitur, trahit a stomacho sibi nomen
Stomaticon, quamvis ipsum productio laxet,
Contrahat hoc brevitatis, sed derivatio tempus

575 Alterat et primae commutat originis usum.
Spargitur in varias species, quas dissona virtus,
Discolor effectus, dispar confectio reddit
Dissimiles; patet ex titulo distinctio rerum,
Officii meritum subiecti forma fatetur.

580 Est quod confortat, quod laxat, quodve calorem
Augeat et exacuit, quod temperat atque remittit.

Mollibus et teneris, quos ipso nomine terret
Potio, quos solo movet et funestat odore,
Quorum delicias nostro nisi congruus ori

585 Jocundusque sapor pungens acuensque palatum
Stomaticon, quod laxandi sibi vendicat usum,
Alludit gratius veniamque sapore meretur.
Sub dulcore latens vis laxativa superbi
Delicias oris deludit: sic cibus hamum,

564) *Uvae* Ls.; *ive* μ . — 565) *Tigrus* Ls.; *tirus* π ; tirus vel tyrus vel thirus forsan a graeco $\theta\eta\rho$ vel $\theta\eta\rho\varsigma$? est species serpentum, de qua vide Jacobi de Manliis de Bosco *luminare maius*, Lugd. 1536. fol. f. 45 a. — 568) *Specialis* i. q. *specifica*. — 570) *Proprius* π ; *proprius* Ls. — 571) *Inscriptio* huius capituli *Stomaticon* deest apud Ls., ad marginem habet eam π . *Vi* π , Ls.; lego *cui*. — 574) *Haec* π ; *h' μ* ; lego *hoc*, scil. *Stomaticon*. — 575) *Sensus* esse videtur: *Stomaticon* vox a voce *Stomachus* derivata est, quamvis haec vox longam, illa brevem pronunciationem habeat? — 578) *Dissimilis* Ls.; *dissimiles* π . — 580) *Et* Ls.; *est* π . Quatuor species stomatidi: *Confortans*, *laxans*, *calidum*, *frigidum*. — 584) *Noster* π , Ls.; *nostro* G. — 587) *Gravius* π , Ls.; lego *gratius*.

- 590 Mel operit virus, sic pravae nubila mentis
 Celat et occultat ficti fallacia risus.
 Acribus inserta geminis res unica dulcis
 Delet et excusat acidi nocumenta saporis.
 Sic tegit errorem prudentia, gratia culpam,
- 595 Pax odium, vitium virtus, concordia litem.
 Tota nec ad plenum nondum deducta tenorem
 Ex hoc completur purgatio fine decenti.
 Confortativum crudum corroborat alvum,
 Excitat invalidam pexim recreatque calorem:
- 600 Clausas visceribus ventosas dissipat auras.
 Stomaticon, quod frigiditas disponit, acutis
 Subvenit et phthisicis, sitibundis, extenuatis:
 Temperat ardorem stomachi febrisque calorem:
 Vim reparat membris ex caumate debilitatis.

TIRIACA MAGNA.

- 605 Quos firmat veterum praescriptio facta dierum,
 Qui nequeunt aliis plene mansuescere causis,
 Expugnat validae morbos virtus Tiriacae,
 Elidit paedicon quod fundat frigidus humor,
 Addita quo fuerit decocta ponia vino
- 610 Promovet antidoti purgatio facta vigorem. —
 Jus apoplexiae solvit, si mixta bibatur
 Casterei in vino, vel ea si lingua fricetur,
 Dentibus imposito cuneo, sed vertice prono
 Sit declive caput ut aquosus lubricet humor. —
- 615 Ex vitio natam stomachi curat scotomiam
 Masticis atque nucis muscatae mixta Lyaeo. —
 Tollit hemicraneam vino resoluta tepenti:
 Phlegmate viscoso factas vel rheumate crudo
 Obturante aditus causas pulmonis anhelii
- 620 Diluit et raucae tollit suspiria vocis.

594) Legit Ls.; tegit π. — 599) Invalidum Ls.; invalidam π. —
 602) Tisicis π, Ls. — 607) Tiriacae π, Ls. — 608) Paedicos i. q. epi-
 lepsia, cfr. l. 1. v. 434. — 612) Castoreum π, Ls.; castorim μ; lego casto-
 rei in. — 616) Masticum atque nucem π; mastic' atq; nuc' μ. — 619) Ob-
 stantes G.; optante π, Ls.; obtante μ; lego obturante.

Cantibus asthmaticis tranquilla silentia ponit:
 Cui commisceri debent liquiritia, gamni,
 Et tunc sub pilulae forma teneatur in ore.

Olibani resoluta mero data nocte silenti

625 Subvenit arteticis; quae si ptisanata bibatur,
 Claudit haemoptoici valide stillamina sputi;
 Sidia cum ptisana vel centinodia cocta
 Provehit effectum fluxumque potentius arcet. —
 Cum rarefacta fervoris acumine vena

630 Extra respirans sanguis de vase resudat,
 Non est legitimus nec nostrae consonus arti
 Hoc casu exhibitus huius medicaminis usus,
 Sed cum sola facit venae corruptio fluxum.

Ictericis ex felle nigro patientibus obstat

635 Cum rebus data leptomeris; pariterque medetur
 Hydropicis, quos humoris fermentat aquosi
 Noxia materies laxos diffusa per artus. —
 Fert peripleumonice reparandae grata salutis
 Munera, cum pravus iam se purgaverit humor

640 Congesti rupta penitus compage tumoris:
 His data cum vino vulnus depurat et unit
 Aequali sibi concilians distantia nexa. —
 Iliacos domat insultus, quos algidus humor
 Viscosus, vitreus, vento mediante creavit. —

645 Intestinorum plagis potata medetur,
 Humoribus quas congeries saniosa creavit,
 Atque tumor putridus non depuratus ad unguem,
 Si mollitivo clysteri praeveniente,
 Cum calido resoluta mero detur patienti.

650 His et haemoptoicis eadem sit cura medendi.

621) *Asmatis* π, Ls. — 625) *Tisanata* π. — 627) *Tisana* π. *Centinodia* *concta* π; *cocta* G. — 629) *Puna* π, Ls.; lego *vena*, nisi mavis *pinna* i. e. lobus pulmonis. Sententia auctoris est, non porrigi debere theriacam in haemoptysi ex diabrosi orta. — 631) *Consonis* π. — 634) *Thicticis* μ; *thicticis* Ls.; lego *hictericis* vel *ictericis*; cfr. v. 874. — 640) *Timoris* π, Ls.; lego *tumoris* i. e. vomicae, cfr. v. 809. — 641) *Hpi* π; lego *his*, scil. peripleumonice. — 642) *Oras* ulceris invicem appropinquans. — 644) *Curavit* μ; *creavit* G. — 645) *Ad consolidanda vulnera intestinorum ex male curato apostemate*. Gloss. marg. cod. π. — 646) *Curavit* μ; *creavit* G. — 649) *Meo* μ; *mero* G.

- Ad nephresim cum saxifrago milioque bibatur,
 Sed causam libret medicinae providus auctor,
 Ne si forte malum calidus fundaverit humor
 Exacuat similem similis medicina dolorem. —
- 655 Addita musceleo vel cum cressone soluta,
 Syringa tenui virgae transfusa virili
 Eruit enphraxes lapidum, reseratque viarum
 Angustos aditus. Oleo resoluta tepenti
 Junctaque bombaci colicam domat atque tenasmon
- 660 E gelidis chymis orbi submissa pudico:
 Si dolor intrusus radices altius egit,
 Tunc valet iniecta cum clysteri Tiriaca,
 Commixtis sibi musceleo, sale, sulphure, malva. —
 Cum succis arthemisiae data menstrua purgat
- 665 Hausta vel inferius per vulvam pessarizata.
 Exanimem foetum pellit fratremque Salernum:
 Degeneris formae monstrum enormis geniturae,
 Prodigium natae noviter conforme suillae,
 Sed magis horrendum specie visuque pavendum,
- 670 Matronae Samnitis habet praecurrere partum,
 Quod socium maturato iam tempore partus
 Praevenit infantem, cum quo sibi lectulus idem,
 Una domus fuerat, eadem substantia victus,
 Matricis quam cista suis collegit in ulnis.
- 675 Ostia naturae reserans et claustra monetae,
 Sternit iter, tentatque vadum, praenunciat ortum
 Vernula funestus et subplantator iniquus

652) *Medicamine* π, Ls.; lego *medicinae*, cfr. l. 1. v. 172. — 653) *Matris* π, Ls.; lego *malum*, cfr. v. 762. — 659) *Bunbaci* μ; *bombaci* π, Ls. — 662) *Tiriaca* π, Ls. — 665) *Vulnera pessu vizata* π, Ls.; lego *vulvam pessarizata*. — 666) *Fratremque* Ls.; *fre'mq3* μ. Glossa marginalis cod. π addit: Ad expellendum frēm Salernitanorum. Cfr. Ackermann regim. Salern. p. 57. Quantum ego de hac re satis obscura compertum habeo, Frater ille Salernus seu Frater Salernitanorum nil aliud est, quam monstruosus gemellus, qui primus ex utero egreditur et (secundum opinionem vulgo receptam) alteri gemello vel ipsi puerperae mortem conciliat, si vivus ipse nudam terram tangit. Hac ex causa mulieres Salernitanae terram stramentis tegunt et baculos paratos tenent, ut interficiant monstrum, antequam vivens nudam terram tangat. Itali ita proprium sibi et inquilinum putant hunc semimonstrosum gemellorum partum, ut inde uxorum fidem conjugalem diiudicent. — 675) *Hostia* μ; *ostia* G. — 676) *Temptatque* μ; *tentatque* G. — 677) *V'nula* μ; *vernula* G.

- Expositus luci dulces praeconcepit auras,
 Infanti primae bravium rapiens geniturae.
- 680 Se pater Italicus probat hoc praecone parentem,
 Perpenditque suae iam vera prognostica prolis:
 Sic probat uxoris meritum, talique sigillo
 Imprintit et signat devoti foedus amoris.
 Omine felici gaudet matrona, nec ipsam
- 685 Instantis gravat ex partu pressura doloris:
 Alleviat mens laeta malum, pondusque laboris
 Exonerat; leve fit, quod sustinet aequa voluntas.
 Inde pudicitiae dotes, salvique pudoris
 Allegat titulum; quae formae forsitan inhaeret
- 690 Inde resarcitur culpae scissura prioris:
 Impetrat hoc solo veniam redimitque reatum.
 Quam licet accedens intermolat advena Francus
 Concutiatque vagus mercator plus mulieri
 Gratus, privato dum partus limine tale
- 695 Prodeat ostentum, morum se laude coronat.
 Morte perit subita mater, si corpore nudo
 Contingat nudam deformis bestia terram:
 Unde domus variis substernitur area pannis,
 Interimunt baculis animal lignisque receptum,
- 700 Eius ut interitu salvetur vita perennis.
 Naturae hoc vitium, tam detestabile sortis
 Dedecus humanae, demissam coelitus iram,
 Numinis offensi vindictam, infame tributum
 Gens Beneventana satagit transferre Salernum,
- 705 Ut cum participes habeat sociosque pudoris,
 Immeritamque suo condemnat crimine gentem.
 Absit ut egregiam talis nota polluat urbem
 Cuius forma nitet late diffusa per orbem

680) Glossa marg. cod. π: Italicus pater gaudet harpa generato.
 684) Glossa marg. cod. π: Quod mater casta probetur ex generatione har-
 pae. — 686) *Alleviat* μ, Ls.; *allenit* G. — 690) *Cissura* μ; *scissura* π,
 Ls. — 692) *Quod* π, Ls.; *lego quum*. — 696) *Purit* π, Ls.; *lego perit*;
 cfr. l. 2. v. 263. Glossa marg. cod. π: Si harpa tangat terram nudo corpore
 matrem interimit. — 697) *Cum tingat* π, Ls.; *lego contingat*. — 698) *Area*
 G.; *ar'a* μ. — 699) *Interimit* π, Ls.; *lego interimunt*. — 701) Glossa marg.
 cod. π: Quod Beneventani hanc genituram harpini imponant Salernitanis. —
 707) Urbem, scil. Salernum.

Quam medicinalis ratio, quam physicus ordo

710 Incolit atque regit, quam nostrae providus artis
Cultus, odoriferus specierum inbalsamat orbis.
Si darèt huic monstro corruptio speruatis ortum
Herbarumve esus, vel menstruus humor abundans,
Aut intemperies matricis, sive superni

715 Ultio iudicii meritis inflicta priorum,
Physica per species, herbas et aromata totum
Deleret vitium, causamque mali removeret:
Sanctus et assiduo placatus thure Mathaeus
Compatiens populo coeli converteret iram.

720 Pota venenatos et se super illita morsus
Delet et occurrit susceptis ore venenis,
Diptamno, mentha mixtis et aristolochia. —
Lepram cum succo menthae potata coërcet,
Nam quoniam per eum pellit virtute venenum,

725 Foeda venenosi dirimit contagia morbi.
Veram quartanam tepido sociata Falerno
Et typicam solvit vitreo de phlegmate febrem;
Sed laxativa nisi praeveniatur medicina
Simplicis in duplicem facilis conversio fiet.

730 Nam calor antidoti dum crudis nec resolutis
Inseritur chymis, partes exhaurit aquosas,
Combibit aërias, quarum substantia mollis,
Lubrica, fluxilibus magis apta subire caloris
Imperium, quibus absorptis grossisque relictis

735 Durior et solidae speciei forma resultat,
Quae simul est ignis et terrae filia, quamvis
Saepe suum massae terrestri debeat ortum.
Sic febris insolito constans fundamine saevit
Acrius insultu numeroque et tempore maior:

711) *Odoriferis* π, Ls.; lego *odoriferus*, nisi mavis *odoriferis* sp. inb. ortis i. e. hortis, vel *odorifero* sp. inb. orbe? — 715) *Judicii* π, Ls.; *supplicii* Ackermann regim. Salern. p. 52. — 718) St. Mathaeus Evangelista, urbis Salernitanae patronus, cuius corpus inde ab anno 954 ibi servari creditur; v. Antonii Mazza urbis Salernitanae historia cap. 6. in Graevii et Burmanni thesaur. antiquitat. Ital. Tomi IX. Parte IV. pag. 18. — 722) *Siptanio menta mixtis et artologia* Ls.; lego *Diptamno m. m. e. aristolochia*. — 726) *Potio* π, Ls.; *pō* μ; lego *tepido*. — 737) *Deleat* π; *debeat* Ls.

- 740 Unde sibi caveant Montani pharmacopolae
 Verbosi, vacui, fallaces Quintiliani,
 Quos facit artifices attritae frontis egestas
 Quos gula, quos stimulat et cogit avara delosi
 Ambitio nummi carmen ructare Salernum,
- 745 Quos non artis amor, non fama, sed ambitiosi
 Incitat et pungit venalis gratia quaestus:
 Non male praesumant genus hoc tentare medendi,
 In quo plus valet ars, quam praeceps alea casus.
 Frigore letali subito quae membra soporant,
- 750 Et furtim tacitas faciunt in vulnere mortes,
 Quae rapidi festina movent discrimina morbi,
 Occulti illorum gladii, quos tollit in altum
 Mors aliena diu votis optata malignis,
 Expugnat validae data toxica vis Tiriacae,
- 755 Et vitae igniculum geniali sede retrusum
 Jam pene extinctum rursus viviscere cogit.
 Particulata dies cordis, prius apta subire
 Luminis eclipsim, pulsa caliginis umbra,
 Ut calor antidoti membris vitalibus haesit,
- 760 Integra iam radiat et pleno lumine fulget.
 Sed properes! negat inducias violentia causae,
 Instans cura malum minuit, dilatio firmat;
 Dum nova, dum rudis, dum primula causa nocendi,
 Instanti curae succumbit, adulta resistit.
- 765 Dum tener est, nondum in solidum radicibus actis,
 Interimi debet in primo semine morbus:
 In potu data cum gelida membroque dolenti
 Addita, dum nondum febrilem prodit in actum.
 Destruit anthracem, cui vim mixtura ministrat

744) *Ruptare* μ ; *ructare* G.; sic etiam Ackermann (regim. Salern. pag. 53), qui Mospelienses medicos itidem carmen medicum, ad imitationem carminis Salernitani, edidisse putat. Ceterum saepius apud scriptores medii aevi occurrit vox *ruptare* pro *ructare*, cfr. (Adelung) glossar. manuale ad scriptores med. et inf. latinit. Tom. V. p. 772. — 747) *Temptare* μ ; *tentare* G. — 749) Contra toxicum. Gloss. marg. cod. π . — 754) *Tiriacae* π , Ls. — 755) *Cede* π ; *sede* G. — 761) *Properas* π , Ls.; *lego properes*, nam festina curatio commendatur. *Curae* Ls.; *cerae* π ; *c'e* μ ; *causae* G. — 762) *Instat* π , Ls.; *lego instans*. *Malis* π , Ls.; *mal'* μ ; *lego malum*, cfr. v. 653. — 769) *Anthracem* π , Ls.

- 770 Sanguinis et cholerae nigrae cum felle rubenti,
Sanguine sed primum vena ex matrice minuto,
Si faveat virtus, si non occurrerit aetas,
Synochina crasis, si iusserit id faciendum
Aemula naturae longaevi regula moris.
- 775 Continuant illi stabilem sex lustra vigorem.
Summa trium dosis est dragmarum, dandaque solis,
Quos gravior casus extremaque causa molestat.
Unica dragma dosis minor est, duplicata secunda. —
Tutius hanc stannata tenent et plumbea vasa;
- 780 Terrea corrumpunt, nisi quorum concava plumbo
Tecta superficies plumbi mentitur honorem;
Vel stannum simulans terrae figmenta resinat.

TRYPHERA MAGNA.

- In graeco trypheron fertur iocus aut iuvenile,
Estque tropos succus, alius trophos, unde trophaeum:
- 785 A trypheron Tryphera, quae morbi pelle vetusta
Et senio pulso corpus novitate salutis
Innovat ac hominem laetum facit ac iuvenilem.
At quoniam succis praegnans foecundaque fructu
Succi nomen habet et sensum nominis implet,
- 790 Et quia languores naturae conterit hostes
Inque fugam vertit, sensum nomenque trophaei
Vendicat et posset censerì voce triumphì.
Ex Tryphera magna stomachi ventosa querela
Solvitur atque dolor infestus ab interiori
- 795 Frigore conceptus, placidi si tempore somni
Mixta mero detur, fuerit quo cocta galanga,
Nardus et anthophilus et cum nuce macis odora.
Adiicies hederæ lacrymam, si pelliculosis

770) Nigra Ls.; nigrae π. — 771) Veno π, Ls.; forsàn vena; ex matrice vena forsàn i. q. ex vena temporali, quia haec ad meninges s. matrices pertinet? — 773) Sinottu π, Ls.; lego synochina. Jus ferit Ls.; iusserit π. — 776) Diagmargū μ; dragmarum G. — 779) Stagnata Ls.; stannata π. — 783) Trifera, triferon semper pro tryph. habet Ls. et π; vide Gorraei defn. med. v. τρυφερα; Scribon. Larg. cap. 90. §. 230. p. 125 ed. Rhodii. — 796) Casu galango Ls.; cocta galango π; certe legendum: cocta galanga. — 797) Macis odora cum nuce muscata, cfr. l. 1. v. 305.

In stomachi latebris vis est conclusa doloris.

- 800 Confert rheumaticis mixto sibi pulvere thuris
Et somnum ex cholera nigra vigilanti bus offert,
Cum post discussam phrenesim, iam febre soluta,
Exagitat cerebrum phantastica poena superstes
Pervigiles oculos insomni nocte fatigans,
- 805 Tryphera seminibus commixta papaveris albi
Et data cum tepida, qua cortex mandragoratus
Coctus erit, somnum reparat cerebrumque soporat. —
Expletis recta numeri ratione diebus
Quatuor et denis, cum iam ruptura tumoris
- 810 Emittit saniem cum myrrhae sumta Lyaeo
A peripleumonicis causas empimatis arcet. —
Praevia si fuerit purgatio congrua causae
Sumta lienteriam curat de phlegmate natam.
Ascarides potata necat cum rebus amaris
- 815 Abrotano, ruta, centaureaque minori.
Si matricalis herbae mandata liquori
Vel supponatur vel vino mixta bibatur,
Agrum naturae sterilem colit, et geniali
Ubertate replet, dum noxia quaeque rescindit,
- 820 Obsessas limo turpique bitumine cellas
Exarat et mundat et vectigalia solvit,
Semen ut iniectum matricis munda supellex
Promptius excipiens intra sua claustra monetet.
Bis renovet mulier per noctem suppositivum
- 825 Ex Tryphera factum, quando cacochymia villos
Lubricat et profugum dimittit sperma viarum
Lubricitas, grossae cum muscillaginis humor
Semen corrumpit, vitiumque putredinis infert,
Quando coarctatis concludit menstrua venis
- 830 Cella puerperii gelida densata rigore.

802) *Nefresim* π, Ls.; lego *phrenesim*. — 811) *Empimatis* i. q. *empyematis*. — 814) *Asca'ides* μ; *ascararides* Ls. Contra *Ascalides*, Gloss. marg. cod. π. — 815) *Rupta centaurea* π; *ruta centauroque* Ls.; lego *centaureaque*. — 820) *Celsas* π, Ls.; lego *cellas*, cfr. v. 230. — 824) *Revocet* Ls.; *renovet* π. *Suppositivum* i. q. *suppositorium*, forsitan *pessus*. — 827) *Muscilla geris* π, Ls. — 829) *Coartatis* π; *coarctatis* Ls. — 830) *Gelida* π, Ls.; *gelido!*

- Thebaici retinens opii consortia causis
 Non valet in gelidis, sed cui devota miconis
 Grataque temperies arridet convenit illis
 Et minus austero contristat frigore membra.
- 835 Eius opus medicae doctor Platearius artis
 Et componendi formam celebravit et usum. —
 Si calor exurens sterilem distemperet alvum,
 Ariditas si membranas corruget inanes,
 Membrorum fomenta bibens si dura cicatrix
- 840 Et callosa cutis purgandi sanguinis arcet
 Profluvium, Trypherae magnae non congruit usus,
 Nec calidae huic causae species nec aromata prosunt. —
 Tryphera magna duos postquam compleverit annos
 Ante potens primi cadit a bonitate vigoris.

TRYPHERA SARACENICA.

- 845 Assignata prius Trypherae de nomine capsae
 Hic etiam primum poterit servare tenorem:
 Sed quia paganis tenebroso nubila vultu
 Concolor efficitur, ea Saracena vocatur;
 Vel quod eam Saraceni statuere periti.
- 850 Cum rheubarbaricis data Saracena dragmis
 Et myrobalanis uno sibi pondere mixtis
 Accensus curat triteros de felle rubenti,
 Quos acuit similis complexio, concolor aetas,
 Par locus et sexus et conformabile tempus.
- 855 Litis in ingressu data per triduum patienti
 Expedit et Trypherae iuvat Oxyzaccara vires.
 Haec eadem simili moderamine sumta furentem
 Compescit maniam rubeo de felle creatam.

832) *Miconis* π, Ls.; *miconis* μ; *micon* s. *mecon*, *μηκων*, i. q. *papa-*
ver. — 833) *Illis* π; *ill* μ. — 834) *Iisdem* causis, quibus *micon*, etiam
Tryphera convenit, sed minus frigida est. — 835) De *Plateario* seniori,
 seu *Joanne Plateario* sermo est, non autem de *Matthaeo Plateario*, *Nicolai*
commentatore. Nam hic inquit in ipso hoc commentario (*Venet.* 1562. fol.
 f. 393 a): „*Meus pater Platearius ea utebatur cum opio miconis.*“ —
 842) *Prosunt* G.; *prost'* μ. — 846) *Haec* π, Ls.; *H'* μ; *lego* hic. —
 850) *Sarracena*, *Sarraceni*, *Sarracenicu* π, Ls. — 851) *Mirubolanis* π. —
 855) *Littis* μ; *lutis* π; *lucis* Ls.; *lego* *litis*; cfr. *Urin.* v. 79. — 856) *Oxi-*
zaccara π, Ls.

Sic scotosim reprimit et visus damna resarcit

860 Quem turbat calidi mala respiratio fumi.

Quo sene decoctum est cum vino sumta tepenti

Fuscatum reparat tetra caligine visum,

Quem calor ex cholera nigra resolutus obumbrat.

Admixto epithymo si cum sene folliculoso

865 Hanc niger exacuat et vires suggerat indus,

Tetracium solvit, cui fundamenta ministrat

Fellea materies nimio combusta calore,

Ardoris transgressa modum, quae ius speciale

Alterat et transfert generis sibi iure retento,

870 Limine sub primo iam dedignata teneri.

Sumta pari forma similique aptata tenore

Compescit maniam, quam felleus humor adustus

Fundat et aedificat ad prorae culmina raptus.

Ictericos rheubarbarici sociata liquori

875 Curat et hepatici delet nocumenta caloris.

Sed causam medicae scrutator sedulus artis

Libret, an icterici faciat contagia morbi

Fel, vel hepar, vel spleen, aut incensiva caloris

Vis dominans venis, si fel vel fellea bilis

880 Aestuat et modico lentescunt crura dolore,

Aut cholerae stagnat sua desiccatio motum,

Obstruit enphraxis aditus, vel apostasis illam

Comprimat aut felli se turbidus ingerit humor.

Ferviditas fellis hepar incandescere cogit,

885 Sanguineum super incendit tenuatque liquorem,

Tingit et in cholerae speciem convertit amarae,

Naturae quam membrorum condemnat et odit

Deliciosa fames tristi turbata sapore:

Hunc cutis ad partes proscribens exteriores

860) Mala π, male Ls. — 863) Calor π, color Ls. — 864) Epithymos Ls.; lego epithymo si. — 865) Indus i. q. myrobalanus indus s. niger. — 868) Quamvis Ls.; q'ns μ; lego quae ius, scilicet fellea materies product febrem quartanam notham, in qua genericus morbi character servatur quidem, specialis vero alteratur. — 873) Prora i. q. anterior pars capitis. — 874) Hictericos π, Ls. — 877) Hictericus π, Ls. — 880) Lentesc' μ; lenter cunt G. — 881) Stagnat π; stagnat Ls. — 883) Felli te μ; fellis se G.; felli se Ls.; cfr. v. 919.

- 890 Unde fit in membris crocei tinctura coloris. —
 Deficiens in felle calor, cum celtica virtus
 Degeneret, cholerae partem non attrahit ullam,
 Cum specialis ei sit mansio capsula fellis,
 Hanc hepar in propriis retinet servatque cavernis
- 895 Et venis mandans cum sanguine membra colorat. —
 Ariditas fellis, cholerae discursibus obstans
 Ipsius ad stomachum, vetat in declivia ventris
 Descensum, fluxumque sui castigat et arcet
 Partibus alterutrum firma compagine iunctis.
- 900 Compositi minuit divisio facta vigorem:
 Totius viget integritas, et fortior exstat,
 Quo minor in plures cholerae fit sectio partes;
 Viribus in cumulum collectis acrius urit,
 Plus hepar incendit et toto sanguine tincto
- 905 Exteriora cutis croceo deformat amictu. —
 Clausa per enphraxim pororum clausula fellis
 Vel per apostaseos subitum compressa tumorem,
 Igniculum, cholerae sibi respiramine demto,
 Fortius ardentem plus saevum ex obicis ictu
- 910 Limite secreto motu torrente citatum
 Cogit ad implicitas stomachi transire cavernas,
 Cum nimis excedens intra sua claustra teneri
 Non valeat brevitate loci vagus et levis humor,
 Mobilis et certae stationis iura resignans
- 915 Fellea materies hepatis regione recepta,
 Sanguinis incedit fervoris acumine fontem
 Inficit et membris reprobum facit, unde feveri
 Membrorum esuries quamvis ieiuna veretur. —

890) Sit π , Ls.; lego fit. *Tracei* μ , π , Ls.; lego *crocei*, cfr. v. 904. —
 891) *Celtica* μ , Ls.; forsán *helctica*, $\epsilon\lambda\kappa\tau\iota\kappa\eta$ $\delta\nu\nu\alpha\mu\iota\varsigma$, virtus attractiva, pro
 qua tamen etiam vox *virtus celtica* occurrit apud scriptores medii aevi, v.
 Math. Silvatic. pandect. med. et (Adelung) glossar. manuale ad scriptores
 med. et inf. latin. v. Celticus. — 905) Si ob ariditatem bilis non diffunditur,
 sed tota in hepate remanet, potentior fit et hepar facilius inflammat. —
 906) *Enphrasim* π , Ls.; lego *enphraxim*. — 909) *Semini obicit ictu* Ls.;
 lego *saevum ex obicis ictu*, nam *exobic'* habet cod. μ , vel *saevum obice victo?*
 cfr. l. 3. v. 770. — 910) *Motu* π ; *totu* Ls. — 914) *Sto'is* μ ; *stationis* G. —
 915) *Incedit* μ , π , Ls.; an *incendit* G. — 918) *Esuriens* π , Ls.; lego *esur-*
ries, scilicet fel fontem sanguinis incedit et hunc amaritudine ita inficit, ut
 ab esurie membrorum spernatur; cfr. v. 887, 888.

- Si fellis se viscosus commisceat humor
- 920 Ingrossat choleram, ligat et conglutinat ipsam,
Et proprii motus sibi cursilitate negata,
Consueto vetat ad stomachum discurrere motu.
Ad sinus igitur hepatis cumulata redundat,
Unde suae causam geniturae materialem
- 925 Et formam craseos et primum traxerit ortum.
Sanguineae massae pars ignea, cum casa fellis
Non pateat, solam iecoris sibi vindicat arcem. —
Ex hepatis vitio si passio traxerit ortum,
Obstruit enphraxis, calor urit, congelat algor,
- 930 Tendit et amplificat membrum pressura tumoris,
Sclerosis indurat, vis expulsiva fatiscit,
Fece melancholici fermenti splene gravato
Caelica degenerat virtus, splenisque facultas
Deficiens non mundat hepar: fit sanguinis humor
- 935 Spissus et obscurus membris non aptus alendis.
Cum lingua data cervina Venerisque capillo
Prunis ac violis, melonibus atque citrullis
Purgat hepar, stomachum, splenem, diaphragma supremum,
Et loca sub costis ferventibus obsita chymis,
- 940 Temperat hepaticos ignes, reparatque colorem. —
Si componatur simplex et acuminis expers,
Uncia una dosis fiet, sed acumine mixto
Parcior atque minor et commoderata frequenti. —
Annus complet eam primus deletque secundus.

TRIA SANDALI.

- 945 Purpurat ictericos Tria Sandali cum cicoreae
Succo endiviae cum quatuor ablactatis
Seminibus phthisicos restaurat, cum dragaganton,

923) *Sinias* μ ; *sinus* Ls. — 931) Sclerosis, sclerosis i. q. induratio vel etiam scirrhus. — 933) *Caelica* π , Ls.; an iterum legendum *celtica*, uti v. 891? — 939) *Subcoctis ferventibus* Ls.; *sucostis feventibus* μ ; lego *sub costis*; loca sub costis sunt hypochondria. — 941) *Acuminis expers* π ; *acumine mixto* Ls.; acumen i. e. vis laxativa scammonii. — 942) Verba: *acuminis exp. unc. una dos. fiet sed* desunt apud Ls., habet ea π . *Nuncia vandonis* μ ; lego *uncia una dosis*. — 945) *Scanduli* π , Ls.; sic etiam in inscriptione, lego *sandali*, scilicet ligna. — 946) Emulsio ex seminibus cfr. l. 2. v. 132. — 947) *Tisicos* π , Ls.

Gummi, lactuca, malva, ptisanaque solutum:
 Mixta simul cum penidiis, liquiritia succo
 950 Ipsius appposito vires medicaminis auget.
 Sic etiam confert ethicis, quos lenta profundis
 Partibus inserta febris intabescere cogit.
 Omnis debilitas vitio contracta caloris
 Extirpata perit huius medicaminis usu. —
 955 Ponit ei metam completi terminus anni.

THEODORICON.

Ut probat et dictat veterum sententia vatam,
 Eruit omne malum cerebri de phlegmate natum,
 Quos in se recipit cum pulveribus pilulatum,
 Sero propinatum, Theodoricon intitulatum,
 960 Munere divino valida virtute probatum.
 Cum sene plasmatum solvit maniae cruciatum
 Nare vaporata cum fumo cathariaci;
 Dentibus ex cuneo reseratis si patientis
 Inde frices linguam, gingivas atque palatum,
 965 Ebria delirae subvertit pocula lethes,
 Et rerum seriem memori sub clave sigillat.
 Rheumaticis factas incursibus asperiores
 Vocales musas plectro componit amoeno:
 Aspera complanat et non aequata coaequat:
 970 Radit et expurgat vitium vocemque reformat
 Linguae suppositum, donec bene sit resolutum,
 Penidiis, amylo mixtum gummi, dragaganto.
 In causa sicca curatio talis iniqua:
 Nam sibi comparium tanta est concordia rerum,
 975 Pugnaque disparium, quod se conformia servant,
 Dissona corrumpunt; graduum ratione retenta
 In paribus numeris certis moderanda minutis

948) *Tisanaque* π, Ls. — 949) *Penidicis* Ls.; *penidiis* π. — 958) *In se* Ls.; *uise* μ. Sensus est: Theodoricon cum iisdem pulveribus in pilulas formetur, quos in se iam recipit, aucta eorum quantitate. — 962) *Cathariaci* π, Ls.; cfr. v. 346. Platearius (expos. in Nicol. f. 393 a) habet: „Lithargicis suffumigetur prius cornu cervino vel caprino etc.“ — 965) *Memoariae* lapsae subvenit. — 967) *Contra raucedinem* vocis ex incurso rheumatismo. Gloss. marg. cod. π. — 972) *Anulo* π, Ls.; lego *amylo*.

Debet ab oppositis fieri curatio causis.

Si locus aut humor grossus, vel forte rebellis

- 980 Membri durities numeros transscendere cogit,
Sit brevis excessus, quoniam moderamine gaudens
Causarum subitos motus natura recusat.

Nulla in praecipiti curatio facta salubris!

Nam dum dyscrasiae removet nocumenta prioris

- 985 Inserit oppositum subito, propriamque relegat
Corporis eucrasiam, quam fundavere parentes,
Quae fuit a primis genialibus insita causis.
Quae pede procedit tacito, mutatque latenter
Furaturque malum, non eruit, at violenter

- 990 Extrahit et numeris cogit descendere certis,
Donec clausa suis naturae regula metis,
Ad proprium revocata modum, se lege priori
Temperet et solitos dispenset corporis actus,
Consonat humanae talis curatio vitae,

- 995 Naturae confirmat opus laudemque meretur.

Cum vino bibitum vel linguae subpilulatum

Pulveribus sibi commixtis aleotidis herbae,
Phlegmaticas dirimit causas pulmonis anhelii
Et gravia asthmatici cantus suspiria tollit.

- 1000 Cum nuce muscata bibitum vel pulvere macis
Crudoris vitio levat ex stomacho sitientes.
Sic stomachi natos de frigiditate dolores
Mitigat, et ventos fugat intra viscera clausos. —

In saniem versus cum se purgaverit humor,

- 1005 Ne trahat empici pulmo contagia morbi,
Praestat opem peripleumonice ptisana, resolutum
Admixtis amylo, caricis, gummi, dragaganto
Atque liquiritiae succo cum semine malvae.

Ex grossis et viscosis humoribus ortam

- 1010 Hydropisim fugat et nephresim splenisque tumorem
Decoctum cum leptomeris speciebus et herbis,

978) Quod omnis curatio facienda sit per proportionale contrarium
Gloss. marg. cod. π. — 980) *Transcendere* π; *transscendere* Ls. — 987) *G*
genialibus, *genitalibus* G; *g'nia lib9* μ; *genialibus* Ls. — 1000) *Mascis* μ
macis G. — 1006) *Tisana* π, Ls. — 1011) *Lectomeris* μ, π, Ls.; *le*
leptomeris.

- Saxifraga, milio solis, selino, petrosillo,
 Feniculo, sparago, tamarisci cortice, brusco. —
 Iniectum colicis summa virtute medetur
- 1015 Cum melle et violis, oleb, sale, sulphure, malvis. —
 Motus arteticae domat insultumque podagrae
 Cum succo rutae bibitum lapsaeque suffitum
 Ex squilla et raphano prius oxymelle recepto.
 Hoc quoque prae cunctis specialius est medicinis,
- 1020 Ut levet et redimat muliebris probra monetae:
 Ostia naturae reserat, vim concipiendi
 Jam dudum oppressam relevat, semenque monetat,
 Menstrua mundificat bibitum vel pessarizatum
 Cum matricalis herbae succo resolutum.
- 1025 Hoc quoque malvarum sibi muscillagine mixta
 Spargit et emollit clausos matrice tumores.

THEODORICON ANACARDINUM.

- Quos movet in gyrum rapide vertiginis error,
 Dum male visibilem circumvehit et rotat auram
 Terrea materies ventoso mixta vaporis,
- 1030 Hos anacardinum relevat sibi pulvere mixto
 Quercinae filicis ac indi myrobalani
 Epithymi, sene, squinanthi, sicut variandum
 Dissona materies vel morbi regula poscit:
 Semper ab adiunctis debent adiuncta probari.
- 1035 Obscurae scotosis tenebrosa velamina delet,
 Et quae praevolitant aciem falluntque videntem,
 Nigra melancholici dirimit phantasmata fumi,
 Ante tamen chebulis conditis saepe receptis.
 Occiduae capitis superaptatum regioni,

1017) *Sucisime* μ , π , Ls. ; lego *succis ivae* vel *succo rutae*. *Lapeque supinum* μ , π , Ls. ; haesitans lego: *lapsaeque suffitum* i. e. *lapsae* s. dolenti parti tanquam suffimentum applicatum. — 1018) *Exquilla* π , Ls. — 1027) *Heror* π ; *k'ror* μ ; *error* Ls. — 1031) *Q'cine* μ ; *quae cine* Ls.; lego *queroinae*. *Mirabolani* π , Ls. — 1035) *Volumina* π , Ls.; an recte legam *velamina*? Glossa marg. cod. π : Contra caliginem oculorum et muscas praevolitantes. — 1038) *Quabulis* π , Ls.; *q'bulis* μ ; lego *kebulis* seu *chebulis* scilicet myrobalanis. — 1039) Contra lethargiam. Gloss. marg. cod. π .

- 1040 Crinibus abrais, sibi commixtis anacardis,
 Flumine letheo super excrescente, solutas
 Componit rationis opes, passimque natantes
 Et profugas inhibet firma ratione figuras:
 Sparsa ligat, reserata serat, diffusa coërcet;
- 1045 Sed ventosa cutem praemordeat, et cute caesa
 Noxius erumpat modico stillamine sanguis. —
 Rheumaticum siccatur cerebrum purgatque repletum;
 Somniferos capitis natos in puppe dolores
 Discutit in pilulis sumtum, prope tempora somni.
- 1050 Si quercina filix et agaricus adiiciantur,
 Vim sibi maiorem purgandi phlegmatis augent. —
 Si tepido cum musceleto fuerit resolutum,
 Auribus infusum ventos strepitusque sonoros
 Discutit, et capiti tranquilla silentia ponit.
- 1055 Ventris debilitas defectu nata caloris,
 Hoc se restituit medicamine, vimque resumit
 Masticis appposito cum muscata nuce vino.
 Cum vitae iubar obtenebrat cordisque lucernam
 Turbidus obscuro funus de felle vaporans,
- 1060 Debita legitimi prohibens libramina motus,
 Cum thesis exuberans arsim suprema reducens
 Ad medium centrum complectitur orbe relicto:
 Obtinet hoc casu summum haec medicina vigorem
 Si sene quo coctum est, vino resoluta bibatur.
- 1065 Namque melancholicae pulsa caligine nubis
 Vitalem fugat eclipsim, faciemque serenat
 Cordis adumbratam, dum motibus elevat ipsum
 Et premit alternis aequo moderamine factis.
 Ventosos et de gelidis humoribus ortos
- 1070 Solvit et extenuat splenis stomachique tumores,
 Cum vino bibitum, quo sint decocta ciminum,
 Fenicalum, mastix, anisumque et semen anethi. —
 Quem creat enphraxis hepatis, quem fellea cystis
 Clausa movet prohibens sua respiracula felli,

1044) *Diffusa* Ls.; *diffusa* π. — 1045) *Ventosa* i. q. cucurbitula. —
 1048) *Puppis* (capitis) i. q. occiput. — 1061) *Thesis et arsis* i. q. systole
 et diastole cordis; cfr. *Puls.* v. 27.

- 1075 Ictericum fugat euforbi cum pulvere morbum. —
Expugnat nephresim, quam firmat frigidus humor,
Quam lapis ex multis fundat massatus arenis:
Dant sibi maiorem diuretica mixta vigorem. —
Quae ventri bellum faciunt et viscera turbant
- 1080 Tranquillat bibitum colici tormenta doloris:
Plus valet iniectum cum succo mercurialis.
Melle, salis modico mixtis oleique liquore.
- Tabula si Veneris pinguedine lubrica, chymis
Obsita phlegmaticis, conceptus iure negato
- 1085 Lubricet a propriis genialia semina cellis:
Si repleat maturati retinacula foetus,
Intempestivum faciens gravis humor abortum:
Hoc bibitum vel suppositum cum pulvere mixtum
Tartareo, sterilem foecundat et excolit agrum,
- 1090 Agricolae tribuens optati gaudia fructus. —
Cum succo rubeae bibitum vel pessarizatum
Aut arthemisiae spisso stagnata liquore
Clausa suis latebris erumpere menstrua cogit. —
Hoc sibi commixto caprifici cortice, vivis
- 1095 Apposito prunis mulier paritura vaporet
Occiduas partes, talaribus obsita pannis:
Partum difficilem relevat, minuitque dolorem. —
Quos exorta phthisis crudae discrimine pexis
Atterit atque molit, istud fovet atque resumit. —
- 1100 Haec duo, quae titulo Theodoricon intitulantur,
Effectus plenos per menses bis duodenos
Nescia iacturae retinent, salvo sibi iure.

VOMITUS PATRIARCHAE.

- Corporis occidua nec non regione suprema
Phlegma trahit primo, choleram Patriarcha secundo. —
- 1105 Quos tritei fervor cruciat, cum felleus humor

1075) *Hictericum* π, Ls.; cfr. v. 874. — 1083) *Fabula* π; *tabula* Ls.
Ad mundificandum matricem et iuvandum conceptionem. Gloss. marg. cod.
π. — 1091) *Rubeae* π, Ls.; an legendum *rutae*? — 1092) *Stannata* π;
stagnata Ls. — 1095) *Valitura* Ls.; *paritura* μ. — 1096) *Talares panni*
i. e. usque ad talos demissi. — 1098) *Thisis* π, Ls. — 1100) *Theodori-*
ton π, Ls. — 1105) *Tricei* μ; *triteri* Ls.

- Promptus ad egressum stomachi natat ore supremo;
 Quos onerosa premit cacochymia, nausea vexat,
 Quos mala virtutis membrorum conciliatrix
 Vis anorexiæ sensim tabescere cogit,
 1110 Hos iuvat et relevat et cardine purgat utroque
 Noxia depurans stomachi Vomitus Patriarchæ.
 Mane propinetur, cum rarescentibus auris
 Praeteritæ noctis desudat et attenuatur
 Aëris incoctus radiis solaribus humor,
 1115 Cum sol ante rubens puerileq; exiit annos
 Nulla verecundi retinens insignia vultus,
 Sed mundi faciem risus splendore serenat;
 Tunc calor ascendit, stimulo cogente calor
 Tunc fervet calidus purgari congruus humor. —
 1120 Digestiva prius aegro data cruda resolvunt,
 Ad vomitum resoluta parant, dum dura relaxant;
 Hydroleo coctis foveantur pectora malvis,
 Deque Dialthæa quæ sit commixta butyro,
 Ut vomitus levior succedat, inunctio fiat.
 1125 Branca, foenugraecum cum lino, malva coquatur
 Decoctis adipem porci contusio veemens
 Misceat, ut mixtæ coëant per singula partes:
 Haec mixtura levem frixuræ passa calorem
 Thoracem amplificat, cataplasmatibus addita more,
 1130 Et facit ut vomitus fiat levis absque labore. —
 Cum calida detur: nam frigida mixta gravando
 Comprimit et vomitus trahit ad declivia motum.
 Colatura datur tenuis, substantia duris. —
 Forsitan explores, cur observantia maior
 1135 Obtinet in vomitis? Quoniam purgatio talis
 Plus habet adnexum discriminis atque laboris.
 In vomitis duo sunt motus: declivis et altus,

1107) *Tacochimea* μ ; *cacochymia* G. *Naxe* μ ; *nausea* G.; cfr. v. 69. —
 1119) Hunc versum omittit Ls., habet eum π . — 1122) *Hydroleo* π , Ls.;
hydroleo G. — 1126) *Veemens* μ , π , Ls.; contracte pro *vehemens*. —
 1127) *Coecat* π ; *coeant* G. — 1133) Colatura i. q. decoctum. *Tenuis* pro
tenuibus i. e. teneris et delicatis. — 1136) *Ad nexim* μ ; *adnexum* G. —
 1137) *In vomitus vero sunt* π , Ls.; lego *in vomitis duo sunt*, nam siglum,
 quod G. legit *vero*, est u vel ii cum suprascripto o.

- Oppositi longe adversi nimiumque rebelles.
 Humor enim propria trahitur gravitate deorsum,
 1140 De centro sursum rapitur per vim medicinae:
 Mōtibus adversis sibi colluctantibus instat
 Plurima naturae turbatio, non bene cautis
 Saepius horrendae miscens discrimina mortis.
 Unde fides artis, Hipocratica sanctio, vitae
- 1145 Eulogium, methodus naturae, regula veri
 A vomitis phthisicos arcere iubet medicinis,
 Quosque melancholicus et plumbeus afficit humor,
 Hos quibus angustis pulmonem amplexibus arctat
 Stricta sequens spinae gratis spondylia thorax,
 1150 Quos nimis elimat macies, quibus emolit artus
 Synthesis, asthmaticis, quos importuna querelis
 Passio pulmonis et tussibus urget anhelis;
 Hos ita dispositos ratio discreta medendi
 Abstinet a vomitu, ne dissonus atque repugnans
- 1155 Ictibus oppositis pulsans praecordia motus,
 Rumpat vitales laeso diaphragmate venas.
 Quodsi causa vicens et nescia lege teneri
 Talia per vomitum purgari corpora cogit,
 Quae prius edocti tradit moderaminis ordo:
- 1160 Cautior et longe vigilantior est adhibenda
 Sedulitas plus artis habens, quae temperat omnem
 Et minuat redimatque sua levitate laborem. —
 Integra si detur Vomitus substantia, librae
 Pars duodena dosim, si colamenta propines
- 1165 Sexta facit. Geminos durat Patriarcha per annos.

UNGUENTUM CITRINUM.

- Frigore brumalis aurae cutis aspera lenis
 Redditur Unguento citri de cortice facto,
 Si maculis respersa nigris, si lenticulosis
 Sit facies inscripta notis, quas menstruus humor
- 1170 Fecerit aut aestus solis, vel sanguis adustus:

1142) *Plia* μ; *plurima* G. — 1146) *Vomitu* π, Ls.; lego *vomitis* vel *vomitus*. — 1148) *Angustis* π; *angustis* Ls. — 1151) *Synthesis* i. q. *atrophia*. — 1159) *Quam prius edocti trade* π, Ls.; lego *quae pr. ed. tradit*.

Unguentum hoc valet appositum, quod saepe fricatum,
 Combibat ut totum pars deformata liquorem:
 Diluit, extergit, mundat, depurgat, adornat,
 Candidat, illustrat et quaeque impura venustat.

- 1175 Postulat interdum pars ex sapone lavari
 Cum tepida aut ovi lacrymo pulpave citrangli,
 Quae melius cunctis sordes extergere novit,
 Perque vices alias unguenti vendicat usum.
 Purgat et emundat leprosi tubera vultus
- 1180 Atque vagos morsus scabrae serpiginis arcet.
 Ex ovi lacrymo vel cum Rhodostomate mixtum
 Sanguineum fugat ex oculis pellitque ruborem.
 Lipposi removet viscosa bitumina fluxus. —
 Huius stare nequit virtus cum transiit annus.

UNGUENTUM AUREUM.

- 1185 Quod trahit ex auro nomen, quia praevallet auro,
 Unguentum, renes lapidosos curat inunctum.
 Solvit dura, vias reserat, resolutaque purgat
 Saepius appositum, vicibus crebris renovatum,
 Omnia de gelidis mala discutit insita causis. —
- 1190 Militat in morbis et regnat quatuor annis.

UNGUENTUM POPULEON.

- Uctio Populeon pulsantibus illita venis,
 Fronte ac temporibus et naribus inde perunctis,
 Temperat ac reprimit peracutae caumata febris,
 Et cholerae raptum vetat ad suprema volantis:
- 1195 Praeservat caput a phrenesi, blandique soporis
 Rore fovens oculos animae phantasmata delet.
 Fortius hunc implet longaque potentius actum
 Commixtum roseo socialiter Oxyrhodino,
 Cui si miscueris opium cum lacte solutum
- 1200 Foemineo, multo vigilandi afflicta labore
 Lumina tranquillo cogit succumbere somno.

1176) Citrangli π; citrulli Ls. — 1185) Quo π; lego quia. — 1194) Raptum G.; raptim Ls.; rapt' μ. — 1198) Roseo scil. oleo. Oxirodino π, Ls.; lego Oxyrhodino, quod esse posset acetum rosatum.

- Si critici motus instent, si forte remissus
 Sit calor et modico lentescat acumine febris:
 Si patiens aetate senex, si corpore pinguis,
 1205 Aut si phlegmaticae craseos, si frigidus humor
 Disponat cerebrum, quod particularia monstrant,
 Unguentum hoc nocet appositum, viresque caloris
 Impedit et turbat critici compendia motus,
 Exterius prohibens morbi prorumpere causam.
- 1210 Hepaticos lateri fervores curat inunctum.
 Sunt quoque, qui tradunt, et qui fallacibus ipsum
 Laudibus extollunt, quod ab ipso ventre peruncto
 Cogitur a membris criticus decurrere sudor.
 Sed contra fieri probat experientia rerum,
 1215 Et reprobum fore convincit dignumque refelli,
 Posset adhuc quamvis sudor plerumque moveri.
 Spectat ad artificem varios distinguere casus.
 Expedit unguenti medicum variare colorem:
 Res eadem data multotiens sub compare forma
- 1220 Respuitur, tenuis sumtus abiecta ridetur,
 Contrahit in rugam nares tollitque favorem,
 Et facit ut iaceat fundo marcente crumena.
 Allicit et recreat novitas gratissima rerum:
 Discolor unguenti species variata frequenter
- 1225 In cura aegroti probat artificem studiosum,
 Atque manum medici dono praegnante decorat.
 Providet hoc aliud variatio facta coloris,
 Nam quae vilescunt, quia sunt communia multis
 Trita foris, passim manibus tractata profanis
- 1230 Fiunt grata novi signata charactere vultus,
 Et pretio maiore nitent, laudemque merentur:
 Sandalus et rubea, crocus, et rosa, camphora possunt
 Unguenti speciem variis signare figuris. —
 Huius praeterito virtus compar stetit anno.

1218) Quod utile sit et artificiosum eius colorem variare. Gloss. marg. cod. π. — 1219) Subcrepere π, Ls.; lego sub compare. — 1234) Compresserit π, Ls.; comp'st'it μ; lego compar stetit, scilicet cum anno praeterito etiam praeterit virtus huius unguenti.

UNGUENTUM MARCIATON.

- 1235 Marciaton gelidae dirimit tormenta podagrae:
 Arteticam, sciadem, splenem ventrisque tumorem
 Et matricales concordi pace querelas
 Temperat, ad solem membro patientis inunctum
 Aut ignem, si nulla subest praesentia solis.
- 1240 Omnibus his unus medicandi congruus usus.
 Membra, quibus contusa dolent, quia caesa flagellis,
 Et quia sunt casu forsā collisa, vel ictu
 Marciaton ea confirmat nervisque vigorem
 Conciliat, nervos laxat, spargitque tumorem.
- 1245 Cui si cum calida mixta est tritura cimini
 In cute si noris maculas, extergere novit. —
 Omne malum, quod vis infert ventosa vel algor
 Aut humor gelidus, unguenti discutit usus. —
 Se tribus hoc annis regit in bonitate vigoris.

UNGUENTUM DIALTHAEA.

- 1250 Pectora phlegmaticis oppressa vel obsita chymis
 Causaque rheumaticis incursibus aspera, rauco
 Obice praeclusos ex se promentia flatus,
 Blanda Dialthaeae fovet unctio, dura remollit,
 Clausa aperit, constricta relaxat et aspera lenit.
- 1255 Dampnileo sibi commixto: quod dupla sit eius
 Portio, dampnilei, sit tertia: contrahit inde
 Vim calefactivam, dissolvendique vigorem.
 Subsidiū fert pleuretico commixta butyro,
 Aut resoluta oleo lini de semine facto,
- 1260 Vel quod de violis medicinae conficit usus.
 Mixturam variare docet complexio, tempus,
 Aetas, forma, locus et morbi dissonus humor.
 Quam dolor excruciat, quam pungit fervor acutus,
 Saepius ex illa pars morbida debet inungi,
- 1265 Cui superaptentur succosae vellera lanae.

1236) Sciadem i. q. malum ischiadicum. Splenem π, Ls.; forsā splenis. — 1245) Causa π, Ls.; cā μ; lego calida scil. aqua. Tinctura Ls.; tritura π. — 1249) Sed Ls.; se π. — 1255) Dampnileo μ; dampnileo π, Ls.; i. q. daphnelao i. e. oleo laurino. — 1256) Dampnilei π; dampnilei Ls.

- Si computruerit ea multis ante diebus
 Cum succo malvae vel tritae frondibus herbae:
 Inde malaxetur splenis tumor: exuet omnem
 Duritiae veteris splenis tensura vigorem.
- 1270 Sed magis extenuat et ad intima vim penetrandi
 Fortius acquirit cyclamide frixa cavato,
 Paucis gummi hederæ granis pariter resolutis.
 Ventre cibis pleno ne fiat inunctio splenis,
 Observare iubet ratio discreta medendi.
- 1275 Nam nimius manuum motus, vehemensque fricandi
 Impetus excuteret crudam de ventre ciborum
 Congeriem, vel sanguineae pars plurima fecis,
 Motibus assiduis concusso splene redundans,
 Curreret ad stomachum ramo deducta supremo
- 1280 Debilitans digestivum minuensque calorem:
 Vel stomachi calor intensus pro conficiendis
 Interius sumtis et ad intima membra retrusus,
 Acrior effectus manuum pulsamine tanto,
 Nativi posset transcendere iura tenoris.
- 1285 Excita continuo motu conserta calorem
 Corpora suscipiunt, quae sunt subtilia, frigent,
 Si quibus est aditus facilis liberque meatus;
 Motu rara calent, quando praeclusa tenentur. —
 Est haec post annum semper renovanda secundum.

UNGUENTUM ARROGON.

X

- 1290 Arrogon artetici solvit discrimina morbi
 Cui gelidus vires et robur suggerit humor:
 Confirmat tremulos stabili moderamine nervos:
 Mollitos solidat, infusos phlegmate siccatur:
 Sensificat stupidos, ad motum firmat inertes,
- 1295 Roborat invalidos, sed morbi accommoda causae
 Potio praeveniat digno celebrata tenore.

1266) Si cum putruerit π; si comparuerit Ls.; si computruerit G. —
 1267) Frontibus μ, π, Ls.; frondibus G. — 1280) Digressivum π, Ls.; lego
 digestivum. — 1281) Intensus μ; intentus mavult G., quem secutus est Ls. —
 1289) Hoc π, Ls.; lego haec scil. Dia. Arrogon π; arragon
 Ls.; sic etiam in inscriptione. —

- Hoc splenem extenuat durum, nimiumque tumorem
 Intra praescriptos fines descendere cogit.
 Haec tamen unguenti sint praevia, daucus, anethum,
 1300 Fu, carvi, sinonum, caparis, tamariscus, amomum,
 Et quae leptomera virtute vigentia clausas
 Sufficiunt aperire vias, reserantque meatus. —
 Subvenit hoc colicam patientibus atque tenasmon,
 Renibus et membris spinalibus inde perunctis. —
 1305 Vis sua degenerat, cum primus praeterit annus.

UNGUENTUM AGRIPPA.

- Quos tumor excruciat, quos indignatio vexat,
 Quos dolor affligit, quos humida causa remollit,
 Conciliat proprium nervis Agrippa vigorem:
 Diluit algores febrium typicosque tremores.
 1310 Virga, peritoneum, pecten partesque propinquae
 Ex hoc si fuerint unguento saepius unctae,
 Obice stranguriae clausus nimiumque repressus
 Proclivis nacta sibi libertate meatus,
 Solvitur urinae laxatis cursus habenis.
 1315 Sed salsis foveantur aquis prius atque laventur,
 Cocta quibus fuerint senecio, mercurialis
 Et portulaca foliis et stipite pinguis,
 Malva vel eviscus, oleum, molaria, sulphur.
 Praevalet hoc splenis nimios aequare tumores,
 1320 Si quae leptomera virtute vigere probantur,
 Atque Dialthaeae praecesserit unctio lenis.

UNGUENTUM FUSCUM.

Fuscum mundificat, purgat, convexa coaequat
 Et carnem recreat, unit distantia, sanat.

1299) *Daucus* π; *daucus* Ls. — 1300) *Fucaria sinonum* Ls.; *fucariu si nonum* π; lego *fu, carvi, sinonum*. — 1308) *Agripa* π, Ls.; sic etiam in inscriptione. — 1312) *Tranguriae* μ; *stranguriae* G. — 1313) *Natu* Ls.; *nacta* π. — 1316) *Senectio* μ; *senecio* Ls. — 1322) *Tuscum* μ, π, Ls.; lego *fuscum*, nam Glossa marg. ood. π habet: Ad purganda vulnere et consolidandum unguentum fuscum. Deest inscriptio in cod. π et apud Ls.

UNGUENTUM ALBUM.

Omnis ab unguento scabies detergitur albo,
1325 Quam generat salsus infecti phlegmatis humor.

YERALOGODION.

Mens erit Yeralogodion coeli microcosmi;
Templum animae, cerebrum, dominae sacraria mentis
Liberat a pravis humoribus atque nocivis,
Quod quia sermonis vim suscitatur et rationis,
1330 Dat logos hoc nomen, nota vocis ut exprimat omen.
Hoc prima invenit coluitque Aegyptia Memphis,
Debilis ut linguae posset fulcire ruinam.
Phlegma trahit choleramque nigram, virtute potenti
Expugnat veteres cerebri chronicosque dolores,
1335 Quos mora, quos longi confirmat temporis usus.
Nube melancholica cum clara dies rationis
Occidit, ut rerum fines moderamine certo
Metiri nequeat animae delira potestas:
Cum cerebri proram maniae sibi vendicat error:
1340 Cum brutescit homo, cum nubilus et niger humor
Tristitiae fomes et suspitionis alumnus
Divinae sacram contristat Palladis arcem:
Cum rapit in gyrum animae phantastica visum:
Cum male meningas cerebri distendit et inflat,
1345 Motivos et sensibiles quae destruit actus
Turbida materies, sacri nutricula morbi;
Quae si pauca licet forti tamen acta calore,
Acriter ebullit ventosae motibus aurae
Conceptis; abit in spumas, quibus ore solutis
1350 Solvitur, et causa morbi cessante quiescit.
Discreta ratione datum cauteque receptum

1326) *Yeralogodion* π, Ls.; retineo hanc depravatam medicamenti de nominationem, quia ad mentem Aegidii esse videtur, quod ex loco alphabeti et ex versu 1330 luculenter patet; rectius dicitur *Hiera Logadii* a Logadio ignoto quodam medico; cfr. Gorraei defin. med. Paris. 1564, f., fol. 144; Nicol. Myreps. ed. Fuchs, pag. 365. — 1330) *Hoc* π, Ls.; forsitan huic? *Omne* Ls.; ὄμ μ; lego *omen*, quod etiam codex π prius habuisse videtur. — 1331) *Huac* π; hae Ls.; lego *hoc*. — 1339) *Error* π, Ls.; ἁ'ror μ. — 1343) Contra scotosim et epilepsiam. — 1344) *Miringas* μ, π, Ls.; lego *meningas*.

Sufficit hos Yeralogodion subvertere morbos.
 Firmat membra vago paralysis mota tremore,
 Ac eadem vegetat, stupido praemortua sensu.

- 1355 Obtinet in causis nervorum vim potiozem
 Lilifagi vel castorei sibi pulvere mixto,
 Naribus iniectum succo brassicae resolutum,
 Pollicis obsequio vel ad os linguamque fricatum,
 Allevat oppressum cerebrum, purgatque nepletum.
- 1360 Hoc sibi mordentes linguam saevisque frementes
 Dentibus, extorres mentis, cruciatibus actos
 Daemonii, quos ira Dei, quos vexat Erynnis
 Temperat et tanti solvit nocumenta furoris.
 Ore datum vel suppositum vel pessarizatum,
- 1365 Frigore concreto, pingui stagnata liquore,
 Cogit de propriis erumpere menstrua cellis. —
 Eruit artetici funesta pericula morbi,
 Mixto vel gemmae sibi pulvere turbith et ivae. —
 Cui si pulvis erit commixtus aristolochiae
- 1370 Diptamni et rutae nec non aleotidis herbae,
 Potibus occurrens suspectis atque nocivis
 Fungitur officio Tiriacaef deficientis,
 Unde venenosis fertur succurrere morbis.
 Morphea, pruritus, scabies, serpigo malignis
- 1375 Membra notans maculis, suspecta infectio carnis,
 Leprae fida soror, de salsis edita chymis,
 Saepius experta vires medicaminis huius
 Funditus eruitur, succumbit et adnihilatur.
 Primitias leprae, dum sunt nova semina morbi,
- 1380 Tollit et a morbo praeservat membra futuro.
 Vultibus appositum leprosis tubera delet
 Et maculas abigit mixto sibi pulvere thuris,
 Lapatii succo, cerussa, cyclamine, vitro. —

1353) *Firmat membra vago paralysis membra tremore* μ , π , Ls.; an recte legam *motu tremore*? — 1358) *Pollicit* π , Ls.; legendum est *pollicis*. — 1360) Contra Daemoniacos linguam mordentes. Gloss. margin. cod. π . — 1362) *Herinis* μ ; *Erynnis* G. — 1365) *Stannata* μ ; *stagnata* G. — 1368) *Turbat* π , Ls.; lego *turbith*. — 1369) *Qui* π , Ls.; lego *cui*. *Aristolochiae* π , Ls. — 1370) *Aleotidis* π ; *aotleidis* Ls. — 1383) *Lapucii s. cerusa c. vitro* π , Ls.; annon legendum sit *nitro*?

- Huius apud veteres triplicis sub pondere dragmae
1385 Est celebrata dosis, sed cum modo copia maior
Assit ei mellis, debet pondus duplicari.

YERA PICRA GALENI.

- Quod male disponit viscosus et algidus humor
Purgando capiti Yera picra valet Galieni:
Offensas cerebri, privato sive remoto
1390 Conceptas vitio, gelidis humoribus ortas
Fortius haec aliis abolere potest medicinis. —
Quae si condito detur cum myrobalano
Obscuri visus tenebras rarescere cogit,
Et iuvat auditum, cum tinnula sibilat auris.
1395 Auris apostaseos saniem stillata per aurem
Purgat, muscelei tepidi commixta liquori. —
Quatuor appositis aloës puri sibi dragmis
Hac fieri perfecta potest purgatio ventris.
Sic quoque splenetico fertur prodesse tumori. —
1400 Cui si miscueris diuretica, partibus imis
Pinguibus oppressis humoribus atque nocivis,
Vesicae ac lumbis adimit nocumenta doloris. —
Matrici cum musceleo subiecta querelas
Amputat algoris, eiusque repagula solvit. —
1405 De Yera praedicti medicaminis aequat et unit
Viribus et formae similem sibi vendicat usum:
Plus tamen haec ducit, meliusque superflua tollit,
Ad visum quamvis minus utilis esse probetur,
Cui datur ex aloë duplicato fortior actus.

YERA CONSTANTINI.

- 1410 Materiam cholerae duplici cum phlegmate purgat
Quae Constantini titulo Yera picra vocatur:
Visus defectum reparat, sed deficiendi
Provida discutiat medici prudentia causam,

1386) *Assit et Ls.*; *assit ei π.* — 1388) *Yera pigra π, Ls.*; sic etiam in inscriptione. — 1391) *Adolere μ*; *abolere G*: — 1392) *Mirabolano π, Ls.* — 1398) *Ac fci μ*; *hac fieri G.* — 1405) *Menda latet in hoc et sequenti versu.* — 1411) *Yera pigra π, Ls.* — 1413) *Providi Ls.*; *provida π.*

Ut speciem curae variet discretio causae:

- 1415 Deficit enphraxi visus, fumo, cataractis,
Pannis et maculis, vel ob hoc, quod debita non sit
Dignaque spirituum reparatio, nec moderatur
Actio virtutis fido spoliata ministro.
Visibilem fugat ex oculis arcetque lucernam
- 1420 Intus clausa manens optici semita nervi,
Quod notat ipsius oculi substantia pura,
Clara superficies, nec habens caliginis umbram.
Hoc quoque veridicus verasque character habetur
Illatae enphraxi, quod non diffusior exstat
- 1425 Pupilla unius oculi, dum clauditur alter,
Sed modulis primi tenet illibata tenoris.
Astruit enphraxim res tertia, cum manifestae
Nulla sit ablati visus distinctio causae:
Parte sub occidua capitis pressura doloris
- 1430 Ante superveniens enphraxi signa fatetur;
Monstrat enim ratio, qui collum oppresserat ante
Humorem liquidum fluxisse ad concava nervi.
Obtenebrat visum grossi nubecula fumi,
Quam fortasse crasis cerebri vitiosa creavit
- 1435 Aut anathymiasis; consurgere causa vocatur
Ex vitio cerebri, quando est defectio iuris,
Nullaque suscipiens varii discrimina motus;
Si varius fuerit defectus et induciosus
Se probat ex vitio stomachi traxisse vigorem.
- 1440 Per summas cranii venas vel subteriores
Rheumaticus tunicis oculorum infunditur humor,
Saepius occultis oculos claudens cataractis,
Aut alium generans factum de rheumate morbum
Per tumidas frontis et circa tempora venas
- 1445 Noscitur ex venis discursio facta supremis;

1415) Causae visus deficientis sunt: enphraxi (v. 1419 sq.), fumus (v. 1433 sq.), cataractae (v. 1440 sq.), panni et maculae (v. 1449 sq.) et a variis causis oriundus defectus spirituum (v. 1453 sq.). — 1420) *Optici* Ls.; *obitici* μ , cfr. v. 168. — 1422) *Clara* π ; *caru* Ls. — 1423) *Hoc* π ; *haec* Ls. — 1428) *Causae* π ; *cauae* Ls. — 1431) *Quae* π , Ls.; *lego qui*. — 1440) *Subteriores* π ; *subtiliores* Ls.; *subtiores* μ , cfr. v. 1446; *subterior* i. q. inferior apud auctores medii aevi.

- Si cranii parte fit fluxus ab inferiori,
 Crebra caput sternuta movent, nec tensio venas
 Frontis sollicitat, nec tempora rheumate turgent.
 Pannos et maculas et probra forinseca visus
 1450 Publica vulgaris probat experientia sensus;
 Non certa rationis egent indagine, quorum
 Est index celebrata fides, censuraque vulgi.
 Cura, cibus tenuis, fluxus, pressura laboris,
 Excedens coitus, senium, vigilatio, morbus,
 1455 Cuncta quibus solet humanum tabescere corpus,
 Destituunt visum, quia spiritibus reparandis
 Congruus his causis fluit et deperditur humor,
 Deficit humoris substantia spiritualis,
 Visibilis radius declinat et adnihilatur. —
 1460 Haec Yera praesenti titulo signata recentem
 Dissipat enphraxim, maculas, pannos, cataractas,
 Dum novus est fluxus, dum non compagine firma
 Rheumaticus tunicis et nervis insidet humor;
 Per vires propriis ad purgandumque paratis
 1465 Utere collyriis, vires quibus ista ministrant:
 Tucia, sarcolla, lycium, chelidonia, ruta,
 Camphora, myrrha, merum, thus, spica, crocus, sagapinum,
 Lac muliebre, liquor roseus, sanguisque columbae,
 Gallitricum, marathrum, rosa, chalcitidos, haematites,
 1470 Pompholygos, spodium, myrthus, sal armoniacum,
 Cadmia, simithium, chalcanthum, sepia, vitrum,
 Chalcucaumenon, plumbum prius igne crematum,
 Sal, limax rubeus, cochleae, minor ippia, bolus,
 Myrobalanorum nuclei, stercus crocodili,
 1475 Fel hominis, mussa verbeno sumae acacia

1446) *Sit* π, Ls.; lego *fit*. — 1452) *Judex celerata* π, Ls.; lego *index celebrata*. — 1465) *Collyriorum* magnam collectionem vide apud Nicol. Myreps. ed. Fuchs. p. 377 sq. — 1466) *Licium* π, Ls. *Celidania* π, Ls.; lego *chelidonia*. — 1469) *Calciteros* π, Ls.; *calcit'os* μ; lego *chalcitidos*. — 1470) *Panphiligos* π, Ls. — 1471) *Simicium, calantum* π; *simicium calantum* Ls.; lego *simithium, chalcanthum*. *Nitrum* π; *vitrum* Ls. — 1472) *Calcucae cumenō* π; *calcucae cumenio* Ls.; lego *chalcucaumenon* (χαλκον κεκαυμενον) i. e. aes ustum. — 1473) *Sallimaca rubeus codee miroripia* Ls.; *sallimuca rub'us codee minoripia* π; lego *sal, limax rubeus, cochleae, minor ippia*. — 1474) *Mirabolanorum* π, Ls. *Cocodrilli* π, Ls. — 1475) *Sic* Ls., *u'bena sumac* π.

- Centaurea minor, sicidosos, mirabolani,
 Balsama, verbenae succus, rubeunque papaver.
 Quorum saevitiam reprimunt opium, dragagantum,
 Gummi, lac, amyllum, liquor ovi, gutta rosarum.
- 1480 Praecipit ars calidis misceri frigida, siccis
 Humida, cum blandis et mollibus aspera, duris
 Atque metallis suadet viscosa ingari:
 Temperiem mixtura facit: quae iuncta salutem
 Conciliant, divisa nocent; medicaminis usum
- 1485 Compositi fieri ratio discreta coëgit:
 Dissona materies et morbi causa repugnans,
 Membrorum diversa crasis, violentia morbi,
 Membri nobilitas, medicinae debilis actus,
 Vel minus austerus et contristatio gustus,
- 1490 Et conservandi maior meliorve facultas.
 Cum nuce muscata cum mace et mastice sumta
 Haec Yera fumosae damnat caliginis umbram;
 Si stomachi certis pateat cacoehymia signis,
 Congrua per vomitum purgatio facta iuvabit.
- 1495 Per summos cranii ductus si forte nocivos
 Combibat humores oculus, Yera picra potenter
 Purgat et exhaurit cerebrum purgatio talis,
 Per crebras iteranda vices, sed post Diamannis
 Detur et in vino puri decoctio thuris;
- 1500 Fronte et temporibus, per quas decursio fiet
 Rheumatis, aptetur venis sympasina repletis,
 Si certis pateat ex sanguine plethora signis,
 Ventosis eget in spatulis, et phlebotomiae
 Postulat officium patiens venae capitalis.

1476) *Centauream miror* π; *centaureym minus* Ls. *Sicidosos mirabol'i* π; *sicidosos mirabolani* Ls.; quae duo ultima verba, sicut integrum versum antecessentem doctioribus emendanda relinquo; lectio *sicidos* (elaterium), *os*, *myrobolani* non bene quadrat. — 1480) Causae enumerantur, cur medicinis compositis utamur; cfr. Paul Suardi thesaur. aromatarior. Lugduni, 1536. fol. f. 6 b. — 1482) *Metalleis* π, Ls.; *metull'is* μ; forsant *metallicis*. — 1489) *Minus* π, Ls.; forsant *nimis*. *Absterus* μ, π; *austerus* G. — 1492) *Fumosae* Ls.; *fumosae* π. — 1493) *Poterat* π; *pot'at* μ; *pateat* G. — 1498) *Diamagnis* π, Ls. — 1501) *Apturae* Ls.; *apture* μ; *aptetur* G. *Sympasma* π, Ls.; *sy'pasma* μ. — 1502) *Poterat* π, Ls.; *pot'at* μ; *pateat* G., cfr. v. 1493. *Plectora* π, Ls. — 1503) *Cucurbitulae apponendae* sunt in scapulis. — 1504) *Vena capitalis* i. e. *vena cephalica*.

- 1505 Si perpendatur cacochymia, Potio Pauli
 Utilis et Blanca, Yeralogodion, Yera picra.
 Si nequeat tantis mansuescere passio causis,
 Plus quoque rheumatico pulsentur tempora motu,
 Urere temporibus iubet aut incidere venas
- 1510 Docta chirurgiae ratio, quam lex medicinae
 Consiliis plerumque suis dignatur adesse:
 Nec mores eius refugit meritumque profanat,
 Carnificis licet infames declinet in actus. —
 Si quia visibilis praesentia deficit aurae
- 1515 Visus ad occasum declinet, myrobalanis
 Conditis, Diamargariton, Pliris atque Dianthos
 Dulcibus et teneris et restaurantibus escis,
 Quas commendet odor et amoeni gratia gustus,
 Pulsa nube novi radiet splendoris in ortu.
- 1520 Cephalicis pilulata valet motumque doloris
 Tollit hemicrani; colicis iniecta medetur;
 Splenis onus relevat; paralytica membra reformat.

YERA RUFINI.

- Fortiter afflictos scabie de phlegmate salso,
 Quos lichenes alfi que premunt, quos lepra salutat
- 1525 Jam tacitis suspecta movens praeludisignis,
 Hos Yera Rufini cunctis melius medicinis
 Purgat et excludit vitium, morbumque repellit.
 Si morbum cholerae fervor vel sanguis acutus
 Intulerit, nullum facit haec medicina invamen,
- 1530 Sed magis exacuit vires causamque doloris,
 Ellebori quoniam duplici feritate superbit,
 Et nimis austero desaevit acumine, causis
 Se tantum gravibus accommodat: hac quoque raro
 Arbitror utendum: sua namque frequentia laedit. —
- 1535 Quos cholerae crasis informat, quibus algidus humor

1508) Pulsetur μ , π , Ls. — 1515) Mirabolanis π , Ls. — 1516) Condi-
 citis μ , π ; conditis Ls. Diamargon π , Ls.; lego Diamargariton. — 1524) Li-
 chines alsi que π , Ls.; lego lichenes alfi que, cum alphas ($\alpha\lambda\phi\sigma$) maculam al-
 bam leprosam seu vitiliginem designet. — 1531) Ell'i μ ; elliri Ls; lego
 ellebori. Feritate Ls.; j'ante μ . — 1533) Tamen Ls.; lego tantum.

- Disponit stomachum, caveant medicaminis huius
 Contactum, ne vexet eos iniuria ventris.
 In specie solida non danda est haec medicina,
 Ne vis ellebori somni commota calore,
- 1540 Dum male comprimeret ventosis motibus alvum
 Stringeret amplexu vitalia membra nocivo:
 Ergo magis danda est quovis resoluta liquore,
 Provida quem causae ratio variare docebit;
 Nulla superveniat oculis praesumptio somni,
- 1545 Ne malus existat pravi symptomatis actor. —
 Splenetice confert tamarisci mixta liquori,
 Foeda cutis leprae maculis inscripta malignis
 Inde fricata suum revocat recipitque colorem. —
 Subdita matrici cum musceleo resoluta
- 1550 Menstrua mundificat, cursum quibus algor ademit,
 Vel sua grossities vel quaevis causa sigillans
 Ostia venarum, poris infixae supremis.
 Si fluxum negat ariditas vel dura cicatrix,
 Vel modicus sanguis non est haec causa salubris. —
- 1555 Omnis Yera potens geminis servabitur annis:
 Corruit in vitium, cum vult transire secundum.

EPILOGUS.

- Fine libri clauso, portum tangente carina,
 Quae toties somno vacuas studiique labore
 Pervigiles multas traxisti sedula noctes,
- 1560 Respirare potes et parcere, Musa, labori. —
 Hos, pueri ac iuvenes, physicae quos Delphicus artis
 Spiritus inflammat, curvatis pondere ramis,
 Carpite maturos foecunda ex arbore fructus;
 Venativa mali quaestus quos nulla cupido,
- 1565 Nullus avaritiae stimulus, sed gratia sola
 Ac divinus amor dare vos compellat egenti;

1537) *Contactum* π; *contractum* Ls. — 1538) *Solitu* π, Ls.; lego *solida*, quia *solidae* speciei *fluida* (v. 1542) opponitur. — 1539) *Ell'i* μ; *elliri* Ls.; cfr. v. 1531. — 1545) *Ne* π. *Sinth'atis* μ: *sintheatis* Ls.; lego *symptomatis*. *Actor* π, forsitan *auctor*. — 1548) *Colorem* π, Ls.; lego *colorem*. — 1554) *Causa* π, Ls.; forsitan *cura*? — 1557) *Inscriptio* apud Ls., μ et π est *Prologus finalis*; G. reponit *Epilogus*. — 1558) *Totiens* π.

Cum data sit gratis; non debet gratia vendi,
 Gratuito debent gratis accepta rependi:
 Gratia curandi, quae mercenaria prostat

1570 Et meretricali ritu venalis habetur,
 Dum spoliare bonis aegros contendit egenos,
 Se male gratificat et rem sibi nominis aufert:
 His etenim gratis est impendenda salutis
 Gratia: nam cuius de solo munere constat

1575 Cuncta salus, precium cumulo maiore rependet.
 Si tamen arcta tibi res est et macra facultas,
 Secure potes externis pinguescere donis:
 Divitiis Croesi pauper ditetur Amyclas,
 Et Maecenatis relevet se munere Flaccus.

1580 At si dives eris, si magnis rebus abundans,
 Aegris pauperibus et munimenta medendi
 Largius impendas, ut subsidiaria vitae
 Dona pluas miseris, qui iustior est medicinae
 Fructus et uberior; nulla ratione recuses

1585 Quae tibi nobilium fundit praelarga virorum
 Munera nobilitas: sua namque repletio solvi
 Debet, ut ariditas foveatur pauperis aegri;
 Interdum minuendus erit pro paupere dives,
 Non ut Thais olens pretioso splendeat ostro,

1590 Non ut in immensum surgat thesaurus acervum,
 Non ut ob argenti meritum malus emtor honorum
 Summos conscendas apices a Simone raptos.

Pactio nulla liget aegrum, cui summa potestas,
 Quem natalis et ingenuus illuminat ortus;

1595 Nam si larga manus generi respondeat, apte
 Sparget opes supra meritum, totumque laborem
 Prodigia transcendet oblatis gratia doni.
 Nam licet ad dandum princeps surdescat avarus
 Et tua sub domino spes orphana nutet avaro,

1600 Ad summum celebris tamen est cultura potentis,
 Et medicum splendere facit, quem ditat honore

1576) *Arcta* π; *aucta* Ls. — 1585) *Fundit* π, omisit hoc verbum Ls. — 1589) *Tais* π, Ls.; *Thais* G.

Aromata 2,99; 754; 903. 3,61; 800; 804. 4,716,842.
 Artemisia (semper Arthemisia) 3,142; 146; 150; 206. 4,664; 1092.
 Asarum 2,438.

Asparagus v. Sparagus.

Athanasia antidotum 1,518 sq.

Aurea Alexandrina 1,168 sq.; 765. 3,45; 50; 672; 679.

Aurum 1,366. 2,79; 85; 672.

Bacchus (i. q. Vinum) 3,290; 803.

Balaustia (i. q. Mali Punici flores) 1,552. 2,354.

Balsama 2,80; 752. 3,216; 264. 4,1477.

Balsameus liquor 1,367.

Bardana 4,564.

Basilicon 2,64; 151.

Bdellium 1,587.

Benedicta 1,829 sq.; 494. 3,282; 671; 1130; 1202; 1246.

Blanca maior 1,756 sq. 4,1506.

Blatta Byzantia 1,305.

Bolus 1,551; 611. 2,665. 3,989; 1002. 4,1473.

Bombax (i. q. Gossypium) 2,388; 714. 3,115,947; 1021. 4,659.

Borago 1,303.

Branca (ursina) 3,205. 4,1125.

Brassica 4,161; 1357.

Bruscus 1,477. 4,1013.

Butyrum 3,619. 4,1123; 1258.

Calamentinum vinum 3,1167.

Calamentum (i. q. Nepeta) 2,442; 462.

Cadmia (s. Cathimia) 4,1471.

Calenum (s. Carenum s. Vinum dulce) 1,669. 2,435. 3,900.

Calidae virtutis herbae et semina 1,460.

Camphora 4,366; 1232; 1467.

Candi (s. Saccharum cristallisatum) 2,638; 676.

Capillus Veneris 3,87; 823. 4,936.

Capparid (s. Caparis) 1,487; 818. 2,439; 619. 3,89; 1176. 4,1300.

Caprificus (s. Ficus sylvaticus) 4,1094.

Caprinus sanguis (cfr. Cruor hirci) 1,492.

Carenum v. Calenum.

Caricae 1,669. 2,355; 406; 425; 681. 3,1165. 4,1007.

Caro leonis 1,824.

Carvi 4,1300.

Caryophyllus (s. Gariofilus) 2,202.

Castoreatum apozema 1,484.

Castorei vinum 1,392. 3,1127. 4,612.

Castoreum 1,324; 392; 447; 484; 584; 587; 773; 783; 811. 2,607;
 712; 753. 3,215; 940; 1127; 1145. 4,612; 1356.

Cathariace s. Cathariacum (i. q. Cornu cervi?) 4,346; 962.

Cathartica medicina 3,94; 302; 1196.

Catharticum imperiale 3,752 sq.

Caulis agrestis 1,324.

Centaurea minor 4,815; 1476.

Centinodia (i. q. Polygonia) 4,627.

Cepa 3,684.

Cera 1,682.

Ceroticum 3,741.

Cerussa (cfr. Simithium) 4,1383.

Ceterach 3,86.

- Chalcanthum** (s. Flos aeris; Vitriolum viride?) 4,1471.
Chalcitis (i. q. Vitriolum album?) 4,1469.
Chalcocecaumenon (χαλκον κεκαυμεινον, Aes ustum) 4,1472.
Chamaeacte (χαμμαιακτη, i. q. Ebulus) 1,803.
Chebuli i. q. Myrobalani chebuli.
Chelidonia 4,1466.
Cichoreum s. Cicorea 1,535. 4,945.
Cimices 1,501; 505; 506; 509.
Ciminum (latum) 3,685. 4,1071; 1245.
 ——— latum (s. Platycimium s. semen Sileris montani) 1,777.
 ——— dulce (s. Anisum) 2,369. 4,517.
 ——— duplex (latum et dulce) 1,866.
 ——— tostum 2,451. 3,658.
Cinnamomum 2,202. 3,65. 4,357.
Cissum (an i. q. Hedera, κισσος?) 1,840.
Citranglum s. Citrangulum (i. q. fructus Citri) 4,1176.
Citri cortex 4,1167.
Citrolus v. Citrullus.
Citrullus (Cucurbitae vel Cucumeris species) 1,873. 2,567. 3,822. 4,937.
Cochleae 4,1473.
Coelestis liquor (Aqua pluvialis?) 1,589.
Collyria 4,1465.
Colocynthis s. Coloquinthis 1,634. 3,936; 1018.
Columbae sanguis 4,1468.
Conditum myrobalanorum 4,1392; 1515.
Confectio rosei liquoris 3,1224.
Consolida 1,553; 613.
Costum s. Costus 1,447; 454; 465; 469. 2,687.
Cresso 1,839. 3,261; 1076.
 ——— aquosus 3,284; 1082. 4,655.
Crocodili stercus 4,1474.
Crocus 4, 1232; 1467.
Cruor hirci (cfr. Sanguis caprinus) 1,497.
Cuscute (s. Podagra lini) 3,827.
Cyclamen 3,733. 4,1271; 1383.
Cyperus 1,492.

Dactylus (cfr. Palmorum fructus et Palmula) 2,355.
Damascenica pruna 2,865. 3,280. 4,338.
Dampnileum (s. Daphnelaeum, i. q. Oleum lauri) 4,1255; 1256.
Dannis (s. Daphnis, i. q. Laurus) 3,207; 959.
Daucus 1,866. 4,1299.
Diacalamentum 2,442 sq.
Diacastoreum 2,598 sq. 1,766.
Diaciminum 2,419 sq.
Diacitoniten 2,569 sq.
Diacodion Galeni 2,828 sq. 4,218.
Diacostum 2,725 sq.
Diadragagantum 2,626 sq.
Diagridium (i. q. Scammonium praeparatum) 2,470; 886.
Diavis 2,822 sq.
Dialthaea (s. Unguentum dialthaea) 4,1153; 1250 sq.; 1321.
Diamannis s. **Diabolibanum** 2,648 sq. 4,1498.
Diamargariton 2,46 sq. 1,851. 3,218,235,245,247,252. 4,1516.
Diamoron 2,207 sq.
Dianthos 2,182 sq. 3,249. 4,1516.
Diabolibanum s. **Diamannis** 2,648 sq.

- *Diapenidion* 2,544 sq.
Diaprasium 2,349 sq.
Diaprunis 2,859 sq. 3,1225.
Diarrhodon 2,478 sq.
Diarrhodon Abbatis 2,539 sq. —
 — *Diasatyrium* 2,218 sq.
Diasene 2,592 sq.
Diatessaron ? 3,1225.
Diatragacanthum v. *Diadragagantum*.
Diazinzibereos 2,395 sq.
Dictamnus v. *Diptamnus*.
Digestiva 1, 821. 3,93; 617. 4,1120.
Digestivum medicamen 4,280; 302; 306.
Diptamnus (s. *Dictamnus*) 1,656. 3,214; 959. 4,722; 1370.
Divisiva (s. *resolventia medicamenta*) 1,834. 3,512; 670; 1180; 1205.
Diuretica 1,835. 2,198; 314; 535; 819. 3,710. 4,1078; 1400.
Draconis sanguis 1,551.
Dragagantum (i. q. *Tragacanthae gummi*) 1,541; 608; 642; 872.
 2,364; 405; 552; 629; 639. 3,1165; 1187. 4,358; 947; 972; 1007;
 1478.

Ebulus (cfr. *Chamaeacte*) 1,799.
Electuarium ad restaurationem humiditatis 3,745 sq.
 ——— *de succo rosarum* 3,542 sq.
 ——— *ducis* 3,253 sq.
 ——— *pliris archonticum* 3,235 sq. 4,1515.
 ——— *psylliticum* 3,312 sq. : 1224.
Elleborus (s. *Helleborus*) 3,845. 4,1531; 1539.
Emplastrum apostolicum 3,648 sq.
 ——— *oxyrocrocium* 3,742.

Endivia 4,946.
Epithymum 4,864; 1032.
Eruca 2,255.
Eryngium v. *Iringus*.
Esdra 3,44 sq.
Euforbium 2,469; 475. 3,294; 1146. 4,1075.
Eufrasia 1,777.
Eupatorium 1,329.
Euphorbium, *Euphrasia* v. *Euf*.
Eviscus (i. q. *Althaea*, *Eibisch*) 4,1318.

Falernum (v. *Vinum*) 2,65; 136; 197; 280. 4,726.
Fel 4,1475.
Feniculatum vinum 2,410.
Feniculum (cfr. *Marathrum*) 1,363; 801; 818. 2,439. 4,1013; 1072.
Ficus (cfr. *Caricae*) 1,699. 2,311. 3,913.
Filipendula 1,491. 2,538.
Filix quercina (πετρος; *Dioscor.* ?) 1,634. 3,936; 1017; 1211. 4,1031; 1050.
Fisalis (φυσάλις) 2,621.
Foeniculum v. *Feniculum* et *Marathrum*.
Foenium graecum 3,207; 215. 4,1125.
Frigida semina (cfr. *Quatuor sem. frig.*) 2,131. 4,946.
Fructus palinorum (an i. q. *Dactyli* ?) 2,311.
Fu (φου; *Valerianae species*) 1,492. 4,1300.
Fumus terrenus (i. q. *Fumaria*, *Erdrauch*) 3,387; 913.
Fungus (cfr. *Agaricus*) 1,634. 3,936; 1016.
Furfur 1,405; 840.

Furfurei saccelli (s. Sacculi cum furfure) 1,461.
Fysalis v. Fisalis.

Galanga 2,433. 4,796.

Galla 1,552. 2,354. 3,901; 913.

Gallitricum 3,715. 4,1469.

Gariofilus (i. q. Caryophyllus) 2,202.

Gemmae 2,79.

Genesta 1,559.

Gentiana (cfr. Aleotis) 1,294; 655. 2,365. 3,59; 959.

Grana solis (cfr. Miliun solis) 1,491. 2,538.

Gummi (Arabicum) 1,274; 283; 541; 873. 2,364; 405; 551; 639.
3,295; 1165; 1187. 4,357; 622; 948; 972; 1479.

— combustum 3,989; 1002.

Gutta rosarum (i. q. Aqua rosarum) 4,1479.

Haemagogum antidotum 1,733 sq.

Haematites (lapis) 3,983. 4,357; 1469.

Hederae gummi (cfr. Lacryma hederae) 1,498. 4,798; 1272.

Helleborus v. Elleborus.

Hepatica (herba) 3,87.

Hermodactylus 1,797, 845. 3,830.

Hiera Constantini (s. Yera) 4,1410 sq.

— *Logadii* (s. Yeralogodion) 4,1326 sq.; 1506.

— *picra Galeni* 4,1387 sq.; 1506.

— *Rufini* 4,1523 sq.

Hirci cruor 1,497.

Hydroleum (s. Hydrelaeum, Aqua cum oleo) 4,1122.

Hyoscyamus v. Jusquiamus et Symphoniaca.

Hypocistis (herba, quae sub Cisto crescit) 3,988.

Hyssopus s. Hyssopus 1,699. 2,406. 3,1166.

Indica nux (i. q. Nux cocos) 2,255.

Indus i. q. Myrobalanus Indicus s. niger.

Ippia minor (i. q. Anagallis?) 4,1473.

Iringus *ἰριγγιον* Diosc.) 1,699.

Iris Illyrica (s. Florentina) 3,1199.

Jusquiamus (i. q. Hyoscyamus) 4,366.

Justinum (medicamentum compositum diureticum v. Nicol. Praepos.
antidotar. min. f. 384 a; eiusd. antid. mai. f. 39 a; P. Suard.
f. 13 a; Manl. de Bosco f. 14 b) 3,309.

Iva (Chamaepityos Dioscor. species) 4,564; 1368.

Katharticum imperiale 3,752 sq.

Kebuli i. q. Myrobalani kebuli s. chebuli.

Lac 4,1479.

— muliebres s. femininum 2,850. 4,546; 1199; 1468.

Lacryma hederae (i. q. Gummi hederae) 4,798.

Lacrymae roseae (i. q. Aqua rosarum) 4,346.

Lacrymum ovi (i. q. Albumen ovi) 4,440; 1176; 1181.

Lacteus humor melonis et citroli (i. q. Emulsio ex semin.) 2,566.

Lactuca 2,551. 4,366; 375; 437; 948.

Lana succosa 4,1265.

Lapatium (s. Lapathum) 4,1383.

Lapis lycnis 1,497. 3,257.

— sanguineus (i. q. Haematites?) 1,525.

- Laurinum (oleum) 3,679; 698.**
Lauri baccae 2,451.
Lavendula 3,1128.
Laxativa pharmaca 3,1214.
 — medicina 4,728.
 — virtus 2,888.
Laxativum oxy (medicamentum compos.) 3,1228.
Lenitivum medicamen 3,1192.
Lenitivus liquor 2,375.
Leonis caro 1,824.
Leptomera virtus (virtus medicamenti attenuans et digerens) 1,819.
 4,1301; 1320.
Leptomerēs (λεπτομερές, quod tenues habet particulas, subtilis igitur est substantiae) 2,381. 3,1070. 4,635; 1011.
Licinium (i. q. turunda) 3,114.
Lignum aloës (1,303?) 2,64; 81; 89; 753.
Lilifagus (ελελσφακον Diosc., Salvia) 2,603; 617. 3,1128. 4,1356.
Limax rubeus 4,1473.
Lingua cervina (i. q. Scolopendrium) 3,87; 823. 4,936.
Linochidis herba (i. q. Mercurialis s. Linochites) 1,840. 3,205.
Linum 3,206. 4,1125; 1259.
Liquiritia 1,699. 2,365; 406; 552; 638. 3,1166. 4,622; 949; 1008.
Liquor balsameus 1,367.
 — coelestis (Aqua pluvialis?) 1,589.
 — ivae 4,564.
 — masticinus 2,832.
 — mellis 4,325.
 — menthae 1,210.
 — musceus s. muscelinus i. q. Muscelaeum.
 — myrtinus 4,343.
 — nardinus 1,369.
 — ovi (i. q. Albumen) 2,664; 3,1003. 4,1479.
 — petrosus (i. q. Petroleum) 3,1147.
 — pigani (s. Rutae) 3,1216. 4,161.
 — plantaginis 4,556.
 — roseus 1,301; 589. 2,141; 150; 501; 832; 3,542; 974; 1019; 1065; 1224. 4,221; 343; 365; 1468.
Lithosperma (cfr. Grana solis, Milium solis) 1,492.
Lithotripton (λιθοτριπτής, medicamentum compositum calculos dissolvens, v. Nicol. Praepos. antid. min. f. 384 b; eiusd. antid. mai. f. 39 b; P. Suard. f. 14 a; Manl. f. 15 a) 3,308.
Lucida grana dragaganti 2,552.
Lyaeus (v. Vinum) 1,674. 3,108. 4,616; 810.
Lycium 4,1466.
Lympha (i. q. Aqua) 2,282.
Lymphatum vinum 2,645.
Lyncis lapis 1,497. 3,257.
Macer (videtur i. q. Macis, non vero μακέρ Diosc.) 2,491. 3,888; 1092.
Macis (i. e. Nucis muscatae involucrem) 1,305. 2,433; 464; 752. 4,797; 1000; 1491.
Malorum Punicorum flores (cfr. Balaustia) 1,624.
Malva 1,405; 839. 2,552. 3,205; 283; 1081; 1095. 4,186; 663; 948; 1008; 1015; 1025; 1122; 1125; 1267; 1318.
Mandragorae radix 4,367.
Mandragoratus cortex 4,438; 806.

- Marathrum** (i. q. Feniculum) 1,477; 866; 635; 777. 2,369. 3,88.
 4,517; 1469.
Masticinus liquor 2,832.
Mastix 1,196; 316; 437; 612; 866; 465; 552; 588; 603; 681; 773; 783.
 2,202; 411; 469; 475; 646; 657; 665; 688; 696; 843. 3,295; 989;
 1002. 4,357; 517; 616; 1057; 1072; 1491.
Matricalis herba 4,816; 1024.
Maurella v. **Morella**.
Mecon s. **Micon** (μῆκων, Papaver vel Opium ipsum) 4,832.
Mel 1,405; 429; 650; 652; 731. 2,846; 861; 894; 898; 906; 916.
 3,78; 282; 1095. 4,509; 1015; 1082; 1386.
 — **acidum** (i. q. Oxymel) 1,767; 3,1243.
 — **acutum** (i. q. Oxymel) 3,1242; 1248.
 — **rosatum** vel **roseum** (cfr. Rhodomel) 4,516; 522.
Mellis liquor (i. q. Mel depuratum liquidum?) 4,325.
Melonum semina 1,873. 2,566. 3,822. 4,937.
Mentha (crispa) 1,210. 2,151. 3,224; 740; 903; 959. 4,356; 722; 723.
Mercurialis (cfr. Linochidis herba) 1,404; 513. 3,281; 283; 1080;
 1094; 1211. 4,1081; 1316.
Merum (v. Vinum) 1,362; 407; 461; 768; 793. 2,357; 455; 584.
 3,119. 4,796; 1467.
 — **calidum** 3,256; 1156; 1172. 4,318; 649.
 — **electum** 2,75.
 — **masticis** 1,603.
 — **olibani** v. **thuris** 3,1060. 4,624.
Metridatum (Mithridates) 3,866 sq. 1,627. 3,1045.
Meu 1,492.
Micleta 3,967 sq.
Micon (μῆκων) v. **Mecon**.
Milium solis (cfr. Grana solis) 1,363. 2,621. 3,257; 952. 4,651; 1012.
Mintua? 1,553.
Mithridates v. **Metridatum**.
Malaria? 4,1318.
Mollia unguenta 1,269; 403. 3,94.
Mollificativa unguenta 3,1064.
Mollitiiva 1,820. 3,1179; 1245. 4,648.
Mora (i. q. fructus Mori celsae) 2,207.
 — (i. q. baccae Rubi) 2,211.
Morella (s. **Maurella** s. **Solatrum**) 1,594.
Morus agrestis (i. q. **Rubus**, Brombeerstrauch) 2,210.
 — **celsa** (i. q. **Morus arbor**, Maulbeerbaum) 2,211.
Mulsa 1,697. 4,105; 316; 542; 552.
Muralis herba 1,514.
Murtina? 4,357.
Musa aenea s. **ennea** 3,1031 sq. 1,181.
Muscata (nux) 2,752.
Muscelaeum s. **Musceleum** (est mixtura aromatica oleosa cum moscho) 1,353; 356; 369; 471. 2,388; 613; 738. 3,115; 145; 212;
 261; 262; 943; 946; 1147; 1209. 4,655; 663; 1052; 1396; 1403;
 1549.
Muscelaei pinguedo (i. q. **Muscelaeum**) 3,943.
Musceleata esdra (i. q. **Esdra** cum **Musceleo**) 3,119.
Musceleus s. **Muscelinus liquor** (i. q. **Muscelaeum**) 1,369; 471. 2,613.
 3,262; 1147. 4,1396.
Musceolum (i. q. **Muscelaeum**) 3,115.
Mucilago dragaganti (i. q. **Mucilago drag.**) 4,358.
 — **malvarum** 4,1025.

- Muscus, (i. q. Moschus) 2,752.
 Myristica nux (i. q. Nux muscata) 1,305.
 Myrobalani 4,145; 207; 851.
 — chebuli s. kebuli 1,633. 3,978. 4,1038.
 — citrini 1,621. 3,974.
 — indi 3,976. 4,865; 1031.
 Myrobalanorum nuclei 4,1474.
 Myrobalanum conditum 4,1392; 1515.
 Myrrha 1,584; 588; 649; 783. 2,700; 753. 3,927; 1068. 4,810; 1467.
 — trocleten s. troglodytica (i. q. Myrrha optima, *τρογλοδυτικη*
 dicta a loco in quo gignitur) 1,479.
 Myrtinus liquor 4,343.
 — syrupus 4,222.
 Myrtus 2,151. 4,1470.

 Nardinum vinum 2,817.
 Nardinus liquor 1,369.
 Nardus 2,385; 752; 814. 4,797.
 Nasturtium 1,325.
 Nephrocatharon s. Nephrocatharticon (medic. compos. diureticum, v.
 Nicol. Praepos. antid. min. f. 386 a; eiusd. antid. mai. f. 41 b)
 3,308.
 Nitrum 4,1383? 1471?
 Nucis oleum 1,441.
 Nuclei myrobalanorum 4,1474.
 Nux Indica (i. q. Nux cocos) 2,255.
 — muscata 1,454; 472; 860. 2,204; 385; 696; 736; 752. 3,57;
 291. 4,616; 797; 1000; 1057; 1491.
 — myristica (i. q. Nux muscata) 1,305.

 Odoriferum vinum 2,60.
 Oleum 1,23; 461; 500; 650; 653. 3,282; 619, 684; 712; 1095. 4,1015;
 1082; 1318.
 — cimum 1,509.
 — laurinum (cfr. Dampnileum et Laurinum) 3,679; 698.
 — lini 4,1259.
 — nucis 1,441.
 — olivarum v. Olivum.
 — roseum s. rosarum s. rosatum 1,601. 2,691. 4,185; 367.
 — rufi serpentis 3,662.
 — tepens 4,658.
 — violarum 3,619; 712. 4,1260.
 Olibanum (cfr. Thus) 1,682; 694. 2,202; 665. 3,895; 1003. 4,624.
 Oliva 1,23.
 Olivum (i. q. Oleum olivarum) 1,405; 861. 3,261; 701.
 Opiata (i. q. Electuarium) 1,187. 3,786; 1214.
 Opium 1,366; 382; 391. 2,851. 3,1112. 4,366; 475; 1199; 1478.
 — Thebaicum 4,831.
 Opobalsama 1,24; 498.
 Opoppyra 3,1100 sq.
 Oposcissum Alexandrinum (an *οπος κισσου*, succus s. gummi hede-
 rae?) 1,493.
 Os de corde cervi 1,306. 2,57.
 Os sepiae v. Sepia.
 Ovi lacryma v. lacrymum (i. q. Albumen) 4,440; 1176; 1181.
 — liquor (i. q. Albumen) 2,664. 3,1003. 4,1479.
 Oxy 3,1224 sq.

- Oxy laxativum* 3,1228.
Oxymel (cfr. *Mel acidum et acutum*) 3,661; 1055.
 — de raphano } 3,792. 4,1018.
 — de squilla }
Oxymel Juliani 3,1232 sq.
Oxyrocrocium (emplastrum) 3,742.
Oxyrhodinum? (an i. q. *Acetum rosatum*?) 4,1198.
Oxyzaccara s. *Oxyzuccara* s. *Oxysaccharum* (medicamentum compos. acetoso-saccharatum, v. Nicol. Praep. antid. min. f. 387 b; eiusd. antid. mai. f. 43 a; Quir. de Thertona f. 19 b; P. Suard. f. 16 b; Manl. f. 35 a) 4,856.

Paeonia v. *Pionia*.
Palea cameli (i. q. *Schoenanthus* s. *Squinantum*) 3,1017.
Palmorum fructus (i. q. *Dactylus*) 2,311.
Palmula (i. q. *Dactylus*) 3,913.
Panchristum 4,103 sq.
Pannus aqua perfusus 2,157.
Papaver 2,551. 4,366; 374; 438; 805.
 — rubeum (an i. q. *Papav. rheas*?) 4,1477.
Paralysis herba (i. q. *Primula veris*) 1,330.
Parietaria (s. *Parietaria*) 1,514.
Passulus (i. q. *Uva passa* s. *Passula*) 1,699.
Pastillum 3,634.
Paulinum 4,85 sq.
Penidia (i. q. *Saccharum clarificatum et in bacillos redactum*) 1,541; 873. 2,360; 364; 405; 544; 639; 676. 3,1165. 4,949; 972.
Pentaphilon (s. *Pentaphyllon*) 1,523.
Petrosillum (s. *Petroselinum*) 1,364; 477; 801; 865. 2,438; 537; 621; 3,88; 952. 4,1012.
 — Macedonicum 3,1198.
Petrosus liquor (i. q. *Petroleum*) 3,1147.
Philoanthropos s. *Philanthropos* (medicamentum compos. diureticum, v. Nicol. Praep. antid. min. f. 383 b; eiusd. antid. mai. f. 38 b; Manl. f. 14 a) 3,308.
Phu v. *Fu*.
Physalis v. *Fisalis*.
Picra Galeni 4,76 sq.
Piganum (*πηγαρον*, *Ruta*) 3,1216. 4,161.
Pilulae ante cibum et post 4,223 sq.
 — *arteticae* 4,266 sq.
 — *aureae* 4,108 sq. 3,891; 1130.
 — *de quinque generibus myrobalanorum* 4,207 sq.
 — *diacastoreae* 4,160 sq.
 — *ogdomerae* 4,199 sq.
 — *sine quibus esse nolo* 4,141 sq.
 — *stypticae* 4,214 sq.
Pinguedo muscelei v. *Muscelaeum*.
Pingues caricae 2,426; 682.
Pionia (rectius *Paeonia*) 1,218. 3,1154. 4,609.
Plantago (cfr. *Arnoglossa*) 1,524; 528; 558. 3,983; 1003. 4,362; 556.
Pliris v. *Electuarium pliris*.
Plumbum crematum (Pl. ustum) 4,1472.
Pluvialis aqua 1,623. 2,856. 4,497.
Polygonia (*πολυγονον*, *Centinodia*, *Sanguinaria*) 1,535; 646.
Polypodea quercus (*πολυποδιον* et *δρυοπιτις* Diosc.) 3,388? 825.
Polytrichum 3,88.

Pompholyx (*πομφολυξ*) 4,1470.

Porci adeps 4,1126.

Portulaca 3,74; 78; 1080. 4,1317.

Posca (s. Pusca) 4,556.

Potio Sancti Pauli 4,70 sq.; 1505.

Primula veris (cfr. Paralysis) 3,1127.

Pruna 2,859. 3,822. 4,937.

— Damascena 2,865. 3,280. 4,338.

Psidia v. Sidia.

Psimithium v. Simithium.

Psylliticum v. *Electuarium psylliticum*.

Ptisana s. Ptisanum (i. q. Aqua hordei) 1,541; 618; 872. 2,131; 404; 415; 550; 566; 637; 701. 3,222. 1183. 4,338; 625; 627; 948; 1006.

Pulpa citrangli (i. q. Caro citri) 4,1176.

Pusca (s. Posca i. q. Oxycraton : Aqua cum Aceto) 4,556.

Quatuor semina frigida (Citrull. Melon. Cucum. Cucurb.) 2,131. 4,946.

Quercina filix v. Filix.

Raphanus 3,792. 4,1018.

Repressivum medicamentum 2,883.

Requies 4,429 sq.

Res amarae 4,814.

Rheubarbarum 1,719. 3,387. 4,145; 850; 874.

Rhodomel 4,509 sq.

Rhodostoma (i. q. Aqua rosea) 4,348; 391; 497; 1181.

Rhodozaccara 4,493 sq. 3,218; 979.

Rosa 1,552; 594. 2,151; 153; 354; 712; 843. 3,902; 913; 988; 1002. 4,185; 499; 510; 1232; 1469; 1479.

Rosata novella 4,321 sq.

Rosea aqua 1,623. 2,707. 4,505.

Roseae lacrymae 4,346.

Roseus amnis (i. q. Aqua rosea) 3,219.

— liquor 1,301; 589. 2,141; 150; 501; 832. 3,542; 974; 1019; 1065; 1224. 4,221; 343; 365; 1468.

— succus 1,316. 3,542; 627.

Rubea (au i. q. Rubia?) 4,1091; 1232.

Rubea trochiscata 4,352 sq. 1,181. 3,622; 1043; 1049.

Rubus (s. Morus agrestis) 1,595. 2,211. 4,1473.

Ruta (cfr. Piganum) 1,457; 485; 777. 3,140; 206; 1140. 4,815; 1017; 1370; 1466.

— agrestis 1,385.

— domestica 1,454.

Sabina v. Savina.

Saccharum v. Zucera.

— acetatum v. Oxyzaccara.

— cristallisatum v. Candi.

— penidium v. Penidiae.

— rosatum v. Rhodozaccara.

Sacra picra (i. q. Hiera picra) 1,766.

Sagapinum (i. q. Sagapenum) 4,1467.

Sal (culinare) 1,405. 3,658; 1081. 4,511; 663; 1015; 1082; 1473.

— armoniacum 4,1470.

— gemmae 4,1368.

Salsa aqua 1,513. 3,1094. 4,1315.

- Salvia (cfr. Lilifagus) 2,607. 3,1128.
 — agrestis 1,473.
 Sambuci medianus cortex 1,799.
 Sandalus 1,594. 4,1232.
 Sanguinea herba (an i. q. Sanguinaria?) 1,524.
 Sanguineus lapis (cfr. Haematites) 1,525.
 Sanguis caprinus (cfr. Cruor hirci) 1,492.
 — columbae 4,1468.
 — draconis 1,551.
 Sapa (i. q. Mustum usque ad consumtionem duarum partium decoctum) 3,69.
 Sapo 4,1175.
 Sarcolla (i. q. Sarcocolla) 4,1466.
 Satyrion (i. q. Orchidis radix?) 2,255.
 Savina s. Sabina 3,205.
 Saxifraga (quia, uti saxa per radices suas penetrantes, sic etiam calculos in vesica frangere credebatur) 1,364; 491. 2,379; 538. 3,257; 952; 1206. 4,651; 1012.
 Scamonea s. Scammonium (cfr. Diagruidium) 2,476. 3,294; 315; 320; 333; 384; 422; 431; 529; 530; 633; 638; 640; 838; 844.
 Scarabaei 3,1145.
 Schoenanthus (σχοιναρθος) v. Palea cameli et Squinantum.
 Selinum (i. q. Apium) 4,1012.
 Semina calidae virtutis 1,460.
 — frigida 2,131.
 Semperviva 1,594; 645; 668.
 Sene (i. q. folia Sennae) 1,447. 3,827. 4,861; 961; 1032; 1064.
 Sene folliculosum (s. folliculi Sennae) 4,864.
 Senecio (ηριγγων Diosc.?) 1,513; 839. 3,1095. 4,1316.
 Sentix 1,552; 604.
 Sepia (i. e. Os Sepiae) 4,1471.
 Serpentis rufi oleum 3,662.
 Sidia s. Psidia (σινδία Diosc., Malicorium s. cortex Mali Punici) 1,552. 2,354. 4,627.
 Simithium s. Psimithium (ψιμιθιον, ψιμυθιον; Cerussa) 4,1471.
 Sinonum (Petroselini species) 4,1300.
 Siseleos (Seseli, Siler montanum?) 1,493.
 Solatrum (Solanum? Morella?) 1,523.
 Sotira 4,541 sq.
 Sparagus (s. Asparagus) 1,477. 4,1013.
 Species 1,297. 2,99; 754; 903. 3,800; 1026; 1113. 4,331; 716; 842.
 — calidae (i. e. Ingredientia aromatica) 1,282.
 — leptomerae 4,1011.
 — ophthalmica 3,213.
 Spica (nardus et Celtica) 2,433. 4,1467.
 Spodium 4,1470.
 Spongia 2,155.
 Squilla (s. Cepula marina) 3,792. 4,1018.
 Squinantum (s. Schoenanthus s. Palea cameli, σχοιναρθος s. σχονος αρωματικος Diosc.) 3,827; 936. 4,1032.
 Stafisagria (σταφισ αγρια Diosc.) 1,773.
 Stercus crocodili 4,1474.
 Stincus (marinus) 2,254; 255; 285.
 Stomaticon 4,571 sq.
 Storax 1,196.
 Strutium (στρουθιον?) 3,1216.
 Succosa lana 4,1265.

- Sulphur 3,1096; 1145. 4,663; 1015; 1318.
 Sunae? sumac? 4,1475.
 Suppositivum (i. q. Pessus) 4,824.
 Symphoniaca (i. q. Hyoscyamus) 4,437.
 Syropus, Syrupus 1,732. 2,846; 863; 906. 4,323.
 — myrtinus 4,222.
 — violarum 4,441.
- Tamariscus (Tamarix, *μυρική* Diosc.) 1,487; 818. 2,439; 619; 727;
 737. 3,89; 1176. 4,1013; 1300; 1546.
 Tartarus 4,1089.
 Tenta (i. q. Turunda, Gallice *tente*, v. Glossar. manuale ad script.
 med. aevi, v. Tenta) 3,114; 733.
 Terebinthinum viscum (s. Terebinthina) 3,691.
 Thebaicum opium 4,831.
 Theodoricon 4,956 sq.
 — *anacardinum* 4,1027 sq.
- Theriaca* v. *Tiriaca*.
 Thus (cfr. Olibanum) 1,196; 198; 390; 400; 467; 468; 472; 478; 647;
 692. 2,657; 688; 843. 3,65; 107; 909; 920; 1060; 1097; 1160.
 4,718; 800; 1368; 1382; 1467; 1499.
- Thymus 1,303.
 — *Tiriaca* (i. q. *Theriaca*) *magna* 4,605 sq. 3,740; 1045; 1372.
- Tisana v. Ptisana.
 Tragacantha v. Dragagantum.
Tria Sandali 4,945 sq.
- Troglodytica myrrha (i. q. optima) 1,479.
Tryphera magna 4,783 sq. 2,730. 3,1226.
 — *Saracenicica* 4,845 sq.
- Turbith (i. q. Turpethum vegetabile s. radix Turpethi) 3,831; 1368.
 Tutia 4,1466.
- Unguenta mollia 1,269; 403. 3,94.
 — mollificativa 3,1064.
- Unguentum Agrippa* 4,1306 sq.
- *album* 4,1324 sq.
 — *arrogon* 4,1290 sq.
 — *aureum* 4,1185 sq.
 — *citrinum* 4,1166 sq.
 — *dialthaea* 4,1250 sq. 4,1123; 1321.
 — *fuscum* 4,1322 sq.
 — *marciaton* 4,1235 sq.
 — *populeon* 4,1191 sq.
- Uvae passae (cfr. Passulus) 1,669. 2,425; 680. 3,902; 1164.
- Vellera succosae lanae 4,1265.
- Venenum 1,230; 651; 658. 4,721; 724.
- Ventosa (s. Cucurbitula, Schröpfkopf) 4,1045; 1503.
- Verbena 4,1475; 1477.
- Vinum 1,194; 198; 301; 319; 437; 446; 453; 464; 865. 2,62; 201;
 204; 206; 314; 369; 381; 385; 424; 432; 463; 490; 530; 533; 537;
 583; 619; 820; 842. 3,89; 216; 684; 881; 887; 934; 1081; 1164;
 1175; 1211. 4,160; 202; 318; 609; 641; 817; 996; 1064; 1071;
 1499.
- *agreste* 1,586.
 — *ameos* 2,458.
 — *calamentinum* 3,1167.

- Vinum** calidum 1,381. 2,673; 695; 826. 3,909; 1057; 1091; 1154.
 — castorei 1,392. 3,1127. 4,612.
 — dulce 2,354.
 — feniculatum 2,410.
 — forte 2,446; 735. 3,801.
 — lilifagi 2,603.
 — lymphatum 2,645.
 — masticis 2,683. 4,1057.
 — nardinum 2,817.
 — odoriferum 2,60.
 — rutae 3,140.
 — saxifragae 2,379. 3, 1206.
 — tepens s. tepidum 1,217; 824. 2,352. 3,98; 1037. 4,617; 861.
 — thuris 1,400; 467. 3,920; 1097; 1160.
Viola 2,151; 866. 3,281; 619; 712; 822. 4,339; 441; 937; 1015; 1260.
Virus 1,659. 4,565.
 — vipereum 1,663.
Vitrum 4,1383; 1471.
Vomitus Patriarchae 4,1103 sq.
Xylocassia (i. q. Cassia lignea) 1,761.
Yera Constantini v. Hiera Const.
Yeralogodion v. Hiera Logadii.
Yera picra Galeni v. Hiera p. Gal. —
Yera Rufini v. Hiera Ruf.
Zinziber 3,902.
Zucera (s. Zuccara s. Zaccara s. Saccharum) 2,862; 916. —

INDEX PONDERUM.

Libra 1,560. 3,863. 4,507,539,1163.
 Uncia 2,58. 3,863; 864; 1030. 4,80; 942.
 Uncia semis 1,426.
 Drachma 2,58; 85. 3,214; 863; 864. 4,81; 776; 778; 850; 1384; 1397.
 Scrupulus 1,719. 2,475; 476. 3,217.

Liceat his addere sedecim versus memoriales antiquos ignoti auctoris, qui leguntur in Nicolai Praepositi antidotario maiori (Lugd. 1536. fol.), f. 21 b et in Saladini Asculani compendio arematariorum (ad calcem opp. Mesues, Venet. 1562. fol.) f. 458 b.

*Collige triticeis medicinae pondera gravis,
 Grana quater quinque scrupuli pro pondere pone,
 In drachma scrupulus ter surgit multiplicatus.
 Si solidum quaeris, tres drachmas dimidiabis,
 Hexagium solido differt in nomine solo,
 Aureus hexagio solido quoque parificatur.
 Constat sex solidis vel ter tribus uncia drachmis,
 Uncia pars librae duodena quis ambigit inde?
 Si quaeras pondus quod habet sextarius unus,
 Librarum quinque pondus debes mediare.
 Cotyla sextario differt in nomine solo,
 Continet heminas sextarius ut puto binas.
 Ut fertur obolus semiscrupulus esse probatur.
 Cetera mensurae non sint tibi nomina curae,
 Nam quia sunt ficta sordescunt suntque relicta:
 Non eris illusus si tenes, quod tenet usus.*

INDEX NOMINUM AB AEGIDIO CITATORUM.

- ALPHANUS** (*Puls. v. 256*), Praesul s. Archiepiscopus Salernitanus. Duo Archiepiscopi huius nominis Salerno extiterunt: Alphanus I, qui ab anno 1057 ad 1085, et Alphanus II, qui ab anno 1085 usque ad annum 1121 sedem tenuit; cfr. Ant. Mazzae urbis Salernitan. historia cap. 7. (Graevii et Burmanni thes. antiqu. Ital. Tom. IX. Part. 4, p. 43, 58), Ackermani regim. sanitat. Salern. p. 20, Fabricii biblioth. lat. med. et infim. aetat. ed. Mansi, tom. I. p. 70, 71.
- CASTALIUS, JOANNES** (*Med. l. 1, v. 126*) medicus Salernitanus, Musandini discipulus, ceterum ignotus.
- CONSTANTINUS** (*Puls. prooem. p. 25, lin. 109*), forsitan notissimus ille Constantinus a patria Carthagine Afer dictus, qui monachus Casinensis obiit anno 1087 et inter alia scripta etiam Pantechnen reliquit (Halleri bibl. med. pract. tom. I. p. 427). An idem cuius Hiera describitur *Med. l. 4, v. 1410*?
- COSMAS et DAMIANUS** (*Med. l. 3, v. 40; 1104*), martyres sub Diocletiano Imperatore, anno 300, occisi, ab ecclesia pro Sanctis habiti et ob sanationes plurimas ab ipsis exactas medicis adscripti; cfr. Frid. Börneri commentatio de Cosma et Damiano, artis medicae Diis olim et adhuc hodie hinc illincque tutelariis, Helmstad. 1751. 4, recusa in Eiusd. Noct. Guelphic. pag. 60—80.
- FLACCUS** (*Med. l. 4, v. 1579*).
- FULCO St.** (*Med. l. 2, v. 320*).
- GALENUS** (*Puls. prooem. p. 24, l. 83; 85. Med. l. 1, v. 344. l. 2, v. 831. l. 4, v. 76; 1388*).
- HIPPOCRATES** (*Ur. v. 213. Med. l. 3, v. 30; 568. l. 4, v. 308*).
- JULIANUS** (*Med. l. 3, v. 1232; 1248*) medicus, qui oxymellis cuiusdam praescriptionem dedit. An Julianus Bononiensis, cuius tres libros de re medica manu scriptos vidit Conr. Gesner (biblioth. p. 469)?
- LOGADIUS** (*Med. l. 4, v. 1326*) Memphita, medicus ignotus, medicamento compositi inventor, quod Hieralogodion perperam vocant.
- LUCAS** (*Med. l. 3, v. 40*) Evangelista, quem pictorem simul et medicum faciunt, ob locum Epist. ad Coloss. 4, 14; cfr. Jo. Diet. Winkler de Luca Evangelista medico, Lips. 1736. 4, Bened. Gottlieb Clauswitz de Luca Evang. med. Hal. 1740. 4; praeterea vide Schmidt biblischer Medicus p. 674.
- MATTHAEUS** (*Med. l. 4, v. 718*) Evangelista, urbis Salernitanae patronus, ibidemque, ut creditur, sepultus.
- MAVRUS** (*Ur. v. 343. Med. l. 1, v. 94; 95; 107. l. 2, v. 101*) medicus Salernitanus, Musandino iunior; scripsit de urinis, de

phlebotomia, et de febris; cfr. Tiraboschi storia della lett. Ital. tom. IV. p. 169; Bandini catal. codd. ms. lat. bibl. Med. Laurent. tom. III. p. 61; Ackermanni regim. sanitat. Salern. p. 61. Floruisse dicitur circa finem saeculi duodecimi.

MUSANDINUS, PETRUS (*Ur. v. 341. Puls. v. 254. Med. l. 1, v. 91; 96; 100; 107; 128. l. 2, 4*), seu Petrus de Musanda, itidem medicus Salernitanus, suo tempore sat celebris, nunc autem fere ignotus; scripta reliquisse dicitur nondum impressa, scilicet: summulam de praeparatione ciborum et potuum infirmorum seu de diaetis infirmorum, vid. Ackermanni regim. sanitat. Salern. p. 61.

NASO (*Med. l. 1, v. 167*).

PHILARETUS (*Puls. prooem. p. 25, lin. 112; 116. v. 380*). Auctor est libelli graeci de pulsibus, qui latine sub Philareti nomine insertus est Articellae variis editionibus. Idem esse dicitur Philaretus cum Theophilo Protospathario qui saeculo post Christum septimo sub Heraclio Imperatore vixit. In Articella vero uterque distinguitur.

PLATEARIUS (*Med. prooem. p. 48, lin. 54; l. 1, v. 110; 826. l. 3, v. 1228. l. 4, 835*); huius nominis duo extiterunt medici, saeculo XI. et XII. celebres: Pater scilicet, seu Joannes Platearius et Filius seu Matthaeus Platearius; ille scripsit librum de simplici medicina, qui vulgo (a verbis quibus incipit) *Circa instans* dicitur; posterior, seu Matthaeus Plat. scripsit *Glossas* in Nicolai Praepositi antidotarium, quas metricè commentatur Aegidius in carmine de medicamentis compositis. Uterque forsan Salerni vixit, sed Anton. Mazza (*Urb. Salern. hist. l. c. p. 60*) Joannem solummodo commemorat.

PYTHAGORAS (*Med. l. 2, v. 107*).

RENAULDUS (*Med. l. 3, v. 17*) medicinam docuit Monspeli, postea factus est monachus. Deest in Astruc *hist. de la fac. de médec. de Montpellier*.

RICARDUS senior (*Med. l. 1, v. 153*) medicus Aegidii tempore iam grandaevus, et magna fama conspicuus; incertum est an Monspeli docuerit, an Salerni. Neque Richardum Anglicum (*Fabric. biblioth. ed. Mansi, tom. VI. p. 72*) neque Richardum Parisiensem (*ibid. p. 83*) cum Ricardo nostro commutandos esse puto.

RIGORDUS empiricus (*Med. l. 4, v. 486*), cuius sententiam carpit Aegidius. Medicum Philippi Augusti fuisse et monachum S. Dionysii putat Matthiae (*conspect. hist. medic. p. 55*). Cfr. Astruc (*hist. de la fac. de méd. de Montpellier p. 138*). An is sit, qui etiam Rigoldus et Rigotus dicitur, Philippi Augusti, Regis Galliae medicus et historiographus (*Fabric. bibl. ed. Mansi, tom. VI. p. 92*) dubitari potest.

ROMOALDUS s. ROMUALDUS II. (*Med. l. 1, v. 132*) Archiepiscopus Salernitanus, qui anno 1157 consecratus, anno 1181 diem obiit supremum, v. Ant. Mazzae *urb. Salern. hist. l. c. p. 43*; *Fabric. bibl. ed. Mansi, tom. VI. p. 124*; *Wachler's Geschichte der Litter. Theil II, S. 215*.

RUFINUS (*Med. l. 4, v. 1523*), Hierae Rufini inventor, nisi potius is Rufus (Ephesius) sit.

SALERNUS (*Ur. v. 342. Puls. v. 255. Med. l. 1, v. 836*) medicus, Magistri titulo insignitus et „aequivocus“ cognominatus, cum nomen gereret, urbi simul proprium; vid. Halleri bibl. med. pract. tom. I. p. 429, et Wachler's Geschichte der Litter. Theil II. S. 54.

SALOMON, MATTHAEUS (*Med. l. 1, v. 145; 147*), medicus Mopseliensis Aegidio coevus et forsan inter eius praeceptores referendus.

URSO (*Ur. v. 343. Med. l. 1, v. 121*) de urinis scripsisse dicitur, cfr. Ant. Mazzae urb. Salern. hist. l. c. p. 59, et Halleri bibl. med. pract. tom. I. p. 425. Dubitari potest, an in utroque loco de eodem Ursone loquatur Aegidius, annon potius in secundo loco (*med. l. 1, v. 121*) indicetur iurisperitus ille Genuensis, qui heroico carmine latino Ligusticae classis victoriam de Friderico II. Caesare anno 1242 descripsit et eodem modo librum fabularum moralium contexuit, vide Fabric. bibl. ed. Mansi tom. VI. p. 308.

CORRIGENDUM.

Pag. 52. v. 131. hoc lege hos.
